M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, I. C. ET CIVIS ROMANI, ORATORIS AC POE-tæ clariſſimi,

EPISTOLAE, HYMNI SA-CRI, ET POEMATA OMNIA.

EDITIO VLTIMA, AB AVTHORE *emendata, & integro Epiſtolarum, præfationumque libro iam recens adaucta.*

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Antonium Hierat, ſub Monocerote,
ANNO M. D. C.
Cum grat. & priuileg. Sacr. Cæſar. Maieſt.

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, ET CIVIS ROMANI, I. C. LIBER PRIMVS.

M. ANTONIVS MVRETVS *Ioanni Nicotio V. clar. Conſiliario Regio* S. D.

EPISTOLA PRIMA.

MVlta cauſſæ ſunt, IOANNES NICOTI, *vir clariſsime, propter quas magnorum & illuſtrium virorum epiſtolæ expetantur. Sunt quas ſermonis nitor & elegantia, & natiua quædam pulchritudo, nullo, vt videtur, artificio exculta, nullis pigmentis colorata commendet. Sunt contra, quæ & verborum & ſententiarum minimè vulgato genere cultum & artificium oſtentent. Nonnullæ etiam ita ſcriptæ ſunt, vt hiſtoriam quaſi quandam contineant eorum temporum, quibus ij, qui illas ſcripsêre, vixerunt. Atq; hæ, ſiue à diſertis, & ingenuarum artium ſcientia expolitis hominibus prodierint, tanto cupidius leguntur: ſiue etiam ab ijs qui lepore ac feſtiuitate dicendi caruerint, non tamen propterea negliguntur. Hiſtoria enim, ait Plinius, quoquo modo ſcripta delectat. Graues quædam & philoſophicæ, officij præcepta tradunt: falſas opiniones euellunt ex animis;*

quanta in virtute dignitas, quanta in vitijs turpitudo ſit, docent: quo in genere Seneca excellit. Quædam, etiam ſi ad res modò priuatas & familiaria negotia pertinent, excitant tamen hominum ſtudia, propter eorum, à quibus ſcripta ſunt, auctoritatem. Natura enim comparatum eſt, vt quos admiramur ac magnificamus, eorum omnia maxima minima cognoſcere cupiamus. Recteq́ ac verè Xenophon, virorum virtute præſtantium non ſeria modò, ſed & ioca digna eſſe ait, quæ memoriæ commendentur. Et certè ſi vaſcula quædam, quibus illi vſi erant, & alia quæ in eorum ſupellectile ac friuolis fuerant, mortuis ipſis cupidos emptores inuenerunt: quomodo lucernam Epicteti mille drachmis Protei Stoici baculum talento venditum accepimus: multò magis eorum quamlibet tenues & exiles epiſtolæ in pretio eſſe debent. Sed ego hæc omnia mecum agitans, cauſſam tamen reperire nullam queo, cur aliquem epiſtolarum mearum librum videre, multi iſtic, vt ſcribis, elegantis ingenij homines concupiſcant. Siue enim Latinas literas amant, & ad aliquam Latinè ſcribendi facultatem peruenire cupiunt, quiſquámne eſt, qui, cùm extent Ciceronis, Senecæ, Plinij epiſtolæ, non dicam ex meis, ſed ex cuiuſquam, qui his mille annis vixerit, Latinæ linguæ, aut integritatem, aut copiam ſibi petendam putet? Idem etiam de illo qualicunq́ ſcribendæ epiſtolæ artificio dixerim. Quid enim aut Plinio limatius, aut Seneca grauius, aut Cicerone in omni genere perfectius optari poteſt? Grauidarum mulierum morbus ille fuerit; quæ, neglectis bonis ac ſalubribus cibis, cinere ſe nonnunquam & carbonibus paſcunt. Ne res quidem ipſæ adducere, aut inuitare

nitare quemquam poſſunt ad epiſtolas meas cupidè legendas. Homo enim priuatus, qui ita in libris ac literis conſenuerim, nullam vt vnquam attigerim Reipub. partem, nullam vnquam epiſtolam ſcripſi, niſi quæ ad mea non magni momenti negotia pertineret. Quis autem ego ſum, vt, quod poſtremo loco poſui, auctoritate quiſquam adductus mea, res meas cognoſcere cupiat? Mitto iam, quod cùm in cæteris, tum in hoc præcipuè genere ita negligens ſum, vt epiſtolas vno impetu fuſas, rarò admodum bis legere, certè quidem nunquam bis ſcribere, ſed vt primùm fluxerunt, liturarum ſæpè ac macularum plenas ad amicos mittere ſoleam. Itaque multum negotij habui in ijs, quas ad te nunc mitto, colligendis. Nam præter paucas, quas familiares quidam mei deſcripſerant, cæteræ ab ÿs ipſis ad quos miſſæ erant, aut ab ÿs, in quorum manus, mortuis ipſis, peruenerant corrogandæ, quaſiq; oſtiatim conquirendæ fuerunt. Quas non vllo ordine aut perſonarum aut temporum (neq; enim res tanti videbatur) ſed vt quæque allata erat, & cum eis nonnullas ad me à viris doctrina & auctoritate præſtantibus ſcriptas, in vnum volumen congerendas curaui; vt tuæ vel voluntati obſequerer, vel auctoritati obtemperarem. Tantum enim & amicitiæ noſtræ, & prudentiæ tuæ in maximis muneribus publicis obeundis iam pridem ſpectatæ tribuo, vt nulla in re tibi aut volenti negare, aut ſuadenti aduerſari fas putem. Quare quid à me poſtules, aut quid me facere iubeas ipſe videris: certè quidquid poſtulaueris quod quidem in me ſitum ſit, conſequeris. Hoc autem æquiore animo paſſus ſum exſtare aliquas epiſtolas meas, quod quædam multis iam ab hinc annis e-

ditæ ſunt pro meis, de quibus ſcribendis, ego ne per ſomnium quidem vnquam cogitaui. Confinxerat eas is ipſe, qui tanquam à me ad ſe miſſas diuulgauerat, homo eruditus ille quidem, ſed improbus, & natura nocendi ac malefaciendi cupidus: cùm plurima & maxima officia, quibus à me affectus erat, ſummis iniurijs compenſare vellet. Qua de re olim à me grauiter obiurgatus, multis cum lachrymis à me veniam petijt, laqueo digna commiſiſſe ſe faſſus: cùm ei ſermoni HADRIANVS TVRNEBVS, & IOANNES AVRATVS *præſentes intereſſent. Sed mittamus hæc. A te pro amicitia noſtra peto, des operam, ne quid iſtic excudatur pro meo, quod meum non ſit. Quid enim futurum eſt, niſi coërceatur iſtorum audacia, qui ſuperioribus menſibus poema quoddam de laudibus* IOANNIS AVSTRIACI, *quod ego nunquam legeram, pro me ediderunt. In quo & mihi, & ei, cuius illud poema eſt, impoſita inſignis iniuria eſt. Nunc tua potiſſimùm fide, diligentia, auctoritate, voluntate erga me fretus, nihil tale poſthac eventurum eſſe confido. Vale.* ROMAE *9. Kal. Septemb.*

M. D. LXXIX.

IOAN-

IOANNES NICOTIVS LIBELLOR. SVPPLIC. IN REGIA MAG. MARCO ANTONIO MVRETO Viro eruditiſſimo. S. P. D.

II.

REM periculi mei me feciſſe ex te audio, quòd efflagitatione mea, quas ad pleroſq; amicos tuos dediſti literas, tandem in manus hominum venire ſinas. Ego verò mi MVRETE, id, quid periculi ſit, non ſanè video: excidiſſe tibi quidem certè, ſingularis huius erga literatos oẽs beneficij gratiam facilè perſpicio, qui iſtam clauam de manibus me tibi extorſiſſe tã ingenuè fateare. Nulla enim me hercule earum quas memoras cauſſa ſatis iuſta, ad premendum tibi vnquam fuit. Nam quum iam inde ab adoleſcentulo, vnus è noſtris hominibus, Romanam illam amplitudinem ac dignitatem, & quouis ſcribendi, & toto ipſius vitæ genere ita ſis conſectatus, vt fato tuo ciuitate etiam Romana donatus fuiſſe videare, quiſquam, quæſo erit, qui quum tuas epiſtolas leget, non ex orationis venuſtate (Roma iſta quidem prorſus) & eximiarum atque præſtantium rerum tractatione, ſingularem & voluptatem, & fructum capiat? Quæ tu ſummè doctus, ad præſtantes omni probitate atq; eruditione viros ſcripſiſti, quotidieq; quin ſcribas, efficere planè nequis, non ex earum quidem commentationũ genere ſunt, quibus nõ amplius quoduis, quàm familiarium epiſtolarum nomen, meritò

debeatur. Literatorum, MARCE ANTONI, *ac ſtudijs, doctrinaęq; deditorum virorum, inter ipſos, per literas conſuetudo, quidpiam egregium atq; excellens ſemper habuit, perpetuoq; habitura eſt. Id adeò quidem, vt illorum qui olim extitêre, etiam* συμπόσια *ac* δεῖπνα *in rebus opera & oleo noſtro dignis eſſe ducamus. Fuit, eritq; quoad quidem mortales terram colent, cuiq; ſeculo, rerum & publicarum & priuatarum, tum earum quoq; quas neutrarum expertes facilè dixeris, ſua quædam norma ac ratio, quam, qui id ætatis degunt, multò certè magis è re ſua condiſcant, perceptamq; vſurpent, quàm quæ longè anteactis ſeculis extitit. Memini equidem me, quum in Luſitania Chriſtianiſsimi Regis Legatus eſſem, non tàm in rebus Legationis illius commodè gerendis antiquis vel fœderibus, quæ cum Luſitanorum Regibus, noſtris olim interceſſère, vel Annalibus vtriuſq; gentis verſandis, quàm quorum ætati fermè ſuppares ſumus, adiutum ac ſubleuatum fuiſſe. Enimuerò,* MVRETE, *nonnihil haud ita diſpar, in iſto etiam ſcriptorum genere contingit. Nam quum ad conſuetudines hominum inter ſeſe inſtruendas atq; ornandas, quæ viri omni doctrina eruditi, cum ſui ſimilibus per literas colloquuntur, magnoperè conducant: ipſa autem conſuetudinum colendarum ratio ac diſciplina, nequáquam in ætates ſolū, verùm etiam propè iam in annos ſingulos varia eueniat, non tam aut Ciceronis quidem ipſius aut aliorum quos refers, epiſtolis, qui nunc inter homines agunt, quàm aut tuis, aut eorum qui tui ſunt ſimiles, qui profectò perpauci ſunt, adiuuabuntur. Non ſunt denique eiuſmodi tuæ epiſtolæ, quæ ſeclis innumerabilibus*

libus manere, ac, vt Scæuola aiebat, caneſcere nequeãt. Itaq; tu ne tibi deſis, valdè te hortor atq; moneo. Meo res omnis planè, quandoquidem ita tibi cauere velle videris, periculo eſto. Et ſi verò id me tutò iubere facilè ſentio, ea lege tamen ac conditione quoduis periculum adfuturum promitto, ſi quod nunc agis, id tu multò dehinc etiam prolixius ages, quæque in iſto genere poſthac ſcribes, diligenter ac ſumma fide ad me perferenda curaueris. Quod autem ſcribis, partum à maleuolo, neſcio quo, per ſummam fraudem, ſuppoſitum tibi fuiſſe, qui falſa ſe tuum eſſe dictitârit, id equidem adeò immeritò tibi accidiſſe, vt debeo, magnopèrè doleo. At herclè, ille mihi haud ſatis inſidiosè eam fraudem adornâſſe videtur. Qui enim ſcripta tua legerit, vix alterius cuiuſquam, quantumuis affabrè effictum commentum pro tuo agnoſcet. Sunt, mi MVRETE, *peſtes quædam hominum per ſummam nequitiam ac inertiam, aliena laude dolentium. Quos tu, cui quidem bene beateq́; viuendi ratio conſtat, propter magnitudinem & animi & ingenij, moderatè feras oportet. Huiuſmodi ego hominum monſtra, à laceſſitis vlciſcenda minimè eſſe cenſeo, quibus ipſis inuidia, qua miſerrimè peruruntur, ſatis ſuperq́; perenni ſupplicio eſt. Nam monſtro ſanè haud abſimile eſt, in obſcuro Patriam iacere malle, quàm ferre æquo animo, lumen ei à præſtantiore quopiam præferri. Haud ſanè luminoſior vſquam Gallia noſtra futura erat, quo illum animo fuiſſe intelligo, quàm quantum ille ſua facie ei prælucere potuiſſet. Non, vt in prædijs vrbanis, æquè in literarum morumq́; ſtudijs, ne altius quis tollat, actio vllo vnquam tere prodita apud illum vnquam popu-*

lum fuit. Quin τοῦ ἀγαθοῦ παντελῶς μὲν πᾶσι ἐφίεσθαι ἐξεῖναι, *tuus ille, aut ſi certè dás, etiã noſter in* Νικομαχίοις *docet. Nihil planè erat, quod maleuolus ille iure queri poſſet, ſi tu, doctrina ſingulari ac ingenij vi admirabili, in ſublimi te efferens, ipſius (qui ne in ſecundis quidem fortaſſe conſiſtit) feneſtellis officiebas: quum ipſi pariter altius tollendi, omnium gentium inſtitutis ac moribus, ius eſſet. Vt ille mihi prorſus ignauiter, ne dicam nefariè, ſibi proſpexiſſe videatur: qui Patriæ, in qua ambo & nati & educati, quod ſummo ornamento es, erisq́ue dum Latinæ loquentur literæ, id* λίαν φθονερῶς *damno ſibi eſſe exiſtimârit. Sed illum iam miſſum facio. Tu verò, mi* MVRETE, *qua animi magnitudine polles, hanc fraude tibi iniuriam factam magnificè contemne: ac perge porrò quò iamdiu contendis, ad palmam quam ſanctiſſimi mores, & in omni doctrina exantlati labores tibi mox in manum dabunt. Mè tibi vindicem quoad viuam, ſi quidem me ad eam rem idoneum cenſes, non defuturum, hoc mihi credas vehementer velim. Vale, & me, quod facis, etiam atque etiam ama. Dat.* BRAIAE COMITIS ROBERTI, *pridie Kalend. Octobr. M.D.LXXIX.*

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLO MANVTIO.

III.

HERI *redeuntem me à Balneis Aponi, quo me, partim animi, partim valetudinis cauſſa, contuleram, exceperunt litteræ tuæ: quæ, quàm mihi gratæ fuerint,*

fuerint, noli quærere. Mihi crede: quidquid reliquum erat moleſtiæ ἐξ ἐκείνου τοῦ συμπτώματος οὗ περὶ πρώην ἐμνήσθης deterſerunt, omnemq́; ex eo natam ægritudinem depulerunt. Habebant egregiam ſanè atq; illuſtrem ſignificationem veteris illius ac perpetui amoris erga me tui: de quo, & ſi mihi nunquam vt dubitarem contigit: tamen fit, neſcio quomodo, vt omnis illius expreſſio, quaſiq́; profeſſio pergrata mihi, perq; iucunda ſit. Ego, mi MANVTI, cùm de eo quod mihi contigerat, retuliſſem ad medicos, meq; illis omni ex parte indicaſſem, neq; quidquam de tota mea ratione ac conſuetudine viuendi reticuiſſem: nihil aliud reperire potui, niſi id quod ipſe per me facilè ſuſpicabar: nocere mihi quòd tam rarò exirem domo: quodq́; vt me impetus cœperat, ita me, nulla habita ratione temporis, aut ad legendum, aut ad ſcribendum darem: Itaq; de eorum conſilio meditor paulò laxius ac ſolutius viuere, & ante cibum ambulatiuncula modici ſudoris aliquid excitare: prætereáque cùm videbitur alienis & oculis legere, & manibus ſcribere, quem ad vſum parare cogito amanuenſem quempiam, cui epiſtolas inambulans dictem: niſi ſi quid erit τῶν ἀποῤῥήτων. quanquam hæc quoque interdum, ſed ἐν αἰνίγμασι. Antea enim ſolebam ſtatim à prandio calamum in manum ſumere, & horam vnam atq; alteram epiſtolarum ſcriptioni dare: quo, reipſa comperi, nihil eſſe pernicioſius. Cauebo igitur, &, vt mones, parcam mihi, cùm mea cauſſa, tum me hercules etiã tua. Non enim leuè neq; contẽnendã iacturã faceres, ſi quid mihi contingeret. φίλου γὰρ οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον. Ego verò amic⁹ tibi ſum, & amicus ex animo: quales admodũ paucos eſſe, nõ iniuria

iuria querebatur Theognis. De Catullo, exiguam tu quidem mihi diem præfinis: ſed tamen dabitur opera vt ſatiſfiat tibi, TORQVATVS BEMBVS *reſpondit ſe cognoſcendi mei cupidiſſimum eſſe, mihiq́; libenter gratificaturum quacunq; in re poſſet. Quod ſcribam aliud nihil occurrit, etiam atq; etiam vale mi Manuti. A. D. 4. Kalend. April.* PATAVIO.

EIDEM.

IIII.

DE TIBVLLO & PROPERTIO: *Libenter hoc & omne militabitur bellum: vt ille ait. Ita enim de me meritus es, itaq; aſſiduè mereris, nulla vt in re vnquam à tuo ſtudio diſcrepare debeat voluntas mea. Sed quæſo te, quid tu facere cogitas? an fortè eadem opera Catullum cum commentario meo, Tibullum autem & Popertium ſine vllo commentario emittere, eoſq́; tres vnum in librum coniungere? Tale enim aliquid mihi venit in mentem ſuſpicari. Hoc ſi eſt, non equidem reprehendo; neq; improbo: etiam librum puto vendibiliorem fore. Sed tamen nouum, vt puto, multis videbitur. Sin alia quædam tua ratio eſt, fac vt ſciam. Nam ſi ego recte conieci* καὶ τῆς σῆς προαιρέσεως ἐπιτυχὸν, *capiam fortaſſe aliquid noui conſilij, quod tibi non diſpliciturum eſſe confidam. Hodie conſtitutum factum erat cum amicis quibuſdam, vt ad Torquatum adiremus vnà: ſed hoc tempus nubilum, caliginoſum, pluuioſum, vereor ne illis obſtet, quo minus ad me veniant. De loco Plutarchi mihi quoq; cogitanti ac ſcribenti, permirum, perq́; incredibile videbatur. Accura-*

tius

tius igitur cogitabo, & cras, aut ſummum perendie, totam illam rationem minutiſſimè, καὶ τῇ ἀκριβολογίᾳ τῇ μεγίστῃ *confectam, ad te mittam. Quid amplius? Vxoris tuæ fratrem nondum vidi. Hercules quoq; tuus ſexto aut ſeptimo ab hinc die venit ad me, neque vnquã poſtea rediјt. Ego autem, quando præſenti tibi ſtudium in te meum declarare non poſſum, libentiſſimè illud, excipiendis, &* καθ' ὅσον οἷόν τε, *omni genere officij proſequendis tuis declararem. Quare, etſi quid eorum cauſſa poſſim, non video, aut potius, nihil poſſe me, prope video: tamen erit mihi pergratum, ſi ita ad eos ſcripſeris, hanc domum æquè ipſis patere, ac tuam, neque quidquam mihi poſſe accidere gratius, quàm ſi me ipſi aliquid ſua cauſſa facere iubeant. Ama me, mi Manuti, & valetudinem tuam cura. Prid. Idib. April. M.D.LVIII.* PATAVIO.

EIDEM.

V.

DE TORQVATO *vehementer amo te. Exemiſti enim mihi ſcrupulum ſanè moleſtũ. Nam ſubuerebar ſi ad illum ſcribens, patris mentionem facerem, quo id ipſe animo accepturus eſſet; ideoq; auebam videre epiſtolam tuam; quæ me docuit metum illum inanem fuiſſe. Illi igitur Tibullum, cuius principium mittam ad te cras aut ſummum perendie, interea operis quod agant non defore, tuarum litterarum ſermo declarat. De Propertio videbimus. Summoperè cuperem, ſi commodè fieri poſſet, vt Tibulli principium cum Catulli fine, eodem folio coniungeretur. Cuius*

meæ cupiditatiſ quæ cauſſa ſit, facilè te ſuſpicaturum puto. Eſſet, vt opinor, munus hoc pacto, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως εὐπρεπέστερον καὶ μουσικώτερον. *Nihil tamen niſi tuo commodo velim. Quod tot verſus deletos miraris, dicam tibi quid factum ſit. E libris quos ad me miſiſti, neuter erat, qui non in primo illo folio, tam multa ad marginem adſcripta haberet, vt verendum eſſet, ne librarij fallerentur. Concerpſi igitur vnum è meis, ſed tam multa in eo menda reperi, vt coactus ſim mutare conſiliū. Quod autem numerus verſuum non congruebat, eò factum eſt, vt aliquot delendi fuerint. Nam quod ita cecidit, vt à pentametro inciperet pagina, non conſilio factum eſt, ſed caſu. Poteſt autem facilè corrigi, Characteres tui Græci ſanè luculenti, ac dolerem Gallorū noſtrorum vicem, quos à te cæteris omnibus rebus iam pridem victos, typorum quoq; Græcorum elegantia ſuperatum iri video, niſi plus te quàm pleroſq; illorum amarem. Edendi autem Syriani conſilium, cui tandem diſpliciturum, diſpliciturum verò? immò cui quidem homo ſit, non ſummoperè placiturum putas: Germanū illum iterum tibi commendo, bonus vir eſt & litteratus: & benè apud eum beneficium collocabis. Sed ego captus dulcedine quadam ad te ſcribendi, non ſentio tèmpus effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te ad binas litteras ſuas nihil reſpondere: neq; non tamen facilè ſuſpicatur, id quod eſt, te non libenter ſcribere, niſi vrget neceſſitas, cum manu tua nunc quidem ſcribere neceſſe habeas. Saluebis ab eo, & à Molinio noſtro. De epiſtolis tuis, noli laborare, breui eas habiturus es. Iterum vale. Prid. Non. Maij. PATAVIO. Anno M. D. LXVI.*

EIDEM.

VI.

SI PEGASI *ſint iſti tui operarij, tamen fieri nullo modo poteſt, vt vno die chartas quinque deſcripſerint, quas heri te accepiſſe oportet: at tua hodierna littera ſignificant opus eis deeſſe. Itaq; quid cogitem, neſcio. Chartas quinque, cùm iſtic eſſem, apud te reliqui: alteras quinq; nudius tertius miſi, tu, vt omnia iam confecta eſſe ſignifices, cras tria folia impreſſa miſſurum eſſe de te dicis, iterum tibi dico: quid cogitem neſcio. Nam, ſiue illa ad te perlata ſunt: deeſſe illis, quod agant, non poteſt: ſiue non ſunt, verendum eſt ne eodem modo aut intercipiatur, aut pereat, ſi quid amplius miſero. Itaq; nihil amplius mittam, dum quid illis factum ſit, cognouero. Vale 10. Kalend. Maij.*
PATAVIO.

EIDEM.

VII.

MIROR *quid acciderit, quòd à te nihil hoc triduo litterarum, præſertim cùm adhuc ad binas meas nihil reſponderis, quarum alteras accepiſti cum iudice eorum, quæ in Catullo peccauerant librarij: alteras cum tertio folio Tibulli. Vtinam ne vera ſint ea, quæ mihi veniunt in mentem. Nam, verè vt dicam, ſummus amor erga te meus interdum vereri me cogit de firmitate valetudinis tuæ. Quæſo te, eripe mihi hanc moleſtiam: & ſi apud te eſt, vt volumus, ad intermiſſum ſcribendi inſtitutum redi.*

Ego

Ego cùm primum à te litteras accepero, mittam ad te, & Tibulli reliquum, & ſcholia. Vale. 3. Idib. Maij. PATAVIO.

EIDEM.

VIII.

EGO verò te nihil de me tam improbè ſuſpicatum, certò ſcio: neq; omnia ſcripſiſſe ἁπλούστατα καὶ ἀφελέστατα, perſuaſiſſimum habeo. Sed quod ea de re ſcripſi iocatus ſum, non tam in te, quàm in me ipſum. Sed quando tu ita vis, omittantur ſanè hæc nomina. Catulli quod reliquum eſt, ad te mitto. Cætera vrgeo. In ijs quæ accepi, non admodum multa librariorum menda ſunt: nonnulla tamen, ſed leuis momenti, in Ode Sapphonis tria aut quatuor, quæ ſanè excidiſſe nollem. At hæc relinquamus. Cogito cui Tibullum, cui Propertium, ex more, dicare debeam: neq; ſatis explicare me poſſum. Nam ex ijs qui mihi veniunt in mentem, alij σεμνότεροι ſunt, alij κενώτεροι. Adoleſcentes homines vellem, ingenio eleganti & non alieno ab his litteris, &, totum, φιλοδόξους magis, quàm φιλοχρημάτους. Omninò Venetijs exeundum eſt. Nam iſta littora planè littora ſunt, fruſtra ares, fruſtra ſeras. Tu, ſi potes, conſilio me adiuua. Nam me hercule, ſi nihil aliud oſtendatur potius amiculo cupiam meæ ſortis hoc munuſculum deferam, qui me amet, qui mihi benè cupiat, qui mihi ſaltem gratias agat, quam cuiquam ex iſtis ſplendidis, qui omnia ſibi vltro deberi putant. Quæſo te, quando ego neq; defugio, neq; defugiam vnquam quicquid tu voles laboris, ſuſcipe hanc cogitationem cauſſa mea, &

quid

quid facere debeam, mone. Noui te, vt in cæteris, ita in his quoq; rebus acutiſſimum & ſagaciſſimum, vbi tu τῇ ἀρίστῃ γνώμῃ, vt ſoles, conſilium dederis, quicunq; erit euentus, æquiſſimo animo feram. Vale. A.D.V. Kalend. Maij. PATAVIO.

EIDEM.

IX.

DE Propertio quietus eſto. Libenter hoc & omne militabitur Bellū, in tuæ ſpē gratiæ. Neq; quod dixerā, eo dixerā: ſed tu aliorſum accepiſti: tantum enim loquebar περὶ τῆς προσφωνήσεως. Accipio tamen, quod das, fore, vt tui iſti Pegaſi minus incitatè volēt. Mitto ad te epiſtolam ad Bembum, αὐτοσχεδιασμένην, ibi crede, ſemel ſcripſi: ſemel relegi, ſed eo fidentius, quòd ad te mittitur, tanquam Ariſtarchum, quidquid minus placuerit ὀβελίσοντα, Per me quidem non interpoles modò eam licet: verum etiam de integro cudas. Tantò melior erit, ſi tua erit, ac ne ſic quidem mea eſſe deſinet. Nam in hoc quidem genere τὰ τῶν φίλων. Quid amplius? Reliqua Tibulli cras mittam, ac fortaſſis etiā ſcholiorum partem, vt guſtum aliquem futuri operis capias. Tabellarij vrgent. Vale. MOLINIVS te ſalutat. Poſtrid. Non. Maij. PATAVIO.

EIDEM.

X.

CVM Venetijs diſcederem, reliqui apud SIXTVM MEDICEM, optimum & huma-

niſſimum virum, cuius vt ſcis, hoſpitio vſus eram, libros aliquot tuos, itemq́ volumen vnum mearum variarum lectionum: quæ omnia puto iam pridem ad te perlata eſſe. De Dionyſio inieci iam mentionem Cardinali: cùm ipſe me de te, tuiſq́ rebus perhumaniter interrogaſſet. Tu, ſi me audis, videbis, vt ne res in longũ differatur. Nolim enim contingere vt alius quiſpiam occupet. De ſene illo impuro quid vis tibi reſpondeã? denuò confirmaſſe ſe dicitur. Omninò tamen ſi homo bulla, eo magis ſenex. Sed ô incertam conditionem noſtram. Ille exſuccus, exanguis, exhauſtus, ſenio confectus: & ipſe orbis ſenium, qui iam iamq́ animam efflaturus videbatur, viuit tamen, viuit? imò verò, ſed nolo cætera, quæ leuiter immutata, pulchrè vt opinor quadrarent. Ac Gallorum Rex, integra ætate, firma valetudine, maximis viribus, florentiſſimis rebus ſuis, inopina morte perculſus eſt. Quo quidem caſu valdè acciſæ ſunt ſpes noſtræ, magnaq́ hic & animorum & vultuum facta mutatio. Sed omittamus hæc. Cùm hîc ſunt ſtudioſi nominis tui, & ſcriptorum tuorum admiratores maximi: tùm M. P. Medicus ὁ τῶν τυχόντων homo & Græcarum & Latinarum litterarum ſcientia excultus, & Philoſophus, &, ſi quæris, me hercules etiam poëta valdè bonus, ita te amat, vt nihil ardentius fieri poſſe videatur. Eſt autem natura comparatum, vt quos amamus, ab iis etiam nos amari velimus. Cupit igitur ad amicitiam tuam mea opera peruenire: & ea re ſcripſit ad te epiſtolam, quam ad te, cum his litteris mitto. Videor facturus iniuriam humanitati tuæ, ſi te orem, vt ad ipſius litteras reſpondeas. Puto enim ſponte facturum. Sed tamen, quia & ego hominem valdè

amo, & ipſe te magnoperè obſeruat, mecumq́; diligentiſſimè egit, vt id à te peterem, peto & quæſo. Quid iam? quid aliud? Nihil, niſi vt valetudinem tuam cures, & me ames, & Aldum noſtrum ſalutes meo nomine, quē ego, medius fidius, in oculis fero. Vale. A. D. 14. Kal. Sext. FERRAR.

EIDEM.

XI.

HERI ad te *ſcripſiſſem, ſed volui gratificari Lazaro Mocenico adoleſcenti optimo, ingenioſiſſimo, ſtudioſiſſimo, quod & ipſe incenſus erat cupiditate cognoſcendi tui, & eum ego cupiebam à te cognoſci, de quo me tam ſæpè prædicantem audiſſes. Hic enim eſt vnus propemodū, de quo ego mihi omnia ſumma polliceri audeo: neq; metuo, ne me ſpes fallat. Quæſo te, complectere eum meâ cauſſa quàm poteris humaniſſimè: dignus eſt enim omni beneuolentia atq; amore. Ingenium ſummum, induſtria mirifica, mores optimi atq; incorruptiſſimi. Deniq; quicquid dici de illa ætate honorificè poteſt, id me de eô dixiſſe, & meritò dixiſſe tibi perſuadeto. Accipies ab eo, quod ſupereſt Tibulli, & ſcholia mea in primum librum: de quibus cupio audire iudiciū tuū. Quid eſt, quod hodie ad me Moliniꝰ ſcripſit, mira quadā eſſe, quæ tu mihi, cū iſtuc veniſſem, dicturus eſſes? Si me amas, quicquid eſt, ſcribe. Ego enim, niſi quid aliud acciderit, nondū me iſtuc venturum puto. Vale, 15. Kal. Iunij PATAVIO.*

EIDEM.

XII.

EGO *verò* HERCVLI *quidem optimo atq; ho-*

neſtiſſimo adoleſcenti ſua & tua cauſſa: tibi verò, tua & mea ex animo gratulor. Nam & ipſius ſtudijs & valetudini tuæ præclarè conſuletur, & ego epiſtolas à te accipiam non crebriores tantùm & longiores, verũ etiam, ita me HERCVLES amet, nitidiores & alacriores. Vel illa quam hodie accepi, quàm feſtiua eſt? quàm hilaris? quàm tua? Itaq; MOLINIVS exultat quotidie addi aliquid ad laborem ſuum: ſoletq; mihi ſæpè in ſermonibus dicere, ingenium tuum ſibi agrorum Sicalorum ſimile videri: è quibus

Aeſtiua quantum decerpunt luce capellæ,
Tantum fecundus gelida ros nocte reponit.

Heri miſi ad te reliquam partem ſcholiorum in Tibullum. Nam in quartum librum cur hoc tempore nihil ſcribam, magna cauſa eſt. Propertium vrgeo: cuius principium paucis diebus ad te mittam: id eſt, cum Tibulli, quod ab operis deſcriptum eſt, accepero. Columbinum tuum, miſi qui ad me accerſeret: ſed is negauit ſe domi eſſe. Cras ſi non modò columbinis, ſed aquilinis etiam feratur alis, non effugiet colloquium meum. Vale mi MANVTI, κἀμὲ, ὥσπερ εἴωθας, ἀντιφιλῶν διατέλει. 7. Kalend. Iunij. Mira illa de quibus mihi Molinius ſcripſerat, ſi potes, ſcribe: aut apertè, aut συμβολικῶς.

EIDEM.

XIII.

SI nihil eſt aliud, præter occultam quandam coitionem factam à duobus ciuibus, amicis noſtris, ad deijciendum eum qui ſucceſſit in Polyphemi locum: cauſſa

cauſſa nulla eſt, cur id tantoperè celatum velü. Nam hîc quidem res omniū ſermone celebrata eſt. De Ferrarienſi, neq; nihil eſt, quod audiſti, neq; tamen mihi adhuc, quid facere debeam conſtitutum eſt. Omninò cuperem aliquam μεταβολήν. *Non quin placeat magis in dies Patauium: ſed quid intelligam, ſcio te quoq; intelligere. Neq; verò ita multum laborarem, SIGONIONE an mihi etiam: ſi quæris, m:bi quidem magü arrideret ea conditio, qua nunc eſt Sigonius: idq́; cùm aliis de cauſis, tum quia tecum eſſem. Spes eſt, aliquid ſuper hac re ante Octobrem à III. viris conſtitutum iri. Neq; ſanè facere aliter poſſunt, niſi paulatim Patauinam ſcholam exinaniri volint. Expectabimus igitur, & ſi res ſuccedet vt volumus, gaudebimus: ſin, humaniter feremus, & proſpiciemus rationibus noſtris. Propertium vrgebo, vt iubes. Scholia in Tibullum cùm imbi erit, vt excudantur, velim ad me paulò diligentius inſpicienda mittas. In carminibus quibus celebratur hortorum Deus, iambica quædam ſunt, quæ ab omnibus tribuuntur Tibullo. Vnum etiam eiuſdem argumenti epigramma reperio in antiquo Tibulli libro. Hanc igitur appendiculam adiiciemus, ſi voles. Quartus liber tam multa habet quæ non intelligam, vt in aliud tempus differre ſatius putem. Valdè me pupugit, quod ſcripſiſti de Simiolo illo Pariſienſi, nunquam putâſſem ſub tanta ſimplicitatis ſpecie latere tantam perfidiam. Mihi paucis diebus ad illum alterum neceſſariò ſcribendum eſt: egoq́; ſi tibi ita videbitur, libenter faciam, vt inſeram litteru meis, teſtimonium meum iudicii de eo tui. Tu maximo animo contemne iſta omnia, vt facis, & ad valetudinem tuam, vel con-*

ſeruandam, vol confirmandam omne ſtudium confer. Vale. 4. Non. Iun. PATAVIO.

EIDEM.

XIIII.

CVM conſtituiſſem hodie ad te ſcribere, heſterno die non ſcripſi, quòd ἀρχίκκαν ἐπῶν, ſtomachum mihi mouerant verſus, quos ad me miſeras, de quibus tamen valdè amo te. Defunctus enim, vt ſemper amici officium es, cùm ea quæ ad me tantoperè pertinerēt, mihi non ignota eſſe voluiſti. Sed impurum ego illum ſi viuo, etſi rectius tu: qui tetra hæc & impura animalia, vt deſpiciam, mones. Coram igitur colloquemur. De Dulcio, eum enim ſignificari puto, conſilium tuum ſequar. Ad te ſcribere aliquid te dignum, mihi hoc cie de. geſtit animus: & eſt ὑπόθεσις præclara aut innumerabiles potius ὑποθέσεις. Sed ita pridē verſus facere deſtiti, vt valdè metuam, ne nihil ſuccedat. Tentabo tamen etſi nunc propter hoc conſilium de migratione, animo non ſum valdè apto ad poeticas hilaritates, erat & ad Petrum τὸν ξηρόκρεων (finge aliquod eiuſmodi nomen aut Latinum aut vernaculum, ita quem dicā intelliges) ode vna iam pridem ſcripta: de qua, quid faciam, neſcio. Nam neq; cum homine in eam ſuſpicionē adducto, niſi prius de illius innocentia cōſtiterit, quidquā mihi eſſe negotij volo: & perire eam, etſi nihil eſt, nollem. Ad hæc exſpecto, quid ſentias. Nunc eſt, quod te magnoperè oratū velim. In ijs litteris, quas ante hos 15. dies ad Petrum Morinū dederam, narrabam deferri mihi conditionē opimā & honorificā inprimis: neq;

qua-

quæpiam eſſet, exprimebam, aiebam autem, me eam neq; accipere, neq; planè repudiare audere, niſi benè penitus perſpecto eius, qui me ad ſe vocat, animo. Nunc cuperem (ac vide quā improbus ſim, qui te quoq; mea cauſſa improbū fieri velim) cuperem igitur, epiſtolam ad me benè longam eo argumento ſcriberes, vt laudares conſilium meum, qui & lucro præſenti, quod, vt ſcis, offerebatur, & tranquillitati ſtudiorum meorum, & alijs eiuſmodi rebus, huius familiaritatem, ἢ θεραπείαν, ἢ ἄλλο ὅτι ποτὲ ὀνομαζόμενον μάλιστ᾽ ἂν δέχοιτο, antepoſuerim. Erit tibi campus ampliſſimus amplificandi conditionem illam quam repudio, & tamen ex contentione oſtendendi, quanto ſit hæc honeſtior ac ſplendidior, dicendi de hominis ipſius laudibus: etiam de ijs, qui cum eo ſunt: ſi quis eorum tibi nominatim appellandus ac celebrandus videbitur, idq; cū ad meas rationes accommodatiſſimum fuerit, tum tibi fortaſſis non inutile ad gratiam ipſius recolligendam, & ad medicinam faciendam animo nonnihil, vt ſcis, exulcerato. Vellem etiam certo prædiceres fore, vt magnos aliquando ex eo induſtriæ meæ perciperem fructus. Puderet eum fortaſſe olim facere te ψευδόμαντιν. Eam autem epiſtolam ad ipſum finem tuarum imprimi vellē. Hoc à te vehemēter peto. Ea lege tamē, ſi tibi quoq; hoc è re vtriuſq; noſtrum fore videtur. Cras cætera. Vale mi optime & optatiſſime Manuti. Epiſtolæ tuæ nullæ præterea ſunt: quas quidem edi oporteat. Sunt enim in alijs pleraq; omnia τῶν ἀπορρήτων. Iterum vale. Hodierna elegantiſſima eſt, ſed vt videtur, non diuulganda. Nicolaum tuum, aut noſtrum potius, ἀντασπάζομαι.

EIDEM.

XV.

VALDE recreatus ſum ijs literis, quas à te hodie accepi. Etenim qui natura in omnibus rebus meis Δύσελπις πέρα τοῦ μέτρου *eſſe ſoleam, tantum ex indignatione quadam ſuperioribus diebus concepta ad illam naturalem* δυσελπιστίαν *adieceram, vt non tantùm alijs omnibus aſper, moroſus,* ἀπροσήγορος, *verùm etiam mihimetipſi odioſus atq; inuiſus eſſe cœpiſſem. Sed redibo ad me, meq; amabo, ne quid non amem, quod ames tu, in quo eſt, quidquid vſquam eſt, amabile. Raſarium, & illud alterum homini ſomnium* πολλὰ οἰμώζειν *iubeo. Quanquam quæ indignitas eſt, me à tam indoctis, tamq; abiectis nebulonibus oppugnari? hoccine ſeculum? Mihi crede, niſi ſuſtentaret me voluptas ea quam ex amicitia noſtra capio, euaderem aut Athenienſis ille* μισάνθρωπος, *aut Bellerophon Homericus, qui* κὰπ πεδίον τὸ ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο, ὃν θυμὸν κατέδων πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων. *De Pola, quid ego tibi, mi Manuti, gratias ago? aut quibus verbis iſtam animi tui magnitudinem planè regiam prædicem? Ecquod erit vnquam tempus, cùm ego tibi, cum liberis tuis aliquam beneficiorum partem reponam? Sed quo tu liberalior es, & amantior mei, eo me maiore ſtudio cauere decet, ne maiorem commodi mei, quàm tuarum virium, rationem habuiſſe videar. Neq; enim æquum eſt, vt propter me peregrinum hominem, cui nihil eſt, prater animum bonum & fidem, quicquam de tua re familiari detrahatur. Omnia perpeti ſatius eſt, non deerit,*

vnde

vnde viuam, & ſi hoc deerit, non deerit, vnde moriar. Satis diu vixero. ſi antequam è vita migrem, inſigne aliquod voluntatis erga te meæ teſtimonium edere potuero. Quanquam quid eſt, cur hoc ſperare debeam? Animus tibi, Manuti, animus pro præmio accipiendus eſt: quo tu ſi contentus eſſe nolles, ad meas maximas acerbitates, accederet illa omnium grauiſſima, quòd homini vni omnium optimo, & de me optimè merito, gratiam referre non poſſem. Vale. A. D. 7. Kal. Septemb. PATAVIO. Scripſeram iam neſcio quid literarum Ferrariam, ad Petrum Morinum, id cùm, cui traderem, neſcirem: viſum eſt, ad te mittere, tuum erit, aliquam viam videre, qua illæ & tutò & celeriter perferantur. Id opinor, per Vincentium Valgriſium commodiſſimè facere poteris. Ille enim ſolet interdum ad Morinum ipſum ſcribere. In eis literis illud etiam adſcripſi, cùm quid ſcribere ad me vellet, vt ad te mitteret, te mihi diligenter curaturum. Id, vt facias, peterem à te, ſi opus eſſe exiſtimarem.

EIDEM.

XVI.

MORIAR ſi quicquam vnquam feci inuitus: ſed tamen effugere non poſſum, quin tibi de Tibullo parum obſequar. Etenim quæ in eo libro maximè videntur operam meam requirere, ea ego æquè intelligo, atq; ſi ſcripta non eſſent. In ipſo quaſi limine eius generis nonnulla ſunt, neq; tamen deſpero fore, vt aliquando vel caſu incidã, vel labore et diligentia perueniam ad aliquid, quod lucem eorum nonnullis adfe-

rat. Itaq; quantum me amas, tantum à te peto atq; contendo, vt me hac in parte animo meo obſequi ſinas. Nam quòd vereri videris, ne dem ſermonem hominibus maleuolis, libero te hoc metu. Malo, ſi alterutrum neceſſe ſit, ſilentium meum culpari, quàm audaciam notari. Crede hoc mihi, non ſine ſumma moleſtia facio, vt tibi petenti negem. Sed tamen iampridem conuenerat inter nos, ne quid tu à me peteres, niſi quod vires ferrent, quid autem illæ ferant, ego vnus omniū optimè noui. Miſi qui columbinum accerſeret. Is ſe cras ſub lucem ad me venturum eſſe dixit. Agam cùm eo de re tua accuratiſſimè, & pecuniæ, quantum opus erit, numerabo. Si fieri poſſet, vt ſex aut ſeptem Tibulli, regia charta deſcriberentur, eſſet mihi ſummoperè gratum. Hac de re ipſe ſtatuas. Vale & me ama. Poſtr. Id. Iun. PATAVIO. M.D.LVIII.

EIDEM.
XVII.

O*BSECRO te, quid tu tibi vis cum iſtis inſcriptionibus? Mureto meo, & ſi nolit: ſed malo volentem. Ego tuus eſſe nolo? aut omninò eſſe is, quem & eſſe me & haberi cupio, niſi tuus ſim, poſſum? Ego verò (tum enim tibi regeram) tuus ſum, & ſi nolis: ſed malo volentis. Quanquam illud verius, noſtrum vtrumq; vtriuſq; eſſe, neq; quicquam eſſe alteri altero carius, idque quoniam ita vterq; vult, alter etiam debet. An verò me aut oblitum eſſe, aut obliuiſci poſſe putas, quid tibi debeam? Itaq; valdè me ſanè conturbaſti: & miror, quid tibi in mentem venerit, vt id faceres. Quæ errata ſunt in Tibullo, & Propertij principium, ſine*

vlla dubitatione, cras mittam. Nunc eò non poſſum, quod omnes mei abſunt domo, non redituri, vt opinor ante cœnæ tempus: & quatuor illa Tibulli folia ſunt in cubiculo Molinij, quod ipſe abiens obſerauit. De Propertio etiamnum incertus ſum, ſed facilis iactura. Nunc ad Columbinum: in quo cupio me falli, ſed multa concurrunt, quæ ſuſpicionem faciant, eum non optima fide tecum agere, & vulpina potius calliditate, quàm columbina ſimplicitate præditum eſſe. Primùm, quòd totum illud genus hominum, qui ex alienis litibus victitant, quæſticuloſq́; ſibi ex aliena ſtultitia colligunt, mihi ſanè ſuſpectum eſt, iſte autem tuus, nam quæſiui, homo tenuis eſt: cuius generis, niſi adeſt, probitas eximia, in tractandis nummis ſubleſta eſt, vt Plautus loquitur, fides, at hæc κακοδολικώτερα ſunt: & à me ne animaduerterentur quidem in eo, quem tu perueterem amicum vocas, niſi alia accederent, ad me nunquam, niſi ter quaterve euocatus, venit, & ſæpe, cùm ſe venturum conſtituit, fallit, libellis tribus ſibi opus eſſe dixerat ad iter, poſt, quinque petijt, cùm ad rem ventum eſt, aureum præterea nummum popoſcit & abſtulit, biduo aut triduò ſerius profectus eſt quàm dixerat, cùm tanquam mox in iter ſe coniecturus, à me diſceſsiſſet, quo ſe mox vt rediſſet, ad me venturum pollicitus eſſet, non niſi biduo pòſt venit, & quidem ter accerſitus. Deinde σκήψεις καὶ ἀναβολαί, ſe ita rem conſtituiſſe, vt certiſsimum ſit, his duodecim aut quindecim diebus pecuniam tibi numeratum iri: melius nihil potuiſſe fieri. Mandaui ei, vt ad te de re tota quamprimùm quàm accuratiſsimè ſcriberet, isq́; ita ſe facturũ recepit: neq; tamen fecit, quantum

tum literarum tuarum ſermonem audio. Omninò οὐκ ἀκίβδηλον οὐδ᾽ εἰλικρινὲς, *negotium. Ego eum denuò conueniam, & vrgebo. Literas quas ad Dudítiũ ſcribis, curabo. Vale. A.D.6.Kalend. Quintil. PATAVIO. Duditius, cùm hac ſcripſiſſem, venit ad me, & literas tuas accepit.*

EIDEM.

XVIII.

ITeradum eadem iſthæc mihi. Tam ἄλυτοι *ſunt iſtic leges, vt, quo de loco neminem noſtrûm* ἐθρυλλεῖτο *cogitare oportere, eum ad locum,* ὁ πολλὰς δ᾽ ἰφθίμους *tam facilè perueneris? Quos equidem puto, ſi fortè is, cui Græcè è venali ſilẽtio nomen eſt, Bononiam inierit, eadem prudentia,* τὸν τοῦ Ἀθηναίου ἑρμηνευτὴν *in locum illius ſuffecturos. Ecquid tibi videor* σοφῶς αἰνίττεσθαι, *Sed tamen* τὰς τῶν κρατούντων. *Redeamus igitur domũ. Mihi verò idem planè videtur, quod tibi: nihil eſſe ad rationes meas accommodatius, quàm ſi iſtic aliquid, quale volumus, confici poſſit. Quare à te iam non magnopere poſtulo, vt de me agas, ſtudere te illi alteri cuperem. Video enim eadem via, mihi quoq; aliquid confectum iri. De te quidem (ſi ego tuos ſenſus bene cognitos habeo) non eſt, quod Bononienſes cogitent. An tu conditionem quietam, opimam: cum propè certa magnarum rerum expectatione coniunctam, interpoſita præſertim & tua & mea fide, illorum cauſſa relinqueres? teq;, abiecta valetudinis cura, ſuſcipiendo laborioſiſſimo munere, in præſentiſſimum vitæ diſcrimen abijceres? De Bargæo inieciſti ſcrupulum. Nam ſi ille pro-*

profeſſus fuerit, video petitionem amico illi noſtro difficiliorem fore. Abſq; eo quidem certus, vt opinor, eſſet. Te omnia mea cauſſa facturum non dubito, mi Manuti. Scio enim te, quàm conſtanter, quos ſemel complexus es, fouere pergas. Sed gratiſſima mihi tamen eſt, quàm tuis literis expreſſiſti, ſignificatio voluntatis tuæ. Ego, vt me aliquando meritò amaſſe dicaris, omni ſpe conabor efficere. Vale. De Philopono oblitus fueram, puto illum apud me eſſe. Prid. Non. Septemb. PATAVIO.

EIDEM.

XIX.

ADOLESCENTES, qui ad te has literas perferent ſi genus requiris, nobiliſſimo ac ſplendidiſſimo inter ſuos orti ſunt loco: ſi bona animi, & ſtudia laudandarum artium ſpectas, coniecturam facere vel ex eo potes, quòd cùm ipſis domi in ſummis delicijs, & in maxima rerum omnium affluentia viuere liceret, longinquas peregrinationes ſuſcipere, ſeſeq; excolendi ingenij cauſſa infinitis difficultatibus obijcere maluerunt. Ij cùm iudicarent idem, quod omnes qui rectè ſentiunt, iudicant, ingenij & eloquentiæ gloria Italiam cæteris nationibus, In Italia autem longè vnum cæteris omnibus PAVLVM MANVTIVM antecellere, neq; ſe ſtudio ſuo ſatisfacere poſſe arbitrati ſunt, niſi in Italiam venirent: neq; cùm in Italiam veniſſent, niſi Pauli Manutij aſpectu & collocutione fruerentur. Quod autem de ſcriptis vtriuſq; noſtrûm intellexerant, quanta inter nos voluntatum ac ſtudiorum

rum coniunctio eſſet, ſtatuerunt ſe id quod cuperent, nullo modo melius quā per me, conſequi poſſe, mecumque egerunt, vt eos tibi quàm diligentiſſimè commendarem. Ita igitur facio, petoq́ à te, vt, ſi vlla vnquam apud te mea commendatio valuit, quod ſcio valuiſſe quamplurimas, huic plus etiam quàm cæteris, tribuendum putes, adijciasq́ ad illā humanitatē, qua omnes excipere ſolitus es, quidquid rogāte atq́ obſecrāte me, adijci poteſt. Vale. Poſtrid. Non. Septemb. PATAVIO.

EIDEM.

XX.

TIBVLLI *primum folium accepi. Scholia mitto locis aliquot leuiter immutata. Lectionē nō per facilē fore operis puto, tum propter alia, tum propter crebras interpoſitiones. Sed in te ſpes eſt, etſi, ne viuā, ſi non interdum ac ſæpè vereor, ne mea ſcribendi negligentia noceat oculis tuis. Quæſo tamen à te, vt hanc moleſtiam, mea cauſſa, deuores : cureſq́ quod commodo tuo facere poſſis, ne tam multa hic peccentur, quàm in Catullo, ideò admonere te viſum eſt, quoniā in primo illo folio, quod accepi, nouem librariorum errata ſunt, leuia quidem nonnulla : ſed plura animaduerſione digna, quale eſt charta tertia. Sit diues, iure furorem: cùm ſcribendū ſit: Sit diues iure, furorem & cætera. Multum autem ad ſententiam intereſt, vt rubi nota illa hypodiaſtoles collocetur. Illud etiam grauius, quod charta quarta, vbi vulgo legitur, Capiti: cùm ego è veteribus libris emendaſſem, Capite : neſcio qui factum eſt, vt tui vulgatam ſcripturā retinuerint. Si me amas*

niſi

iube eos omni diligentia in exemplar à me emendatū intueri, pertinet ea res non mediocriter ad vtrūq; noſtrū. Columbin⁹ tuus profect⁹ eſt, quo ſcis, ego nudi⁹ tertius ei, mox, vt dicebat, iter ingreſſuro, aureum nummum (tantum enim opus eſſe dicebat) dedi. Puto hodie reuerſurum, quid actū ſit, faciā te confeſtim certiorē. Propertium, ſunt qui ſuadeant vt mittam ad Franciſcum Gonzagam. Qua de re aueo ſcire, quid tibi videatur. Valetudinem tuam cura diligenter. Salue à Molinio. 11. Kalend. Quintil. PATAVIO.

EIDEM.

XXI.

Venit ad te altera mea ad Pontificē oratio: quam cupio æquè placere tibi, atq; ijs placuit, qui me dicentem audierunt, quod, cùm mihi venit in mentē tuarum planè Atticarum aurium, & polituli illius ac limatuli iudicij, vel ſperare, improbum puto: cùm cogito, quantum me ames, quamq; eſſe ſoleas mearum rerum, non æquus modò exiſtimator, verum etiā benignus prolixusq; laudator, ne poſſe quidem aliter euenire arbitror. Breui, ni fallor, accipies & tertiam. Quòd ſi progrediemur ad hoc exemplum, poterimus olim Pontificiarum orationum quaſi σωμάτιον quoddam conficere. Me à te amari certò ſcio: neq; dubitare te, quin ego tibi in amore reſpondeam. Salue à Ludouico Beccatello Archiepiſcopo. Molinio meo multam ſalutem. Vale. A. D. 4. Kal. Ian. M.D.LX. ROMAE.

M. AN.

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. PAVLO SACRATO.

XXII.

FECI nuper neſcio quid verborum de nobili illa victoria, qua Turcæ à noſtris ad Naupactum ſuperati ſunt: tanto hominum concurſu, quantum ipſe non facile crediidiſſem. Quamuis autem res erat nihili, tamen ita multi quotidie petebant deſcribendi ſibi poteſtatem fieri, vt ſatius viſum ſit ſemel, quidquid eſſet, librarijs permittere: præſertim cùm magiſtratus populi R. iudicarent id ad ipſius populi dignitatem pertinere. Exemplum vnum ad te mitto: quòd ſemel iſpectum cum Paludino, Canalio, Iacobo Canano, Antonio Montecatino, cæteriſq; communibus amicis communicare poteris: vt ſibi placuerit, capiatis ex eo aliquid voluptatis: ſiue minus, intelligatis tamen, conſeruari à me, vt decet, memoriam veſtri. Vale. ROMAE 7. Kalend. Ianuar. M. D. LXXI.

EIDEM.

XXIII.

IN multis, tenuibus illis quidem, ſed ipſa aſſiduitate moleſtiſſimis occupationibus meis, vſus erã ea libertate, quam tu mihi dederas, ne prius ad literas tuas reſpondere neceſſe haberem, quàm Epiſcopus Hadriæ iſthuc rediret. Quod dum exſpecto, etſi quibuſdam & meis & ipſius familiaribus negotium dederam, vt me tem-

tempeſtiuè de diſceſſu ipſius admonerent: prius tamen eum abijſſe reſciui, quàm de abitu cogitare cognôſſem. Factum id non modò eorum, quibus id mandaueram negligentia: ſed & conſuetudine quadam multos iam menſes à me ſuſcepta, nunquam, niſi cùm vrget neceſſitas, exeundi domo, & perrarò veniendi in ædes Cardinalis: non quin & ipſe me libenter videat: & ego eum, qua debeo, obſeruantia colam. Sed tanta me ſatietas, tantum odium & aulæ & rerum aulicarum cepit, vt nunquam mihi magis ſolus videar, quàm in illa turba: nunquam melius comitatus, quàm cùm me ſolus in bibliothecam abdidi. Itaq; cum Cardinale ipſo ter, opinor, aut ad ſummum quater collocutus ſum, poſtquam huc venit. Multi fortaſſis hanc aut aſperitatem aut ruſticitatem vocabunt. Vocent ſanè, vt libet, mihi ægrè eſt, quod non iampridem ita viuere cœperim, & tamen viuente Hippolyto Cardinali alia ratio erat. Referta erat domus hominibus eruditis, ex quorum conuictu ac ſermone, aliquid perpetuò diſceres. Ipſe, quanquam doctrina mediocri, magno tamen & excelſo ingenio, & mirificè dedito ſtudijs noſtris. Itaq; domus ipſius Academia quædam videri poterat. Hic amat quidem & ipſe mirificè homines bonarum artium ſcientia excultos: ſed ſua ei comitas damno eſt. Dum enim omnes blandè excipit, cum omnibus humanè colloquitur, facilem ſe atq; obuium omnibus præbet, excitat quidem admirabiles amores ſui: ſed à tam multis gratiam ipſius ambientibus perpetuò obſidetur, vt ei vix ad curandum corpus ſatis temporis ſuperſit. Quid quæris? Ego qui quotidie cum illo altero ſuauiſſimis ſermonibus horas aliquot tranſigere conſueueram, nũc

in alium quēdam orbem mihi delatus videor. Sed hæc muſſanda ſunt: quæ tamen ſemel in tuum hominis amiciſſimi ſinum effundere volui, putans in eo aliquid leuationis fore. Nunc ad alia venio. Quòd tam ſæpè me in epiſtolis tuis tamq́ honorificè appellas, gratiam habeo: etſi video te multò plus amori quàm iudicio tribuere. Sed hoc ipſum non minus iucundum eſt, ſentire me à te vnicè diligi. Quid nunc præterea ſcribam, nihil habeo: niſi forè illud ſcire vis, me hoc anno, ſi Deus volet, explicaturum publicè libros Politicorum Ariſtotelis: in quibus videor mihi nauaturus operam, & multa ab alijs interpretibus non animaduerſa dicturus. Hoc te puto malle, quàm quid de bello aut pace dicatur, & quæ eius generis vulgò à circumforaneis hominibus diſſeminantur. ἕκαστος γὰρ τῶν ἑαυτοῦ κήδεται. *Viuamus mi Sacrate, viuamus, & conſeneſcamus in ſtudijs noſtris, contemnentes ea omnia quæ vulgò maximi fiunt, Deum & æternitatem cōgitemus, alia omnia fluxa & caduca ſunt. Vale ROMAE. 3. Id. Iulij. M.D.LXXVII.*

FRANC. DVARENVS M. ANTON. MVRETO VIRO DOCT. S. P. D.

XXIIII.

CVM nihil à te poſt diſceſſum hinc tuum, vel etiam de te accepiſſem, mi MVRETE, ac ingenij deſiderio tenerer, de ſtatu rerum tuarum aliquid

cog-

cognoſcendi, equidem literis tuis tam opportunè mihi redditis, magnoperè delectatus ſum. Illud verò meam auxit voluptatem non mediocriter, quod ex eis intellexi te mei memoriam abſentis, ſumma cum fide & beneuolentia retinere. Verùm hoc mihi aſperſit moleſtiæ epiſtola tua, quòd dolorem illum, aut grauiſſimũ mœrorem potius non obſcurè teſtetur, quem tibi iſta peregrinatio attulit. At eò magis vicem tuam doleo, quod ante annos, vt opinor, duos & viginti, iſtorum Scytharum σκυθρωπίαν & barbariem expertus ſum: quos ne nunc quidem reſipiſcere, ſed ἀρχαϊσμὸν illum ſuum adhuc tueri ac mordicus retinere demiror. Sed hanc materiam atque ſegetem gloriæ, integram tibi Deus, opinor, reſeruat, vt hoſtibus, qui bello tentati à nobis & laceſſiti ſunt profligatis, ac de poſſeſſione iuriſprudentiæ expulſis, ſplendidum aliquando de ijs triumphum agas. Id quod iam præſentire ac proſpicere mihi videor, ſi ad eas copias quibus abũdas, aliæ paulò firmiores atq; inſtructiores acceſſerint: quas tibi parare, ſi neruos in ea re contẽdas tuos, perfacilè eſt. Ac ſpero fore, vt hæc cogitatio & εὐελπιστία conſolationẽ tibi non minimã adferat, cupio quidẽ certè. Nam & nos quoq; ſuperioribus annis, cùm eadem cura ſollicitaremur, qua te nunc angi video, ea ſpes valdè confirmauit: nec nos omninò fruſtrata eſt. Et ſi enim ne hîc quidem confecta adhuc res ſit, tamen euentus iam propemodum vicit exſpectationem noſtram: adeò plauſibile apud nos populareq; eſt, quod Scythæ veſtri inſolenter, contumaciter, ſuperbè contemnunt atq; oderunt. Mitto principis in nos ſcholamq; noſtram ſtudium incredibile. De quo pluribus tecum, ſi opus fuerit,

aliâs. Itaq; quod in extrema epiſtola ſcribis, vnum iſtic eſſe doctorem Coteliũ, qui colat nos ac ſcriptis noſtris faueat, at id ego glorioſius fortè & audacius, ſed tamen verè, niſi fallor, reſpondere poſſum, quod Homericus Agamemnon Achilli πὰρ ἔμοιγε καὶ ἄλλοι. In quibus & Cotelium tuum, immò noſtrum numerari vehementer lætor. Qui ſi talis eſt, qualem eſſe eum mihi facilè ex tuis litteris perſuadeo, næ εἰς ἐμοὶ μύρου, vt paucis quod de eo homine ſentio dicam. Verùm quia pleriq; ſtudioſorum, quibus noti ſunt doctores, qui iſtic ſunt, mihi affirmârunt, neminem in ea vrbe ius profiteri iſto nomine, tu velim, Anacharſis hic quiſq; ſit, paulò plenius me literis edoceas. Quanquam profectò malim, ſi rationes tuæ ita tulĕrint, huc ad nos maturè te recipias, vt de rebus omnibus coram inter nos conferamus. Qua de re & certius & ſubtilius ad te ſcribam, cùm te mihi totum patefeceris, & quid conſilij habeas (nam de animo dubitare me ſinit epiſtola tua) aliquanto apertius mihi declarauer is. Sic enim habeto, nos quæ te velle, quæq; ad te pertinere ſignificaueris ea ſummo ſtudio diligentiáque curaturos eſſe. Vale mi Murete. Auarici Biturig. ipſo Hilariûm die.

M.D.LIII.

LVCAS

LVCAS FRVTERIVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXV.

INgratus meritò ne dicam improbus, videri poſſem MVRETE doctiſſimè, ſi cùm à te non ſemel, verùm ſæpius humaniſſimè acceptus fuerim, ne literario quidem officio, tantum in me ſtudium tuum, compenſare ſtudeam. Deterruit certè me hactenus & ruſticus quidam pudor, &, vt quod ſentio liberius exponam, ingenij mei non obſcura tenuitas. Nunc verò cùm didici ex ſcriptis tuis, ingrati vitio laborare non modò eum, qui beneficijs ampliſsimis & honorum inſignibus acceptis ab aliquo τοῦτον οὐδ' ἔπει οὐδ' ἔργῳ*, vt ille,* ὀνίνη*, ſed & illum, qui præſtanti ingenio & ſingulari doctrina virũ, in ea loca, vbi & ipſe ſit appulſum, non è veſtigio liberali quodam ſcripto honeſtat: meritò ſanè & ego in vitio ſim, niſi te poſt tot colloquia, tot ſermones vltro citroq; habitos, non quidem opere aliquo laborioſo, qui enim poſſim? ſed epiſtola tamen officioſa munerer. His ego rationibus cum animo meo diligenter expenſis, eò deueni audaciæ, vt te & Galliæ totius & Italiæ tuæ clariſſimum ſidus literarum mearum cruditate, ab opiparis illis & ſuauibus Græcorum & Latinorum epulis auocare non dubitem: in bonam tamen ſpem adducor fore, vt his meis legendis aliquid temporis lubens volenſq; ſis impenſurus. Quanquam tamen non ea ſint, quæ in doctiſſimas tuas aures, oculoſq; veniant,*

do nihilominus hoc humanitati tuæ, quam non obſcurè hactenus & intelligere & agnoſcere potui; vt iſtæc officij mei in te certiſſima argumenta, non alieno vultu amplexus videare. Semper enim hoc in doctis viris deſideraui, & etiamnum deſidero, vt cùm ingenio plurimùm valeant, & poſſint, comi nō minus alloquio ſint, & in omnes ſapientiæ ſtudioſos obuia voluntate. Quod quidem in Mureto ſuo deſiderare Fruterius nec poteſt, nec debet: non poteſt certè, quia humanitatem illius ſemper promptiſſimam expertus eſt, & in dies experitur ampliorē; nō debet autē, quia mētiri nec nouit nec veritatem odiſſe poteſt. Et hæc quidem in mei excuſationem adducenda putaui, Murete doctiſſime, vt intelligeres, quàm religioſè voluntatem in me tuam conſeruare, &, ſi fieri poteſt, auctiorem reddere cupiā: Nunc autem, vt quanti apud me ſit virtus, & ingeniū tuum, exploratius tibi innoteſcat, libuit quædam ex optimis quibuſq́; auctoribus per me nuper animaduerſa iudicio tuo, vt politiſſimo, ſic humanitatis pleniſſimo exactius ponderanda relinquere: & hoc quidem, non eo conſilio, vt te omnium rerum peritiſſimum Anagnoſten docere videar, quod certè vel cogitare nefas eſſe duco, ſed tamen vt ex te cognoſcere poſſim, ſint ne in his meis aliqua quæ vero eſſe conſentanea putes: quinimò vt quæ à me ſi non corrupta, certè non emendata ſunt, diligenti tuo ſtudio nobis aliquando ſaniora reddantur. Satis verò mihi eſt, loca quædam obſcurè deprauata, quæ poſſum luce donare, vel certè tibi indicare: Tuum erat viciſſim ea in ſuam lectionem reſtituere: quod tibi quàm facilè ſuccedat, non obſcurè teſtantur variarum lectionum præclariſſima opera,

quæ mihi quidem, multò antè quàm in familiaritatẽ
tuam veni, ſemper cariſſima fuêre: & nunc, cum diui-
no illo amicitiæ tuæ bono affectus ſim, cariora indies
futura. Sed tandem ad rem: ne multa verborum cru-
ditate offenſo ſtomacho, Theriacã Victorij haurire non
Varronis mulſum bibere videaris. Feſtus itaq; Pōpeius,
quem ego auctorem inſigniter diligo, tum ob rerum
omniumq; iucundiſſimam varietatem, tum verborum
antiquitatem doctiſſimam, multis quidẽ partibus au-
ctior & integrior ex Italia prodijt, non tamen omni-
bus in locis ſui ſe ſimilem oſtendit: quod partim Paulo
illi Epitomario, partim temporis iniuriæ debemus. Sed
vt tandem quod agimus, probemus, locus eſt in P litte-
ra, qui ſatis quidem obuius eſt & expoſitus, ſed tamen
haud fideliter editus, ſi modò nec ætate impeditur iu-
dicium meum, nec ipſe mihi plus iuſto indulgeo. Dicit
Feſtus: Petiſſere antiqui pro petere dicebant, ea qui-
dem forma verbi, qua ſunt laceſſere & inceſſere: ſed
vt mihi videtur, tum ſignificabant ſæpius petere, vt
petiſſant, ſæpius petant legendum mihi nuper viſum
eſt, vt petiſſunt ſæpius petant, alioqui inſulſum erit,
quod Feſtus dicet, nam cùm ſubijciat, petiſſere ſæpius
petere eſſe, non opus eſt, vt opinor, id tertium repetere,
& inculcare, ſæpius iam explicatum, quinimmò ſimile
quoddam verbũ adiunxiſſe debuit, quod feciſſe ipſum
vel deierare auſim. Nunc vt ad reliqua veniamus, fa-
ciliora præmittemus, alia quæ exactiori probatione
indigent, in finem reijciemus. Feſtus cariſſam apud
Lucilium vafram ſignificare vult, malim ego catiſſam
dixiſſet. Nam Catos pro callidis & ingenioſis apud
veteres fuiſſe vel Cato teſtari poteſt. At dicat aliquis

catiſſam ductui litterarum nō reſpondere, fateor quidem dummodo nec capriſſam ſatisfacere loco huic concedas, quod ab aliquo difficultatem ſentienti ad marginem Veneti codicis adiectum eſt: quod verò ad religioſum illum ordinem litterarum, nihil eſt. Nam veteres Feſti omninò ſunt confuſiſſimi, vt facilè credam Feſtum Acroſtichidem illam Alphabeticam obſeruaſſe, non tamen in ſyllabis curioſulum fuiſſe. Alio in loco Hirrire, Garrire. genus vocis eſt canis rabioſæ, in margine eſt ringere pro garrire, & certè garrire quid ad canes pertineat, non video: niſi fortè, quod r literam canibus eſſe peculiarem velint Grammatici. Herire quidem vetus eſt & prope ignotum, rabire quoq; ſi tibi arridebit, vetus eſſe incipiet, & obſcuritate cum hirrio contendere. Nunc in aciem producantur validiſſima illa bellorum robora, quæ in Triariorum vicem ſuccedant, vt illis prioribus ſuapte natura parum ſolidis in auxilium veniant. A veteribus nobis exordium erit: quia ſcimus eam Romanorum prudentiam fuiſſe, vt longo vſu bellorum exercitatos, & annorum ſucceſſibus prudentiores in belli cataſtrophen reijcerent. Prodeant itaq; vetuſtiſſima illa ſuccreſcentis Vrbis volumina, Numæ nimirum Pompilij ſanctiſſima inſtituta, quæ vt ſunt antiquiſſima, ita quoq; antiquis ſcripta verbis fuiſſe negari non poteſt, Feſtus, cùm, quæ Pellices dicantur, diſertè oſtendit, pœnam quæ huic mulierum generi per Numam eſt conſtituta, ſubiungit his verbis: Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus dimiſſis agnum fœminam cedito. Hanc ego legem vt non eſſe corruptam arbitrer, vetuſtati tamen ſuæ reddendam exiſtimo, quod qua ratione ſu-

ciendum putem, ſubſcribam. Pellex aram Iunonis ne tagito, ſi tagit Iunoni crinibus demeſſis, arnum fœminam cædito, veram eſſe & genuinam legis huiuſce correctionem affirmare tibi nec auſim nec poſſim, non auſim quidem, quia id glorioſulum videri poſſit, non poſſim verò, quod ſingulorum exactam rationem nondũ inuenerim: hoc tamen polliceri auſim, aut talem omninò aut ſimilem eſſe debere legis huiuſce ſententiam. Quod autem pertinet ad ſingula, non tibi nouum eſſe debebit, vt nec futurum ſcio, ſi tagito repoſuerim & tagit vel taget, cùm vel Feſto teſte notiſſimum ſit veteres ita loquutos, qui Pacuuij Teucrum citat & hũc verſum adducit. Vt ego ſi quiſquam me tagit & tagam. Cæterùm quòd crines demeſſos non demiſſos velim, ratio eſt, quòd hac lege non leuem quandam pœnam imponi pellicibus ſciam; tum quòd exiſtimẽ Numam vt ſapientiſſimum, ita & politicum maximè fuiſſe, neq; omnino ſanctiſſima coniugij fœdera temerè violari voluiſſe: quinimò grauiter admodum in huiuſmodi nuptiarum corruptelas animaduertiſſe. vt iuſſerit eas Iunoni, quæ & ipſa pellex eſt, arnum fœminam crinibus demeſſis immolare: crinibus verò demeſſis, vt quod in fœminis honorificum eſt maximè, ijs auferret, alioqui obſeruare videor in ſacris comptiſſimas fuiſſe matronas, & lætiſſimo cultu, quod indicat Tibullus, cum puellam ſuam Iunoni ſacrificaturam inducit, & Deæ commendat, ſic autem ſcribit.

Natalis Iuno, ſanctos cape thuris aceruos,
Quos tibi dat tenera docta puella manu.
Tota tibi eſt hodie, tibi ſe lætiſſima compſit:
Staret vt ante tuos conſpicienda focos.

Hoc ego in loco non tota, ſed Lota legam cupidius. Arnum fœminam ſcripſi, quod ſciam ex Feſto ſic veteres nominâſſe. Lex alia eſt eiuſdem Numæ apud Pompeium, vbi quid differentiæ ſit inter occiſum & necatum meminit. Lex autem talis eſt. Si hominem fulminibus occiſit, ne ſupra genua tollito. In hac Numæ conſtitutione aliquid deſiderari videtur, aut enim dicendum eſt, Si hominem fulminibus occiſit, nimirū Iupiter, aut hoc pacto legendum. Si hemonem fulmen Iouis occiſit, ne ſupra genua tollito, fuit tempus cùm ſic legerem. Qui hemonum fulminibus occiſu' ſt ne ſupra ge⸗⸗a tollitor. Tu, quid ex his duobus ſit ſanius, iudicabis. Mihi ſat eſt, tibi vel indicâſſe quid ſentiam. Supra genua tollere eſſe puto, ad ſepulturam tradere. Nam Feſtus & aliam legem Numæ adducit, quæ de eadem re agens ſic habet. Homo ſi⸗ fulmine occiſus eſt, ei iuſta nulla fieri oportet. Videtur autem mos fuiſſe olim, qui & nunc Galliæ quibuſdam in partibus eſt, vt veſtibus quibuſdam, vel lineis mantilibus feretro circumuolutis, earumq́; extremitatibus manui obuolutis funus vltra genu ſuſtollerent, ſicq́; in locum communem Mettia porta transferrent. Hîc ego finem legibus eſſe dabo, ſi vnam modò adiecero, non quidem ex Feſto, ſed Macrobio, qui libro primo Saturnaliorum, cùm de noctu concubia diſputat, Decemuiros ait in 12. tab. inuſitatiſſimè nox pro noctu vſurpâſſe, & hanc legem citat. Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit, iure cæſus eſto. Ego cùm hunc locum legerem, miratus ſum cùm de perſona non admonuiſſet lex, tamen ſubiungere, ſi im aliquis occiſit, ſtatimq́; ſuſpicatus ſum legi poſſe hoc modo. Qui nox

furtum

..tum factum ut ſi im aliquis ocisit, iure caſus eſto, quam coniecturam meam ſi calculo tuo dignabere, Murete doctiſsime, erit quod gaudeam, ſin minus, patiar certè vel tantulum temporis ſubitæ huic emendationi datum eſſe: Legibus modum impoſuiſſe me fateor: ſed tamen omnibus Feſti difficultatibus, nego. Sunt enim, præter eas quas tibi adferam, vel plurima. Silicernium genus eſſe farciminis docet Feſtus, quo, inquit, fletu familia purgabatur, dictum autem ſilicernium, quia cuius nomine ea res inſtituebatur, is iam ſilicem cerneret. Cæcilius. Credidi ſilicernium eius me eſſe eſurum. Quid ſibi Pompeius velit non video cùm dicit, quo fletu familia purgabatur: niſi fortè diſtinctio interponenda eſt poſt quo, & intelligamus farcimine. fletu familia purgabatur. Hæc leuia ſunt, illud grauius. Multa & accurata cogitatio effecit, vt legendum putarem, quouis eſu, quod ipſum & literarum ductus, & Cæcilij verſus probant. Donatus in Adelphis ſic de ſilicernio meminit. Silicernium cœna eſt quæ infertur Dijs manibus: quòd eam ſilentes cernant, id eſt vmbræ poßideant, vel quòd qui hæc inferunt cernant, neque deguſtent: quod quidem meæ ſententiæ opponi videtur. Tuum quidem iudicium eſto, ego vel ſomnijs iſtis meis facilè ceſſero, tu verò varijs tuis lectionibus, quas propediem auctiores expecto, admiſcere poteris hæc loca. genuinæ lectioni ſuæ per te data. Properabam ad alia Feſti loca, & ecce venit in manus meas & alia 12. Tab. conſtitutio, quam eò libentius tibi indicaui, quòd & in eam Auratus tuus cogitationẽ & coniecturam ſuam interpoſuerit. Talionis mentionem fieri in 12, inquit Verrius hoc modo. Si membrum capſerit,

nĩ

ni cum eo pacit, talio eſto. Auratus cùm legit coniecturam meam ſtatim legi poſſe putauit hoc modo. Qui membrũ capſerit & cætera. & capſerit interpretabatur priuauerit, vt in illo, talpæ oculis capti. Verbũ non addam de homine & optimo & doctiſſimo, tantùm à te petam, vt quid tu de his legibus ſentias, reſcribas. Nulli certe felicius id negotij committi poteſt, ne Trebatio quidem alicui. Satis enim, ſuperq́ oſtendiſti in diuinis illis operibus tuis, quantum tibi omnes Latini & Græci auctores & debeant & debere velint amplius, ſi illos melius quidẽ iam habentes in ipſiſſimam ſanitatem reſtituere pergas. Extremum adijciam, quod in Feſto corrigendum puto. Taminia, inquit, vua ſilueſtris generis videlicet tertio dicta, quod tam mira ſit, quàm minium legendum exiſtimo, quod tam rubra ſit quàm minium. Mecum facit Plin. lib. 23. ca. 1. vbi ſic de Taminia ſcribit: Matureſcit Aſtaphis tum vindemia nigreſcit, cùm Taminiæ rubentes norimus acinos. Nunc ſubijciam loca quædam quæ & obſcura ſunt, & correctione indigent, quali verò non dicam, quia neſcio, nec multum ſcire laboraui, tibi verò faciliimum erit ea ingenij tui diuiniſſima acie penetrare, & ſuis è tenebris eruere. Ait Feſtus, Redarguiſſe, Scipionẽ Aphricanum per e literam protuliſſe, eundemq́ pertiſum dixiſſe non perteſum, de quo meminerit Lucillius cùm ait: Quo facetior videare, & ſcire plus quã cæteri pertiſum hominẽ non perteſum dicere ferunt, nam genus. Primùm quidem manifeſtò ſcribendum Redarguiſſe videtur cùm id aiat Faſtus, tùm Lucilij verſus quadrati videntur, quibus tamen nigra eſt cauda. Tu his lacunis feliciſſimè impletis, nobis pro tene-

bi

oblatis, lucem reddes. Locus alius eſt eodem in Feſto æque deploratus, cui quidẽ aliquid opis attuli: quòd ibi eum indicaui, tuum verò erit, qua es humanitate, bus eum ſaniorem dare. Sponſis benè, beneq́; volueris: in precatione augurali, Meſſala augur ait ſignificare ſpoponderis volueris. Cùm hunc locum attentius legiſſem, ſenſi tandem Meſſalam, qui formulam quandã precationis antiquæ referret, ea verba vtpotè obſcura explicare voluiſſe, cùm dicat ſponſis ſignificare ſpoponderis & volueris, volueris dico ego vel nil cernere me, vel ætate impediri iudicium meum, aut locum hunc corruptum eſſe, quomodo tamen corrigendus ſit ignoro, niſi fortè vulſis legas aut volſis. itaq; precere, Benè ſponſis, beneq́; volſis. Alia ſunt, quæ mihi ſunt obſcuriſſima, ſed ea coram agentur latius: Nondum tibi moleſta eſſe deſinit infantia mea, quam re vera ſimplicius erit & rectius garrulitatem appellare, quia non tam infans eſt, quàm indecenter loquax nimis. Sed dabis hoc obſeruantiæ in te meæ. Dÿ enim meliora, quàm vt tantum temporis perire cupiam tibi, dum ſingula hæc inſpicias, quinimmò niſi ea eſſent, quæ ſtudioſis olim omnibus, mihiq; in primis vtiliſſima forent, omninò te ab optimarum rerũ ſtudio auocare inanibus iſtis ſomnÿs nollem. Sed audi, quæſo, quod reſtat. Macrob. libr. 2. Saturn. cap. 7. cùm de Laberio equite Romano agit, quem Cæſar Iulius quingentis millibus inuitârat, vt prodiret in Scænam, & ipſe ageret mimos, quos ſcriptitârat, hos eius verſus ſubiungit, quos tamen librariorum culpa corruptos nobis edidit. Sunt autem hi,

Neceſsitas, cuius curſus tranſuerſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
Quò me detruſit penè extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio, nulla vnquam largitio, & cætera.

Hi verſus vt ſint venuſti multum: tamen venuſtiores futuri videntur, ſi vnius litteræ mutatio acceſſerit. Legerem itaq; libens tertio illo in verſu. Quo me detruſit penè extremis cenſibus? Erat enim Laberio præmium à Cæſare oblatum Quingentorum millium. Quod tu quidem immane eſſe pretium noſti. Quin addit, ſe cùm iuuenis eſſet, nulla largitioee, nullis honoribus de ſtatu moueri potuiſſe. Sic ſcriberem ego, de te nondum certior, ſed breui, ni fallor futurus. Intelligere poſſim, extremis ſenſibus in ſenecta ætate, ſed nil ad rem, quia ſubiungit ſtatim,

Ecce in ſenecta vt facilè labefecit loco,
Viri excellentis mente clemente edita
Submiſſa placide blandiloquens oratio?

Sequitur.

Ego bis tricenis annis actis ſine nota
Eques Romanus è lare egreſſus meo,
Domum reuertar mimus?

Sic legi debere & verſus ratio & ipſi orationis contextus oſtendunt.

Paulò pòſt eſt;

Fortuna immoderata in bono æquè atq; in malo.
Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere, & cætera.

Hæc omnia ſunt corruptiſsima. Quid enim eſt litterarum laudibus floris cacumen famæ frangere? legen-
dum

dum putarem Ludionum laudibus vel luſibus potius. ſic enim locum quendam Propertij emendauit Auratus noſter, vbi agitur de Spartæ laudibus, quæ nudas puellas in gymnaſium mittebat cum viris decertaturas, ſic habet verſus.

Quod non infames exercet corpore laudes.

Auratus ludos legit. Sic itaq; Laberij verſus repone.

Fortuna immoderata in bono æquè atq; in malo.
Si tibi erat libitum Ludionum luſibus.
Florens cacumen noſtræ famæ frangere,

Vel certè florum cacumen, quod erit, floridum. Nam florus dixiſſe veteres pro eo quod floridus nunc eſt, exploratum habeo. Sequitur.

Cur cùm vigebam membris præuiridantibus,
Satisfacere po[illegible]lo & tali cum poteram viro,
Non me fle[illegible]dem concuruaſti, vt carperes?

Nec hic quidam benè habet carmen. Nam qui tandem ille eſt trimeter, Non me flexibilem concuruâſti, vt carperes? lego, vt cæteros, vel cœperas. Certè quiddam huiuſmodi ſubſtitui debet. Extremum addit Frutorius non minus, vt ſperat, Mureto ſuo gratum futurũ, quàm vel alia omnia. Cùm hæc ſcriberem incidi in librum quẽdam ſodalis mei, ad cuius frontem amylo vel potius viſco librario impactum erat folium quoddam membranæ, in quo reperi hæc quæ ſubſcribam. Videbatur autem Grammatici cuiuſdam fragmentum aliquod, de quo tamen affirmare non poſſum, ſic habent ea. Inuenimarum pro marium, quod tamen in raro eſt vſu, genitiuus apud Nauium in carmine belli Punici. Senex fretus pietate dominum adlocutus ſummi Dominum regis fratrem Neptunum regnatorem marum

eius

eius ablatiuum Cæſar quinto belli Gallici ponit. Paulò latiores, quàm quibus in reliquis vtimur maribus. In vulgatis codicibus, ſtatim à principio hunc in modum legas. Ad onera, & ad multitudinem iumentorum tranſportandam paulò latiores, quàm quibus in alio mari vti conſueuerant. Certè ſi hic eſt locus, quem citat Grammaticus ille, mirũ eſt tam ſui diſsimilẽ eſſe, ſed fieri poteſt, vt in alio Cæſaris libro ſit hic verſiculus. Tu vel optimè id ſcies, qui optimos quoſq; auctores tibi familiares habeas, inprimis verò Cæſarem. Hæc pauca ſunt de multis, Murete doctiſsime, quæ ad ſcribend[illegible]tauí, partim vt ἀχαριστίαν, qua tetrius eſſe vitium nullum puto, à me amolirer, partim etiam, vt, quo in te animo eſſem, non ignorares. Benè vale, Galliæ tuæ & Italiæ totius clariſsim[illegible] decus. Cuperem omninò, Murete optime, vt his mei[illegible] non voce, ſed tabellis reſpondere digneris: quod in ſuffragijs tabellarijs factum nôſti. Deus ero, ſi vel literulã à te extorqueo. Iterum vale, & nos ama.

MVRETVS IACOBO CANANO MEDICO S.

XXVI.

CONVALVI. Hoc me gratius, aut optatius tibi epiſtolæ principium reperire nullum poſſe, certò ſcio. Febris fuit tertiana duplex, qualem tu à me ter[illegible]ab hinc anno Ferrariæ depuliſti: niſi quod hæc mitior & remiſsior fuit. Itaque octauo me die, poſtquam corripuerat, reliquit, curatus ſum non medica-

dicamentũ modo, ſed & miſſione ſanguinis, de conſilio Angeli Iuſtiniani noſtri, qui medicamenta non ſolùm ipſe præſcripſit, ſed & magnam partem eorum ſua manu confecit, ac concinnauit. Omninò & ipſius & omnium qui hîc ſunt, ſed præcipuè ipſius, & Petri Normeſini, mirificum quendam expertus ſum in me amorem, miram in curanda valetudine mea ſollicitudinẽ, ſedulitatem, aſsiduitatem. Neq; ita hos prædico, vt nõ cæteris quoq; plurimum debere me fatear: Nam & Bartholomæus Ferrus (puto te antea neſciuiſſe id nomen Theologo noſtro eſſe) & Hieronymus Lippomannus, & Abbas Roſſettus contendere, quodam modo inter ſe videbantur, quis pluribus atq; expreſsioribus indicijs ſtudium erga me patefaceret ſuum. Mihi crede, tanti erat ægrota[illegible] Nunc confirmatus auidè expecto, quid vos iſtinc [illegible]ribatis de noſtro in Italiam reditu. Quanquam enim tuæ litteræ certa prope & explorata nunciant, non deſunt tamen hîc qui ſponſione certare parati ſint, nos in Gallia hybernaturos. Alij aliter putant, ſed tamen dubitationis aliquid affert, quòd hîc nondum pro certo auditum eſt, Nicbettum abijſſe, qui ſi media hyeme redierit (& iam vix videtur aliter fieri poſſe) taménne ſe alieniſſimo anni tempore, aſperrimo cœlo, inuijs vijs, tam longinquo itineri commiſſurus eſt Cardinalis? Ita diſputant quidem, qui mihi non ſatis cognitum habere ipſius ingenium videntur. Ego enim hoc ipſo argumento vtor, cur magis augurer fore vt abeamus. Herus enim noſter, qua eſt magnitudine animi, hanc ipſam occaſionem arripiet declarandi omnibus hominibus, virtutem & conſtantiam ſuam, neq; æſtatis ardoribus, neq; aſperitate hyemis

retardari. Quare ſi aliud nihil obſtiterit, ibimus, vel ſi cœlum ruat. Meam voluntatem ſi exquiris: equidem negare non poſſum, quin tanto mihi deſiderio ſit Italia, quanto fortaſſe nemini noſtrûm: ſed ad res meas multò accommodatius eſſet exſpectari a nobis tempus illud,

gelidus canis cum montibus humor.
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit.

Mea enim maximi momenti negotia citius explicari non queunt. Sed quod fors feret vt ille ait, feremus æquo animo. Iter hyeme capeſſendum ſi fuerit, incommoditatem reditus celeritate compenſabimus: ſin expectandum ver, commoditate temporis ad conficienda quæ volumus, deſiderium Italiæ leniemus. Sed vtut futurũ eſt, obſecro, obteſtorq́; te per amicitiã noſtrã, vt expiſcere, ſi potes, aliquid certi, idq́; ad me ſcribas, quam poteris certiſſimè. Permagni mea intereſt, ſcire quid futurum ſit, propterea quòd conſilium mihi ad rationem itineris dirigendum eſt, & aliud capiendum, ſi properatur profectò, aliud ſi differtur. Cura igitur pro eo, quanti apud te ſum, vt mittas ad me aliquid explorati. Id ſi tacitum haberi voles, nemini indicabitur. Mi optime & optatiſſime Canane, Vale & ama me, vt facis. Salutem quibus videbitur. Noſtri omnes te ſalutant, è Karoliloco. Prid. Non. Octobr. M. D. LXII.

EIDEM.
XXVII.

EGO verò iam ſubuerebar, ne mea hæc noua ad te ſcribēdi ratio parum tibi probata eſſet: adeoq́; *(viae*

(vide quanto in errore verſatus ſim) meditabar excuſationem. Sed gaudeo contrà cecidiſſe quàm putaueram. Nunc tu à me, & crebras & longas litteras expectato. Ea tamen lege, vt mihi liberum ſit, nullo ordine, nullo delectu quicquid in buccam venerit, ſcribere. Literæ tuæ omnes mihi redditæ ſunt: neq; facilè credas, quantam mihi voluptatem attulerint. Quanquam enim non ſum ſolitus valdè magnam curam ſuſcipere de ijs quæ ad me nihil pertinent, neq; quiſquam vſquam eſt minus, quam ego ſum, rerum nouarum curioſus, libenter tamen intelligo progreſſus iſtius calamitoſiſſimi belli, præcipuè cùm ea nunciant[illegible], quæ ſpem adferunt aut victoriæ, aut honeſtæ alicuius compoſitionis. De recento Auarico iam hîc auditum erat, multò antè quàm [illegible]s ea de re litteras acciperem. Sed videor per nebu[illegible]am inaudiſſe quiddam, quod haud ſcio an litteris committere debeam, indicabo leuiter. Etenim ſi falſum eſt, nihil periculi fuerit, etiamſi tu, quid ſit, non aſſequare: ſin verum, quamuis leuiter admonitus, facilè totam rem intelliges. Fuêre igitur hîc qui pro certo ac comperto affirmarent, potuiſſe oppidū per vim capi, inuitiſsimis hoſtibus, nulla deditione, nullis conditionibus, niſi quorundā aut ſcelerata colluſio, aut ſtulta clementia, alienæ virtuti impedimento fuiſſet. Quod ſi eſt, facilè fuerit iam nunc proſpicere, qui futurus ſit exitus. Neq; enim dubium eſt, quin ſuum quiſque inſtitutum conſeruaturus ſit ad extremum. O mi Canane, qui tandem finis huius tam moleſtæ peregrinationis futurus eſt: Quando erit vt ad Eridani, aut quod malim ad Tyberis ripam inambulantes, concinere poſsimus illud Euripidis.

Suauis eſt laborum præteritorum memoria. Sed pedibus nobis ne conficiendum ſit iter, metuo, ſi verum eſt, quod modò huc allatum eſt, equos omnes furto ſublatos eſſe. Malam peſtem illi abigeo, quiſquis eſt. Sed quid eſt, quod ait Balbus, feruentius quàm vnquam antehac, agi de pace? Vtinam quidem eueniat: vt nobis tãto maturius in Italiã redire liceat: antequã incidam⁹ in hyemẽ. Sed hæc, vt opinor, ſomnia ſunt: quæ tamẽ cuicuimodi erant, ſcribenda tibi fuerunt. Aliud enim nihil erat, quod ſcriberem. Præclaras illas hiſtorias, quas tibi ſuperioribus litteris promiſeram, neq; vacat ſcribe... neq; nunc quidem ſatis tutum eſt. Sed, mihi crede, mirificus homo eſt ille noſter: neq; magis in quoquam deprehendi verum eſſe id, quod ex te ſæpiſſimè audiui, vitandum eſſe ei familiar... ...tẽ eorum omniũ, apud quos conſeruare auctoritatem ſuam vellet. Noſtri omnes te ſalutant. Saluta mihi tu iſtic, quos videbitur. Contarellum præcipuè, & Gerardinum. Vale. Karoliloci XII. Kalend. Octobr. M. D. LXII.

EIDEM.

XXVIII.

VERVM *eſt quod audiſti. Trepidatum hic eſt ab omnibus: neq; ſanè iniuria. Quis enim conſtare animo poſſet, cùm audiret fuſum ac fugatum eſſe exercitum regium, pedites conciſos, equitatum diſiectum ac diſſipatum, ex ducibus ipſis alios interfectos, alios vulneratos, Comitem ſtabuli captum. Mihi crede habent iuſtam excuſationem timoris. Non mea quidem, vt mox audies, non eadem cauſſa eſt, quæ cæterorum,*

rerum, ſed cùm hîc ita crederetur, nihil propius eſſe, quàm vt ad hanc domum diripiendam turma aliqua militum accurreret, Theologus noſter, homo, vt ſcis, minime bellicoſus, qui videret ſibi aduerſus illos homines nihil in Theologia ſua præſidij fore, quanta maxima celeritate potuit, collegit ſarcinas ſuas, & iter in Belgium cepit. Comitati eum ſunt Abbates duo, neq; de iis quicquam poſtea audiuimus. Cæteri, vt ſcire te puto, Lutetiam ibant, ſed cùm in itinere alium nuntium accepiſſent, huc omnes multa iam nocte redierunt. Ego biduo ante Bellouacum profectus eram, quo me Cardinalis miſerat. Ita autem fors tulit, vt eodem planè temporis puncto, quo illi redibant, ego quoq; redirem. Quo factum eſt, vt prius rediſſe ſciuerim, quàm abiiſſe ſcirem. Hilaratis igitur omnium animis, multū inter cœnam riſimus, multa in eos qui remanſerant, plura in eos qui fugerant iocati ſumus, mecum omnes præclarè actum eſſe dicebant, qui quaſi proſpicerem ac diuinarem quid futurum eſſet, & fugiſſem ab acerbitate prioris nuntij, & ad poſterioris lætitiam accurriſſem. Nunc hîc ego & Petrus Normeſinus ſuauiſſimè viuimus, venatu, aucupio, piſcatu, & quod caput eſt, bonis ſermonib. neq; vobis inuidemus, quos iſtic ambitio aureis compedibus alligatos tenet. Vnum me malè habet, Theologi abſentia: quem deſidero, & vt diſcipulum magiſter, & vt magiſtrum diſcipulus. Operas enim permutare inter nos cœperamus, vt ego eū Græcas literas, ipſe me Theologiā doceret. Valde magnā voluptatē mihi attulerunt literæ tuæ, quę & læta nūtiabāt, & omnia accuratiſſimè ac minutiſſimè perſequebātur: Conſerua, quæſo te, iſtā conſuetudinē: ſed

noli expectare, vt tecum paria faciam. Tibi enim quæ ſcribas, plurima quotidie ſuppetunt: mihi quod ſcribā ferè nihil eſt, niſi hoc ipſum, nihil eſſe quod ſcribam. Ego & Petrus Normeſinus te communiter ſalutamus, atq; à te petimus, vt noſtro amborum nomine Contarellum ſalutes. Vale, è Karoliloco. A. D. 7. Kalen. Ian. M. D. LXII.

EIDEM.

XXIX.

O *Triſtem nobis & acerbum nuntium de Rege Nauarræ, quem nos hîc etſi acceperamus ex alijs, ſuſtentabamur tamen aliqua ſpe, donec allatæ ſunt literæ tuæ: quas ego vtraſq; heri veſperi acceptas communicaui cum omnibus noſtris: neq; [illegible]um quiſquam fuit, qui non ita certò ſtatueret, cùm tu ita ſcriberes, fieri aliter non poſſe, quin planè deplorata eſſet optimi & religioſiſſimi principis ſalus. Cuius interitu quantam plagam Gallia, quantam cauſſa religionis acceperit, vereor, ne paucis diebus magno noſtro malo ſentiamus. En quos fructus ciuilia bella pariant. Hoc vnum miſeræ Galliæ reſtabat mali, vt veteres illas Thebanas calamitates in ſuo ſanguine renouatas videret. Quid enim intereſt? niſi quod illic eiuſmodi fratres contendebant, vt vtrumq; cadere expediret: quod & contigit. Hîc cùm è duobus fratribus alter errore ductus, & quaſi præſtigijs quibuſdam occæcatus, contra patriam, quodq; grauius eſt, contra Deum arma ferat; alter nihil vnquam habuerit antiquius, quàm vt & fratrem reduceret, & famam caputq; illius modis omnibus*

con-

[illegible]aret. E[illegible] ne[illegible] eſt, cu[illegible] in vita & frater-n[illegible]s, & magna ex parte potius regni tranquillitas nitebatur. Q[illegible]d ſi qui pro patria dimicantes mortem op[illegible]etiuerunt, eorum memoriam ſummo cum honore omnes anni conſequentes excipiunt: ſi conſecrari ac prope diuinis honoribus affici poſt mortem ſolent, qui Chriſtianæ religionis defenſionem vita ſibi priorem ac potiorem eſſe duxerunt, quos tandem honores ſatis amplos congerere poſteritas in eum principem poterit, qui pro quarum rerum vtrauis mortuum eſſe ſatis eſt ad immortalitatem comparandam, pro earum vtraq; pugnans, anima ſpoliatus eſt? Nunc ille cœlo receptus, ex alto res mortalium deſpicit: & vt [illegible] auctoritate conſilio, manu communem Dei & Karoli regis cauſſam tu[illegible]ur, ita nunc precibus ad Deum, cuius aſpectu fr[illegible] fuſis, eandem fouere ac ſuſtentare non deſinit: inprimisq; vt credibile eſt, filiolo ſuo eiuſmodi duces ac conſiliarios precatur, qui ipſam in paternæ potius conſtantiæ quàm in maternæ peruicaciæ imitationem deducant. De fratribus autem, quos ſibi ſuperſtites reliquit, pro altero petit, vt quàm citiſſimè mutetur, pro altero, ne vnquam mutetur. Addit alia iis congruentia, quæ nos ſperare fortaſſe poſſumus, optare quidem ſine vlla dubitatione debemus. Vides, quàm & ipſe otioſus ſim, & eſſe te putem: qui & tecum, Poëtarum more, de iis quæ aguntur in cœlo fabuler, & tibi ad hæc legenda otium ſuppetere exiſtimem. Sed tua quidem conditio melior, qui deſinere vbi vis, deinde ſi quando neq; dormire vis, & ſomnus viget repetere intermiſſam lectionē potes: mea deterior, qui homo cùm piger ad omnia, tùm ad ſcribendū

pigerrimus, cogor hæc, tanquam ad clepſidram ſcribere. Etenim tum demum admoneor, cùm aliquis ſtatim profecturus eſt. Duplex autem mihi imponitur difficultas: quòd & ſubitò ſcribendum eſt, ne officio deſim, cùm tu ad me creberrimas, de omnibus quæ iſtic geruntur, amantiſſimè & accuratiſſimè perſcriptas literas mittas: & multa ſcribenda, quo te expleam: cùm in hac ſolitudine noui nihil, niſi ea quæ iſtic adferuntur, audiamus. Dabis igitur veniam nuganti mihi, & quia res non ſuppetunt, verba fundenti. Scio enim te malles, dum longas epiſtolas anteponere aut nullis, aut breuibus. Nunc ad alia venio: hybernaturos in Gallia eſſe [illegible], iam, vt opinor, exploratum eſt, neque id mihi valdè mol[illegible]m erit, dum aut Lutetiæ, aut in aliquo alio oppido eſſe liceat. Nam n[illegible]m quidem nemorum iampridem tædet, neque mihi [illegible]dquam longius videtur, quàm dum tecum ſim, vt more noſtro legamus vnà aliquid quotidie, ſeu noui quid ſuſcipere libeat, ſeu potius Taciti annales perſequi, quos ego totos in hoc ſeceſſu deuoraui. Interea peto à te, vt quemadmodum inſtituiſti, ſcribas ad me, quod commodo tuo fiat, quàm poteris ſæpiſſimè. Non enim facilè credas, quàm dulces mihi ac iucundæ ſint literæ tuæ. Saluta mihi amicos omnes, inprimis Contarellum: cui dices me de libello ad me miſſo maximas gratias agere, & mandata ipſius diligenter curaturum eſſe. Hæc ego ad ipſum ſcriberem: ſed noui hominis occupationes. Itaque ſcribere me hercules ad eum non audeo, niſi cùm eſt neceſſe. Salue ab omnibus noſtris, & valetudinem tuam cura, è Karoliloco Poſtrid. Id. Nouemb. M.D.LXII.

HORA-

HORATIVS CARDANETVS MVRETO S. P. D.

XXX.

MITTO ad te, MVRETE eruditiſſime, omniumq́ politiorum literarum decus (liceat mihi, quod ſentio, ac potius, quod docti omnes ſentiũt, ſine vlla aſſentationis ſuſpicione verè loqui) paucas aliquot epiſtolas tuas, ad me humaniſſimè ac elegantiſſimè ſcriptas: quas Lucas Sempronius noſter, optimus iuuenis, & vtriuſq; noſtrûm ſtudioſiſſimus, tuo nomine à me petijt. Deſcripſit eas libe... & eleganter Balthaſar Anſid... tuuſne, an meus dicam? vtriuſque certè quantum ... alter alterius eſſe poteſt, agnoſces facilè ipſius manum: qui ſuperiore anno in deſcribendis varijs lectionibus operam tibi ſuam nauauit, tui quidem admirator ac laudator eſt mirificus. Si de tuarũ epiſtolarum editione cogitas, rectè cogitas. Nihil enim detrahent de eloquentiæ tuæ fama, quam luculentiſſimæ tuæ orationes tibi pepererunt. Excellis tu quidem, Murete, ac mirus es in omni ſcriptionis genere, ſeu carmen pangas, idq́ varijs numeris: ſeu ſolutam texas orationem ſeu poëtam, vt Catullum, interpreteris: ſeu oratorem, vt Ciceronem, explices: ſeu Græcos vertas, vt Ariſtotelem, quicquid deniq; quoquo modo literis mandes, elegans eſt, politum, ingenioſum, eruditum, omnibus numeris abſolutum. Tua me ſcripta omnia capiunt, tenent, reuocant, nulla vnquam eorum ſacietas, vel ipſa epiſtola, quas properanter exarare te ſcio,

quàm venuſtæ, quàm ſæpè eruditæ, quàm ſemper vrbanæ? Quod ſi volumen ipſarum legatur, ſtudioſorum manibus teretur, ac, ſi vllius foret ponderis auctoritas, iudiciumq́; meum, ad eas edendas te cohortarer. In quo Politianos, Bembos, Sadoletos, Manutios, mitto alios imitabere. Neq; leuius tibi ſcriptionis genus videatur, tuoq́; ingenio, ac eruditione indignum. Proponam enim grauiſſimos doctrinaq́; principes viros, qui minus ſunt illud aſpernati, laudemq́; ſibi ex eo quæſiuerunt, Plinium, Ciceronem, Platonem. Memini etiam epiſtolam me tuam legere, in qua de benè ſcribendæ epiſtolæ difficultate diſputas, hanc autem ſemper ſequitur laus. illud igitur tui ſtudij erit, quo excellis. Verùm hoc [illegible], quod iam diu literarum officium intermiſi, hanc arripui occaſionem, velim exiſtimes, tantum me tibi tribuere in literis quantum alij nemini. Niſi igitur impudentior ſim in petendo, mitte ad nos aliquod ex tuis ſcriptis: quod tanquam ſacrum Balthaſar & ego cuſtodiemus, nec emanabit vnquam te inuito. Appellarem te crebrò per literas, ſed partim vereor ne interpellem nugis, quanquam officioſis: partim per valetudinis infirmitatem, docendiq́; moleſtas occupationes, quibus inuitiſſimè diſtringor, haud commodè licet; cupio tamen conſuetudinem repetere, mercaturamq́; iſtam exercere, quam tu mihi aliquot abhinc annos propoſuiſti, quam ſi exercuiſſem, multùm feciſſem lucri. quod ſi minus mihi licuerit, dabo negotium Balthaſari meo, omnium quos cognouerim, bonarum omnium literarum cupidiſſimo ac ſtudioſiſſimo, qui iam adeſt cum tuis epiſtolis deſcriptis, ac faſciculum obſignauit. Vale mi Murete, atq; ab eo ſalue.

Lucam

Lucam Sempronium ſimel à me tibi commendatum, quo primùm tempore ad Vrbem venit, nunc iterum commendo, non quo ipſe à me petat, ſed mea tantùm beneuolentia in ipſum ſuſcepta, ob eximiam eius probitatem. quibuſcunq; rebus illi commodaueris, mihi commodaueris. 5. Id. Ian. M. D. LXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. HORATIO CARDANETO SVO.

XXXI.

QVID ni ... vocem, Horati optime & humaniſsimè, cùm & ipſe te ſingulariter diligam, & me ita tibi carum eſſe ſentiam, vt nulli te veterum amicorum meorum in me amando cedere profitearis? quod quidem ego, vt, quia ſummè cupio, facilè mihi perſuadeo, verè à te atq; ex animo dictum eſſe, ita cauſas, quibus te ad iſtam voluntatem erga me ſuſcipiendã adductũ eſſe ſcribis, non agnoſco. Immò vero maiorem in modũ à te peto, vt ſi cùm me ac mea diligentius inſpexeris & excuſſeris, animaduertes, non eſſe in me eam eruditionẽ, eamq; eloquentiam, quam tu fortaſsis aliquando credidiſti, nolis me luere ac ſufferre pœnas erroris tui: neue, quaſi vitioſum aliquid aut morboſum pro ſano emeris, ex adilicio edicto agere ad redhibendũ velis, ſi me ita amabis, vt hominem & honeſtis ſtudijs deditum, & ingenuum, apertum, ſimplicem, rectum, minimè fucatum, minimè tectum in

primis

primis φιλόφιλον, præſtabo tibi ea omnia cumulatè, neq; vnquam in eiuſmodi rebus fallam opinionem tuam. Eò tu ſi præterea aliquid addideris, vt multarum rerum ſcientiam, vt eloquentiam, vt cætera id genus, ipſe quomodo tibi caueas, videris. Ego ea neq; polliceor, neque præſtabo, his legibus initam mihi eſſe tecum & conſtitutam amicitiam volo, quas à te quoq; non grauatè acceptum iri puto, atq; equidem cùm multis de cauſis antea amauerim Gisbertũ Oddum, adoleſcentem optimum, & pleno gradu ita tendentem in ea ſtudia, quibus nos delectamur, vt, quod ſerius in eam viã ingr[illegible] eſt, aßiduitate & diligentia cõpenſaturus eſſe videatur, habebo poſthac cariorem etiam hoc nomine, quod is concilia[illegible]or, a[illegible] προξ[illegible]ὴς huius noſtræ coniunctionis fuit. Magna ſanè cum [illegible]ptate repeto memoria tempus illud, cùm ipſe mecum [illegible]e doctrina tua, deq; ſuauißimis moribus, & creberrimè & amantißimè loquebatur. Addebat etiam nonnulla de ſtudio quodam & amore mei tuo, quem tibi ex tuis ſermonibus cognitißimum eſſe dicebat, ego autem & audiebã ea libenter, & ei fidem habebam non inuitus: vt ad credenda quæ iucunda ſunt, faciles naturâ omnes ſumus. Itaq; ijſdem ex eo ſæpè & conſtanter audiendis, ſic iam incalueram, vt quemadmodum in ardentißimam ſiccißimamq; materiam nulla poteſt incidere tam parua ſcintilla, quæ non maximum ſubitò incendium excitet, ita nulla poſſet à te dari tam puſilla, tamq; tenuis ſignificatio eorum, quæ de Gisberto audieram, quæ non ad me totum mirifico quodam tui amore inflammandum ſatis habitura virium videretur. Adhuc hæc erant, cùm afferuntur à te ad Gisbertum literæ,

non ſolùm ſcripta eleganter ac politè, quod tibi propriū ac perpetuum eſt, verùm etiam illum amorem in me, de quo tam multa tam ſapè audieram, omni ex parte ſpirantes. Quid quæris? ita exarſi, vt nihil fieri poſſet ardentius, Succeſſerunt primis illis alteræ, tertiæ, aliæ deinceps, eædem omnes ſuauitate perfuſæ, ijſdem inſignes amoris notis. Nónne igitur inhumanus ſim, planeq; ferreus, niſi tam amanter à te vltro appetitus, ac prouocatus, tibi in amore reſpondeam? ſed non committam, vt eo nomine accuſari poſſim: ſemperq; ſine vlla retractatione, ſi quid accidet, in quo amicitia mea tibi aut vſui, aut ornamento eſſe poſſit, ne qua in parte veri amici officio defuiſſe videar, ſtudioſiſſimè operam dabo. Quod ad literas tuas tardius fortaſſis tua exſpectatione reſponde[illegible], ſcito eas mihi nudius tertius tandem reddit[illegible] eſſe. Vale, poſtrid. Non. Decemb. ex Vrbe. M. D. LXIV.

EIDEM.

XXXII.

VOLO tecum, Horati, ſi modò ab eo voluntas tua non abhorret, quaſi mercaturam quandam inſtituere literarum: vt quando ijſdem ferè in ſtudijs noſtrûm vterq; verſatur, ſi quid & bellum atq; elegans, & non vulgare, neq; protritum, dum, vt longinqua littora, ita veterum ſcripta luſtramus, reperiſſe videbimur, id in commune conferamus, & alter cum altero communicemus. Hoc feciſſe veteres illos, quos IN DO COELO, vt Cicero in legibus loquitur, MERITA LOCARVNT, Hippocratem Coum, & De-

& Democritum Abderiten, Platonem Athenienſem, & Tarentinum Archytam: tum è noſtris (quanquam illos quoq; quid ni noſtros vocare liceat?) ſed tamen ex illis, quos vſitatius noſtros dicimus, idem inter ſe Ciceronem ipſum, Nigidium, Atticum, Varronem factitâſſe, ſatis apertè ipſorum monumenta declarant. Quorum ego exemplum, quantum in me eſt, renouare cupiens ad hanc te ſocietatē, Horati, voco: quam niſi refugis, non dubito fore, vt ex ea primùm vterq; noſtrûm, deinde etiam alij, non eorum modò, qui nunc ſunt, ſed etiam, vt Homerico verbo vtar, τῶν ὀψιγόνων, ſi non magnos atq; vberes, aliquos tamen aliquando capiant fructus. Eius autem, niſi tibi ſecus videtur, eæ leges ac pactiones erunt. Primùm vt quidquid alterutri noſtrûm quocunq; in ſcriptore aliquo occurrerit, quod aut ſit, aut videatur obſcurum, ambiguum, deprauatum, de eo, vt ipſi alterius ſententiam exquirere ius faſq; ſit: deinde vt is, qui ſententiam rogabitur, re diligenter penſitata, cum amicis etiam, ſi videbitur, communicata, quidquid aut commodè cogitare ipſe, aut ex alijs expiſcari potuerit, aperiat: tum, vt ſi alterutri aliqua alterius opinio non probabitur, liberũ ei ſolutumq; ſit, cauſſas, cur eam nõ probet, exponere, isq; qui reprehendetur, aut potius admonebitur, non modò lædi ſe ac violari in eo: verùm etiam beneficium ſibi tribui putet: poſtremò, vt quidquid alter ab altero acceperit, nunquã neq; priuatim, neq; publicè id ſe ab eo accepiſſe diſsimulet: quin potius vterq; omni ope omnes alterius ornãdi atq; amplificãdi occaſiones, non tantùm oblatas arripiat, ſed etiam ſtudioſè diligenterq; perquirat. Hæc ſi faciemus, alter alterius induſtriam

ſtriam acuemus, ingenium excitabimus, & diſcemus denique viciſſim, & viciſſim docebimus. Gisberto quidem noſtro, quem ego adoleſcentem quotidie plus amo, quòd ipſe quotidie honeſta ſtudia plus amat, præſens ex hac noſtra negotiatione lucrum paratum eſt. Ego enim, qui cùm ad cætera omnia, tum ad ſcribendū ita piger ſum, vt nemo magis, eo poſt hac, cùm ad te ſcribam, amanuenſi vti cogito. Nam & ipſe cùm laborem cauſſa mea libenter capit, tū hoc ſtudiys ſuis inutile nō fore arbitratur. Vale. 3 Kalend. Ian. M.D.LXIV.

EIDEM.

XXXIII.

RESPONDEBO *tibi breuiter, vt & poſtulas & occupationes meæ cogunt. Non te præterit, apud optimos vtriuſque linguæ auctores reperiri quadā ſeu de induſtria, ſeu ab aliud cogitātibus peccata, quæ Grammatici modò* ἀνακόλουθα, *modò* σολοικοφανῆ *vocāt: cum illi non ipſam confirmationem orationis, aut vocum conuenientiam, ſed id modò, quod ſenſum eſt reſpiciunt. Exempla ſcio tibi nō deeſſe: ſed tamen vt videar me tecū* ἀτέχνως καὶ ἀδόλως *agere, congeram quæ in mentem venient. Terent. Hecyra. Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos, Omne quod eſt interea tempus, prius quàm id reſcitum eſt, lucro eſt. Vt omnia conere, non reperies, cum quo cohæreat illud, nos omnes. Salluſtius. Sed antea itē coniurauêre pauci contra Rempub. in quibus Catilina fuit: de qua quàm veriſſimè potero, dicam. Idem. Interea ſeruitia repudiabat, cuius initio ad eum magna copia concurre-*

currebant. Idem. Familia noſtra cum populo R. bello Carthaginenſi amicitiam inſtituit: quo tempore magis fides eius, quàm fortuna, pendenda erat, quorum progeniem. Idem. Abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Atq; vt in alijs, ita in hoc quoq; Salluſtius Thucidideus fuit. Apud illum enim talia ἐκ κοινοῦ. *Plautus, Hos quos videtis ſtare hic capteiuos duos, Illi qui aſtant, ij ſtant ambo non ſedent. Sed ne apud Plautum quidem talium modus eſt: huius generis ſunt & illa Homerica,*

τέκνον φίλε,

Et

Ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο.
τῇ δεκάτῃ δ' ἀγορήνδε καλέσσατο λαὸν ἀχιλλεύς.

Et

Ἔθνεα πολλ' ὀρνίθων ἀγαλλόμενα πτερύγεσσιν.

Et illud Vergilianum,

Chriſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulæ ſpectabis cædis aceruos.

Et,

Pars pedes ire parat campo, pars arduus altis,
Fertur equis.

Poſſum è Sophocle, Euripide, Pindaro, alijs quamlibet multa congerere: ſed ne longior ſim, & ne tibi homini eruditiſſimo videar diffidere, pauca tantùm tibi in memoriam ex ipſo Cicerone reuocabo. Ita igitur eſt in ſecunda Tuſculanarum, Etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus (popularis eſt enim illa facultas, & effectus eloquentiæ eſt audientium approbatio) ſed ſi reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſſe confiderent, &c. Scio eſſe locum quendam, vbi ad Atticum ſcri-

ſcribens, cùm epiſtolam dixiſſet, ita reliquum oratio-
nis contexuit, quaſi literas dixiſſet, non epiſtolam. Sed
nunc non venit in mentem. Inſpice diligenter locum
illum ex Catone maiore, vbi citantur hi duo verſus
Cæciliani:

Tum etiam in ſenecta hoc deputo miſerrimum,
Sentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri,

& vide, cum quo ea, quæ ſtatim ſubiungit, cohæreant:
Iucundum potius, quàm odioſum. Neq; enim hoc di-
cit. Miſerum eſt, ſentire, ſe iucundum potius, quàm o-
dioſum: ſed hoc, ſi quis commodus ſenex ſit & huma-
nus, cum iucundum potius eſſe, quàm odioſum. Quæ
tamen ſententia, ſi verba tantùm ſpectes, effici nulla
modo poteſt. Reuocabo te ad illos in [illegible] libros de Ora-
tore. Ita igitur li[illegible], in iocorum tractatione. Ex
eodem hoc vetus illud eſt, quod aiunt, Maluginenſem
illum M. Scipionem, cùm ex centuria ſua renuntiaret
Accidinum conſulem, præcoq́; dixiſſet, Dic de L. Man-
lio: virum bonum, inquit, egregiumq́; ciuem eſſe arbi-
tror. Vide quàm conueniat, Maluginenſem illum, cum
verbo inquit: quod poſtea ſubiunxit. Eodem igitur mo-
do, cum dixiſſet: etenim cæteræ ferè artes, & cætera:
ita dixit poſtea, cuius terminus ſepta teneatur, quaſi
nō benedicere dixiſſet, ſed ars bene dicēdi, ꝙ orationis
ἀκολουθία poſtulare videbatur. Habes verboſam & in-
ſuauem epiſtolam vt ſcriptam à properante, & occu-
pato etiamq́; vt tibi moleſtia duplicetur, mea manu
ſcriptam: vt fortaſſis etiam in legendo aliquid tibi ne-
gotij futurum ſit. Gisbertus enim noſter, propterea
quod ei hodie ad fores herilis cubiculi aſſidendum eſt,
vt ſtatis vicibus omnes cubicularij ſolent, operam mihi

dare non potuit. A te peto, vt me ames: quod cùm facies, mutuo te facturum eſſe ſcito. Vale. ROMAE. *6 Kalend. Mart.* M.D.LXV.

EIDEM.
XXXIV.

AD *eas literas, quas à te amoris pleniſſimas nuper accepi, ſtatim reſpondiſſem, ſi otioſus fuiſſem, ſed eram occupatus in recognoſcendo volumine quodam orationum mearum, quod à me his ſuperioribus diebus librarij extorſerunt veriùs quàm impetrâ[illegible]t. Omninò enim conſtitueram nihil poſthac ſcribere. Sed m[illegible] vt conſilium mutarem, amicorum nimis bene de me ſentien[illegible] cohortationes modò, ſed preces aſſiduæ coëgerunt. In eo [illegible] eram occupatus cùm accepi literas tuas: & ſimul cogitaui, ſi paulò ſeriùs reſponderem, damni nihil in mora fore. De loco illo Ciceronis non puto te dubitare, quin ſententia tua vera ſit. Nam vel id ipſum, quod ais videri poſſe obſtare magis etiam eam ſi accuratè inſpicias, confirmat. Si quid aliud erit, de quo ſententiam meam cognoſcere cupias, ſcribito, non committam, vt quidquam à me quod ego quidem præſtare poſſim fruſtra petas. Amo enim te vehementer, tùm quòd multis nominibus digniſſimus es qui ameris, tum quòd ita me amas, vt inhumanitatis notam effugere non poſſim, niſi tibi in amore reſpondeam. Vale.* ROMAE. *Prid. Idibus Aprilis die ipſo natali meo, quem tu mihi fauſtum ac felicem precare.* M.D.LXX. *Saluta mihi Gisbetum meũ: etſi ei ſubiratus ſum: quòd quiddam à me ſibi in arcanis commiſſum continere non potuit. Veniam iſthuc, vt ſpero,*

ſpero, menſe Maio proximo, & præſens ab eo pœnas repoſcam. Qui enim tantum triduum domi ipſius eſſe decreueram, vlciſcendi cauſa, totos ſex dies manebo. Ad eum ſcribere nunc non licet per occupationes, propediem ſcribam.

EIDEM.

XXXV.

NEMINI aut mirabilius eſt aut moleſtius, quã mihi, tamdiu differri aduentum ad vos meum, ſed neſcio quo modo ter iam contigit, vt cùm [illegible] iam dare me vellem, iamq́; ſarcinulas compo[illegible]em, ſubitò extiterit aliquid [illegible] pinati impedimenti. Itaq; nihil a[illegible] ea de re vobis habeo polliceri. Niſi illud certè mihi excuti nullo modo poteſt, veniendum tamen, & quæ obſtant, omnia qualibet ratione ſuperatum iri. ſed ἀργαλέον πρᾶγμα alieno arbitrio viuere. Præcipuè ſi quis ei ſeruiat, qui pro ſuo commodo omnia aliorum incommoda nõ nauci faciat. Equidem manibus pedibuſq;, vt dicitur, omnia faciam, vt vobiſcum vnà eſſe poßim ante Kalend. Iul. ſed ſi id non potero, certè quidem menſe Septembri, ſi viuam, iſtic ero. Vos interea me, vt facitis, amabitis, & ad me ſcribetis, vbi commodum erit. Ego vos viciſsim amabo, de vobis ſæpiſsimè & cogitabo & loquar, ſi quid erit, quod veſtra cauſſa efficere poßim, ſtudioſè atq; amicè omnia procurabo. Vale. ROMAE 9. Kalend. Iun. M.D.LXX. Marcello Veſtrio S. Qui etiam meo nomine, niſi moleſtũ eſt, Paulum Aemilium Comenſem ſalutabit. Vereor ne ad te perlatæ nõ ſint literæ, quas ipſe

meo nomine natali die ſcripſeram. Nulla enim in tuis earum mentio.

EIDEM.

XXXVI.

VALDE tardi effecti ſunt tabellarij veſtri: qui quadrageſimo demum die litteras huc iſtinc adferant. Idem mihi accidit haud ita pridem in litteris quibuſdam Gisberti Oddi, quæ cùm ſcriptæ ab eo eſſent de menſe Nouembri, perlatæ ad me ſunt ineunte Ianua[illegible] Sed hoc tamen commodè, quòd hodiè potiſſimùm: vt [illegible] dies vnus ex omnibus ſumma hilaritate ab omnibus tra[illegible] [illegible]tiſſimùm hilararer iucundiſſimo ſermone litterarum [illegible]rum, & recordatione amoris erga me tui, ſimulq́; quoniam ab interpellatoribus nihil eſt periculi (ludis enim & ſpectaculis omnes hodie detinentur) vacui temporis ad reſpondendum aliquid haberem. Igitur de me meiſq́; ſtudijs iam cognoſſe te aliquid puto ex ijs litteris, quas proximè ad Gisbertum dedi: ſatis enim ſcio earum te ſtatim participem factum. Terentianum illud, ſi ſit opus, ioci cauſſa dictum eſt: quaſi euenire vllo modo poſſit, vt hoc quoq́; facto opus ſit. Ergo ſi ſit opus, ſi quis à me id fieri poſtulet: ſi quis hoc ſibi à me officium tribui petat: ſi quis in eo me ſibi gratificari velit, ſi quid eueniat, vt publicè interſit eum laborem à me capi, &, ſi cogites, multa nos quoq́; vulgò ita iocantes dicimus. Quando ita iubes ſedebo, cùm tamen nemo iubeat. Honoris tui cauſſa ad prandium ibo, quaſi qui id facit, non ſua potius cauſſa faciat: hodie in prandio pulchrè

tibi operam dedi, quaſi qui benè ac libenter veſtitur, non ſibi potius operam det quàm amico. Ex eodem genere eſt illud, ſi ſit opus, de quo ſatis tam multa. Albedo, latinum non eſt, non magis quàm Nigredo. Sed ita ſumus omnes, etiam qui paulò melius latinè loqui putamur, quàm vulgus ſolet. Dum confidimus, nos tam eam facultatem conſecutos, vt vel aliud agentes emendatè loquamur, multa inepta, & ne in pueris quidem ferenda effundimus. Iſti præcipuè delicati, qui omnia ſibi præter Ciceronem putere aiunt, qui ſi ſine Nizolio poſſint vnam aut alteram epiſtolam ſcribere, Germanos ſe eſſe Cicerones putant: qui Senecam [illegible]nunt, Plinium irrident, Tacitum damn[illegible]uid inferiorum verò temporum ſcriptores [illegible] nauſeant, qui me aut mirantur, aut [illegible]antur, aut irrident, quod ex Apuleio ipſo, ac Sidonio quædam petenda eſſe dicam ad vſum latini ſermonis: illi igitur ipſi ſæpè ita & loquuntur, & ſcribunt, vt non eos modò, quos ipſi tantoperè abijciunt, quos præ ſe contemnunt, ſed eorum piſtores ac coquos multò latinius locutos fuiſſe cõſtet. Ad omnia epiſtolæ tuæ capita reſponſum eſſe arbitror. Vale. III. Kalend. Martij. M. D. LXXI. ROMAE. quo ipſo die litteras tuas accepi, quibus adſcripta erat dies VII. Kalend. Febr. Ne me tam ſerò tibi reſpondiſſe mireris.

EIDEM.

XXXVII.

POSTQVAM ad te nuper ſcripſi de illo Terentiano, ſi ſit opus, venerunt mihi in mentem alia,

quæ apertius confirmarent explicationem meam. Simile igitur eſt illud ex Adelphis.

Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis M. probe.
Et tu nobiſcum vna, ſi opus ſit.

Et illud Catulli ex epigrammate in Vettium.

Iſta cum lingua, ſi vſus veniat tibi, poßis.

Sed nolo alterum verſum adſcribere, neq; puto eſſe opus: Quamuis igitur ſperabam ſententiam meam ita tibi probatam eſſe, vt nihil præterea argumentis opus foret, tamen ne hanc quidem ad te ſcribendi occaſionē prætermittendā putaui. Vale, & Gisbertum mihi ſaluta, & ſi quos iſtic præterea nôſti amantes mei. ROMAE Poſtrid. Non. Mart. M. D: LXXI.

PETRVS IOANNES PERPINIANVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXXVIII.

ONVS Aetna grauius mihi videntur ſuſtinere, qui alteri fidem ſuam adſtrinxerunt: niſi eius, aut cui, aut pro quo ſpoponderunt, humanitate ſubleuentur. Scis, credo, quid velim. De verſibus illis in D. MARIAM Lauretanam, qui eos à te optabat, propter ſingularem exſpectationē elegantiæ & doctrinæ tuæ, is me vrgere non ceſſat. Ego, tametſi, inſcio & inconſulto te, me temerè recepiſſe intelligo, tamen hanc temeritatem in ſpondendo meam tua eximia, in re perficienda, humanitate compenſatum iri cōfido. Si quid poſſunt fontes & pomaria Tiburtia, ſi quid iſte ſeceſ-

ſim otij a quotidianis occupationibus tuis attulit, oro te atq; obſecro, vt oſtendas, me nonnullam apud te gratiæ locum obtinere. Quædam tecum communicare cupiebam: ſed ea melius, vt ſpero, coràm, vbi ad nós redieris. Nam ſummus noſtræ Societatis magiſter ſtatuit, vt Romæ anno proximo manerem. Noſtri omnes te ſalutant. Vale. Ex vrbe XIIX. *Kalend. Septemb.* M. D. LXIV.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PETRO IOANNI PERPINIANO Societatis IESV.

XXXIX.

CVPIO *equidem & meam, & tuam fidem liberare: ſed mihi adhuc multa, ne id facere poſſem, obſtiterunt. Primùm quòd quem locum, quodq́; tempus otij, & quietis pleniſſimum putabam fore, in eo me & multa, & longiſſimè à ſtudijs meis abhorrentia negotia occupatum, atq; exercitatū habuerunt. Nam vt cætera taceam, his paucis diebus bis mihi Romam eundum fuit, quod etſi leue videri poteſt, tamē eæ mihi profectiones octo amplius dies abſtulerunt. Deinde quòd multos iam & menſes, & annos intermiſi poetica ſtudia, vt etiam ſi quid olim fuiſſet in me eius facultatis, quod ſanè aut nihil, aut pertenue quiddam, & perexiguum fuit, effluxiſſe id tamen, & exaruiſſe neceſſe ſit. Poſtremò* δεῖ γὰρ τ' ἀληθῆ λέγειν, *tardiorem*

me, ac timidiorem facit expectatio illa, quam de meis verſibus concitatā eſſe ſcribis. Scis enim quàm inutilis ea atq; aliena ſit placere cupientibus. Nam ſi illud à me poſtulatur, vt tuorum elegantiam æquem, à te ipſo mihi verſura facunda fuerit. Vtut eſt, meditabor tamen propediem aliquid: ſed ſi me amas, quod quidem ita mihi perſpexiſſe videor, vt quin ita ſit dubitare nō debeam, minue, obſecro, quantum potes iſtam expectationem: ac perſpice, vt ille amicus tuus, à me, tanquam à malo nomine, vt nummos, ita verſus, etiam ſi neque optimæ notæ erunt, neq; iuſti ponderis, æquo tamen animo accipiendos putet. Bene factum, quod te Societatis veſtræ magiſter Romæ retinendum iudicauit. Mihi crede, magnam moleſtiam cœpiſſem è diſceſſu tuo. Nunc ſpero fore, cùm iſtic re[illegible] vt fruar tua ſuauiſſima, mihiq; optatiſſima conſuetudine, quam ego quanti faciam ſpero te re ipſa aliquando cogniturum. Vale. Tibure XVI. Kalend. Sept. M. D. LXIV.

PETRVS IOANNES PERPINIANVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XL.

TVVM tandem reditum exſpectare non poſſum. Timeo namq; ne ſit ille tardior: mihi autem maturato eſt opus. Quonam, inquis, adeò feſtinas, vt pauculos hoc dies exſpectare non poſſis? Nuſquam equidē, noli metuere, ne mutata Magiſtri noſtri ſententia mihi ſit ex vrbe proficiſcendum, rem totam à principio audies.

audies. Prepoſitus iterum Rhetoricæ ſcholæ, à qua me ſuturum penitus ac liberum eſſe arbitrabar, de Præfecti noſtri ſententia ſtatui Ariſtotelis de arte dicendi libros explicare, vt ſi nihil tanti magiſtri ſubtilitate dignum in lucem potuero proferre, quod ita planè futurum eſſe video, certè conatus ipſe in re perdifficili, nonnihil ab auditoribus gratiæ, & beneuolentiæ conſequatur, ſummiq; Philoſophi nomen apud omnes illuſtre, languidiora iuuenum ſtudia vehementius excitet ad diſcendum. Multa igitur ita vt fit, legenti & meditanti mihi, quæ ad eorum librorum explicationem vſui fore viderentur, quædam occurrerunt, quæ meum animum ita dubium & incertum [illegible] abeſt, vt non facilè ſit ſtatuere quid ſequar. [illegible] tuam ſententiam exquirere [illegible] erat, vbi rediſſes. Verùm, vt dixi, timeo ne ſerius, quàm mihi eſt opus, reuertare. Quare agam tecum per litteras abſens, quòd verbis præſens agere non poſſum, & quid ex te ſcire velim, paucis perſcribam. Non enim dubito, tametſi longè abes à libris, quin omni me dubitatione, nullo negotio ſis liberaturus: eò magis quòd de quibus ambigo, ea tibi iam dudum quæſita, cogitata, tractata eſſe ſcio. Primum itaq; velim cognoſcere, quid tibi videatur de paratione artis Ariſtoteleæ in III. libros: præteritum ne putes hoc opus, quod nemo Ariſtotelis eſſe negat, à Laertio qui duorum tantùm librorum fecerit mentionem: an in numero librarios fuiſſe mendoſos: an in duas duntaxat partes totum illud quaſi corpus ab auctore diſtributum ab alijs poſtea in tres fuiſſe diuiſum: num quidnam aliquando legeris apud antiquos Ariſtotelis interpretes, aut alios idoneos auctores, ex

quo perſpici poßit, quot in libros partitus ipſe fuerit hanc artem bene dicendi tam accuratè conſcriptam. Deinde περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀκροαματικῶν συγγραμμάτων *ecquid comperti habeas? Nam vt à Cicerone, Gellio, Plutarcho, Galeno, Ammonio, Simplicio diuiſionem hanc operum Ariſtoteleorum confirmantibus diſſentiam, nullo præſertim duce, nullo auctore, cuius nomen graue apud alios eſſe debeat, animum inducere non queo, argumenta contra ſentientium qua ratione refellam, non video. Cur enim in 1. libr.* Νικομαχείων, *libros de anima, quos ſubtilitatis plenos eſſe omnes confitentur,* ἐξωτερικοὺς *appellat? Cur hos ipſos de moribus libros ad Nicomachum modò vocat* ἐξωτερικοὺς, *vt in 3.* πολιτικῶν *libr. modò* ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν *ſeiungit, cùm in ipſis* τὰ ἐξωτερικὰ, *veluti genere prorſus diuerſa citet? cur* τῶν ἀκροαματικῶν *nulla vſquam mentio? Quid enim octo libri* τῆς φυσιολογίας, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως *inſcripti ſunt, eam ego inſcriptionem idcirco Ariſtotelis ipſius non eſſe ſuſpicor: quod nuſquam illi ab eo libri hoc nomine citantur. Poſtremò doceri cupio, an Dialecticæ nomen ſic ab Ariſtotele aliquando vſurpetur, vt non τὴν τοπικὴν ſolùm, ſed totam omnino Logicam comprehendat. Alexander enim in procemio* τοπικῶν, *tres tantùm tradit huius verbi ſignificationes: de hac verò vulgari notione prorſus nihil. At mihi in hoc, quod ſubijciam, loco, primi de Rhetorica libri,* περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως ἅπαντος, τῆς διαλεκτικῆς ἐστὶν ἰδεῖν, ἢ αὐτῆς ὅλης, ἢ μέρους τινὸς, *non alia notio ei videtur eſſe ſubiecta. Nolim tibi eſſe moleſtior: His nunc ero contentus, ſi quid eſt aliud, de quo ſcire velim quid ſentias, id ad tuum in vrbem reditum reſeruabo, ne*

iure queri poſſis, ne in otio quidem tibi licere eſſe otioſum. De verſibus, quos auidiſſimè exſpecto, næ tu prudentiſſimè feciſti, qui tandiu noſtros animos tenueris exſpectatione ſuſpenſos, vt tanquam poculum aquæ frigidæ longinqua ſiti axareſcentes. ſic nos illi multum cupientes, & diuturno deſiderio flagrantes inſolita quadam ſuauitate perfundant. Accipio tamen excuſationem, modò quàm citiſſimè, quod commodo tuo fiat, eos ad me mittas. Nam quòd vereris, vt exſpectationem de re concitatam poſſis explere, vide ne, dum modeſtus haberi ſtudes, parum de nobis amicè exiſtimare videaris. Quid enim? hîc tu nos intelligentiæ communis expertes eſſe putas, vt quantum à quoque ſperandum ſit, videre nequeamus? aut tam parum ſtudioſos tui, vt quemadmodum nouis ſatisfacias, vehementer ſit tibi laborandum? facis tu quidem, quod te decet, vt nihil à te, niſi ſumma induſtria elaboratum, atque perfectum exire patiaris: verùm, ſic habeto, tantam eſſe omnium noſtrûm erga te beneuolentiam, eam de ingenio, & doctrina tua exiſtimationem, vt ſi quid minus dignum tuo nomine editum à te fuiſſe videremus, id quod accidere nullo modo poſſe intelligo, ſed ſi quid à te elucubratum ſcriptorum tuorum diſſimile fortè legeremus, noluiſſe te potius tantum contendere, quantum poſſes, quàm quantum contendiſſes, efficere non potuiſſe crederemus.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. FRANCISCO BENTIO Societatis IESV.

XLI.

VTRAEQVE litteræ tuæ mihi gratiſſimæ fuerunt : hæ poſteriores eò etiam gratiores, quod ſubdubitabam, ne ægrè tuliſſes, nihil à me ad illas Senenſes reſponſum eſſe, etſi videbar ſatis reſpondiſſe, cùm [illegible]uæ petebas, ad me miſeram. Mihi enim videtur melius pet[illegible]ti reſpondere, qui ſilentio facit quod rogatur, quàm qu[illegible]erborum affatim rependit, rei nihil. Gaudeo te Peruſiam veniſſe, [illegible] opinor crebrius à te litteras exſpectare potero. Cupio autem ſcire, quem potiſſimùm ſcriptorem explicandum ſuſceperis. Nam, ſi nihil aliud, exacuam induſtriam tuam : teq; fortaſſis ad locos quoſdam diligentius, quàm ab aliis ſolent tractandos excitabo Caue enim putes quidquã mihi accidere poſſe iucundius, quàm videre te τηλυγέτην, vt ita dicam, diſciplinæ meæ alumnum, florentem laudibus, & quotidie longius progredientem in ea via, quam me tibi olim monſtrare memini Et ſi tu quidem, vt à me diſceſſiſti, multò, quàm ego ſum meliores magiſtros nactus es Sed quid tum? blandior mihi γεροντικῶς, & & quia te olim neſcio quid docui, videor mihi, te quantus quantus es, aut potius quantus futurus es, produxiſſe. Sed vt hæc miſſa faciam, ſcin, tu me nuper à Pontifice iterum antiquo, vt ait Horatius, incluſum ludo? Cùm enim Cæſarius multorum iam ſtipendiorũ vete-

veteranus miſsionem impetrâſſet, egerunt mecum primùm Cardinales, deinde etiam αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, vt eam prouinciam ſuſciperem. Multa argumenta allata ſunt quæ me mouerent? ſed vnum ἄλυτον, καὶ ἄφυκτον, quod producentis aureis annuis, quadringentos propoſuerunt. Homini autem egenti, & propter imminentem ſenectutem paulò ad rem immanentiori, nullum medicamentum adhiberi potuit efficacius. Itaq; redibo iam ad veteres illos Congerrones meos Ciceronem, Horatium, cæteros, & mihi quodammodò repueraſcere videbor. Tumultuantur tamen, qui ex me Pandectas audiebant, & negant ſe quenquam [illegible] re poſſe: Pleriq; etiam niſi me habent [illegible] iuriſprudentiæ ſe multam ſalutem [illegible] profitentur, ipſi viderint. Ego ludibu[illegible]is quadringentos illos quotannis in arcam, [illegible] ν, concludam, vt ſit aliquando vnde otio frui poſsim. Beatum te, qui eam viuendi rationem ingreſſus es, vbi à talibus curis animus liber eſt. Noli tamen putare à meipſo hæc ita curari, vt angar: Λαμβάνω τὰ διδόμενα, & quia vſq; huc paulò negligentior fui, ex illa negligentia ita aliquid detraho, vt nihil detraham ex hilaritate. Adoleſcentem, qui mihi litteras tuas reddidit, vidi perlibenter: & mihi, quantum ex vna collocutione exiſtimandi poteſtas fuit, viſus eſt tua commendatione digniſsimus. Saluta mi ſi quos iſtic nôſti ſtudioſos mei. Vale mi Benti optime & ſuauiſsime, & me ama. ROMAE.

V. Kalend. Septembr.

M.D.LXXII.

GVIL.

GVILIELMVS CANTERVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XLII.

ETSI ſatis audacter facere videor, vir doctiſſime, cùm te litteris meis interpello, quoniam tamen hunc libellum proximis his menſibus edidi, putaui me non ſatis ex officio facturum, niſi cùm eundem ad te mitterem, tùm veniam à te rerum tuarum peterem. Etenim, cùm id, quo libellus noſter eſt exornatus maximè (Athenæi fragm[illegible]) à te primùm in manus noſtras deuenerit, poſtquam tu [illegible] cum Aurato noſtro communicâras: nemini potius hoc totum, quicquid eſt mitti debuerat quàm tibi. Iam quod ea fuerim audacia, vt rem à te κειμηλίου δίκην habitam publicare ſim auſus, non miraberis, ſi quanta debeat eſſe ſtudioſorum hominum inter ipſos rerum omnium communitas, tecum cogitaris. Huc acceſſit, quod non leuiter ſuſpicabar fore, vt alij, niſi ego præuertiſſem, eam gloriam, cuius ego te participem iure feci, ſibi ſolis eſſent prærepturi. Quanquam nihil magnoperè video, cur ea res gloriæ tuæ, quæ iam pridem eſt toto orbe clariſſima, multum addere ponderis potuerit. Quis eſt enim in omni quæ incolitur terra ita barbarus & omnis expers elegantiæ, vt Muretum non cognoſcat, amet, exoſculetur? Ego certè, ὁ τῶν λόγων ὅσον ἀπογευσάμενος, tanti te, liberè vt loquar, facio, quanti haud ſcio an alium neminem. Sed, vt ad ipſum redeam libellum, in eo ſi

GVILIELMVS CANTERVS
M. ANTONIO MVRETO
S. P. D.

XLII.

fortè alicui maiorem videbimur habuiſſe veritatis, quàm hominum rationem. ſuggeret tibi ſpero, memoria tua, qua vales plurimum, quid de veritate Socratem Plato ſenſiſſe tradiderit. Quid quod eam præbent optimæ litteræ ſuis cultoribus libertatem, vt in vtramque partem ſine periculo diſputare poßint? nec enim hic opus eſt τὸ περὶ ψυχῆς δραμεῖν. *Quocirca, ſi hoc à te conſecutus fuero, vir doctißime, vt nihil huius libelli editione offenſum te ducas, non admodum timebo, ne quis de me conqueratur alius: ſperabo potius me, quod ille dicebat, ſine inuidia laudem deinceps inuenire, & amicos parare poſſe. Et quoniam non facilè fortaſsis me qui ſim, agnoſces: velim tibi Aurati tui atque mei in mentem veniat, cuius ... cùm tu ante annos duos in Galliam veniſſes fruebar. Fruterij quoque cum quo me ... quando, ſi non es oblitus, vidiſti. Si quid etiam dignaberis reſcribere (quanquam nos tantum boni non meremur) ad Oporinum, vel Petrum Pernam Typographos Baſileenſes, litteras curabis. Benè vale, vir doctißime, & eum te à nobis haberi crede, vt quod aliquando de nobis Auratus, condiſcipulorum comparatione, ludens dicere ſolebat, id meritò tibi doctorum omnium reſpectu tribuamus, quid hoc? inquies.* τὰ δ᾽ ἄκρα κορυφοῦται τῷ Μουρήτῳ. *FRANCOFVRTI nundinis autumnalibus anni M.D.LXIV.*

ALE

ALEXANDER IVSTINIANVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XLIII.

TE poſt tuum diſceſſum Venetijs in febrim inci-diſſe, ægrè ſanè tuli, vt debui, idq́ ſtatim meis litteris ſignificâſſem: ſed præter morbũ, tibi moleſtus eſſe nolui. Nam indies experior quàm moleſta ægrotantibus omnia penè eſſe ſoleant. Cæterum, miteſcente iam morbo, nullum παραμυθητικοῖς λόγοις in tam magno præſertim eiuſmodi animo, aduerſum omnem fortunæ temeritatem mihi [illegible] video: & fortaſſis, ipſo iam fugato, conualeſcenti gr[illegible]ulandum potius, aliquid ſerij ad te ſcriberem, niſi id m[illegible]: Medicorum legibus περὶ τῶν ἀναγκαζομένων interdictum ſcirem. Scribam aliâs, & quod toties recepi, tandem cumulatiſſimè præſtabo, præſertim cùm χρύσεα ἀντὶ χαλκείων à te ſperare liceat. Interim cura vt valeas, ego verò, & Ioannes Datianus noſter, valeamus, teq́ plurimùm ſalutamus, & cùm primùm per valetudinem tuam licuerit à te litteras exſpectamus. Vale. VENETIIS. Prid. Kalend. Octobr. M.D.LVIII.

EIDEM.

XLIV.

VETERIS illius familiaritatis ac neceſſitudinis, quæ mihi maxima tecum olim Venetijs inter-ceſ-

terceſſit, minimè te oblitum eſſe opinor, neq; tot annorum ἀπροσηγορία, ex animo tuo noſtri memoriam effluxiſſe dubito. Plurimum ſanè momenti ad vulgaris cuiuſpiam amicitiæ diuturnitatem in aſſiduitate litterarum poſitum eſſe non diffiteor: mutuam verò inter nos beneuolentiam, certo iudicio ſemel ſuſceptam, eam ipſam virtutem, quæ genuit, & continuiſſe & conſeruaſſe certò ſcio. Nam illam ſanè παροιμίαν, *quã Athenæus iure* μισανθρωποτάτην *appellat, ad cuius præſcriptum* τηλοῦ φίλοι ναίοντες, οὐκ εἰσὶ φίλοι, *tibi probari nequaquam credo, cùm amicitiam non locorum ſpatijs, ſed amicorum moribus metiendam eſſe non ignores. Quod ſi ad meam erga te beneuolentiam, acceſſionem quoq; mearum litterarum à te deſiderari, mihi ſignificaueris, non ſolùm hoc officij genere tibi poſt hac ſatiſfaciam, ſed etiam eius longo tempore à me prætermiſſi vſuram cumulatiſſimè reddam. Quanti verò te faciam, quamq; tui ſim memor, teſtem habes Ioannem Buſſonerium, quem tibi cùm morum probitate, tum doctrina ſingulari conciliatum eſſe audio. Eum, mi Murete, ſic velim tua humanitate complectare, vt ea omnia, quæ in me, ſi Romæ eſſem, conferres, in eam conferas. Eſt enim mihi amiciſſimus, tuiq; amantiſſimus, neq; te vnquam pœnitebit in eum beneficium contuliſſe. Experieris me hercle re ipſa & grati animi iuuenem, & commodorum memorem. Expectabo litteras tuas, quibus & me à te amari adhuc intelligam, & ſi quid Genuæ à me agi voles, certior fiam. Vale.*

GENVAE. *VII. Kalend. April.*

M. D. LXXV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MARTINVS BELLIVICEIVS PANNONIVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XLV.

IVVENIS quidam natione Gallus, vir clariſſime, qui Roma huc venerat, ſcribendarum ad te litterarum anſam mihi præbuit: quarum quidem auctor, vel ſi ſæpius eas percurreris, vix tuo innoteſcet animo. Cùm enim menſe Martio te & Paulum Manutium Romæ ſalutârim, quid miri, ſi vſque ad hoc tempus in tanta temporis intercapedine, memoria tua, quæ grauiſſimis ſtudijs continuò fatigatur, exciderim? Hoc etſi perſuaſum habeo, non tamen dubito, quin facilè in tui memoriam redigar: præſertim ſi & album tuum, in quem nomen meum relatum eſſe voluiſti, intueberis & memineris, quibus verbis Huberti Giphanij, Lucretij editionē collaudaueris: cùm adijceres nihil eſſe quod non Giphanij cauſſa libenter faceres. Quare cùm tibi in mentem rediiſſe nomen meum exiſtimem, ad iuuenem illum reuertar, à quo cùm quæſiſſem, quid rerum ageres, an quicquam de Plautina editione cogitares, quam nos iam dudum, & cæteri omnes, qui elegantiorum litterarum cupiditate tenētur, auidiſſimè expectant: à Philoſophia naturali ad ciuilem hanc noſtram Philoſophiam, quam tu ante aliquot annos, humanarum litterarum cauſſa, intermiſeras, te contuliſſe reſpondit. Qua in re cùm tuum factum vehementer probaui, tum ratus ſum, ad ſtudium iuris illuſtrandū, maximum adiumentum allatum iri, ſi tuum exem-

plum

plum huius ætatis Iuriſconſulti imitarentur, quos & barbarorum interpretum inaniſſimas controuerſias toto animi impetu inſectari videmus, & omnes ſuum ſtudium ad calumnias litium, & ad turpem & inuidioſum quæſtum conferre. Sed quod Cuiatius & tu homines Galli in ſtudijs ſapientiæ conſecuti eſtis, id non ſine munere diuino vobis eueniſſe credo. Idem ſentire videtur Giphanius Cuiacio amiciſſimus, & tibi chariſſimus. In hac enim noſtra Academia Patauina ſuperioribus diebus fuit, atq; de te ſæpius honorificè loquutus eſt, & nullo in ſermone libentius eum verſari vidi, quàm cùm de Plauto loqueretur, exiſtimans ſcilicet, quod res eſt, bene actum cum ſtudioſis literarum fore, ſi tam bonus latinitatis auctor tua diligentia, doctrina, opera nitidior & emendatior in lucem proferretur. Cupit ſanè eſſe in tua gratia, quam humanitate tua fretus, tuis verbis ei non ſolùm pollicitus ſum, ſed etiam ſpopondi. Itaq; non erit tuæ bonitatis committere, vt ſponſorem apellet, cùm ipſe facilè poſſis dependere. Vnum eſt quòd à te contendendum mihi putem, vt duas orationes tuas ad me mittas: quarum altera de laudibus iuris ſtudij ſcripta abs te nuper eſt, altera in Collegio Pontificum habita. De Plauto fac promiſſa appareant. Diutiùs enim deberi politis & ingenioſis hominibus non poteſt. Et hercle tua maximè gloria agitur. Vale, & ſaluebis à Giphanio qui Venetijs apud Oratorem Regis Galliæ degit. PATAVIO. Kalend. Decemb. M.D.LXIV.

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO TVRNONIO S. R. E. EPISCOPO CARDINALI S. P. D.

XLVI.

SI tempus ad te ſcribendi vſq; eò differre voluiſſem, Franciſce Turnoni, Cardinalis Ampliſſime, dum par à me aliqua tuis erga me plurimis maximiſq; beneficijs reperiretur oratio, magnoperè mihi metuendum erat, ne & in eo quærendo, quod nunquam conſequi poſſem, inani ipſe me labore torquerem, & immodica ſilētij diuturnitate ſuſpicionem tibi aliquam anguſti & humilis animi, neq; ſatis, quantum à quoque acciperet, ſentientis afferrem. Cùm igitur, diem aſſiduè ex die ducens, ſine dubio diutiùs, quàm par fuerat, reticuiſſem, planè obſtupefactus admiratione iſtius erga me tam prolixæ, tamq; beneficæ voluntatis tuæ: confirmaui me tandem, & ad hæc pauca, quoquo modo poſſem, ſcribenda me contuli: quibus, quod tam multis, tamq; claris & illuſtribus ſignis, me, quamuis nihil prorſus tale promeritum, tibi tamen non vulgariter carum eſſe declaraueris gratias, quando nihil præterea neq; tu expectare, neq; ego præſtare poſſum, tibi agerem immortales. Eſt omninò hæc tota gratiarum actio perpuſillum quiddam, perq; tenue: præſertim ſi comparetur cum magnitudine eorum beneficiorum, quibus tu me à te ornatum eſſe voluiſti: ſed eā tamen, cùm hæc ſcriberem, pro certo atq; explorato habebam,

bam, tibi non ingratam neq; iniucundam fore: cùm, vt ſcis, ne Dei quidem bonorum omnium auctoris infinitam in nos beneficentiam vllo alio modo remuneremur. Officiorum viciſſitudo eas amicitias continet, quibus inter ſe eiuſdem ſortis homines, aut certè non admodum diſpares deuinciuntur: vobis, quos ſupra cæterorum conditionem euectos, in ipſo rerum humanarum faſtigio diuina prouidentia locauit, illud cum corporibus cœleſtibus commune eſt, quòd vt illa efficientiam quidem ſuam declarant in inferiora hæc, viresq; in ea exercent ſuas: ſed ab eis nihil viciſſim accipere, &, vt Græci ſua lingua dicunt, pati queunt. Sic vos poteſtatis quidem copiarumq́; veſtrarum documenta, ſubleuandis inferioribus, datis: ipſi viciſſim quicquam ab eis, præter laudem ac prædicationem, teſtem grati ac memoris animi, percipere non poteſtis. Ago igitur tibi quàm maximas gratias Cardinalis clariſſime, humaniſſime, optime, agamq́; dum viuam, tibiq́; à ſummo huius vniuerſitatis effectore ac gubernatore Deo aſsiduis votis fauſta ac felicia omnia precabor: non quòd me dignum exiſtimem, cuius vota ab eo attendantur: ſed quòd tu digniſſimus, pro cuius ſalute atq; incolumitate, etiam eorum, qui per ſe nullo numero habendi ſunt, preces non negligantur. Ita igitur faciam: conſeruabo diligenter memoriam eius humanitatis, qua tu me immerentem, talis tantusq́; vir, complexus es: vtq́; tuo de me ampliſſimo atq; honorificentiſſimo teſtimonio, quantum in me erit, reſpondeam, modis omnibus operam dabo. Illuſtriſſimo quidem Cardinali Ferrarienſi, ad quē tua potiſſimum auctoritate adductus, me, cùm primùm potero, conferam, commiſ-

ſurus non ſum, vt vnquam venire poßit in mentẽ, quod fidem tuam in me recipiendo ſecutus ſit, pœnitere. Vale, 3 Non. Feb. M.D.LVII. PATAVIO.

EIDEM.

XLVII.

NON *puto vlla mihi excuſatione apud te vtendum eſſe, quòd ad te rariùs ſcribam. Nam tum demùm peccare ipſe mihi viderer, ſi tanti me facerem vt tibi, tanto viro, tantisq; aßiduè occupationibus impedito, frequenter literis meis obſtreperem, ideoq; contineo me: & , cùm quotidie de te cogitem, votaq;, vti debeo, pro tua ſalute atq; incolumitate faciam, in ſcribendo ſum rarior, neq; vnquam id facio, niſi cùm aliquid accidit, vt, niſi ſcripſero, officio videar defuturus quale eſt, quod me hoc tempore, vt ſcriberem adduxit. Cùm enim nuper octo variarum lectionum libros edidiſſem: etſi ſatis intelligebam, eos leuiores eſſe, quàm vt tu, quem nihil niſi præclarum atq; eximium capit, vllam magnam voluptatem ex eorum lectione percipere poſſes, iudicaui tamen, omninò mihi faciendum eſſe, vt eorum exemplar vnum ad te mitterem: neque dubitaui, quin tu eos libẽter accepturus eſſes: vel quia mei ſunt, vel quia ſcripti ad eum, qui vt à te ſingulariter amatur, ita te ipſe admirabili, non amore ſolùm, ſed cultu medius fidius, atq; obſeruantia proſequitur. Vnum eſt, quod quanquam mihi conſcius ſum, me optimo animo feciſſe, tamen quia fieri poteſt, vt confidentiùs in eo me geſſerim, quàm decebat: per illam & alijs & mihi inprimis perſpectam humanitatem tuam, mihi*

mihi, vt ignoſcas, etiam atq; etiam à te peto. Auſus enim ſum quodam ex eis libris loco nominare te: ac verſus etiam aliquot ponere, qui mihi in memoria hæſerant ex edyllio quod olim ad te miſi vnà cum tragœdia, quam de C. Cæſaris cæde factam in tuo nomine diuulgaueram. Qua in re ſi quid à me peccatum eſt, (nihil enim debueram te inconſulto facere: præſertim cùm te Venetijs conueniſſem) peccatum eſt, incredibili quadam abundantia amoris erga te mei: quàm vt æquo animo feras, omnibus è te precibus, atq; omni obſecratione contendo. Etenim verè hoc dicam, nihil videtur eſſe ita difficile atq; arduum, in quo ego paratus non ſim voluntati & auctoritati tuæ morem gerere. Vnum eſt, in quo tibi, ne quid diſſimulē, non poſſem, niſi inuitiſſimus obtemperare: ſi me iuberes tacere de tuis virtutibus, & continere in ſinu immortale illud gaudium, quo efferor, quia me tibi carum eſſe ſentio. Hac vna in re dum me mihi obſequi, & animo indulgere patiaris, quò minus aliud mihi quidlibet imponas oneris, non recuſo. Quod ſcribam: aliud nihil eſt, niſi omnes hîc omnia tibi fauſta & proſpera precari, & gratulari aquis iſtis, quòd eas tibi ſalubres & fuiſſe & eſſe audiuimus. Vale.

CORNELIVS VALERIVS
M. ANTONIO MVRETO
S. P. D.
XLVIII.

VIDE, *quanta in te ſit humanitas, eruditiſſime Murete, & quæ opinio apud exteras gentes.*

 Iuſtus

Iuſtus Lipſius, familiaris & idem diſcipulus meus, literarum & antiquitatis cauſſa in Italiam proficiſci velle cœpit, petiit à me, amicis quibuſdam commendari, in primis autem contendit, vt ad te, cuius cognoſcendi & videndi ſtudio mirificè flagrat, literas ſibi darem. Ego autem etſi videbam putidum eſſe, me hominem fortaſsis ne fama quidem tibi cognitum, literas ad te dare eiuſmodi præſertim, quibus onus aliquod officij tibi imponerem, morem tamen geſſi adoleſcenti tã vehementer petenti, & voluntati eius obſequi volui potius, quàm aut naturæ aut pudori meo. Quod feci eò libentius quòd non ad aliquem neſcio quem duris & aſperis moribus ſcribendum mihi viderem, ſed ad eum virum qui cum humanitatis ſtudijs & ijs artibus omnibus quæ ingenuo homine dignæ ſunt, ſit perpolitus, abeſſe non poteſt quin cùm in omnes, tùm præcipuè in earundem artium ſtudioſos propenſo animo ſit ac humano. Accedit ſimilitudo profeßionis & ſtudiorum noſtrorum, nam & nos pro mediocritate ingenij noſtri eloquentiæ & humaniorum literarum ſtudia, voce & ſcriptis, quod in nobis eſt, in hac Belgica noſtra excitare conamur, & tu M. Antoni antea quidem in Gallia, nunc in illa Italiæ luce hæc ipſa ſtudia cum immortali tua laude & omnium gentium admiratione tractas. Quare non tàm quærenda mihi eſt excuſatio & prætextus pudoris mei, quod ſcripſerim, quàm gaudendum, oblatam mihi in amiciſsimi mei negotio facultatem ſcribendi ſimul & teſtificandi amoris mei. Sed veniam ad id quod caput eſt epiſtolæ meæ. Mitto ad te, Murete, hunc Iuſtum Lipſium, alumnum, vt dixi, diſciplinæ meæ, adoleſcentem ea probitate, mode-

ſtia,

*ſtia,ingenio,eruditione iudicio,quanta teſtari poſſum
equidem me in alio nullo, in iſta imbecillitate ætatis,
adhuc eſſe expertum,tum verò, quod apud te plurimū
valet,ſtudioſum antiquitatis & artium illarum quas
tu amas,& in quibus maximè excellis,id eſt, optima-
rum. Caue autem exiſtimes me hæc ambitiosè & ſu-
pra quàm res eſt,commendantium more,ſcribere:im-
mò verò minus fortaſſe, quàm virtus & eruditio ado-
leſcentis merentur ſcribo,ne, dum eum laudo, videar
ne ipſos inſtitutionemq́; noſtrā velle extollere. Quam-
obrem rogo te, Murete mi, vel potius precibus omnibus
oro atq; obteſtor, per communia ſtudia noſtra,per il-
lum amorem, quo literas & literatos omnes proſe-
queris,adoleſcentem hunc omni ſtudio, amore, bene-
uolentia tua complectare atq; deuincias. Et quoniam
is honeſto quidem genere & optimis parentibus natus,
ea tamen mediocritate fortunæ eſt,vt ſe in longinqua
& extera regione difficulter ſuis facultatibus ſuſten-
tare poßit,verecundè etiā hoc à te petam(vides quan-
tum mihi ſumam)vt, ſi qua in re commendatione &
opera tua iuuare eum potes,quod certè potes, ei vt ne
deſis. Hoc quidem tibi ſpondeo & in me recipio,te, ſi
quid ei accommodaueris,non minorem ex eo volupta-
tem percepturum,quàm nos vniuerſos. Impedior ve-
recundia:ne pluribus verbis te rogem,illud tantùm di-
cam,quod in ſermone ſæpißimè mihi ſignificauit,eum
penè non alia vlla de cauſſa in Italiam è tam longin-
quis regionibus veniſſe,quàm vt te inprimis,tuiq; ſimi
les eruditos viros videret & cognoſceret, quo erit æ-
quius,eius laborem per te ex parte leuari, cui tu labo-
ris cauſſa fuiſti. Quod ſi tu aut amicorum aut fami-*

miliarium tuorum aliquem hîc habes, aut fortaſſe habiturus es, vtere eadem audacia & familiaritate apud me, quâ ego tibi præbui: efficiam vt intelligas mihi ad benignè faciendum nec voluntatem deeſſe nec facultatem. Literæ hæ meæ ſi aliquod pondus apud te habebunt, dupliciter gaudeo: primùm enim Lipſio meo, cui vehementer cupio, accommodauero, deinde mihi ad amicitiam tuam quaſi fores & aditum patefecero. Quo nihil mihi poteſt contingere optabilius. Vale. LOVANIO, ante diem 14. Kalend. Septemb.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. CORNELIO VALERIO.

XLIX.

REDIT *ad te Lipſius tuus, & redit magno meo dolore. Ita enim me deuinxit ſibi, præſtantia ingenij & doctrinæ, integritate morum, ſuauitate ſermonis ac conſuetudinis ſuæ, vt, eo diſcedente, à memetipſo mihi auelli viderer. Felicem te Corneli, cuius ex diſciplina adoleſcens tàm rarè exempli prodijt. Equidem antea & magni faciebam te ex ſcriptis tuis, & amabam pro iudicio quod amantiſſimè de emendatis à me Terentij fabulis feceras. Nunc verò mihi crede, tanta acceſſio propter Lipſium facta eſt, & ad opinionem de te, & ad amorem erga te meum, nihil vt magis cupiam, quàm occaſionē mihi aliquam dari declarandi tibi re & factis, quanti apud me ſis, cuius rei ſi libebit periculū facere, quæſo te, ſi qui huc venient,*

quos tu ames, præcipueq́ qui habeant aliquid ſimile Lipſij, vt eos mihi potiſſimùm commendandos putes. Nam eadem opera & ego mihi videbor abs te beneficium accipere, & conabor efficere, vt ipſi quoque eo nomine aliquid ſe tibi aliquando debere fateantur. Vale. ROMAE *3. Non. April.* M. D. LXX.

M. ANTONIO MVRETO NATHAN. CH. S. P. D.

L.

CVM 5. Id. Octob. anno ab hinc quarto ROMAM *ex Campania rediiſſem, poſtridie eius diei magna cum admiratione, te, Murete clariſſime, orantem audiui, coram Pio V. Pont. Max. cum Chriſtianiſſimi Regis legatus, vſitata ſolemnitate, magnificè exciperetur. Ea ego oratione, etiam ſi iam antea, ex monumentis ſcriptorum tuorum, qualis eſſes cognouiſſem, ita ſum tamen admiratione tui inflammatus, vt ex omnibus, quos ego antea præſtantiſſimos exiſtimâſſem, tibi vni in Oratoria palmā deberi, certiſſimò mihi perſuaderem. Quin ſi animo tum obſequi licuiſſet, vnà cum illo exclamare veritus non fuiſſem:* ὦ σύνεσις. ὦ λόγοι, ὦ μνήμη. ὦ συνθήκη. μακάριος εἰ λέγειν οὕτω, μᾶλλον δὲ φρονεῖν οὕτω δυνάμενος. *Cùm autem id, eo quidem in loco, & in clariſſimorum virorum corona, me non deceret, illo ipſo die te adij, vt amorem tui ſanè ardentiſſimū, qui oratione tam excellenti in animo iam inflammatus eſſet meo, apud te ipſum detegerem, & literis*

Caſelij

Caſelij noſtri, quas tunc mecum habebam, amicitiæ tuæ quaſi fores mihi aperirem. Accepiſti tum me, vt ſoles, humaniſsimo amplexu, & literis nondum lectis, notum me tibi eſſe, ex ſermone Caſelij, quem tecum ad oppidum Sanacaſsianenſe paulò antè habuiſſet, oſtendebas. Id certè longè mihi fuit gratiſsimum, cœpiq́; vt antea doctrinam & eloquentiam tuam admiratus fueram, ita hinc etiam virtutem & bonitatem tuam ſuſpicere, & exoſculari. Verùm illa congreſsio fato quodam meo infelici, diuturna eſſe, firmasq́; radices agere non potuit. Senis enim cuiuſdam interuentu, vix d[illegible] inchoata collocutio noſtra, interrupta eſt. & ipſe etiam, propter comitum feſtinationem, & hyemem imminentē, celerius opinione, iſtinc ſum auulſus. Quod itaq; tum neceſsitate quadam impeditum eſt, quid vetat, quo minus idipſum literis reſtituamus? cuius quidem conſilij auctorem habui eundem illum qui me primus in animum tuum inſinuârit. Cum eo enim ego hîc in yſdem literis & ſtudijs, in quibus tuæ quoque lucubrationes non parum nos adiuuant, viuo amantiſsimè. Quòd ſi ille, vt primò fuit, ita nunc quoq; felix erit, tuamq; mihi hoc modo beneuolentiam denuo conciliabit, quis me erit beatior? quis ipſo deniq; in animis hominum conglutinandis fortunatior? Ego certè Mureti notitiam & beneuolentiam omnibus Crœſi theſauris longè antepoſuero. Vale. ROSTOCHIO.

Kalend. April. Anno

M. D. LXX.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS AGAPETO GIDETO SVO S. P. D.

LI.

VERE es,qui diceris:neq; quàm tu, ἀγαπητότερος quiſquam. Itaq; nihil mihi longius videtur quàm dum Romam redeam,te vt videam: tecum quotidie vt ſim:tibiq; vel proſim re aliqua, vel certè prodeſſe coner:vt voluntatem erga te meam vel declarem reipſa,vel tibi ſaltem conatu probem: quorum hoc,ſi me tamen non reſpuiam,ſatis eſt: illud,quia te ex animo amo,multò optabilius mihi videtur. Et quanquam nihil mihi iucundius eſt, quàm abs te quam maximè amari:tamen,ita mihi eueniant quæ volo, vt,ſi mihi detur optio,malim,iuſtam tibi cauſſam eſſe, cur me ames,quàm abs te ſine vlla iuſta cauſſa amari: Agam cauſſam meam. Debes & tu talem amicum magnifacere,qui nihil à te aliud expetens,eò te tantum amat quia dignum iudicat,qui ameris. Quod M.Antonium Bizonum potiſſimè delegiſti,ad quem itares,cui crederes,cui te in diſciplinam dares, vehementer te, mi Agapete,laudo,&,vt eum aſſecteris, ex eius ore pendeas,eius doctrinam auidiſſimè combibas,ſuadeo.Spero me iſtic fore ante Kalendas Septembres:&,vt ſim, operam dabo:eò magis,quia te videre diſcupio. De Macarano meo, qui mihi perpetuò ante oculos obuerſatur,quæſo, Agapete mi,ſi quid habes, quod me exhilaret,ſcribe. Viuere ipſe mihi non videor, donec vitam ipſius

ipſius in tuto eſſe cognouero. Nolito ægrè ferre quod dicam. Illum vnum plus amo, quàm te: &, ne hoc tibi durum videatur, te à me proximum habeo: illum æquè amo ac memetipſum. Vale. TIBVRE. 3. Non. Auguſti, M. D. LXXVII.

EIDEM.

LII.

VIX *auſus eſſem à te poſtulare, vt ad me Latinè ſcriberes: veritus ne id tibi oppidò difficile videretur. Quò mihi gratiores fuerunt eæ literæ quas à te Latinè ſcriptas nuper accepi: non illæ quidem omni ex parte emendatæ, multò tamen nitidiores & cultiores quàm credidiſſem. Itaq; bene te ſperare iubeo, neq; dubitare, quin aliquando, duce me, aliquam ſis huius quoque generis facultatem conſecuturus. Aduentus huc tuus quàm mihi optatus ac iucundus futurus fuerit, nihil neceſſe eſt affirmare. Satis enim, vt opinor, nôſti magnitudinem amoris erga te mei, ſed ita multos hîc adoleſcentes, qui Roma venerunt, ægrotare video, vt veritus ſim, ne quid tibi iſta hoc tempore cœli commutatio periculi adferret. Ego ante nonum Kal. Septembr. ſpero fore vt non nihil remittant calores, tunc igitur, ſi Deus volet, excurram iſtuc, cupidus videndi tui: teq; ſtatim accerſi iubebo. Non habeo nunc ad manum ſuperiores illas tuas, in quibus neſcio quid quærebas de dominio directo & vtili, cuius tamen totius quæſtionis moleſtia facilè liberare ipſe te potes. Dominium enim directum & vtile, nuſquam à Iuriſconſultis, nuſquam ab Imperatoribus nominantur, ſed com-*

commenta ac ſomnia ſunt eorum, qui obſcurando & ineptÿs ſuis contaminando iure ciuili, ſibi ſe acuminis & eruditionis laudem quæſituros putârunt. Quod vſu capitur, fit pleno iure eius qui vſucepit. Qui tamen ſi poſtea id pro derelicto habeat, æquius eſt rem redire ad veterē dominum, ſi eam fortè recuperare ſtudeat, quàm adiudicari ei qui neq; vſucepit, & ſine titulo poſſidet. Datur igitur vindicatio veteri domino aduerſus eos qui pro poſſeſſoribus, vt dicitur, poſſident: æquitate quadam: qua fingit lex, eam rem nunquam vſucaptam fuiſſe. Nam cùm is qui vſuceperat, iure illo ſibi quæſito vti velle deſierit, prope pro eo eſt, ac ſi vſucapta non eſſet. Erat & aliud quiddam in ÿſdem literis, de quo quærebas: ſed nunc non recordor. Huius generis literas, in quibus aliquid eſt, quod ad ſtudia tua pertineat, & ego libentius ſcribam, & tu maiore cum fructu leges. Heliconio, Antonio, fratribus tuis ſalutem. De Matthæo vehementer doleo, ſed gratum eſt quod ſcribis, ſpem eſſe, eum, ſine ope prætoris, in integrum reſtitutum iri. Horatio audio meliuſcule factum eſſe, quòd quàm mihi iucundum ſit, ipſe ſcis.

Vale Agapete mi, meq; ama, vt facis. TIBVRI, 7. Idib. Auguſt.

M.D.LXXVII.

CON-

CONSTANTIVS BARGELLINVS EPISCOPVS REATINVS M. ANTONIO MVreto S. P. D.

LIII.

AFFICIOR *lætitia incredibili, quòd vt ex literis tuis accuratiſſimè ſcriptis intellexi, à nonnullis Lutetiæ impreſſoribus vrgeris, vt epiſtolas tuas mittas, quas prælo ſubijciant. Auguror enim ex eo, bonarum literarum ſtudioſos multùm voluptatis, plurimùm etiam vtilitatis ad Latinam eloquentiam vel comparandam, vel augendam percepturos. Equidem etſi fateor in his politioribus literis, quæ ab humanitate nomen acceperunt, me nuperrimè non eſſe verſatum: grauiſſimis occupationibus abductum: Sed tamen vt ſententiam meam dicam, neceſſe eſt. Nihil epiſtolis tuis elegantius, nihil eruditius, nihil vberius fieri poſſe exiſtimo, nihil, quod ad illam Ciceronis maieſtatem propius accedat. Atq; id antea teſtatum apud animum tuum reliquiſſem, niſi me verecundia mea à rei perſpicuæ teſtimonio non neceſſariò reuocâſſet, nunc, quando te amicis tua ſcripta flagitantibus inuitum gratificari intellexi, audaciæ notam ſubire malui; quàm in bonum publicum inofficioſus iudicari. Illa etiam non leuis coniectura ad id me valde impulit: his enim diebus, cùm ſchedas aliquot, quibus olim in arena mea vti conſueueram, euoluerem, nihil tale opinanti epiſtola tua in manus venit, quæ me, quòd amantiſſimè & di-*

& diſertiſſimè loqueretur, mirificè delectauit. Itaque cum eam ipſam veſperi inter alia ſcripta, quæ forent magis in promptu, retuliſſem, poſtridie manè ecce tuæ literæ, quibus epiſtolam poſtulabas. ſic admirantem ea cogitatio me excepit, vt illam exſtare Deus ſine dubio velit. Eius igitur exemplum mitto, teq́; hortor, aut ſi pateris, rogo ac flagito, vt negotium conficias, néue in aliud tempus reijcias. Quod ſcire cupis, an æquo animo laturus ſim, ſi quæ à me ſcriptæ ſunt literæ, vnà cum tuis emittantur, vereor, mi Murete, ne quod aiunt κολοιὸς ἐν μούσαις. Ego profectò non tàm tuas admirari, quàm meas improbare ſoleo: tamen vbi, quóue pacto amicos ſub tuo nomine cohoneſtare poſsis, tui cõſilij eſt, nec eſt cur aliorum ſententiam exquiras. Quod ſi tibi ſtatutum eſt, vt illæ horridulæ meæ literæ exeant, impones extremam manum. Sunt enim indiligenter ſcriptæ, quod res ipſa declarat, nec earum editionem aut probarem, aut paterer, niſi vt noſtra amicitia, in qua non minimum mihi ornamenti pono, omnibus eſſet nota, vehementer deſiderarem. Vale mi Murete, & de bonis literis optimè mereri, quando id vel vni tibi maximè licet, ne deſiſtas, ac BARGELLINO tuo ad omnia vtere.

EIDEM.

LIV.

ITA diu iucundiſſimè viuam, mi MVRETE, vt allato nuncio de tua valetudine, quæ te in vitæ periculum vocaret, acerbam mihi vitam putabam. Equidem ita fui commotus, vt magis fortaſſis nemo, cuius

præcipuum aliquod bonum repentè in diſcrimen eſſet adductum. Incredibilis eſt enim amor in te meus. Nihil eum extrinſecus accedens, nihil aduentitium peperit, ſed virtus, quæ eſt ipſa per ſe amabilis, cuiuſq; omnia in te elucent ornamenta, & animi inductio cum perpetuo quodam iudicio meo conciliauit. Poſtea verò quùm te morbo leuatum eſſe cognoui, difficile dictu eſt, quanto gaudio penè exilucrim. Ex diuturna enim animi perturbatione ad aſpiciendam lucem nunc primùm mihi videor eſſe reuocatus. Qua quidem de re tibi magnoperè gratulor, etſi noſtra certè gratulatio omnibus, qui modò ſint & virtutis amantes, & humanitatis pietatiſq; non expertes, iure debet eſſe communis. Etenim quis te non amet, tanta probitate, virtute, humanitate, tam deniq; excellenti eruditione, atque induſtria virum? cui ſalus tua æquè exoptanda non ſit ac ſua? Eum profectò ferreum, & ab omni humanitate alienum eſſe dicam, nihil perſpectæ, ſpectatæq; virtuti, nihil illuſtri grauiſſimi viri gloriæ dare haud temerè affirmârim, qui Muretum omni liberali doctrina politiſſimum diutiſſimè viuere non modò non expetat, ſed ab immortali Deo precibus ac votis non contendat. Maximam ex eo capio voluptatem, gaudeo, triumpho. Iam vt ſpero (Id quod Deo optimo maximo acceptum referendum eſt) poteris Muſis tuis operam reddere: cum quibus quoq; præclarè actum putem, cùm omnes delicias, amores, omnia deniq; ornamenta, te incolumi recuperarint, ijs omnibus cariture, ſi te, quod Deus omen auertat, patronum, te ducem, infelici ipſarum fato morbi vis eripuiſſet. Quocirca mihi gratiſſimum feceris, ſi illis incolumitatem tuam meo nomine

fueris

fueris gratulatus, atq; in earum clientelam me quàm diligentiſſimè commiſeris. Hæc hactenus, mitto tibi nonnullas radiculas ex melle confectas cõditasq;, quales fert hæc regio. Exiguum, inquis, munus. At tibi maximè conſentaneum: è cuius lingua, quod Neſtori tribuit Homerus, melle dulcior fluit oratio. Habebit etiã meæ erga te beneuolentiæ ſignificationem, de qua etſi te pro tua humanitate non dubitare video, eã tamen & omnibus cognitam eſſe, & ſtudijs, officijsq; quàm plurimis colere, & confirmare deſidero. Quod ſi per tenuitatem meam aſſequi non potero, certè hanc voluntatis meæ propenſionem liberaliſſimè, vti ſoles, complectere. Inſerui valetudini: huic quantum ſtudij, diligentiæq; adhibueris, tantum te mihi, publicæq; vtilitati, cui conſulere glorioſum eſt, elargitum eſſe cognouero. REATE *ex ædibus noſtris. Non. Febr. M. D. LXXVI.*

M. ANTONIVS MVRETVS CONSTANTIO BARGELLINO EPISCOPO REATINO S. P. D.

LV.

NVNQVAM *putâſſem fore, non modò vt ex tuo, ſed vt ex cuiuſquam dolore voluptatem capere poſſem. Et tamen ſi vera dicenda ſunt, fatear neceſſe eſt, iucundiſſimũ mihi fuiſſe, quod ex litteris tuis intellexi, vehementer doluiſſe te, cùm primũ de inualetudine mea nuncius iſtuc allatus eſt. Dolor enim ille aliunde, quàm ab eximio quodam amore erga me*

tuo.proficiſci non potuit, & mihi, ex quo te primùm vidi, atq; ex alijs plurimis audiui, quã tu eruditiore ac virtute vir eſſes, nihil optatius fuit, quàm vt abs te amarer. Iam optabilium rerum ſigna atq; argumenta omnia iucunda eſſe notum eſt. Incredibiliter igitur gauiſus ſum, Bargelline vir præſtantiſſime, tanti me à te fieri, vt & mirificum dolorem ſenſeris, cùm me grauiter ægrotare audiſti, & exhilaratus ſis ſimul atq; Dei beneficio, morbum depulſum eſſe cognôſti. Quanquam ego ipſe nondum ſatis conſtitui, vtrum mihi ſatius fuerit, ex huius vitæ miſerijs quàm primùm eripi, an diutiùs hic manere. Certè enim, cùm omnes ſummo conſenſu Medici dictitarent, nullam prope amplius reliquam eſſe ſpem euadendi, ita me comparâram, atq; ita animum compoſueram, vt neq; angerer neq; terrerer mortis, vt putabatur, imminentis metu: neq; quidquam aliud à Deo peterem, quàm vt mecum miſericorditer ageret, condonaret errata anteactæ vitæ, neq; pateretur me in illa ſeparatione animi à corpore, aut diutius, aut vehementius torqueri, quàm vires meæ ferre poſſent. Hoc ego tum vnum agitabam animo, hoc ex animo precabar, hoc cæteros quoq;, qui mihi aſſidebant, vt à Deo mihi impetrare conarentur, obſecrabam. Spero tamen, relictum eſſe me à Deo in hac vita, vt maculas ſuperiori ætate contractas, lachrymis deleam: tandemq; omiſſis & abiectis vitiorum illecebris, ſaltem iam ſenex eam viuendi rationem capeſſam, quam tenere à principio debuiſſem. Atq; à te, vir clariſſime, etiam atq; etiam peto, vt me ad hoc animi mei propoſitum perſequendum, vt exemplo incitas, ita & monitis ac præceptis & fuſis pro me ad Deum preci-
bus

bus adiuuare digneris. Iucundiſſimum mihi fuit munus tuum. Nam radiculæ illæ non tantum palato ſuaues ſunt, ſed etiam ad valetudinem meam valdè accommodatæ. Mitto ad te, vt te pro opibus remunerer, librum vnum orationum mearum, & poëmata quædam, quæ ſpero te libenter lecturum eſſe, nō quòd valdè bona ſint, ſed quòd mea. A te peto vt me, amare pergas: tibiq́ pro certo perſuadeas te à me ita obſeruari, accoli, vt paucos admodum habeas tui, quàm ego ſum, ſtudioſiores. Vale. Romæ. XIV. Kalend. Mart. M.D.LXXVI.

CONSTANTIVS BARGELLINVS EPISCOPVS REATINVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

LVI.

AMAVI te ſemper, mi MVRETE, ex quo primùm die cognitus es mihi, cùm te nunquam antea vidiſſem, commotus fama laudum tuarum, poſtea verò quam de te ſuperiori loco docentem audiui, ita tui ſtudio ſum incenſus, vt nullam amoris acceſſionem fieri poſſe putarem. Acceptis tuis litteris XIV. Kalend. Mart. datis, (fatear neceſſe eſt) ad ſummum amorem tantus cumulus acceſſit, quod fieri iam non poſſe arbitrabar, vt nunc deniq́ videar amare, antea dilexiſſe. Nam ſi omni obſeruantia inſignes doctrina, & grauitate viros colere debemus, quanti fieri à meipſo debes, qui omni liberali doctrina ita ſis excultus, vt habeas

paucos admodum pares, ſuperiorem verò neminem, cùm hæc ipſa ſint tibi cum tanta Chriſtiana pietate coniuncta? In qua quidem nemo ſapiens veras virtutes omnes ineſſe negabit, quibus nobis ipſi felicitatem comparamus: hanc vnam laudo, & admiror, & ante omnia expetendam eſſe cenſeo: hanc non modò Craſſi diuitijs, ſed omnibus etiam animi ornamentis, quæ humanis viribus pateant, antepono: hæc ipſa te olim mihi chariſsimum, longè iam chariorem reddidit. Hinc illa tua in periculoſiſsimo morbo fiducia modò concepta; non angebaris, non terrebaris mortis imminentis metu, ſed ad Deum optimum maximum toto animi impetu ferebaris, ſperans fore, vt eius beneficio poſt has ærumnas, & calamitates, tandem beatiorem vitam conſequi poſſes. Hi ſunt nimirum animi fructus, nullius culpa, quæ Dei gratiam diſcutiat, ſibi conſcij: qui cùm à corpore ſeparabitur, licet ſit periculis, ac terroribus vndiq; circumfuſus, nihil tamen benefactorũ conſcientia fretus, timendum arbitretur. Hoc oro non modò vt vtriq; noſtrûm, ſed cunctis ſalutari renatis aqua contingat. Quod autem dubitas vtrum ſatius tibi fuerit, ex huius vitæ miſerijs quàm primùm eripi, an diutiùs hic manere, id, etſi eſt eiuſmodi, vt non facilè explicari poſsit, tamen eſt quod Deo immortali gratias agamus incredibiles, qui tibi vitam, optabile ſuapte natura donum, prorogauit, bonarum artium cultoribus conſuluerit, teq; ſine dubio ad maiorem laborum tuorum mercedem reſeruârit. Præclara enim iſta tua à Deo accepta dona ſi intelliges te ea conditione accepiſſe, vt cùm ea ad communem vtilitatem contuleris, reddere cum fœnore debeas, quis dubitet vberiora, ac præſtan-

ſt[illegible]iora præmia tibi par ita fore? Quare te hortor, ac ſi æquum eſt, rogo, vt habeas rationem valetudinis pauló diligentius, teq; in dies magis magisq; confirmes, ſentiasq; in eo verti communem cauſſam, quam quidem, vt arbitror, nemo vnquam, qui ſaperet, non priuatis commodis antepoſuit. Ego verò etſi me exiguis omninò meritis adiutum eſſe probè noui, tamen à Deo ſummoperè contendam, vt te incolumem diu ſeruet in vita, atq; ad eorum numerum adſcribat, quos antequā orbis conderetur, elegit. In quo quidem ſi minus gratia potero gaudebo me tamen pietati, amicitiæq; debitum officium præſtitiſſe. Venio ad Orationum ac Poematum tuorum librum, quem ſanè legi libentiſſimè. Orationes habita de Philoſophia me delectarunt, quantū vix credas: omnes verò ea eloquentia, ac doctrina conſcriptas eſſe video, vt, quemadmodum mea fert opinio, quā tamen ab amore falli non credam, ſumma vigeat eloquentia præſtanti cum eruditione coniuncta. Non verborum elegantiam, aut ſplendorem, non ſententiarum grauitatem deſideres. Quid eſt vel antiquitatis, vel hiſtoriæ, vel exemplorum, quod non ita proferas, vt nihil ignorare videaris? Sed mirari ſatis non poſſum quàm venuſtè, quantaq; cum dignitate Theologiæ locis eas perſpergere conſuëris. ita fit, vt & ſummum oratorem exprimant, omniq; ſcientiarum genere perpolitū redoleant. Quas equidem dum lego, etſi ἄφωνοι ſunt, crebrò tamen aures meæ præclara illa voce tua, qua prælegens in publicis gymnaſijs vteris, perſonare vidētur. Poemata mirum in modum me cœperunt. Quid enim vel à diuturno ſtudio, vel à diuite vena proficiſci poteſt, quod non fueris conſecutus? & quidē tum illa pro-

ſunt, tum magnoperè delectant. Crebræ ſunt, & acutæ ſententiæ: miros pietatis igniculos excitant, ſtilus quoque ita rei conſentaneus, vt facilè quiuis intelligat te parem, eandemq; in vtroq; genere laudem aſſecutum. Quamobrem tibi cùm plurimum debeo, tum verò quibus verbis gratias agam, non reperio. Sed caue ſuſpiceris me hoc auribus tuis dare. Nam etſi mirificè amicos colo, plus tamen veritati tribuo. Quod enim ita ſentio, idcirco meam de tuis ſententiam aperire non dubitaui. Vtinam aliquid eſſet in me ingenij, vt laudes tuas non detererem, ſed augerem. Scio id à modeſtia tua minimè poſtulari, maluı tamen iudicium periclitari meum dicendo, quàm ſilentio rem non ſine ſuſpicione improbitatis præterire. Da operam vt valeas, atq; meipſum vnà cum vniuerſa familia mea ad omnia tua paratiſſimum eſſe confidas. REATE. VI. *Idib. April.* M. D. LXXVI.

AD M. ANTONIVM MVRETVM.

LVI.

O Qui flos hominum politiorum es,
Quot ſunt, quotquot erunt, quot aut fuerunt,
Doctrinæ decus elegantioris,
Lumen Italiæ, MVRETE, *ſalue.*
Salue, & has aliquid puta eſſe nugas,
Quas mittit tibi maximo Poetæ,
Longè peſſimus omnium Poeta.
Sic Caluus tenero auſus eſt Catullo,
Saturnalibus optimo dierum,
Dono mittere peſſimos Poetas,
Quis is continuo die periret.

At tu, ni caueas, MVRETE, nugis
Iſtis, tam illepidis & inuenuſtis,
Plenus ruris & inficetiarum,
Non dies aliquot velut Catullus,
Sed totum male nauſeabis annum.

Iuſtus Lipſius.

M. ANTONIVS MVRETVS ALEXANDRO RIPARIO SVO S. P. D.

LVIII.

DVLCES literæ tuæ, vt omnia quæ à te proficiſcuntur: etſi in eis multa peccaueras. Sed vt filioli balbutientes libenter audiuntur à patrib. ſuntq; eorum etiam ipſi errores voluptati, ſic mihi iſta tua in litteris infantia iucūdiſſima eſt. Eas ipſas ad te remitto mea manu emendatas. Scis enim ita inter nos conueniſſe. Tu, mi Alexander dulciſſime ac ſuauiſſime, ſequere magno animo eam viam, ad quam & tua te natura fert, & ego tibi hortator atq; impulſor fui. Magnam de te ſpem meo teſtimonio apud parentes tuos concitaui: quæ ne & eos & me fallat, omni tibi cura ac ſtudio prouidendum eſt. Vale. Nonis Iulij. TIBVRE. M. D. LXX.

EIDEM.

LIX.

NE priores litteræ tuæ ad te peruenirent, CAROLI incuria factum erat, cuius tu quoq; ne-

gligentiam nôſti. Nunc vnà cum his meis vtraſq; tuas accipies, ſimulq; hoc intelliges, quod tibi gratuler, poſteriores multo meliores eſſe prioribus: vt, ſi ad iſtum modum pergas magna mihi ſpes ſit, te preclarè reſponſurum exſpectationi meæ. Vide igitur, ſi me amas, quod & facis, & facere certè debes, vt omnibus alijs rebus neglectis, quantum quidem valetudinis ratio patietur, vrgeas ſtudia tua: multa legas, multa ediſcas, multa audias, frequenter cum ijs verſere, quorum familiaritate, ac conſuetudine melior, ac doctior fieri potes. Fac cogites grauiſsimam eſſe iacturam temporis: præcipuè autem iſta ætate qua tu nunc es, hora nulla tibi perire ſine magno diſpendio poteſt. Saluta mihi præceptorem tuum, cui meas ad te litteras oſtendas licet: Eas quidem quas tu ad me miſſurus es, nemini prorſus oſtendi volo: eas enim mihi gratiores faciunt ipſi errores tui. Vale mi dulciſsime Alexander. IV. Id. Iulij. M. D. LXX. TIBVRE. Oblitus eram ſcribere, heri in menſa iniectum eſſe ſermonem de comœdia: qua occaſione multa de te quoq; dicta ſunt. Valde tibi tunc aures tinniuiſſe oportet. Omninò ſpero fore, vt huc tibi ad me veniendum ſit.

EIDEM.

LX.

PERGE, *vt facis, mi* ALEXANDER, *amare litteras, eis te oblectare: in eis omnia & ſeria & ioca tua collocare. Non magnus labor, magno tibi olim honori futurus eſt. Iſta via, quam tu nunc ingrederis, multi humili & obſcuro loco orti ad ampliſsima*

tas dignitates peruenerunt. Atque etiam ſi nulla eiuſmodi præmia litteris propoſita eſſent: ipſa tamen doctrina amanda eſt per ſe: neque quidquam in homine ingenuo turpius eſt ignoratione earum rerum, quarum ſcientia ſine litteris comparari non poteſt. Voluptas quæ ex turpibus capitur, celeriter tranſit, dolorem autem in animo diuturnum relinquit: at labor in rebus honeſtis collocatus, ipſe quidem effugit, memoriam autem ſui in animo relinquit plenam honeſtiſſimæ & ſolidiſſimæ voluptatis. Hoc cogita & vale. Poſtrid. Id. Iul. TIBVRE.

EIDEM.

LXI.

ETSI nihil erat quod ſcriberem, ac præterea mirum me quoddam ſcribendi odium tenebat: nolui tamen verberonem hunc meum ſine meis ad te litteris iſtuc venire. Amo te quotidie magis, quòd à te litterarum ſtudia eodem modo amari confido. Sed velim ad me diligenter ſcribas, quo te nunc ſcriptore oblectes, Cicerone, an Terentio, an quod malim vtroque? Dare etiam operam debes, vt in iis quæ ad me ſcribes, iis loquendi generibus vtare, quæ in illorum ſcriptis notaueris, vt ea ipſa res fidem mihi faciat diligentiæ in eis legendis tuæ. Vale. TIBVRE. *V. Kalend. Auguſt.* M. D. LXX.

EIDEM.

EIDEM.

LXII.

NEMO eſt omnium ad quem libentius, quàm ad te ſcribam. Sum enim animo ac voluntate erga te planè paterna. Sed vix credas, quàm ſim in hoc ſeceſſu occupatus, quem tamen pleriq; omnes eſſe plenũ otij putant, & quotidie quinas aut ſenas ab amicis literas accipio, ad quas ſi reſpondere omnes velim, nil aliud agendum ſit. Gratum eſt mihi, quod applicuiſti te ad conſuetudinem P. AEmilij, & Horatij Macarani. Eorum enim vterq; te & doctrina, & exemplo efficere meliorem poteſt. Tales ſectare: qui autem alio ingenio ſunt, eorum conſuetudinem quaſi peſtem aliquam vita. Aetati tuæ nihil diligentius prouidendum eſt, quàm quibus ſodalitatibus vtare. Neque ego ſeuerum eſſe te ac tetricum, omniq; genere voluptatum inimicum volo. Hoc tantùm moneo, non eas amicitias quærendas quæ dulciſsimæ videantur, ſed inducendum animum, vt quæ honeſtiſsimæ ſunt, eaſdem etiam dulciſsimas eſſe ac ſuauiſsimas putes. Mi Alexander etiam atque etiam vale. TIBVRE. V. Id. Auguſt. M. D. LXX.

EIDEM.

LXIII.

VIDE quàm te amem, cùm à multis hodie literas acceperim, nihil mihi prius faciendum eſſe duxi, quàm vt ad te potiſsimùm reſcriberem, caue putes, Alexander mi, ipſi te patri tuo chariorem eſſe

quàm

quàm mihi. Ac ſi quæras, quæ cauſſa ſit huius erga te tanti amoris mei, ne viuam, ſi aliam adferre poſſum, quàm quòd videor mihi animaduertiſſe in te ingeniū excellens, & ſi tu volueris, ad omnia ſumma natum. Sed tu hoc facito tecum cogites: multas res eſſe ſuapte quidem natura bonas, ſed quæ culpa eorum qui illas poſſident, interdum peſſimæ ac pernicioſiſſimæ fiant. Bonæ ſunt opes, ſed ſi quis non rectè vtatur, malæ. Bonum forma, Sed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere eſt ingenium: ſi rectè vtaris, nullum propè hominum generi dari poteſt maius, aut præſtabilius donum. Sed ſi ad bonum ingenium mala mens acceſſerit, itidem erit, vt gladius in manu furioſi. Quò erit melior & acutior, eò plus adferet mali. Ego autem te, Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es, amare deſinam, ſi tu bono ingenio malè vti cœperis. Sed id ſpero, non fore, teq́; bono ingenio benè vſurum eſſe confido, vel tuapte ſponte, vel quia videris mihi valdè amare amorem erga te meum: quem tueri ac conſeruare alia ratione nulla potes. Vale, & ſi me amas, virtutem ac litteras ama. Nulla in humanis rebus maiora bona ſunt. Iterū vale. Tibure. 8. Kal. Sept. M. D. LXX.

EIDEM.
LXIV.

ACCEPI *ternas tuas litteras: in poſtremis autem quædam erant ita negligenter ſcripta, vt facilè conſtaret, aliud egiſſe te, cùm illa ſcriberes. Oſtendam ea tibi, cùm iſtuc venero, & auriculam peruellam tibi, vt poſtea in ſcribendo attentior ſis, & ſaltem eos ſolœciſmos effugias, quos effugerent etiam*

puerulis

pueruli, qui primis litteris imbuuntur. Noli tamen ex hac mea admonitione moleſtiã vllam capere. Nõ enim propterea volo quidquam de tua hilaritate detrahi, ſed ad diligentiam addi. Vale. TIBVRE. IX. *Kal. Octobr.* M. D. LXX.

EIDEM.

LXV.

VERSICVLI, *quos ad me miſiſti, oſtendunt illi quidem, te, ſi ad Poeticum ingenium tuum contuliſſes, & bonos magiſtros nactus, in eo ſtudio perſtitiſſes, ad aliquam præſtantiam peruenire potuiſſe. Nam & numeroſi ſunt, & ſententias habent, neq; inconcinnos, neq; ineleganter collocatas: & ipſum dicendi genus non abhorret à recto. Planeq; ſperare poſſes, te aliquando bonum Poetam fore, ſi hoc agere velles. Sed maiora tibi propoſita ſunt, quæ, quantum potes, vrgeas cenſeo: & ſubſiciuis horis veterum Poetarum ſcripta manibus teras, non tam vt imiteris, quàm vt eis te oblectes: ſimulq; aliquid ex eis aſſiduè, quod tibi vſui ſit, colligas. In ſcribendis verſibus tempus à te collocari, verum vt fatear, nolim. Malos verſus facere, turpe eſt: mediocres, inglorium: bonos difficiliùs, quàm vt præſtari poßit ab ijs, quibus aliud agendum eſt. Quid in tuis lima egeat, præſens præſentem monere poſſem: per litteras non æquè facilè poſſum. Recteq; ac verè mihi videtur Ouidius dixiſſe, emendandi laborem maiorem eſſe, quàm ſcribendi. Mihi hoc credas velim: me hodie non difficilius ad ſaltandum, quàm ad faciendos verſus adduci poſſe. Si quid erit ſerium, in quo*

meam

meam operam deſideres, non deero: in his leuioribus, ſi quando de me cogitabis, peto à te, illud quoq; cogites, non multò iuniorem eſſe me, quàm erat Horatius, cùm illa de ſe ſcriberet.

Nunc itaq; & verſus, & cætera ludicra pono. Vale. ROMAE. Id. Febr. M. D. LXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLO SACRATO SVO.

S. P. D.

LXVI.

TANDEM ad te remitto epiſtolas tuas: neque enim per aſſiduas occupationes, & per moleſtiſſimum oculorum dolorem, quo dies aliquot laboraui, citius licuit. Eæ ſi conquerentur, ſe à me paulò ſeuerius acceptas eſſe: recordari debebis, hoc ipſum à te mihi mandatum eſſe: vt ſi mollius ac lenius eas tractare voluiſſem, verendum mihi fuerit, ne tibi non ſatis obſequens viderer. Sed de his ſatis. Nunc exponam tibi totum illud negotium Polonicũ: quando litteræ quas ad te, re adhuc recenti, ſcripſeram, perierunt. Stephanus Poloniæ Rex, qui & aliis regiis virtutibus ornatiſſimus eſt, & hoc ſuprà cæteros omnes Reges, qui multis ab hinc ſeculis vixerunt, eximium habet, quod & & amat vnicè homines eruditos, & ipſe omni elegãtis doctrinæ genere mirificè excultus eſt, miſerat in Italiã vnicè domeſticus ſuus, qui quaſi delectũ quendã haberet præſtantiũ doctrina virorũ eoſq; optimis admodum propoſitis conditionibus, in Poloniam inuitaret, ad

Aca-

Academiam nouam, quam Rex, Cracouiæ inſtituere parabat. In mandatis autem regijs, quod ad alios quidem attinet, facta erat poteſtas ei qui huc venerat, optimum quemq; & in docendo exercitatiſſimum deligendi: de tribus nominatim perſcriptum erat: de me, de Carolo Sigonio, & de Fuluio Vrſino. Ac mihi merces propoſita mille quingenti quotannis aurei nummi. Addebat Rex, ſi ſacris initiari vellem (nondum enim ſciebat me Sacerdotem eſſe) perfecturum ſe, quò mihi magis liberet manere in Polonia, vt intra breue tempus, honeſto aliquo Sacerdotio, ex quo non minus quingentos annuos aureos nummos caperem, cohoneſtarer. Ea de re vnus è primoribus illius regni, Ioannes Zamoſcius qui nunc magnus regni Cancellarius eſt, literas ad me peramanter, perq; honorificè ſcriptas dedit. Commotus ſum non tam ipſius præmij magnitudine (etſi his quidē temporibus inuſitata) quàm tanti regis tam propenſa ac benefica erga homines literarum ſtudijs deditos voluntate. Neq; me commouebat itineris difficultas: qui exploratum haberem, cùm lectica, vna cum filiolo fratris mei, puero ſex annos nato, quem mecum illuc ducere cogitabam, ad fanum Lauretanum (eò enim, religionis ac pietatis cauſſa, iter facere decreueram) geſtatus eſſem, poſſe me ciſio Cracouiam vſq; commodiſſimè vehi. Et iam conuenerat, vt mihi Regis nomine ad iter conficiendùm darentur trecenti aurei nummi, ad ques ego ducentos de meo præterea addere cogitabam. Iam mihi illud ſanctitatis & doctrinæ ſpecimen Staniſlaus Cardinalis Varmienſis gratuitam habitationem in palatio, quod Cracouiæ habet ampliſſimum offerebat. Multæ à ſummis viris literæ con-

commendatitiæ in Germaniam & in Poloniã promiſſæ erant: vt cum eò veniſſem, nunquam ferè in diuerſoria publica ingredi neceſſe haberem. Neq; verebar illam quæ in Polonia eſſe dicitur, inclementiam cœli aſperitatemq́; frigoris. Sciebam illa omnia re multò minora eſſe quàm fama; & alioqui ſim ipſe quoq; natus in parte Galliæ maximè montoſa ac frigida. Quod autem quidam qui deterrere me cuperent, clamabant gentes illas feras ac barbaras eſſe, interdum mihi riſum, interdum ſtomachum mouebant. Magna mihi, Sacrate, cum multis Germanis, magna cum permultis Polonis familiaritas, magnus vſus, magna neceſſitudo fuit. Semper eos expertus ſum bonos viros, rectos, ſimplices, apertos, humaniſſimos præterea, & prope omnes eo vitæ cultu, ac munditia, quæ ad elegantiam potius quàm ad vllam barbariem accederet. Nugæ iſtæ ſunt hominum eos qui adulari, & fallere, & aliud loqui, aliud cogitare neſciunt, barbaros vocantium. Vtinam nos eo modo barbari eſſemus. Vtri verò barbariores ſunt: nati in media Italia, quorum vix centeſimum quemq; reperias, qui Latinè aut Græcè loqui ſciat, aut literas amet: an Germani, ac Poloni, quorum permulti & earum linguarum vtramq; perfectiſſimè callent, & ita literas ac liberales diſciplinas amant, vt in eis tempus omne conſumant? Olim illi fortaſſis, aſperi ac barbari fuerunt: hoc quidem ſeculo, vereor ne ad nos barbaries, ad illos cultus & ſplendor vitæ, & eruditio atq; humanitas, mutatis ſedibus commigrârint. Itaque, vt verum tibi fatear, libentiſſimè eò commeâſſem ſi nihil obſtitiſſet. Quicquid enim commodi mei cauſſa ab eis petebam, id omnes prolixè ac copioſè offerebant:

bant, vt iam conſtaret inter nos, ſine vlla negotij [illegible] uenturam eſſe. Quid quæris? Fidem eis dederam, venturum eſſe me, ſi per ſummum Pontificem, cui ſeruio, & per Cardinalem Eſtenſem, cuius in clientela ac familia ſum, liceret: alioqui enim non poſſe me, niſi eorũ permiſſu, de me ipſo quidquam tale polliceri. Putabam autem, neutrum eorum hoc iniquo animo laturum: cùm Cardinalis quidem gratis me alat. Nullam enim ad rem, mea opera vtitur: ſummus autem Pontifex ingentem copiam habiturus eſſet eruditiſſimorum hominum, qui ſe in locum meum ſubſtitui poſtularent. Contrà tamen accidit, quàm putâram. Etenim cùm rumor de meo diſceſſu tota iam Vrbe peruulgatus eſſet, Conſeruatores populi R. (is ſummus Magiſtratus eſt eorum qui hodiè populi ſuffragijs deferuntur) ad Pontificem accedunt, cùm præſentes etiam adeſſent ij ex Cardinalibus quibus ſtudiorum cura commiſſa eſt, remq; ei exponunt: atq; ab eo ſupplices petunt, ne me abire patiatur: addunt multa de me, quæ malo te ex alijs cognoſcere. Pontifex benignè eos audit: bono animo eſſe iubet: ſe, quod opus foret, imperaturum eſſe confirmat. Paucis pòſt diebus, per Ludouicum Caſtaneum Rupipozæum Chriſtianiſſimi Regis Oratorem, virum & claritate generis & virtute, & eruditione præſtantem, iubet mihi denuntiari ne abeam: ſibi curæ fore ne me, quòd auctoritati ſuæ paruiſſem, pœniteret. Reſpondi, nullam pecuniam mihi eſſe tanti, vt mihi quidquã placeret, quod Pontifici diſpliceret: & honorificum quidem mihi viſum eſſe, quod à tanto Rege vocarer: ſed multò honorificentius, quod & à Pontifice, & à tali Pontifice retinerer. Pontifex poſtea epiſtolam ad

me miſit amantiſſimè ſcriptam, qua ad ſtipendium quingentorum nummorum aureorum, quod iampridem capiebam, ſignificabat ſe ducentos præterea addidiſſe. Eodem tempore Matthæus Contarellus Pontificis Datarius vir & eximia quadam integritate vitæ, & ſingulari Romanarum rerum intelligentia inſignis, & mei, vt ſcis, amantiſſimus certiorem me fecit ſibi à Pontifice mandatum eſſe, vt mihi quamprimùm adtribueret & adſignaret annuam trecentorum aureorum nummorum penſionem. Itaque Rex tam longinquus effecit teſtimonio & iudicio de me ſuo, vt ſanctiſſimi Pontificis liberalitate ad veteres fortunulas meas acceſſerint annui quingenti aurei nummi. Sed & Cardinalis Eſtenſis, ſimul atq; iſtinc rediyt, amplo me atq; honorifico munere donauit: quod ego eo magis prædicare geſtio, quod ipſe tacere me iuſſit. Parendum tamen eſt, ne dum gratus haberi volo, me illi non ſatis morigerum præbeam. Sed & ego ſcribendo defeſſus ſum: & te ſuſpicor, cùm hæc tam verboſè ſcripta legeris feſſum fore. Vale ROMAE. Pridie Kalend. Maij. M. D. LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO CVIACIO I. C. S. P. D.

LXVII.

BIENNIVM *iam eſt, & eò amplius, Cuiaci V. C. cū Lælius Vbaldinus, & Octauius Bandinus ſummo genere nati adoleſcentes, in Galliam ſe, ſtu-*

diorum cauſſa, auctore potiſſimùm atq; impulſore me, contulerunt. Nam cùm ex me ipſorum propinqui quæſiſſent, quid eis potiſſimum faciendum eſſe, quáq; ratione ipſorum ſtudijs optimè conſuli poſſe cenſerem: auctor eis fui vt Lutetiam primùm irent, ibiq; ſe Græcarum literarum & Philoſophiæ magiſtris erudiendos darent: deinde Ius ciuile, cuius ſtudio incenſi erant, neq; vſquam hodie niſi in Gallia, neq; in Gallia, niſi à Cuiacio, rectè ac verè diſci poſſe ſperarent. Ita igitur fecêre: & quòd meo conſilio paruerint ſibi magis magiſq; in dies gratulantur. Ego autem Cuiaci, ambitioſum fateor eſſe me: &, quod Thucidides ait, vnum hoc πάθος ſenij expers eſſe, verè ab eo dictum, demum experior. Quare cuperem, eos qui mihi iam multum ſe debere agnoſcunt, quòd iamdiu cuperem ſibi iter ad fontem, debere etiam mihi quod à te, mea cauſſa, libenter viderentur, exciperenturq; ea humanitate ac comitate, qua tu excipere omnes ingenuo ac liberali præditos ingenio ſoles. Sed vereor, ne mea iam ſera commendatio ſit: néue ipſi, quæ ſunt & morum & ingenij elegantia, ita te iam, hominem ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀνάλωτον, cœperint, vt nouæ commendationi nullus ſuperſit locus. Peto tamen à te, quantum me amas, & puto me à te non vulgariter amari, vt, ſiue aliquid eſt, quod addi ad tuam erga eos beneuolentiam poſſit, id mea cauſſa adijcias: ſiue ita iam eos amas, vt nulla fieri poſſit acceſſio, reperias ipſe tamen, atq; excogites aliquid, quod commendatione mea adductus, eorum cauſſa feciſſe videaris. Ego te, Cuiaci, eximiè amo: & quantum in me eſt, excito horum hominum ingenia ad euoluendos libros tuos, & ad cognoſcendam do-

ctrina

ſtrinæ tuæ præſtantiam, te quoque æquum eſt aliquid meâ cauſſâ facere. Maius autem facere nihil potes, quàm ſi his duobus adoleſcentibus oſtendas meam commendationē aliquid apud te valere. ROMAE. 7 Kal. Febr. M. D. LXXIX.

IOANNES CASELIVS M. ANTONIO MVRETO S. D.

LXVIII.

EGO verò quàm ſum importunus? Toties te interpello: ſiue hoc facit tuus in me animus: ſiue mea de te perſuaſio: ſiue hominum tui ſitis. Mihi enim quæuis harum cauſſa ſufficit ad excuſationem. Vt autem præteream, quæ in nobis mutua eſſe lubens mihi perſuadeo, nemo eſt vel modicum tinctus literis, quin & te magnifaciat, & ſi iſtuc proficiſcatur, audire vocem tuam, vultum contemplari, & humanitatem experiri velit. Vides quid dicturus ſim. Hi amici mei Ioannes Lubecius & Gallus Beccius Germani fama tui nominis permoti, & ipſi te ſalutare iam pridem in animum induxerant. Quod cùm mihi mirificè placere intelligerent, vt qui te iam penitus perſpexiſſem: viſi ſunt à me epiſtolam hanc cupere, quam ipſis dedi breuem & incultam, vt vides. Hæc tamen munus ſuum obierit, ſi ipſis fores in ſermones tuos patefecerit, quod haud dubiè ſiue illa etiam antequam huc legendi proceſſeris, ſiue tua humanitas faciet. Si tamen hoc requiris præterea, cognoſces viros & virtute præditos, & literis probè excultos; & cùm omnium eruditorum, tùm tui obſeruantiſſimos. Quæ cùm in ijs deprehen-

prehendes erunt tibi me quoq; tacente commendatiſſimi, cui commendationi ſi fiet quædam quoq; ex hiſce literis acceſſio, multo magis & ipſos & me tibi obligabis. Vale Murete clariſſime. FLORENTIA. Kal. Martÿs. Anno M.D.LXVII.

ANDREAS DVDITIVS M. ANTONIO MVRETO V. C. S. P. D.

LXIX.

PVDET me ad te, virum eloquentiſſimum, ſcribere Neq; tamen impetrare à meipſo poſſum, vt nullas potius, quàm eius generis, cuiuſmodi ſoleo exarare, literas ad te ſcribam. In quo tu, humaniſſime Murete, non quàm in ſcribendo ſim infans, ſed quàm ſtudioſus, quàm tui cupidus, ſpectare debes, magnum me hercule beneuolentiæ cum verecundia fuit certamen ſed vicit tandem bennuolentia erga te mea, & ad ſcribendum me impulit. Neq; verò nullos ſtimulos addidit ingens illa, perſpecta mihi & cognita ſuperiore anno humanitas tua, cùm ego te officij cauſſa adirem, qua tu me hominem tibi ignotum ita obſtrinxiſti, vt quibus plus, quàm tibi, debere me ſentiam, quam pauciſſimos habeam. Admirabar equidem antea doctrinam, atq; incredibilem quandam in dicendo ſuauitatem tuam, ac ſummam in familiaritate atque amicitia tua gloriam ſtatuebam. Nunc verò non id modò, ſed ex quo die te cognoui, ita te amare cœpi, vt illis, quibus tua conſuetudine frui datũ eſt, de[illegible]

[illegible]-

[illegible]m, illo ſolo felices eſſe du[illegible]m. Atq; vtinam hac eadem & mihi felicitate frui liceret. Sed non licet, at quod licet facio, meumq; incredibile hoc tui fruendi deſiderium leuo frequentiſſimis, & honorificentiſſimis de te, deq; excellenti tua doctrina ſermonibus. Ex quo enim ego te die cœpi diligere, omne ſtudiũ omnem orationem meam, qualiſcunq; ea ſit, ad laudẽ, & tui nominis gloriam contuli. Quod ſane non eò dico quòd meis ſermonibus, & prædicatione quidquam ad tuam famam putem acceſſiſſe, (neq; enim tam ſum à ratione alienus, vt facibus ſolem illuminari poſſe credam) ſed vt quanti te faciam, quàm obſeruem, quanta beneuolentia complectar, intelligas. Quod tibi perſuaſum eſſe ita cupio, vt nihil optem magis. Audio te habere paratos quoſdam annotationum libros, quos in manus hominum emittas, quos quidem quales exſpecto, futuros auguror, hoc eſt, omni doctrina eleganti refertos. Quid enim aliud à tali, tantoq; viro exſpectari queat? Peto abs te, vt cuius generis id totum ſit, ad me perſcribas, &, quæ tua eſt humanitas, ſi quid iam eſt à Typographo deſcriptum, ad me mittas. Nam planè non fero deſiderium legendi eius libri. Superioribus annis, cùm Lutetiæ Pariſiorum, magna tua cum laude & omnium admiratione Philoſophiam ita doceres, vt non minus ſententiarum grauitatem, quàm verborum elegantiam, dicendiq; artificium homines admirarentur, audio te quiddam in quintum Ariſtotelis ἠθικῶν νικομαχίων librum ſcripſiſſe, quem ego librum iam ab aliquot annis legere diſcupio, pergratum igitur feceris, ſi eum iam hunc mihi literis tuis adiunctum miſeris. Vale mi optime, atque eruditiſſime Murete,

& meæ libertati ignoſce, ac hominem tui ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq; mutuo ama. PATAVIO. 6. Id. Maij. M.D.LIX.

PETRVS MORINVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

LXX.

CVM Theologum Græcum prædicatione incitatus tua admirari cœpiſſem, úq; huc veniſſet, cùm ego diſcipulo meo fortè operam darem, permoleſtè tuli, eam me conueniendi hominis doctiſſimi atq; humaniſſimi poteſtatem per imprudentiam amiſiſſe. Et quo dolorem meum deſideriumq; tanti viri lenirem, & aliquid earum literarum elicerem, quibus inprimis delector ſcripſi ad eum, mandauiq; ei, cui literas dederam, vt ſtudioſè percontaretur, vbinam eſſes, vt valeres, quid ageres. Is te ibi eſſe renunciauit, ſe veritum eſſe tecum loqui, & propter redeundi feſtinationem exſpectare non potuiſſe, dum eſſet commodum. A te ſummo ſtudio peto, mi Murete, vt de rebus, de literis, de conſilijs tuis ad me ſcribas? Amiotumne conueneris, & quid ei gratum feceris de Plutarcho, de Victorino: hic ſi etiam in manibus, an iam diuulgaris: conſiliumne ſit ſacros & eccleſiaſticos reliquos Scriptores ſtudio & opera ſimili adiuuare, atq; Victorinum. Iam enim leuiores literæ, παιδιαὶ tibi ſunt: ἡ σπουδὴ ἢ διαγωγὴ, ſanctiores. Tu illa αὐτοσχεδιάζεις. Ad hæc verò matura iam ætate, animum ſtudiumq; tuum contuli-

ſti.

ſti. In quibus te iam arbitror, vt ait Theognis, τὰ μὲν μ[illegible]ι, τὰ δ' ἐννοεῖν, ἄλλα δὲ ποιεῖν. Velim item, teq́; id etiam atq; etiam oro, ſi quando erit otium: ſi quid homini amiciſſimo & obſeruantiſſimo tui cogitationum tuarum impartiendum putas, perſcribas ad me, quid de his miſerrimis temporibus ſentias. quibus ἐκ τῶν νεωτερισμῶν, ἐκ τοῦ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ μὴ νῦν γε καὶ χθὲς ζῶντα, in hanc pernicioſiſſimam στασιωτείαν & ἀναρχίαν incidimus. Græcum Theologum meis verbis plurimum iube ſaluere. Vale. CANTILII. A. D. 4. Kalend. Septembr.

IDEM M. ANTONIO MVRETO VIRO OPTIMO AC DOCTISSIMO, ET HOMINI amiciſſimo S. P. D.

LXXI.

PROXIMAE congreſſionis noſtræ grata iucundáq; recordatio facit, vt ſermonis vel non neceſſarij occaſionem & facultatem etiam abſens quæram. Atq; hoc vel ſingularis humanitas tua, vel noſtra coniunctio, mutuaq́; beneuolentia patitur, vel requirit potius, vt nullo ſcribendi argumento, inter nos tamen per literas nonnunquam colloquamur. Tu quidem, quæ mihi epiſtolæ materia prope vna fuerat, vt res meas curæ tuæ bonitatiq́; committerem & commendarem, eam mihi ſingularibus tuis in me ſtudijs, & eximia liberalitate præripuiſti. Nam cùm antea ſemper rationibus meis per te conſultum eſſe voluiſti, tum nuper in

hac prouincia, quam te potiſſimum auctore ſuſcepi, ſic
dediſti operam, vt ea mihi quàm honeſtiſſima & grata
fructuoſiſſima eſſet, vt ſi de fratre laborares tuo (etſi
me quidem fratris loco ſemper habuiſti) nec diligen-
tiùs à te nec amantius agi potuerit. Quo in munere
cùm non ſolùm rem meam, officium, famam agi vide-
rem, ſed etiam exiſtimationem & gratiam tuam, ef-
feci quantū potui, vt id in me iudicij, te haud temerè
contuliſſe homines exiſtimare poſſent. Atq; in eo ne-
gotio, quod tuo hortatu ſuſceperam, eò maiorem curā
& diligentiam mihi adhibendam eſſe conſtitui, quòd
in eo gerendo me intelligerem auctoritati & volunta-
ti tuæ inſeruire. In quo, vt coram tibi ſignificaui, gra-
tiam ab hominibus ineundam mihi duxi eſſe, τῷ κατὰ
τὸν νίον Ὀδυσσέα, χάρμα ἔχων [illegible] κατά γὰρ ἐνεργὸς *mo-*
dò in opere, reliquis tēporib. ceſſationi ſuæ veniā ſpera-
uit datum iri, συγγνωμόνων ἀνθρώπων τεύξεσθαι: *quod*
vtinam ne me fefellerit, conſilio quidem certè. Hoc ve-
rò docendi officium cùm conſilij & moniti tui pr[…] em[…]r
ſtuderem in honorem adducere, proceſſit quidem: ſed
tamen hominibus valde repugnantibus. Itaq; ἀποτί-
τιν *meditor. Tu vt ſpero, conficies,* νῦν δὲ τέλος ἐν τῶν ἔρ-
γων. *Ego te illud tuum honeſtiſſimum otium ad Eccle-*
ſiæ hiſtoriam literis tuis illuſtrandum conferre, iamq;
tibi, quod de Baſilio Magno Gregorius ſcripſit Theolo-
gus, λόγοις τὸ πάρεργον εἶναι, *mirabiliter lætor. Viuent*
ſcripta tua in æterna hominum memoria, & valebunt
ad ſanciendam & ſtabiliendam veterem perpetuam-
que Eccleſiæ diſciplinam, & eos homines errore pra-
uisq; opinionibus liberandos, οἵτινες ὡς ὁ ἡμέτερος ἐγκώ-
μιαστὴς, τοῖς θείοις οὐχ ὁσίως ἐπὶ τὰ ἄλλα χρῶνται, διὰ τῆς
σοφίας

[illegible], τὸ [illegible] ἐκβάλλειν περιμένουσας. Peto à te, vt Niceto, quas ad eum ſcribo literas, reddendas cures, eiuſq; voluntatem tibi quàm maximè ad me [illegible]endum & a[illegible]gendum adiungas. Si quid tu ad me literarum, vt & opto & ſpero, quod ad Iulianum Granucium Medicum miſeris, is ad me perferendum curaturum ſe eſt pollicitus. Vale. POLI. Poſtridie. Non. M.D.LXVII.

MORINVS EIDEM.

LXXII.

CVM exſpectarem, dum aliquod ſerium argumentum haberem ad te ſcribendi, litteræ à Niceto venerunt comitatæ tuis, [illegible] ego agnita manu mihi chariſſima, teneri non potui, quin vel nulla materia, aliquid tamen exararem, & apud te, qui huiuſmodi negotium perbellè deuorare ſoles, παροινολογία ineptirem. Ex hoc, mi Murete, tam diuturno litterarũ mearũ ſilentio intelligere potuiſti, quàm otio & præter conſuetudinem nihil agendo langueſcerem, in qua tamen deſidia narro tibi quid mihi optatiſſimum & iucundiſſimum nec opinanti contigerit. Ædes hic ſacra eſt D. Virgini dicata; eius ædis cuſtos & præſes ſenex optimus ac religioſiſſimus, cœtum habet virorum ſumma nobilitate, & humanitate præditorum domi ſuæ quæ diuinæ iũcta eſt. Quo ex numero cũ apud Archiepiſcopũ eſſet vir ſingulari virtute, doctrina, probitate in cũq; ego caſu incidiſſẽ. Quid tu, inquit, in hac ſolitudine conſeneſcis? & ſimul me humaniſſimè inuitaſſet

tauit, vt ſecum apud eum, quem dixi, æditimum, ſi quando liberet, eſſe vellem. Ego eius ſtudium & liberalitatem ſecutus, pauculis pòſt diebus cùm me eò, quo vocarat, contuliſſem, hominem offendi cum illo ſanctiſſimo ſene Gregorij Theologi ſcripta ſtudioſè legentem. Adiunxi me vel auditorē, vel interpretandi arbitrum perlibenter, dedi me vtrique: alterum etiam aſſiduè in Repub. verſantem, & ſtudioſum rhetoricorum Ariſtotelis, ac Demoſthenis orationum, vt potui, adiuui. Hi etiam viri humaniſſimi & probiſſimi aliquid eſſe credunt, Gregorium nulla meditatione interpretari, cuius ego librum tuum lectitando, detriueram: & Demoſthenem explicari ab homine Manutij, Mureti talium virorum diſcipulo mirantur: vt mihi (fatendum eſt enim, præſertim apud te) paulò iam beatior eſſe videar, & hæc noſtra ſtudia non adeò contemnenda ducam. Nunc nobis Magnus ille frater Gregorij eſt in manibus, vt ab ambobus eruditione, ſanctimonia, gloria, Germanis, communia & intelligendi & bene viuendi præcepta ducantur. Tantum eſt, cuius te participem fieri & mea cauſſa lætari cupiebam. Ab Archiepiſcopo quidem ita liberaliter, & à principio ſum acceptus, & quotidie tractor, vt quid illuſtriſſimo Cardinali Sirleto debeam, quid etiam vobis, qui me ei commendâſtis non ſolùm ſcribendo, ſed ne cogitando quidem aſſequi poſſim. Vtor inprimis familiaritate Vicarij: qui Iuriſdictionem exercens ſibi demandatam, & dijudicandis controuerſijs operam nauans, mihi ſæpiſſimè, negotiorum moleſtia preſſus, gratulatur, qui rationem cum muſis humanioribus & ſanctioribus literis habeam, dum ipſe, litibus & turbis implicatus, hor-

ridas

[illegible]terpretum Iuris chartas non ſine ſtomacho peruolutat. A quibus etiam ſi quando rogem vtendas, me deterret, nec à veterum Iuriſconſultorum, quos ſæpiuſculè in manus ſumo, vſu diſcedere patitur, nec quicquam proficio, quod dicam conſecuturum me, cùm illa deguſtâro, vt ipſi & Archiepiſcopo in conſilio eſſe poſſim: otium hoc tuear, & nôrim fortunas meas, qui politiorum & elegantiorum literarum ſtudio incultis ſordidisq́; caruerim. Hoc idem ambo hi mei συμφιλόλογοι dictitant. Qui quidem ſe ſuaq́; omnia liberaliter mihi detulerunt, &, niſi meas copias viderent, vtē cogerent ſuis, habent συμμελετητῶν rebus neceſſarÿs inſtructum, non ſumptuoſum, non grauem amicis: & tamen aliquid à ſe ſumere voluerunt, qui hanc mediocritatem interea tueor. De epiſtolis, mi Murete, maximam habeo gratiam: ÿs vtar, ſi opus erit, id eſt, ſi Mediolanum proficiſcar. Nondum enim quicquam certi conſilÿ cepi, ac minimū vnum me hîc menſem etiam commoraturum puto. Vale. GENVAE. Poſt. Id. Ian. M. D. LXIX.

HVB. GIPHANIVS M. ANTONIO MVRETO S. D.

LXXIII.

ETSI *de tua liberalitate atq; facilitate multa ſæpe in Gallia Auratum, Fruterium, & Canterum prædicantes audiui, atq; adeò ipſe viderem doctrinam tam egregiam ſingulari humanitate iunctam eſſe debere: nunquam tamen, qui meus eſt pudor, imperare mihi*

mihi potui, vt nulla accepta occaſione, mea ſponte ad te mihi viam aditumq́; munirem. Nunc eam nactus percommodam, nihil prius habui, quàm vt ſtudium in te meum, & quo ab ineunte ætate te ob ſcripta & magnas Dei in te collatas ingenij dotes, licet ignotus, colui, amorem literis ad te datis teſtarer. Nam Berzeuiczæus iuuenis Hungarus, amicus meus, Roma nuper huc reuerſus, cùm tuos de me, minimè licet idoneo, humaniſſimos ſermones commemoraſſet, facilè impulit, vt has ad te literas darem. Ego, mi doctiſſime Murete, non is ſum, de quo tam præclarè ſentire & exiſtimare debeas. Dedi quidem ſemper operam, vt cum iuriſprudentia noſtra, encyclia & humanitatis ſtudia coniungerem: ſed ſentio & agnoſco eam eſſe ingenij imbecillitatem, vt in vtroq; (quando ad Iuris ſcientiam Philoſophiam neceſſariam eſſe non ignoras) ſatis mihi reſpondere votoq́; meo non poſſim. Et ſunt tamen ſubſiciua quædam, quæ ſuauiſſimè illi humanitati non poſſum, quin adſignem. Hinc ea in Lucretium perpuſilla, hinc & in Gellium quædam iam diu paramus: quanquam poſt tam malè acceptum Pariſijs à Lambino Lucretium noſtrum, aut me potius, haud ſcio an quicquam in eo genere nauare debeam. Mirificè tamē Gellium expolitum cuperem. Sperabam poſſe me hic, quod in Gallia non potui, hîc integrum aliquod, idq́; peruetuſtum eius exemplum nanciſci. Sed nihil dum reperire potui. Vtinā tu, hac in re nos iuuare velis. Nam quin poſſis, non dubito, in tanta librorum veterū, quos Romæ eſſe audio copia. Ad ſolos 7. priores libros vetuſtum hoc eſt, in quo & diphthongi ſint pleræq́; integræ, & græca, exemplum requiro. Nam reliquos ad ve-

[illegible]ſſimum collatos & emendatos habeo. Ecce autē meam libertatem, ne dicam impudentiam, qui in primo familiaritatis vt ita dicam, veſtibulo & aditu onus etiā imponere tibi non ſim veritus. Sed hoc tuæ humanitati partim vt tribuas, deinde & ſtudijs communibus vt des, rogo. Neq; verò ignoras teneras etiam familiaritates, officijs vtrinq; maximè ali & augeri. Quod reliquum eſt, te oro, vt eorum loco numeroq; me eſſe velis ac patiaris, qui te & colere & obſeruare ob ſingularem tuam eruditionem conſueuerunt. Quibus ego rebus etſi alijs facilè concedo fide tamen, diligentia, ſummoq; in te ſtudio ne minimum quidem cedere ſum paratus. Vale & ſalue. Si quid reſcribes, facilè poteris ad ædes Legati Regij. Salutat te Alfonſus Delbenius. VENETIIS.

HVBERTVS GIPHANIVS EIDEM.

LXXIV.

NE me putes, clariſſime Murete, vel obliuione tui, vel grauiore culpa tardiùs ad te reſcribere, quem cùm aliâs & ante hac ſemper, tùm poſt litteras illas ad me tuas omnis liberalitatis pleniſſimas, amare & in oculis ferre ſoleo. Longinqua, mihi crede, peregrinatio culpam omnem ſuſtinet. Domum igitur, hoc eſt, Venetias, tandē aliquando reuerſo nihil prius mihi faciendum putaui, quàm vt humaniſſimis tuis litteris reſponderem. Quibus vt ὁμηρικῶς reſpondeam, ſcito illuſtriſſimo Legato noſtro gratiſſimam accidiſſe volun-

voluntatem illam tuam, qua munus aliquod illi oſtendis. Quod ſi ille grauioribus rebus diſtrictus, exigere non curauerit, ego tamen vrgere & flagitare pergam, ne tamen noſtros ſenſus ignores, ſi fortè hoc tibi vtile ad eam rem futurum putas, multus eſt in Ariſtotele, eoq́; inprimis delectatur, maximè Phyſiologo. Quod equidem ſæpè miror, cæteroqui omnia tua illi pergrata eſſe & fore, tibi confirmo. De ſtudio in acquirendo Gellij exemplari gratias tibi agam, cùm erit commodum, nunc quàm poſſum habeo maximam. Intellexi poſtea ab ijs qui Romæ ſuperioribus menſibus Fuluium Vrſinum, de quo litteris meminiſti, ſalutârunt, habere illum Gellium ſatis antiquum, etſi non integrum: vidiſſe namq́; ſe illum apud Fuluiũ mihi confirmarunt. Quare etiam atq́; etiam à te peto & quæſo, mi Murete, vt mihi librum illum ab Fuluio homine, vt audio, perfacili, tibiq́; amiciſsimo ad paucos dies nobis impetres: eumq́; commode compoſitum & inuolutum vel tabellario Veneto, aut amico notoq́;, ſi qui certus occurret, des huc perferendum. Dabo operam, vt paucis pòſt diebus ad te iſtuc referatur. Nam de fide mea ne dubites, tuam tibi prudentiam & conſtantiam teſtor, qui & apud quem virum agam, memineris, & ipſe me in amicitiam iam ſuſceperis. De fructu & vtilitatibus, quæ ex hoc ſcriptore, mea opera, exſpectanda ſint, etſi pudor multa polliceri me vetat, quædam tamen hîc apponam, ex quibus tu coniector hac in re ſolertiſsimus, coniecturam de reliquo capere poſsis.

Libr. X. cap. XV. initio: item caſus multiplices, legendum ex vetere libro puto, item caſtus multiplices.

Quid

Quid caſtus, apud Nonium & Feſtum. Minuebatur, in fine. Eodem cap. legendum cum ſtrue atq; ferto, & mox arborem felicem, & quod in rica, ex veteri libro: etſi in vetere erat, INRITA, de rica Feſtus. & de ferto. Cap. XXI. AElius illo. Legendum ex veteri codice, L. AElius Stilo, & mox. Quod extremum, inquit, dicebatur, dici nouiſsimum cœptum vulgo. Cap. XXV. rumices, trifaces, de vtroque teli genere Feſtus. Cap. XXIV. Sicut priſtini & priſtinè: legendum præfiſcini & præfiſcinè. Et mox. Sacerdotes populi Rom. cùm condicunt. Libr. XII. cap. I. Non partitionem ſolam, tanquam ille. Accipe quoque verſus pulcherrimos Ennij lib. XII. cap. IV. ita emendatos ex libro vetere.

Hæc locutus vocat aui cùm benè ſæpè libenter
Menſam ſermonesq; ſuos, rerumq́; ſuarum
Comiter impertit, magnam cùm laſſus diei
Partem fuuiſſet de ſummis rebus gerundis
Conſilio, endo foro lato, ſanctoq; ſenatu,
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq́;
Eloqueret, & cuncta malus quæ & bona dicta
Euomeret, ſi qui vellet tutoq́; locaret.
Quo cum multa volupia gaudia clamq́; palamq́;
Ingenium, cui nulla malum ſententia ſuadet,
Vt faceret facinus leuis, haud malus, doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, ſuo contentus, beatus,
Scitus, ſecunda loquens in tempore, cōmodus verbū
Paucum, multa tenens antiqua ſepulta vetuſtas
Quæ facit & mores vetereſq; nouoſq; tenentem
Multorum veterum leges, Diuûmq; hominumq́;
Prudentem, qui dicta loquiue tacereue poſſet.

Et mox, L. AElium Stilonem. Et lib. XVI. cap. IX. verſus Lucilij ita legendi ex veteri codice.

Illud opus durum, vt Setinum acceßimus finem,
Αἰγίλιποι montes, AEtna omnes aſperi Athones.

Eiuſdem modi complura adferre poſſem, adeóq; vellem, niſi illa iam nimia eſſe vererer. Videbis igitur humanißime Murete, an expoliendum mihi ſcriptorem illum putes, hoc eſt, adiuuandum me in Fuluij libro impetrando. In Cæſare ſimilem operam poſui, quod ipſum pronuper in epiſtola ad lectorem Lucretio præfixa ſumus teſtati. Verùm ab Lambino poſtea ita verberati: & , quia à iure paulum temporis lociq́; nobis, vt ita dicam, ſubciditur, omniaq́; quàm accuratißimè ſine librorum veterum copia expoliri nequeunt: tardiùs fortaſſe quàm debueram, certè, quàm putàram, Cæſarem tamen breui, Deo volente, daturus ſum adiecta explanatione modica: gratum, vt ſpero, opus Celtis noſtris, ſeu Tranſalpicis futurum: tua illa epiſtola (eò namq́; redeundum eſt) mirificè recreatus atque adeò munitus aduerſus furores illos Dionyſiacos, quem iam audio libellum illum, qui vulgo AEmilius Probus, à me certißimis rationibus in Lucretium plurimis in locis Cornelius Nepos dicitur, de illuſtribus imperatoribus Græcis, explanationibus longißimis, vt ſolet, oneratum in lucem edidiſſe: in quo libello, ſi, quemadmodum in Cicerone, omnia illa quæ in collectaneis Lucretianis emendata propoſui, ſumpſit, ſibiq́; arrogauit: veniam mihi viros eruditos daturos ſpero, ſi, manu iniecta, illa, quæ mea legitimis documentis oſtendero, aſſeram & vindicem, incuſſo plagiario pudore, quando aliud non licet. Vale, doctißime & huma-

humaniſsime Murete. Venetijs. Idib. Auguſt. M. D. LXIX.

HVBERTVS GIPHANIVS EIDEM.

LXXV.

QVIA Tibure Romam te iam reuerſum puto, auctore etiam Theſſerano noſtro, qui tuam in me ſingularem voluntatem prædicauit, tertium ad te ſcribo de Gellio:teq́; etiam atque etiam oro, vt à doctiſsimo Fuluio librum illum auferas, quem vel ad paucos dies huc mittas, vel quod commodius fortaſſe erit, cum editione aliqua comparandum des, non totum, ſed id duntaxat quod in eo exẽplo reperietur ad VII. primo libros eius ſcriptoris. Caue enim putes mi Murete, nullum ſcriptorem mendoſiorem reperiri poſſe. Ex poſterioribus libris cùm poſsim adferre loca innumerabilia, tum proximè quædam indicaui. Quo argumento commotus, non dubito, quin priores ſimili malo laborent, præſertim qui iam periculum & in his fecerim, adiutus nonnihil à labris quibuſdam, ſed minimè vetuſtis. Verbi gratia libro primò cap. VII. expauidusque Demoſthenes auertit iter: in veteri codice reperi auertitur, hinc legendum fortaſſe auertit, inducto iter, vt Plato in Phæd. καὶ ἅμα διακρύσας, μεταςρεψάμενος ἀπῄει. *& cap. XX. quales ſunt fermè metæ triangulæ quas, ſic ſcilicet legendum, cap. XXVI. Conuertit ad me, ſic vetus liber. Et libro ſecundo cap. VIII. Sic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur, & capite*

ſeptimo aut pro reo Catilina aliquo, aut Tibullo, aut P. Clodio. De Tibullo, ſæpè hîc. Habeo emendationes aliquot in Epiſt. Cicer. famil. quas Manutius (eum explanationes ſcribere, ex filio eius, qui iam pridem hinc Aſulæ abeſt, cognoui) ſi me mittere ad ſe volet, mittam quamprimùm, ſed tua fide & auctoritate. Nam Manutium etſi virum doctiſſimum eſſe ſcio, & filio Aldo ſum vſus per quam familiariter, temerè tamen meis non nimis acutis emendatiunculis interpellare, ipſe non auſim. Vale mi humaniſſime & doctiſſime Domine. VENETIIS VI. Kalend. Decembr. M. D. LXIX.

HVB. GIPHANIVS MVRETO S. P.

LXXVI.

MAGNAM *tibi gratiam habeo, Murete humaniſſime, qui laborem eum ipſe ceperis, quo nemo id melius præſtare poßit, teq́ rogo, vt, quod facis, reliqua item deſcripta vſq; ad libr. IX. quæ quidem reperies, mittere velis. Valdè gaudebam de Tubulo libro ſecundo, capite ſeptimo, ibi, Catilina aliquo aut Tubulo. Nam ex clariſſimi Pinelli libro minimè tamen vetuſto, in quo ita erat, aliquo aut cubant, aut iam pridem, Tubulo conieceram, quod an ad te præſcripſerim, dubito. Sambucus certè ad quem ea de re ſcripſeram, nuper ita reſcripſit. De Tubulo coniectura non diſplicet: cùm facilis ſit lapſus de Tu in Bi. nam de Tubulo qui palam ob rem iudicandam, pecuniam acce-*

accepiſſet, condemnato, viro improbiſſimo. Cicer. 2. de finibus, 3 de natura Deorum, & pro Scauro meminit. In fragmentis orationis pro Scauro hæc Ciceronis verba: Si me hercule iudices pro L. Tubulo, dicerem, quem vnum ex omni memoria ſceleratiſſimum & audaciſſimum fuiſſe accepimus, & cætera. Ea inquam verba huic loco inprimis conueniunt. Exiſtimo in veteri codice veſtro, cap. 1. lib. 1. deſiderari. Scio namq; varietatem aliquam reperiri in aliis, atq; adeò in primis verſibus. In cap. XIII. lib. I. Scripſit ad magiſtrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium. In veteri codice quodam vidi, ad magiſtratum Græcum more Athenienſium. Ex quibus verbis mendum odoratus, legendum putabam ad ἀρχιτέκτονα Athenienſium. Hoc igitur conſideres velim. Deinde an eodem libro cap. XXIIII. pro Orchio traditus theſauro, non ſit ſcriptum Orcino, & libro 2. capite X. Fauiſſe, duobus S S, an vno S, exaratum ſit. De nomine ſcriptoris etſi ipſe dubito. Nam ea quoque re in Lucretio infinitè illum voco ſcriptorem noctium Atticarum: tamen argumenta in vtramque partem quæ habeo proximus tibi perſcribam. Nam Lambinus, qui paulo momento huc illuc impellitur, & in Ciceronem plerumq; Agelium vocat, cur nunc ità clamet contra ſe quoq; tu fortaſſe ignoras: ego nunc etiam tibi indicabo. Et quia vidiſſe te ſentio, ponderoſas illas explanationes in Corneliũ Nepotem, ſed AEmilium Probum deprehendimus nos, eum omnes noſtras emendationes in eum ſcriptorem, quas de veteri codice quem habemus, deſumptas, in Lucretiana collectanea conieceram, ſibi ſumpſiſſe omnes. Quæ de re memini ad te ſcribere timidè. Sed ipſe faciam vt comperias

perias ita rem ſe habere, ſi libebit conferre hæc loca ex collectaneis noſtris, & commentario Lambini quæ hîc notaui. Sunt hîc eruditi viri, qui, recognita, fabulam egiſſe dicerent Lambinum: qui, vt alijs perſuadeat, ſe non legiſſe noſtra. Puteanum ὥσπερ θεόντινα ἀπὸ μηχανῆς adhibet, cùm modus vindice dignus occurrit. Excuſatum me habebis, quæ tua eſt humanitas, mi Murete, qui in rerum noſtrarum vindicatione diligentior fortaſſe tibi videar: in quibus vſurpandis vir ille proprijs lapſis, machinas etiam adhibuerit, laudat te: quem ita tamen accepit. ſi it ſcilicet, quem laudet, & cur, metuit, ne offendat ſolido. Valde laboro in prænomine Cornelij Nepotis inueniendo: Tu, ſi potes, me explica. Vale mi doctiſſime & humaniſſime Domine. Salutem dixi clariſſimo Or[illegible] Venetijs. Kalend. Ian. M.D.LXIX.

MVRETVS GIPHANIO S.

LXXVII.

TVM demùm non recuſabo, quin te mihi aliquid debere fatearis, mi Giphani, cùm tua cauſſa laborem aliquem cepero. Quæ enim vſq; huc à te oratus feci, non magis cauſſa tua feci quàm mea. Nihil eſt enim quod libentius faciam, cùm quid vacui temporis datur, quàm vt libros peruulgatos cum veteribus conferam. Nondũ poſſum ad te mittere quod reliquũ eſt, ijs occupationibus, quæ tibi quoq; ipſi non ignotæ ſunt, impeditus. Contuli loca, quæ notaueras: & admiratus

ſum hominis impudentiam: quam tamen in memetipſo iampridem expertus eram. Non enim tantùm, cùm multa à me accepta pro ſuis publicaſſet, vltrò conqueſtus eſt, ſua ſibi à me ſubrepta eſſe, ſed etiam (vide quæſo te, inauditum improbitatis genus) cùm admonitus eſſet à me de locis quibuſdam Horatianis, quos ita ſtultè interpretatus fuerat, vt omnibus eruditis debere ludibriũ videretur, non eſt veritus dicere ac ſcribere, eã ipſam ſententiam, à qua ipſe monitu meo diſceſſerat, meam fuiſſe, meq; vt illius auctorem, exagitare ijſdem illis argumentis, quæ à me acceperat. Quid eiuſmodi homini facias, aut quid ad tam inſignem impudẽtiam addi poſſe arbitrère? Sed benè, quod non in me vnum eo modo iniurius fuit. Reperiet alios minùs iniuriæ patientes, quàm ego ſum. Fortaſſis ne ipſe quidem tacitè hoc tuliſſem calidus iuuenta. Nunc vix credas, quàm mihi à toto illo controuerſandi genere abhorreat animus. Tu quoq;, ſi me audis, non nimis acriter eum inſectabere. Vlciſcentur hominem mores ſui. Vale. Romæ. Id. Ian.

HVB. GIPHANIVS MVRETO S.

LXXVIII.

PAVLO tardiùs reſcribo, quod de auctoris nomine quæ requiris denuò mihi conquirenda fuerint. Quæ etſi olim Brugas ad Guidonẽ Laurinũ diligenter collecta perſcripſeram, cùm & ille de Carſania alijſq; id genus conditionibus monuiſſet: nunc tamen in ſchedis, quas huc mecũ attuli, reperire non potui. Petendi

igitur hinc inde libri, quos ferè nullos hîc habeo. Sed de Lambino φεῦ τῆς ἀναιδείας, *in quem vt omnia pulchrè conueniant, accipe & aliud eius ſtratagema. Cùm Lutetiæ Thyrſum, non Lucretianum illum, ſed ſuum in me quatere inſtituiſſet, (ego interim domi virgam tam pueriliter peccato minitabar) prima concione dixit cum Belgis omnibus familiaritatem ſibi eſſe, me vnum ſibi malè cupere: protulitq́ue duodecim ferè Belgarum nomina, qui tum ibi agerent ſtudiorum cauſſa. Multi ex his, admirati hanc publicam teſtationem & citationem, quòd illum ne ſalutâſſent quidem vnquā, me autem vterentur familiariſſimè. Imò eo ipſo tempore epigrammata in illum partim proſcripſiſſent, ad me accurrerunt, & acumen Lambini, arteſque eius oratorias mihi expoſuerunt. Mirantibus omnibus vnde eorum nomina collegiſſet, interuenit mox eius conuictor, Bruxellenſis, qui ſcrupulum illum nobis exemit. Se namque rogatum & coactum fuiſſe Lambino petenti domi ea aliquot Belgarum nomina dictare, cauſſæ ignarum. Atque ita res in riſum abijt. De Agellio quæ adferam, te rogo, vt accuratè perpendas: quæ ſi tibi probabuntur, fac vt ratione aliqua adfirmes. Contuli igitur manu ſcriptos ſeptem. Louanij Buſlidianum antiquum ſatis, ſed minimè integrum. alterum Cuiacij, in quo decem libri poſteriores, item bonum: tertium Mamianum, clariſſimi ſenatoris Henrici Mamij, eiuſdem bonitatis ac magnitudinis, duo præterea erant Pinelliani, quos tamen, quia minimè eſſent vetuſti non libuit totos conferre, vt neque* RHEDINGERI *vnum, iuuenis nobiliſſimi Germani. Septimus quem Lutetiæ diligentiſſimè contuli, Danielis, amici cuiuſdam mei,*

mei, aduocati Pariſienſis erat, omnium longè pulcherrimus & antiquiſsimus: accedat huic, bonitate, ni fallor, proximus Fuluianus. In ijs omnibus, vno, eoq́ optimo, excepto in quo A. Gellij ter ſcriptum reperi: neque ſæpius nomen in eo codice aderat: conſtanter vidi exaratum Agellij. Itaq́ veterum codicum auctoritate ſola, vſitatam deſcriptionem mutare nolim. Nam tametſi omnes alij habent, Agellij, vnus tamen omnium antiquiſsimus habet A. Gellij. Rurſus hic etſi tam vetuſtus eſt, vnus tamen habet A. Gellij: cùm reliqui oẽs, ex quibus duo aut tres etiam benè vetuſti, habeant Agellij. Hoc igitur ex vetuſtis codicibus argumentum in medio relinquendum cenſeo. Reliqua ſunt duo, prius, meo quidem iudicio egregium, quod hic auctor nunquam adducatur (ſæpè autem adducitur) Gellij nomine. ſed ſemper A. Gellij, vt quidem in vulgatis codicibus perſcribitur. Ab Seruio in Vergilium, minimum ter adducitur, à B. Auguſtino vſurpatur quinquies, à Priſciano ter. Loca ſunt, hæc Priſc. lib. V I. A. Gellius noctium Atticarum. I X. Hiſtoria ex libris Heraclidæ Pontici, & cætera & eodem libro: A. Gellius noctium Atticarum V I. Sole medio, inquit, & arido, & cætera, & lib. V I I. Vnde A. Gellius noctium Atticarum inſcripſit. Auguſt. de ciuit. Dei, lib. I X. cap. I V. in libris quibus titulus eſt noctium Atticarum, ſcribit A. Gellius, vir elegantiſsimi eloquij, & multæ ac facundæ ſcientiæ, & cætera. Mox ibidem: Narrat A. Gellius, & cætera, poſtea quæſiuit A. Gellius à Philoſopho, &c. in eo libro ſe legiſſe dicit A. Gellius, & cætera, & hæc vt potui non quidem commodius A. Gellio, ſed certè breuius, & cætera. Sic Auguſtinus in vno eodemq́ capi-

tulo. Seruius in commentario Vergilij: ad illum verſum libr. 5. Et me ſæuus equis oriens adflârit anhelis: Hæc autem (inquit) plenè exequitur & Cicero in Auguralibus, & A. Gellius in libris noctium Atticarum, & lib. VII. ibi. Et quos malifera deſpectent nomina, & cætera. & in Georgicis, ni fallor, ſemel.

Alterum eſt argumentum, quod illis omnibus in locis, in codicibus eorum ſcriptorum manu deſcriptis conſtanter exaratum vidi, Agellius & interdum Agerius. Contuli autem codices Priſciani ſex manu ſcriptos, Seruij duos, Auguſtini vnum, omnes valdè antiquos, ſed Auguſtinum illum antiquiſsimum. Poſſem & auctoritates doctorum quorundam hominum adferre, quibus hæc prouarem. Nam Lambinus, vt ſolet, paulo momento huc illuc impulſus, in edendo Cicerone Agellius probat: in Nepote deteſtatur. Accepi Gabrielem Faërnum Agellij quoq; nomen probaſſe, commotũ maximè verſiculo quodã antiqui neſcio, cuius Grammatici, in quo hæc vel ſimilis fuerit clauſula: vt doctus Agellius inquit. Tu ſi eum Grammaticum & verſiculũ (Fuluius fortaſſe eum tibi ſubijciet, quem valdè familiarem Faërno audio fuiſſe) mihi indicaris: magnoperè hanc opinionem confirmaueris.

Agellij autem nomen Romæ vſitatum fuiſſe (vt & Agerij, de quo cùm alia in Pandectis loca, tum l. qui Romæ) Agerius de verbo. obligat. cùm ex inſcriptione quadam antiqua, quam reperi in ijs, quas multas, & fortaſſe nimis multas, in paruum libellum ſuum de orthographia retulit Aldus iunior, & ex Statij Poetæ matre, quam vocatam Agellinam ſcribunt, tum ex Priſciano, qui mihi noſtrum auctorem αἰνίττεται videtur.

tur. Sic igitur ille lib. IV. In ius deſinentia ſiue à nominibus, ſiue à verbis deriuata, ſeruanti ante ius, & cætera, vt ſeruus, ſerui Seruius: ſeruilis Seruilius: agellus agelli Agellius: ſilua Siluius: virgula Virgilius: & cætera. Nunc reſpondeamus obiectionibus, quas puto eſſe poſſe duas. Vna eſt, potuiſſe deprauari manu ſcripta contractione quadam faciliq́; lapſu, ſcripto Agellio, pro A. Gellio, vt in Carphania & alijs nonnullis accidit. Altera eſt, Romani hominis nullum fore prænomen, quod nouum ſit & inuſitatum. Prior nullam vim mihi videtur habere. Proferat enim quis nomen aliquod ſcriptoris noti, quod conſtanter & perpetuò ita cōtractum & deprauatum in plurimis locis reperiatur, quod certè nemo vnquam (aut valdè erro) facturus eſt. De prænomine, ea ætate mirum non ſit, qua certum eſt multa Romanorum propria inſtituta iam exoleuiſſe. Fortaſſe & prænomen & cognomen habuit hic noſter, quæ tamen interciderint, aut quæ ipſe auctor, Agellij nomine notior, prætermiſerit adſcribere. Paulli & Vlpiani & omnium ferè Iuris auctorū prænomina, quis vnquam audiuit? Poſſem fortaſſe probabiliter, A. Agellium dicere appellatum, ſed coniecturis huiuſmodi non puto eſſe opus. Hæc ferè ſunt quæ de Agellio habeam, quæ, ſi probas, obſecro, ſi potes, adiuua, maximè illo Faerni verſiculo: ſi minus probas, tamē vt verſiculū illū & tua perſcribas. Sed enim volumē vt habeas, teq́; ciuiliter laceſſā, cupio mihi explices, tuamq́; indices ſententiā, cur Vlpianus Ius à iuſtitia deducat. Ego quidē etymon hoc non grammaticū, ſed philoſophicū eſſe puto: Ius enim vt actionem ex habitu iuſtitiæ manare. Quæro etiā cur Iuri gentiū Florentinus adſcribat vindicatio-

dicatio-

dicationem in l. tertia: cùm & beluis ea ſit communis. Plura aliâs, iam ſatis. Vale mi doctiſsime Murete. V. Kalend. Febr. M. D. L X X.

IOANNES ZAMOSCIVS REGNI POLONIAE VICECANCELLARIVS BELZENSIS, KNISSYNENSIS, Zamchenſis Capitaneus, &c. M. Antonio Mureto S.

LXXIX.

TVM ex conſtanti fama, tum ex ſcriptis tuis, quæ in lucem à te edita, manibus omnium, ob eorum elegantiam teruntur, cognoui quantus ſis in litteris. Facilè igitur tua virtus me, etſi tanto locorum interuallo à te remotum, & eum, qui te nunquam viderim, in tui amorem trahere potuit. Cùm & ipſe eas, licet earum ignarus, ac in vita ciuili occupatus, amem. Id tibi litteris hiſce meis breuiter ſignificare volui. Plenius verò per Generoſum Ioannem Zamoſcium Sereniſsimi Regis noſtri Secretarium, qui iſtuc à Rege miſſus eſt. Cui tu fidem, in ijs, quæ tibi nomine meo nunciabit, adhibebis, & me tui amantem, redamabis. Vale, ex caſtris ad Gedanum, III. Kalend. Iulij. M. D. LXXVII.

***

SERE-

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI STEPHANO, DEI GRATIA POLONIAE REGI, &c. M. Antonius Muretus S. P. D.

LXXX.

NIHIL in vita aut optabilius, aut honorificentius mihi contingere potuit, Sereniſſime Rex, quàm vt homo neq; ingenio, neq; doctrina præter cæteros præſtans, ampliſſima & honeſtiſſima conditione propoſita, à Maieſtate tua in Poloniam vocarer. Quò equidem venire cupiebam: non tam priuati commodi ſpe, quàm mirifico quodam ſtudio incenſus videndi ac venerandi cominus eum principem, qui ſolus hodie confirmat vetus dictum, hominis ſapientiſſimi, tùm demũ beatas ciuitates fore, cùm aut Philoſophi regnarent, aut Reges philoſopharentur. Sed id, cùm ita cuperem, vt nihil vnquam cupierim ardentius, cur efficere non potuerim, Regia Maieſtas tua ex Ioanne Zamoſcio Secretario ſuo intelliget. A qua ſupplex peto: vt ne propterea dedignetur me in ſuorum numerum adſcribere: neq; iniquo animo ferat, me, dum viuam, quibuſcunq; modis potero, & loquendo & ſcribendo, quantum Regia ipſius liberalitati debeam profiteri ac prædicare. Deus Opt. Max. Regiam Maieſtatem tuam rebus omnibus florentiſſimam quàm diutiſſimè ſeruet. Romæ. Kal. Decemb. M.D.LXXVII.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS IOANNI ZAMOSCIO REGNI POLONIAE VICECANCELLARIO, BELzenſi, Kniſſynenſi, Zamchenſi Capitaneo, &c. S. P. D.

LXXXI.

PRæter ſpem & opinionem meam accidit, vt cùm inter me & Ioannem Zamoſcium Sereniſſimi Regis Secretarium omnibus prope de rebus conueniſſet: iamq́; ego me ad iter accingerem, atq; iſtic animo & cogitatione totus eſſem: ſubitò oſtenderit Gregorius Pontifex Maximus profectionem meam ſibi non placere: meq; per viros ſumma auctoritate præditos monendum curauerit, ne ex vrbe diſcederem: ſibi curæ fore, vt ne in vrbe deteriori conditione eſſem, quàm quæ mihi in Polonia deferretur. Quin etiam ad quingentorum aureorum nummorum ſtipendium, quod mihi iampridem conſtitutum erat, ſtatim ducentos adijci iuſſit, mandauitq́; Datario ſuo, primo quoque tempore quoquo modo efficeret, vt aliunde mihi trecenti aurei nummi quotannis penderentur. Ea re factum eſt, vt coactus ſim deponere conſilium quod ceperam veniendi ad vos: à quo, nec viuam, ſi me alia vlla res quàm ſummi Pontificis voluntas atq; auctoritas abducere potuiſſet. Interea etiam tacente me, facilè omnes vident, quantum Sereniſſimo ac potentiſſimo Regi Stephano, quantum tibi, Zamoſci clariſſime, debeam. Vobis enim, niſi planè ingratus ſim, hanc tam lucu-

lentam

lentam fortunarum mearum acceßionem acceptam feram neceſſe eſt. Quare dum viuam, me vtriq; tãtum debere fatear oportet, quantum ab homine deberi homini plurimùm poteſt. A te etiam atq; etiam peto mihi veniam à Sereniſſimo Rege impetres: tibiq́; perſuadeas, ſi vllum tempus vnquam euenerit, vt me vitam ipſam vel pro Maieſtate ipſius, vel pro tua, clariſſime Zamoſci, dignitate in diſcrimen exponere oporteat, nemini me conceſſurum, qui id promptius aut maiorẽ animo faciat. Vale. ROMAE. Kalend. Decembr. M. D. LXXVII.

IOANNES ZAMOSCIVS REGNI POLONIAE CANCELLARIVS BELZENSIS, KNISSYNENSIS, CAPItaneus, &c. M. Antonio Mureto S. P. D.

LXXXII.

NOSTRVM *tui ſtudium tam bene ceßiſſe tibi, vt ſcribis, tibi quidem gratulor, mihi gaudere non poſſum, qui te hîc careo, vbi & frui è propinquiore loco poterã tuis literis, & eas etiam ornare magis, vti quidem ſummoperè cupiebam. Sed hæc Deo cõmittamus, cui neceſſariò obtemperandum eſt. Tu vide, vt ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribas, & cùm quid habes, quod tuis ipſius oculis atque auribus digniſſimum eſſe arbitrère, nos quoq; eo beare ne prætermittas. Rem nobis feceris gratiſſimam, & noſtra amicitia digniſſimam. Vale.*

Vale. Datum VARSOVIAE, *die 25. Mart. Anno Domini M.D.LXXVII. Scias te Regi noſtro imprimis commendatum eſſe.*

MVRETVS GERARDO SVO S. P. D.

LXXXIII.

MIHI crede. Iraſcerer TITIO *noſtro, niſi vererer, ne ipſe eandem rationem iniret placandi mei, quam inijt ab hinc biennium. Etenim, ſi neſcis, cùm ego eum, neſcio qua de cauſſa, ſubaſperè appellaſſem, neq; illi iratum eſſe dixiſſem: renidens ille, faxo, inquit, iſtud verbum magno redemptum velis. Eo ipſo die ſub veſperam, cùm mihi iam parata cænula eſſet, ecce tibi homo ad fores. Quid tu, inquam, huc? Tecum, inquit, vt cœnem, ſi fortè placare te poſſim* φιλίαν ἀμφὶ τράπεζαν. *Tu verò cœnare mecum potes, placare me neq; tam citò, neq; tam facilè potes. Inter cœnam, multa, vt ſolet, feſtiuè narrare, multa vrbanè dicere: quæ omnia ego, non facilè quidem, ſed tamen, mihi imperans ſilentio audiebam, ita compoſito ad ſeueritatem vultu, vt ne illud quidem facerem, quod canes iratæ ſolent. Diſceſſurus. Etiámne, inquit, iratus es? Multò, inquam iratior, quàm prius. Poſtridie eadem hora, cùm, tanquam ad conſtitutum veniſſet, quærenti mihi. Quid tu huc denuo inuocatus?* Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ, *inquit ille. Itáne inquam ſolis dictis & verſiculis cœnam te quotidie nacturum putas? At ego. ne erres, hodie nõ cœno. Rectè ſanè, inquit, ego igitur, te ſpectante, bona tua comedam. Scio enim,*

quid

quid tibi in cœnam paratum ſit. Fortè autem eo die amicus quidam ad me turdos & ficedulas aliquot miſerat. Quarum cùm partem coqui, partem in craſtinum ſeruari vellem, prætериens ipſe, coquo meo, homini ſimplici ac credulo, apud quem valdè gratioſus eſt, perſuaſerat, vt omnes coqueret: alioqui enim fore vt corrumperentur. Ita mihi denuo hoſpes habendus fuit non multi tantùm ioci, ſed multi etiam cibi. Vbi adſedimus, tam multa dixit, vt non cæteris tantùm domeſticis, riſu ilia diſtenderit. ſed poſtremò mihi etiam ipſi, qui triſtitiam ſimulare cupiebam riſum inuitiſſimo excuſſerit. Facilè iam perſpicere poterat, iram in ſe meam aut nullam fuiſſe: & ita erat: aut planè depoſitam eſſe: ſed expediebat homini, putare me adhuc iratum ſibi. Redit tertio: & quærenti, quid hoc negotij eſſet: Volo, inquit, parere veteri ſententiæ. Οὐ χρὴ συμποσίοιο φίλων ἀπέχεσθαι ἑταίρων δηρόν. *Tum tu igitur, inquam, vnum me ſodalem habes? Ego verò, inquit, te vnico, magis vnicum, neq; mihi vnquam bene eſt, niſi cùm & eſſe & comeſſe vnà tecum licet. An tibi igitur diu videris abfuiſſe, qui mecum & heri & nudiuſtertius cœnaueris? Quinimò, inquit, ita erga te affectus ſum, vt Medus ille erga Cyrum* καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον πάνυ πολύς μοι δοκεῖ εἶναι. *Abi, inquam, quò dignus es, cum iſtis tuis ineptijs, an te mihi pro ignoto verba dare poſtulas? Licuit dicere, licuit obiurgare: ipſe tamen abſterreri nunquam potuit, quin mecum cœnaret. Sublatis menſis. Quæſo, inquam, amoto ludo, an hoc quotidie facturus es? Quotidie, inquit, donec te mihi planè placatum eſſe cognouero. At ego, inquam, potius iuſiurandum in eam rem*

arbitratu tuo dabo. Quid quæris? Niſi iraſci desijſſem adhuc opinor eum σύνδειπνον quotidianum haberem. Itaq; quiduis iam perpeti poſſum potius, quàm vt iſtis iraſcar, qui ſe tam benè vindicare nôrunt. Extra iocum, mi Gerarde, neq; Titio quiſquam vir melior eſt, neq; offi·ij plenior, neq; cuius aut ſermo aut conuictus mihi dulcior ſit: ſed tamen interdum in me nimis ſibi multa permittit. Nihil eſt in bibliotheca mea ita abſtruſum ac reconditum, vt ei non pateat: omnia inſpicit, omnia perſcrutatur. Fuit etiam tempus, cùm, quicquid viſum erat, etiam me inconſulto, auferebat, ac deinde referebat: ſed id facere desijt, poſtquam me ægrè ferre animaduertit. Et tamen ſic quoq;, abſente me, peruolutat omnia, omnes forulos excutit, neq; ſi quid modo abſolutum ac perpolitum eſt, ſed rudia etiam, ſi collibuit, & inchoata deſcribit. Q[illegible]eget hoc nimium? ait Hiſpanus Poeta: ſed ſit ſatis, ſaltem ne me traduceret: ſed, quod ſemper pollicetur, nunquam præſtat, nugas meas legeret ſolus. Nunc, quia ita me amat vt mea omnia miretur, vos quoq; ſibi eſſe huius erroris ſocios putat: & ea ſæpè vobis, vt admiranda, dilaudat, quæ vos, ſat ſcio, contemneretis. Mitto cætera. Hoc de græca tragœdia quale eſt? Neq; enim vni tibi, vt putas, ſed alijs compluribus amicis dixit, vidiſſe ſe apud me tragœdiam quandam græcam admirabilem: cùm tamen ego latinè quidem duas tantùm adoleſcentulus tragœdias ſcripſerim: de græca tragœdia ſcribenda nunquam, ne per ſomnium quidem cogitârim. Non ea vis animo. Et tamen vix credas, quot mihi tragœdias ficta illa tragœdia concitârit: multis qui ex eo illud audierant, eius legendæ poteſtatem ſibi fieri poſtu-

lantibus, mecumq́, quod id non facerem, expoſtulantibus. Narrabo tibi rem totam, vt tu porrò narrare alijs poſsis. Sumpſeram haud ita pridem otioſus in manus Senecæ tragœdias, easq́, animi cauſſa euoluebam: ac fortè incideram in principium Troadum. Ita enim vocandam puto, quæ vulgò dicitur Troas. Libuit tentare, num quid græcè ſimile poſſem: & ſubitò quodam impetu ita exorſus ſum:

Εἴ τις τυράννῳ θυμὸν ἐξαρθεὶς τύχῃ
Φρένας γέγηθε ταῦρος, ἢ κομπάζεται,
Ἐς αἰεὶ θεῶν ταυτὸν ἐλπίσας μενεῖν,
Ἐμοί τε καὶ σοὶ δύσμορε Τροίῃ ἐμβλέποι
Οὐ γάρ ποθ᾽ οἱ θεοὶ τὰ παρὰ τοῖς θνητοῖς σεμνὰ
Σχέτλιον ἀπέδειξαν, ὡς πάντ᾽ ἀσθενῆ,
Παίδων τ᾽ ἄθυρμα, καὶ καπνοῦ σκιᾶς ὄναρ.
Φεῦ, φεῦ τὸ κλεινὸν ἔρεισμα τῆς πρὶν ὀλβίας
Ἀ[illegible] ονημένον χεροί,
Ὡς ὤλετο πολεμίῳ κατ[illegible] σκηφθὲν δορί,
Κἂν ταῖς τε φροῦδον οἷον ἐξ οὐσ φανέν.

Vereor ne proijcias epiſtolam, ſi perrexero. Et tamen blandiente progreſſu, perſecutus ſum totam illã Hecubæ ῥῆσιν. In illud αὐτοσχέδιασμα abſente me, inciderat Titius: & putans ſe reperiſſe, quod pueri in faba, auidiſſimè legere exorſus, ſuperueniente me, deſtitit. Vix à me digreſſus erat, cùm, vt in quemcunq́, amicorum inciderat, ſpargit, mirificum Poetam eſſe me: viſam à ſe tragœdiam græcam meam, δαιμόνιον τι χρῆμα: ſed me non temerè quemlibet ad mea legenda admittere: Iouis, vt ait Horatius, auribus illa ſeruare. Paucis pòſt diebus, vt quiſque amicorum mihi obuius factus erat, ita omnes orare, obſecrare, obteſtari, vti ſibi ſaltem inſpiciẽdæ præclaræ illius tragœdiæ facerem copiã. Cùm ego, qui vix iam illorũ verſuum meminerã, negarem

vllam vnquam à me ſcriptam eſſe tragœdiam græcam, idq́ue etiam iureiurando confirmarem, neque tamen aut hoc perſuadere poſſem, aut ab eis cognoſcere, quis eius fabulæ auctor fuiſſet, exſtitit tandem vnus, qui Titium nominaret. Audito hominis nomine, ſtatim ſuſpicatus ſum id quod res erat. Itaque cum quibuſdam eorum, ijs præcipuè, quos videbam iniquiore animo ferre, quod parum amicè agere me ſecum putarent, eos verſus oſtendiſſem, feci, vt tragœdia in mimum verteretur. Video tibi quoque illud mendaciolum aſperſum. Tu verò mi Gerarde, caue quidquam meorum eſſe arbitreris, quod ego non tecum libentiſſimè communicem. Quod ſi tanti eſſem, vt quidquam tale ſcripſiſſem, non te modò auditorem, monitorem, cenſorem admitterem, ſed alios operis inſpectores quàm poſſem plurimos corrogarem. Neque enim mihi cornea fibra eſt. Neque quiſquam vnquam qui bonos verſus aut feciſſet, aut feciſſe ſe putaret, occultos illos habere voluit. Ego de tua valetudine, de ſtudijs tuis, quid in iſto amœniſſimo ſeceſſu legas, quid ſcribas, cognoſcere diſcupio. Vale, & alumnum tuum præſtantiſſimum adoleſcentem Aſcanium Columnam, quando me ab eo amari ſcribis, meo nomine ſaluta. ROMAE. Prid. Id. Sextil.

M. D. L X V.

***

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO VERONENSI S. P. D.

LXXXIV.

SOLEO *libenter, quoties incidit occaſio, de ſummis virtutibus tuis loqui, & commemorare in omni ſermone eum vſum, qui mihi tecum olim Venetijs maximus ac ſuauiſſimus interceſſit: cū & ego te propter tātam doctrinæ copiam, tantamq; morum ſanctitatem, quantam in homine adoleſcente nunquam viderem, colerem atq; adſectarer, & tu mecum, quæ tua eſt humanitas, tua omnia familiariſſimè communicares. Ex eo igitur plerique, qui mecum verſantur, in eam opinionem venerunt, vt putent me apud te aliquid poſſe: neq; ego, vt vérum fatear, hanc ipſorum opinionem, aut refello, aut imminuo: confirmo potius, & quantum in me eſt, augeo: qui præclarè intelligam, quantoperè mihi pulchrum atq; honorificum ſit, arbitrari quamplurimos me à te tali viro amari. Sæpè igitur multi, qui à te obtinere aliquid vellent, egêre mecum, vt ad te, ſua cauſſa ſcriberem: quod tamen facere vſque adhuc nolui: quòd, quæ ipſi volebant, non erant eiuſmodi, vt ea vel me à quoquam, vel à te quemquam petere debere arbitrarer. Nunc cùm ea ſe res obtulerit, in quâ non modò clariſſimi viri mihiq; amiciſſimi commodum, ſed quod multò pluris eſt, exiſtimatio tua quodammodò agitur, putaui me, niſi ad te, præſertim roga-*

rogatus, ſcriberem, officio defuturum. Iam diu eſt iàm qui hic Pauli Sadoleti Carpentoractenſis Epiſcopi, viri præſtantis planeq; magno illo patruo digni, negotia gerunt, conqueruntur, non ſolùm penſiones annuas, quarum alteram ipſi, alteram eius fratri patrueli Camillo ex Eccleſiæ tuæ prouentibus deberi adſeuerant. Iamq́; huc tertius menſis eſt, cùm ad te ſuper ea re, ipſorum rogatu, Hyppolitus Cardinalis Ferrarienſis, cuius ego, vt ſcis, in familia ſum, literas dedit. Cùm hoc omnibus qui te norunt, nouum atque incredibile videtur, dare te cuiquam cauſſam vllam de te querendi: tùm te nihil dum ad Cardinalis literas reſpondiſſe, non alij tantùm, ſed & ipſe miratur. Hic ego, te Valeri optime ac ſapientiſsime non orabo: des operam, vt Sadoleto quamprimùm ſatisfiat: noui non integritatem modò ſed & altitudinem animi tui longiſsimè remoti à ſordibus, & præ honeſtate nihili cætera omnia facientis. Hoc tantùm petam, vt cùm ei ſatisfaciendum curaueris, quod te celeriter facturum non dubito, & certo mihi perſuadeo per te non ſtetiſſe quò minùs ſuo tempore factum ſit, hoc igitur cùm feceris, vt ſignifices Cardinali literas ipſius tantum apud te quantum debent ponderis habuiſſe. Vale. ROMAE. Idibus Mart.

M.D.LXVIII.

(·.·)

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS IOANNI ANTONIO ODISCALCO SVO S.

LXXXVI.

ETSI pro mutua inter nos voluntate tibi dubium eſſe non poteſt, quin tua omnia mihi chara ac iucunda ſint, tamen mihi hoc affirmanti credas velim, literas tuas mihi etiam iucundiores fuiſſe, quàm tu exiſtimare facilè poſsis. Nam & quod ego ſummo opere cupiebam, continebant λεπτομερέστατα *totam rationem itineris tui, & quæ iſtic vita, qui mores, quæ cùm cæterarum artium, tùm iuris docendi ratio, ita diſertè ac luculenter explicabant, vt Vlixis Homerici narrationem Alcinoo, ac Pheacibus minus fuiſſe iucundam putem. Admiſcueras etiam eis plurimum natiui illius leporis &* αὐτοφυοῦς *vrbanitatis, qua præſens ſermones tuos condiebas, vt eas legens, tantum non ſpectare te, ac tecum confabulari viderer. Acceſsit ad voluptatem meam, quod patruus tuus V. C. qui eas mihi vſq; in Quirinalem, ibi enim nunc ſumus, ipſemet attulit, oſtendit mihi etiam eas, quas ad alterū patruum ſcripſeras, quibus eadem prope quæ in meis, ſed latinè expreſſa continebantur. Tum demùm agnoui quid te adduxiſſet, vt ad me populari ſermone ſcriberes. Neq; enim illud te mouit, in quo iocaris, Phormionis exemplum: ſed id potius feciſti,* φιλοτιμούμενος παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῷ ἀμφοτέροις τοῖν ἰδιωμάτοιν συνιέναι. *Quod artificium tuum cùm tam detectū eſſe videas: cenſeo poſthac ad me quoq; latinè, ſi videbitur, ſcribas. Quod tamen ea*

lege à te peto, vt ne propterea minus crebras, aut minus longas literas des. Quiduis enim malo, quàm earum fructu carere. Gaudeo metum meum de ijs qui iſtic Ius ciuile profitentur vanum fuiſſe: & eos ſcriptores, quos ego tibi dilaudare conſueueram, etiam iſtic vigere. Felicius hac in parte tecum actum eſt, quàm cum quibuſdam alijs συμφοιτηταῖς *tuis, qui, vt à me digreſſi ſunt, inter illos* συρφετώδεις *ac* βορβορώδεις, *ſplendidarum ineptiarum magiſtros conſeneſcunt. Ego, & tibi hoc nomine, vt debeo, gratulor, & cupidè tempus illud exſpecto, cùm ad nos non illa inani* δοκησισοφίᾳ, *ſed vera, ac ſolida Iuriſprudentia inſtructiſſimus, reuertaris. Nondum audijſſe te puto, me hîc Pandectas publicè interpretari, non ſine aliqua moleſtia eorum qui nollent configi oculos cornicibus, & quæ iuuenes didicere, ſenes ridenda fateri. Equidem dabo ſtudioſè operam, vt eripiam ex animis hominum ſtultiſſimam illam opinionem, nihil in Iure, aut ſapienter cogitari poſſe, quod non ex illis lacunis hauriatur, aut eruditè dici, quod non inſulsè ineleganterq; dicatur. Spero me his æſtiuis menſibus, quibus res proferentur, in Tiburtino ſeceſſu aliquid noui edolaturum. Quidquid erit, ſi quid modò erit, ſum enim mirificè Callipides, ad te mittetur. Interea amabis me, vt facis. Scis enim te id mutuò facere, & ad me quàm ſæpiſſimè poteris, ſcribes. Vale. ROMAE.*

3. Non. Ianuar. M. D. LXVIII.

HIP.

HIPPOLYTVS CARDINALIS FERRARIENSIS ARCHIEPISCOPVS AVSCITANVS A. SORBINO Theologo S. P. D.

LXXXVI.

CVM allatum eſſet ad nos de doctrina & eruditione tibi in rebus ſacris à Deo cõceſſa, deq́; ſtudio quod à te perpetuò adhibetur in vera & Catholica religione defendenda, atq́; in prauis opinionibus refellendis, ac labefactandis, libenter ſanè fecimus, vt te potiſsimùm deligeremus, qui in Eccleſia noſtra Auſcitana Theologi locum ac gradum obtineres. Quod munus, hortamur te, vt magno animo ſuſcipias, vtq́; te cùm primùm poteris ad ipſam Auſcorum ciuitatem conferas: vt animus noſter de populo illo dies nocteſq́; ſollicitus, aliqua ex parte in tua fide, ac diligentia conquieſcat. Multa nobis de te pollicemur, neq́; diffidimus ea à te, Deo adiutore, præſtitum iri. Laborum, ac vigiliarum, quas in populo illo docendo collocabis, vera quidem & ſolida præmia ab ipſo Deo, cui ſeruies, exſpectare te conuenit: ſed ne nobis quidem vllo aut loco aut tempore ornandi tui voluntas defutura eſt. Hoc re ipſa verum eſſe comperies. Vale.

ROMAE. 6 *Idib. Mart.*

M. D. LXVIII.

PETRVS VICTORIVS LVDOVICO CASTANEO RVPIPOZAEO ORATORI REGIS CHRIſtianiſſimi ad Gregorium P. M. S.

LXXXVII.

NOSTI *maximè illuſtris, & omni liberali doctrinæ erudite Orator, quod literis proditum fuit à M. Cicerone de Themiſtocle ſapiente ac forti viro, reſpondiſſe eum, cùm quidam illi pollicitus eſſet, ſe artem ei memoriæ traditurum, obliuiſci ſe malle diſcere. Quæ ſanè vox egregia eſt, & ſummo hoc homine digna: recteq; feciſſet, quicunq; literis mandâſſet, ne prudentiæ plena ſententia vetuſtate interiret. Laudo igitur Ciceronem, qui in illuſtri loco ipſam collocauit. Nam Plutarchus, qui vitam eius diligenter ſcripſit, in alijs pluribus eius* ἀποφθέγμασιν *hanc non commemorauit: non tamen, cùm de ipſa ſæpè mecum accuratè cogitârim, probo declarationem ipſius, qui putauit hoc à Themiſtocle dictum eſſe, quòd hærebant in memoria quæcunq; audierat aut viderat. Etſi namque hoc præſtare potuit, vt nouum illud artificium deſpiceret, cùm minimè ipſo egeret, nihil tamen valebat ad acrem cupiditatem, ſitimq; explendam, quæ in animo Themiſtoclis vigebat, eijciendi inde, quòd cùm moleſtum erat, ac dolorem ingentem homini inurebat. Arbitror igitur (vt liberè, quod ſentio, loquar) hoc ſummum illum virum ſignificare voluiſſe, ſe valdè omni mortali obligatum futurum, qui rationem ipſi planamq; monſtrâſſet, quæ penitus obliteraret cuncta,*

quæ non ſine dolore in memoria inſiderent, præſertim cùm feratur Themiſtocles in adoleſcentia culpas non paruas admiſiſſe, famaq́; ipſius eo tempore, quaſi ad metas hæſerit, quod poſtea ipſe quoq; confeſſus eſt: & ſimili ad rem declarandam ſatis accommodato, purgare conatus eſt. Et ſanè exiſtimo ego paucos mortales inueniri, qui vacui penitus fuerint ab omni labe ac vitio in lubrica illa ætate, & cui voluptas corporis libidoque dominatur, quæ imperium ſuum durum atq; iniuſtum, exercet aliquando etiam in graues & moderatos viros. Cùm igitur mecum multum tam de hoc quæſiuerim, exſpecto modò de ipſo iudicium tuum: teque iudicem huius quæſtionis ſtatuo, quem ob exquiſitam honeſtarum artium ſcientiam, magnumq́; vſum rerum, ſpero facilè cogniturum, an verum ego in hac re attigerim, ſiue contra lapſus opinione fuerim, valdeq́; peccârim, qui temerè à tanti viri auctoritate diſcedere auſus ſim. Vale. FLORENTIA. *6. Kal. Ian. M. D. LXXVIII.*

LVDOVICVS CASTANAEVS RVPIPOZAEVS P. VICTORIO S. P. D.

LXXXVIII.

FONTES *quidem ipſi, quod dicitur, ſitiunt, Victori, cùm tu, talis tantusq; vir in hoc genere literarum, de eo quod ipſe ſtatuiſti, cuiuſquam tibi ſententiam prætereà exquirendam putas. Sed ſi maximè aliquem quærebas, qui de tuo iudicio iudicaret, ego*

tamen

tamen minimè omnium ad eam rem idoneus videri poteram: qui dicis tantum cauſſa, vt vos loquimini, has ſtudia attingo: multisq; ac grauibus curis impeditus exceptas tantum & ſubciſiuas horas eorum tractationi tribuo. Facilè itaq; adducor, vt credam, te magis ornandi mei cauſſa feciſſe, vt quæreres, quid mihi de tua Themiſtoclei dicti interpretationi videretur, quàm quod me valde bonum talium rerum exiſtimatorem eſſe iudicares. Sed tamen, ſi mihi quoq; in veſtro eruditorum hominum ſenatu ſententiæ dictio eſt, adſentior tibi, Victori, atq; ita adſentior, nihil vt putem ſuper hac re verius aut ſapientius cogitari poſſe. Nam vt tu rectè ratiocinaris, ſi omnia in animo Themiſtocli, quæcunq; aut audierat, aut viderat hærebant, poterat quidem deſpicere artem illam memoriæ, vt ſibi minus neceſſariam: ſed nihil erat cauſſæ, cur artem prætcrea requireret obliuiſcendi. At cùm gaudium, quod cupiebat è rebus ſuis præclarè geſtis, contaminaretur recordatione eorum quæ adoleſcens libidinosè ac nequiter fecerat, non immeritò cupiebat, eorum obliuiſci poſſe, vt illo gaudio liquido ſinceroq; frueretur. Habes igitur me adſtipulatorem ſententiæ tuæ: quod tu quanti facturus ſis, neſcio: ego ita demùm à te non omninò parui fieri putabo, ſi me, quod tuo cõmodo fiat, talibus epiſtolis ſæpè prouocâris. Interea, mi Victori, ſi quid vides, quod ego hîc aut tua, aut tuorum cauſſa facere poſsim, fac vt ſciam, atq; hoc pro certo habeto, tua omnia maiori etiam ſtudio, quàm mea, ſemper à me procuratum iri. Vale. ROMAE.

6. Non. Ianuar. M. D.

LXXIX.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. HERCVLI CIOFANO.

LXXXIX.

ITA crebra ſunt tua erga me officia, vt ego, quia nihil adhuc cauſſa tua ex animi mei ſententia efficere potui, quoties de te cogito, id quod facio ſæpiſſimè, totus pudore ſuffundar. Sed tanta his temporibus in vrbe eſt ἀπορία *conditionum, quæ quidem ex vſu tuo eſſe poſſint, vt nunquam fuiſſe maiorem putem. Video hîc quotidie homines adoleſcentes optimo ingenio, amabiliſſimis moribus, mediocri vtriuſq; earum linguarum, quæ in pretio ſunt intelligentia, qui, cuius domi viuant reperire neminem poſſunt. Non defatiſcar tamen experiri, eniti laborare,* πάντα λίθον, *vt Græci dicunt,* κινεῖν, *donec aliquam rationem reperero, qua nobis vnà viuere liceat. Remitto ad te orationes, quæ mihi non magno vſui fuerunt Liber eſt neq; antiquus, neq; deſcriptus ex vllo valdè antiquo, & negligentiſſimè ſcriptus. Ago tamen de eo tibi gratias ſanè maximas. Priſcianum, qui mihi incredibiliter gratus fuit, ſpero, aut potius video multò meliorem fore. Si frater Vincentij Stampa eos ad me libros, de quibus ſcribis, mittere voluerit, obſtringet me ſibi memoria beneficij ſempiterna. De Gellio, amabo te, da operam, vt noſter ſit. Sumptuum quidquid factum erit, ſtatim tibi diligenter & cum fide curabitur. Sardum tuum, aut potius meũ quoq; ſalutabis meo nomine diligenter. Velim, dum iſtic es, ſi qua ratione potes, græci ſermonis ſaltem pri-*

ma

ma elementa perdiſcas. Ex labore non magno magnos fructus, ſi feceris, capies. Mi Ciofane optime & ſuauiſsimè etiam atq; etiam vale. X IV. Kal. April. M. D. LXIX. Ex Vrbe. SARDVS ecquid litterarum à me acceperit ſcire cupio.

M. ANTONIVS MVRETVS
M. ANTONIO CIOFANO
S. P. D.

X C.

TV verò neq; mihi illiberalis viſus es, neq; videri vnquam potes: neq; tantum apud me pondus habere debuit abiectiſsimorum hominum cupiditas, vt quidquam de te ſuſpicatus ſim alienum a moribus & natura tua. Munus quidem tuum mihi ſuprà quàm dici poteſt, gratum atq; acceptum fuit: partem autem illius interceptam fuiſſe antequam ad me perueniſſet, ex tuis primùm litteris intellexi. Factum quidem ab eis eſt ſordidè & illiberaliter, qui ſi quid à me eo nomine amplius pecuniæ poſtulâſſent, dediſſem non inuitus plus etiam, quàm quanti erat, quo ipſi me fraudârunt. Sed in ea re eſt quod tibi gratias agam, vt ſanè ex animo facio, valdeq; cupio occaſionẽ mihi aliquam obijci declarandæ voluntatis erga te meæ. Ipſos propterea in iudicium vocari nolim: obiurgari modeſtè poſſunt: vt diſcant poſthac, ſi poſſunt, eſſe fideliores. Ad Herculem fratrem tuum quod attinet, ego in eo amando vix tibi ipſi cedo. Itaq; curabo & adiuuabo quacunq; re potero, ipſius commoda, neq; committam, vt vllu à me mu-

nus hominis verè amici, aut ipſe aut tu vllo aut loco aut tempore deſiderare poſsitis. Interea peto à te, vt amare me pergas, & tibi planè perſuadeas te à me fraternè amari. Vale. X. Kal. Maij. Romæ M.D.LXX.

EIDEM.

XCI.

ET *ad litteras tuas, & ad verſus ſuauiſſimi adoleſcentis Iulij Roſcij citiùs reſpondiſſem, ſi habuiſſem, per quem arbitrarer literas meas ad vos perlatum iri. Cepi tandē hoc conſilium, vt eas mitterem ad amicum quendā, qui mea cauſſa eas perferret in ſeminarium ad Roſciū, à quo ſpero has quoq; tibi redditū iri. Eadem cauſſa eſt cur nihil reſcribā ad literas Germani illius, quas tu à Manutio tibi datas ad me miſiſti. Scribit enim ad me Roſtochio, cuius ego oppidi nomen nunquā antea audiueram, neq; vbi terrarū ſit ſcio. Et alioqui, vt verū tibi fatear, nō admodū libenter ſcribo ad homines ignotos, præſertim ortos in ijs regionibus, vbi vulgò à recta & vera religione homines deſciuerunt: vereor enim ne imprudens ad aliquē* τῶν μεμιασμένων *literas dem: cum quibus ego nihil mihi eſſe aut familiaritatis aut cōmercij volo. Nec cauſſa quidē vlla eſt, cur hoc quidē tempore, præſertim occupatus, reſpondeā ad litteras fratris tui, quibus mihi gratias agit quod ſe Epiſcopo Sulmonenſi cōmendandū curauerim. Ego ſemper, quæ ad te, quæq; ad illum pertinebunt, ſtudioſiſſimè procurabo: neq; in tanta noſtra coniunctione illius vnquā gratiarū actioni futurus eſt locus. Manutium, ſi adhuc iſtic eſt, meis verbis ſalutes velim, eiq; adfir-*

adfirmes, inualetudinem ipſius mihi ſummo dolori eſſe, qui ſi fortè animum induceret huc ad nos ſecedere, & nobiſcum tranſigere hos æſtiuos calores, fortaſſe perciperet eandem vtilitatem è ſalubritate cœli Tiburtini quam multi alij capiunt: à me certè exſpectare poſſet ea omnia officia, quæ vetuſtiſſimæ inter nos amicitiæ & ſummis ipſius erga me beneficijs debentur. Salutabis etiam meo nomine optimum & eruditiſſimum hominem Fuluium Cardulũ: eiq́; quod adductus mea commendatione rationibus tuis conſulere conetur, ex me quoque gratias ages. Plura ſcriberem: ſed auocor. Vale. XI. Kalend. Sextil. M. D. LXX.

EIDEM.

XCI[illegible]

GRATVLARE *mihi, Cæſar valet: cuius inualetudo tantum mihi mœrorem attulerat, quantum ego ipſe nunquam crediſſem. Mihi crede, non putabam eum tantoperè à me amari. Fuit ille quidem ita propinquus, vt Poetæ loquuntur, ἄδῃ πύλαις, vt iam iamq́; efflaturus animum videretur. Aliter Deo viſum eſt qui maluit eo conſeruato, quàm ſublato ſibi gratias agi. Potero nunc, antea enim non poteram, ad fratrem tuum ſcribere, eiq́; vt decet, gratias egere, & de vaſis quatuor quæ ad me miſit ſanè elegantibus & operis eximij, & de litteris amãtiſſimè ſcriptis. Interea tu cùm ad eum ſcribes, ſignificabis ei, munus mihi fuiſſe gratiſſimum: purgabisq́; me, quòd ad ipſum non ſtatim ſcripſerim. Nihil tunc aliud quàm de Cæſare cogitabam. Nunc quoq; exſpectandum eſt, dum hæc*

recens

recens gaudium conquieuerit. Ita ſumus homines: & dolore & gaudio æquè impedimur. Vale. Tibure. V. Id. Septemb. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS IVLIO ROSCIO S.

XCIII.

EX elegiis, quas à te nuper accepi, dici non poteſt, quantum ceperim voluptatis: non tantum quia me laudabant, etſi ἥδιστον ἄκουσμα ὁ ἔπαινος, *ſed quia id elegantiſſimè venuſtiſſimeq́; faciebant. Omninò multa mihi Hercules noſter de ingenio tuo, deq́; præſtantia in pangendis verſibus dixerat: Sed tu eam opinionem, quam ego ex ipſius ſermonibus de te conceperam, longè multumq́; ſuperâſti. Verè hoc tibi adfirmo, nullum à multis iam annis vidi æqualem tuum, quem tecum in hoc genère conferendum putem: neq́; dubito, ſi perrexeris, quin poſſis aliquando inter optimos huius ſeculi Poëtas cenſeri, Inſignemq́; tuo capiti petere inde coronam, Vnde prius paucis velârint tempora muſæ. Sin te, quod fore auguror, grauius aliquod ſtudium, progrediente ætate, ab amœnitate poëmatum abduxerit, tamen te, mi Roſci optime & ſuauiſſime, hortor, ne Muſas vnquam planè deſeras, néue vnquam ita te addicas cuiquam illarum ſeuerioris, vt ita dicam, ſupercilii artium, vt non tibi identidem ex Muſarum cantibus ſi nihil aliud, petendam certè grauiorum cogitationum alleuationem putes. Neq́; te hoc facturum eſſe diffido.* Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας, Ἄχρι βίου πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους. *A me verò vt poſthac*

omnis

L

omnia officia expectes, quæ à homine amiciſsimo exſpectari poſſunt, te etiam atq; etiam oro. Cùm iſtuc rediero, erit mihi gratiſsimum, ſi interdũ ad me, quod modò permiſſu eorum fiat, apud quos educâris, ventites, meq; ac rebus omnibus meis æquè liberè vtaris ac tuis. Spero autem conſuetudinem ſermoneſq; noſtros ad iſtam ipſam laudem, ad quam adſpiras, conſequendam tibi non prorſus inutiles fore. Vale mi Roſci, tibique perſuade, te à me planè in filij & quidem ὀψιγόνου loco amari. XI. Kal. Sextil. M.D. LXX. Litteras quas cum his accipies, peto vt Ciofano, cùm primùm poteris, reddendas cures.

EIDEM.

XCIV.

IN hac commutatione conſilij de inſtituenda ratione ſtudiorum tui, nihil me magis ſollicitum habet, quam quod neſcio, quos progreſſus in Græcis litteris feceris. Quarum ſine mediocri ſaltem cognitione caue putes ad vllam doctrinæ præſtantiam peruenire. Eis ſi ita imbutus es, vt poſſis Ariſtotelem ſuapte lingua loquentem intelligere, eiuſq; etiam interpretes Græcos ſine cuiuſquam interpretatione latina conſulere, non inuitus patiar te ad ſtudia Philoſophiæ gradum facere, etſi, vt verum fatear, Demoſtheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophonti, & huius generis ſcriptoribus, præterea q; Poetis Græcis annum adhuc vnũ dare maluiſſem. Volo equidem, quicquid ages, proſperè tibi ac feliciter euenire: ſed tamen non committam, vt ſi abſque illo inſtrumento te ad Philoſophiam contuleris, dicere vnquam

vnquam poſsis, Muretũ tibi eius conſilij auctorẽ fuiſſe. Neq; hæc à me ita diſputantur, quaſi tibi in ijs literis, quæ humaniores dicuntur, conſeneſcendum arbitrer. Longè ſemper ab ea ſententia meus abfuit animus: ſed tu & ea ætate es, vt properare non debeas: & eo ingenio, vt, ſi firma ac ſolida doctrinæ fundamenta ieceris, ad ſumma omnia facilè peruenturus eſſe videaris. Nã quod ais, ſine eloquentia multos ad ſummam amplitudinem perueniſſe, ſine ſapientia neminẽ: verius dixiſſes & ſine ſapientia, & ſine eloquentia, & ſine vllo vero bono multos ea, quæ vulgò habentur ampliſsima, & olim conſecutos eſſe, & quotidie conſequi. De quibus conſtitueram hoc loco plurib. differere: ſed auocor. Tres enim hîc habemus Cardinales, Auguſtanũ, Varmienſem, Alciatum [illegible] mihi omne propè tempus eripiunt. Mi Roſci, ignoſce occupationibus meis & vale. Tibure. III. Non. Octobr. M.D.LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS HERCVLI CIOFANO SVLMONENSI S. P. D.

XCV.

ACCEPI *volumen orationum: de quo amo te, vt debeo, plurimùm, eò ſimul atq; vſus ero, remittam. Demere partem de ſolido die apud Horatiũ, ſine vlla dubitatione eſt, meridiari, id eſt, ipſo meridie horam vnam aut alterã dormire: quod qui faciunt, diẽ quodammodo frangunt, ac diuidunt, neq; eum vnum ac ſolidũ &* ὁλόκληρον *eſſe patiuntur. Itaq; is qui demit partẽ de ſolido die, dicitur id facere, nũc viridi mem-*

bra ſub arbuto ſtratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ. Et hoc ipſum Varro alicubi vocat, diem diuidere. De verbo deducēdi, cur eo vim vllam ſignificari putes, non ſanè video. Cleopatra quidem neq; volens, neque inuita in triumpho ducta eſt. Ac non eſt tamen dubium neminem volentem θριαμβεύεσθαι. *Nemo enim volens vincitur, aut pœnas dat ei aduerſus quem bellum geſſit. Verſus tui non inſuaues ſunt: & erit mihi gratum, ſi te, cùm licebit, in hoc quoq; genere exerceas. Vale. Romæ. IV. Id. Mart. M.D.LXXI.*

P. GILBERTVS MALLOCIVS M. ANTONIO MVRETO V. C. S. D.

XCVI.

DVPLICITER *ſum delectatus tuis literis, & quod me ad amicitiam applicare, propiusq; adiungere cupientem, tam humaniter, tamq; beneuolè exceperis, & quod Franciſci Flehardi Epiſcopi noſtri cauſſam ita ſis amplexus: vt in ea iuuanda, & conſilio tuo promouenda, non mediocrem naturæ tuæ bonitatem, & humanitatem expreſſeris. Qua quidem de re, non ſolùm apud me, qui tibi multa debere cupio: ſed apud illum quoq; ſuoſq; omnes, ſummam, mirificamq; gratiam iniſti. Ille igitur te admonente & hortante maximè ſacris initiatus, in numeroſq; relatus eſt, vt quæ antea rebus abſolutè perficiundis difficultas opponebatur: nunc penitus ſublata, ereptaq; videatur. Ac vt ex poſtrema literarum tuarum parte, in ſpem certam*

tam venerimus: totam negotij iſtius explicandi rationem perfacilem iam fore atq; expeditam. Quod totũ prudentiſsimis tuis conſilijs, amantiſsimisq; admonitionibus acceptum ferre volumus. Epiſcopum itaq; noſtrum rurſus tibi commendare, neceſſe non habeo: commendo tamen: hoc enim ad officium meum adeò pertinere arbitror, vt nunquam niſi re perfecta, & abſoluta de illa, & laborare, & ſollicitus eſſe deſinere neq; poſsim, neq; debeam. Te verò vehementer oramus, obteſtamurq;, vt quemadmodum præclarè initia poſuiſti: ita in eadem voluntate perſeueres. Quod de te, & ſperamus, & ſanè confidimus. De turbulento rerum noſtrarum ſtatu, nolo quicquam ad te ſcribere. Neq; enim id ego præſtare poſſum ſine mœrore, neq; tu ſine ſummo doloris ſenſu intelligere poſſes. Satius eſt igitur res noſtras ſilentio inuoluere & obtegere: quæ aliud nihil ſunt, quàm bella infanda, neces, incendia, furta, rapinæ, vt vno verſu complectar omnia. Nolo enim tibi eſſe moleſtus in recenſendis particulatim noſtris miſerijs. Tametſi non dubitem, te patriæ quoque calamitatibus etiam longè diſsitum, non mediocriter affici & commoueri. Neq; enim ſolus Vlyſſes amans eſt patriæ. Ad rem nunc redeo: Ego certè, Murete, vir clariſsime, niſi pro illo tuo tam propenſo, ad me amandum, complectendumq; ſtudio, proq; illa, quam de me habes, opinione, tibi perpetuò deuinctus, obſtrictusq; permaneam: ingratus planè ſim, meiq; diſsimillimus. Quod nulla neq; dies, nec anni efficere poterunt conſequentes. Extremum illud erit, vt Drachium ad nos, re peracta, lætum contentumq; quamprimùm dimittas. Vale. Gratianopoli. XII. Kal. Octob. M.D.LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. SINIBALDO ANTONINO SVO.

XCVII.

IN *ſummis occupationibus meis, Sinibalde Antonine, quæ me reſpirare vix ſinunt, legi tamen Dialogum tuum, & voluptatem longè maximam ex eius lectione percepi. Delectârunt me argumenta, & ingenioſè excogitata, & denſa, & viuo (vt ita dicam) ac ſpiranti orationis genere expreſſa. Itaq; vt Pythagorã aiunt, è modulo pedis, quanta corporis mole fuiſſet Hercules, iudicaſſe: ſic & ego ex hoc breui commentariolo facilè de tui ingenij magnitudine, ac præſtantia iudicaui. Amor autem erga me tuus, quem planè ſingularem omni ex parte declaras, noli quærere, quantopere mihi gratus ac iucundus fuerit. Neq; enim vllum vnquam mihi maiorem fructum vigiliarum, ac laborum meorum propoſui, quàm vt à tui ſimilibus amarer. Quare etſi non agnoſco eas laudes, quas tu* ἀυτῶ τῶ θυλάκω, *vt aiunt, in me congeris: ſummè tamen amo iſtum amorem, qui tibi homini tam acuto, ac perſpicaci tenebras offuderit, eaq; de me ſentire, ac prædicare coegerit, quæ ne tu quidem quanquam diſertus es, alij cuiquam facilè perſuadere poſſes. Dialogum edas, cenſeo: nolo enim ita modeſtus videri, vt gloriæ tuæ mea modeſtia obſtet. Auctor enim tibi ſum, vt alta meditere, ac procudas: neq; reformides obtrectatorũ voculas: quæ in proſcœnium prodeunti nonnihil fortaſſis moleſtæ futuræ ſunt: vbi tibi ſemel ipſe audien-*

tiam

tiam feceris, conticeſcent. Vale. Romæ. Idib. Decemb. M. D. LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO BENTIO, E SOCIETATE IESV, S. D.

XCVIII.

QVOD non difficilè modò factu, ſed propè incredibile ſuapte ſponte videri poteſt, id mihi tecum vſu venit, Franciſce Benci: vt inter homines ſumma ſe caritate deuinctos, intercedat tamen propè quotidiana contentio: dum & tu, & alienorum officiorum benigniſſimus æſtimator, ſumma quædam mihi debere te prædicas: & ego contra tantum mihi à te tributum eſſe profiteor, vt omnis mihi ſpes planè præciſa ſit tecum vnquam paria faciendi. Nam ſi rationes putandæ, & ad calculum res vocanda ſit: quid à te mihi aliud ferri poteſt, quàm quod multos abhinc annos efflorescentem ingenij tui vim admiratus, ducem me tibi ad eas artes præbui, in quibus poſtea Dei ope, & induſtria tua fretus, eos progreſſus feciſti, vt in te iampridem & eximia dicendi vis, & minimè vulgaris eruditio, vno omnium ore celebretur? Cuius qualiſcunq; officij erga te mei abundè mihi magnam gratiã percipere videor, cùm qui ad te audiendum confluunt, ad Mureti auditorem atque alumnum ire ſe prædicant, eaq; in te viua ac ſpirantia agnoſcunt, quorum in me olim vmbra fortaſſis aliqua ac ſimulachrum fuit. At ego niſi prorſus ingratum haberi me velim, quæ quantaq; tibi à me

deberi agnoſcam, neceſſe eſt? Tu me primus, tanto adoleſcentior tanto ſeniorem, humana contemnere, & pleno gradu ad diuina properare docuiſti: cùm in ipſo vernantis ætatis flore, poſthabitis voluptatibus, ambitione depoſita, reiectis alijs omnibus curis, in iſtam te ſanctiſſimam & orbi terrarum fructuoſiſſimam hominum cultui diuino mancipatorum ſodalitatem contuliſti: cùm in ſuſcepto ſemel conſilio tam conſtanter perſtitiſti: neq; ceſſiſti illorum vocibus, qui cùm in collegijs veſtris educati eſſent, & illic didiciſſent iſtuc neſcio quid quod iactant litterarum, à quo ipſo ordine flagitiosè deſciuerant, in eum ne nomen dares abſterrere te conabantur. In quem tu ſemel admiſſus, ita vitam inſtituiſti, vt facilè declaraueris, non illum cæcum quendam, vt ipſi mentiebantur, ac temerarium impetum, ſed diuini numinis inſtinctum atq; afflatum fuiſſe: &, vt ad ea redeam, quæ ad me propriè pertinent, nunquam ex illo conſilijs, præceptis, cohortationibus iuuare me, & faces ac ſtimulos animo meo ad pietatem ſubdere deſtitiſti. Meritò itaque ita & amo, & vt patrem filius, & vt filium pater: his enim nos, quæ maxima ſunt, caritatis vinculis bonitas diuina copulauit. Quare quod & in cæteris rebus, quoad potero, ſedulo faciam, libenter his paucis diebus obſecutus ſum ſtudio tuo, & qui pridem conatus eſſem ſecundum Rhetoricorum Ariſtotelis librum latinè reddere, quanquam hoc tempore & multis, vt nôſti, occupationibus obrutus, & moleſto ac difficili pedum morbo octauum iam menſem impeditus, in tuam tamen gratiam, etiam primum addidi. Tertium, vt ſæpe ex me audiſti, latinè reddi poſſe vix puto. Sed ſi quid vnquã mihi

mihi vacui temporis dabitur, quod optare magis quàm ſperare poſſum, non ego quidem illum interpretabor: ſed Ariſtotelea præcepta, quæ eo continentur, meo more tractare, & latinis exemplis illuſtrare conabor. In his autem quos nunc ad te mitto, quosq́; amoris erga te mei monumentum eſſe cupio, facilè proſpicio fore, vt multi multa mirentur, partim longè aliter à me accepta, quàm ab alijs, partim etiam à vulgata Græcorum librorum editione diſcrepantia. Qui hoc velim cogitent, neq; cauſſã mihi vllã fuiſſe ſuſcipiendi noui laboris, ſi nulla in re diſſenſiſſem à cæteris: & ipſos inter ſe Græcos libros ita variare, vt à multis diſcedere neceſſe ſit, quicunq; vnum ſequi velit. Spero autem me breui breues quaſdam notas in hos libros editurum, ex quibus quid in eis aut præſtiterim, aut præſtare voluerim, curq; locis aliquot, non ab alijs modò, ſed ab ipſo quoq; eruditorum Coryphæo Petro Victorio, cui debetur, quidquid fructus hac ætate ex horum librorum lectione percipitur, diſſentire auſus ſim, commodius intelligatur. Romæ. Id. Febr. M.D.LXXXV.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO PONTANO, è SOCIETATE IESV S. D.

XCIX.

QVOD ad te ſcribendi principium capiam, neſcio, ita me pudet tam diu in ære tuo fuiſſe, & humaniſſimè ſcriptis à te litteris nihil adhuc reſpondiſſe. Sed magna mihi ſpes eſt in facilitate & comi-

tate tua, daturum te non grauatè veniam occupationibus meis, quæ me ita vndiq; diſtrictum tenent, vt erga pleroſq; amicos parum officioſum videri cogant. Magnam etiam metus partem mihi demit Franciſcus Bencius, qui mihi omni adſeueratione confirmat, ita te cupidum eſſe litterarum mearum, vt quidquid à me mittetur, in ſolutum accepturus ſis. Quod ego te, vt facias, Pontane optime, vehementer oro: idq; ea lege, vt me poſthac, iam enim, vt ſpero liberior ac ſolutior futurus ſum, copioſius tibi ſatisfacturum eſſe pollicear. Interea, quoniã Δορα, *vt ille ait,* θεὸς πείθει, *mitto ad te. quo te facilius placem,* λογάριον *quoddam meum, & verſus neſcio, quos illuſtratos notis cuiuſdam familiaris mei. Hoc munuſculum qualecunq; eſt, peto à te, vt boni conſulas, meq; quanquam immerentem amare pergas. Vale. Romæ. Id. Iulij. M.D.LXXXIV.*

EIDEM.
C.

CVR & tam rarus, & tam breuis in ſcribendo ſim, puto te ex Bencij noſtri litteris cognouiſſe: cui cùm promiſiſſem heri me hac nocte aliquid ad te ſcripturum: ita poſtea ſum totam propè noctem acerbiſſimo ſiniſtri pedis dolore vexatus, vt neq; de legendo, neq; de ſcribendo cogitare potuerim. Nunc albeſcente cœlo, cùm paulùm ſe remiſerit dolor, cuperem quidẽ ſcribere: ſed quod ſcribã hoc quidẽ tẽpore nihil habeo, niſi te à me mirabiliter amari, quod tibi, etiam tacente me, dubium non eſſe arbitror. Vtinam quidem eſſet aliquid, in quo id tibi re ac factis teſtari poſſem:

ſed

ſed quando aliter non licet, curabo, vbi quid ſcriptorũ meorum edetur, vt ad te quamprimùm perferatur. Etſi hoc ipſum nõ video, cur aut tibi, aut cuiquã valdè gratum eſſe debeat: quid enim tale in ſcriptis meis ineſt, vt ſatius ſit vel nihil agere, quàm eis legendis operam perdere? Obſequamur igitur ſtudio veſtro: ne dum arrogantiæ crimen effugere conor, hoc ipſo in id incidam, ſi iudicium meum iudicio veſtro anteponere voluero. Quid iam? quid ſcribam aliud? etiam vt & tu, & quos iſtic habere diceris tui erga me amoris ſocios, nunc miſerum ſenem precibus veſtris Deo commendetis, atq; ab eo petatis, vt qui tot annis in vitiorum ſordibus vixi, beneficio ipſius, hac ſaltem extrema ætate aliquid efficere & edolare poſſim, quod & ad gloriam ipſius, & poſterorum vtilitatem pertineat. Vale. Pontane mi, vale & me ama. Romæ XVI. Kalend. Ian. M. D. LXXXIV.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, I. C. ET CIVIS ROM. EPISTOLARVM ET PRAEFATIONUM Liber Secundus, qui recens nunc adiungitur.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. *Iuſto Lipſio ſuo.*

EPISTOLA I.

NIHIL *eſt aut te amabilius, aut litteris tuis dulcius, ad quas ego nudius tertius acceptas ſtatim reſpondiſſem, ſi aut fuiſſet plus otij, aut ſtatim reſponderi tua interfuiſſet. Cùm & eſſem paulò, quàm ſoleo, occupatior, & in vnius diei mora nihil eſſe incommodi viderem, indulſi naturæ meæ, qui perſpectam haberem facilitatem tua. Deſiderio tibi eſſe mutuam conſuetudinem noſtram, ſi vis me apertè ac ſimpliciter loqui, vt mea conſuetudo fert & vt noſtra ſumma coniunctio poſtulat, gaudeo: quodq; ipſi mihi admirabile videtur, ex moleſtia ipſa tua voluptatem capio. Nam neq; tu, niſi me valdè amares, tam iniquo animo ferres abſentiam meam, & mihi nihil iucundius eſt, quàm à te valdè amari. Nunc &*

dicto

dicito verum eſſe illud Euripideum ἰσοκοινὸν ἀλγεῖν: *cùm duorum qui certè inter ſe amiciſsimi ſunt, videas, vni alterius ægritudinem eſſe iucundam. Caue tamen putes, minus à me ſermones tuos requiri, quã à te meos. Hic enim etſi adfluimus omnib. delicijs, planeq; Phæacum vitam viuimus, vbi.*

---εὐφροσύνη μὲν ἔχῃ κατὰ δῆμον ἅπαντα,
Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ,
ἥμενοι ἑξείης παρὰ δὲ πλήθουσι τράπεζαι

Σίτου καὶ κρειῶν, *nemo tamen eſt qui ijſdem, quibus nos ſtudijs delectetur: vt iam verear, cùm iſtuc rediero tamdiu à Muſis & à literis omnibus peregrinatus, ne quis veſtrum, quibus adſiduè in libris verſari licet, mihi illud occinat,* Ἐκβαρβάρωσαι χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις. *At tu mi Lipſi, ſi me audis hominem ſi non valdè prudentem, certè quidem inſigniter amantem tui, obdura, & noli tam citò de Roma relinquenda cogitare. Mihi crede, Iſte tibi quondam lætitiam feret labos. Conuentum eſſe à te Manutium meum gaudeo, & talem repertum, qualem ego tibi eum ſæpè deſcripſeram. Hoc tibi liquidò confirmare poſſum, eum virum bonum eſſe* φιλόφιλον *& ſtudioſiſsimum benefaciendi quamplurimis. Quare auctor tibi ſum, vt te, quantum potes, inſinues in illius conſuetudinem. Cogitabam de eodem oleo & opera ad Plautum noſtrum ſcribere: ſed aliò vocor. Interea ſalutabis eum meo nomine, &, vt cæpiſti, reddes quotidie tua conſuetudine doctiorem. Cras ad eum ſcribam. Bene vale mi ſuauiſsime Lipſi. TIBVRE. 12. Kal. Septemb.*

M. D. LXIX.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. IVSTO LIPSIO SVO.

II.

NEQVE enim puto aut maleuolorum rumuſculos, aut tenues quaſdam & obſcuras ſuſpiciones tantum potuiſſe, vt meus eſſe deſieris: cùm ego planè ſim tuus. Quod inter amantes ſolet, Zelotypia me quædam inceſſerat, quòd alios quoſdam, de quibus inter nos ridere interdum & iocari ſolebamus, & qui certè te, cùm hîc eſſes, non ex æquo me amabant: ſi verum audire vis, ne nunc quidem amant, qui ex eis ſuperſtites ſunt: eos igitur ſubiniquo animo ferebam à te & ſæpius & honorificentius quàm me, præ quo illos contemnere ſolebas, nominari, ſed miſſa hæc faciamus. Electorum tuorum γεῦμα mirificè mihi placuit. Cætera expecto, & cùm ſaturnalia, tum multo etiam magis de vita ac ſcriptis Senecæ: quem vt accepero, in eodem te genere, vt potero, remunerabor. Illis quæ ais in vndecimo meo aliorſum ab iniquis capi poſſe, medêre, vt vis. Sin fortaſſe integrum non eſt, omitte ſanè iſtam curam. Ego ante tres aut ſummum quatuor menſes efficiam, ne quis aut de voluntate mea erga te, aut de iudicio dubitare poßit. Ni fecero, tum tu ſanè de me, vt de homine parùm bonæ fidei, conqueritor. Amemus inter nos, mi Lipſi, eò conſtantiùs, vt vrantur ac ringantur iſti, qui amicos eſſe nos nollent. Quæſo de tuarum omnium rerum ſtatu, fac me, cùm primùm poteris, certiorem. Vale mi Lipſi: cuius ego nunc ſuauiſſimum os intueri mihi videor. 6. Idus Febr. ROMAE.

Literas

Literas tuas Kalendis ipſis Februarij accepi: ne me tardiorem fuiſſe in reſcribendo putes, neq; antea fuit tabellariorum copia.

M. ANTONIO MVRETO
S. D. IVSTVS LIPSIVS.
III.

CAVSSA mihi ſcribendi nata ex tuis ad Plantinum literis: quas cum gaudio vidi, cum motu animi legi. Vel in manu tua conſpecta lætabar: quanto magis in hoc animo, & tam inſigni teſtimonio amoris? quem ſi à quoquam mortalium, à te certè volo. Ita adoleſceas iudicaui, ita nunc, conſenſum quendam eſſe conſpirantis iudicij noſtri & naturæ, qui ad coniunctionem, quæſo te, valeat, non ad æmulationem, aut, quod pudet me dicere, ſimultatem. Et fuêre tamen improbi homines, qui id ſperarent: à quibus alia quædã ad me delata, olim nõ nego: ſed vana, falſa, vt nunc video, & quibus caput, homines non profeſti ſolùm, ſed vtriq; noſtrûm infeſti. Ea, per communes Deos, deasq; obliteremus mi Amice: & beneficijs inter nos certemus, non querelis. Electorum librum iam nunc vulgaui: paro Saturnalium ſermonũ, & de vita ac ſcriptis Annæi Senecæ, quem ne inuitus ad te miſerim, quaſi vadẽ amicitiæ coeuntis & ſaneſcentis. Etſi quid in ea ægrum? nec aliud peccatum vtrinque, quàm ceſſatione, & amicitiæ, vt ſic dicam, inuſu. Quod ipſum emendemus. Viximus amiciſsimè vnâ, viuamus porrò, & moriamur. En ego ille, cuius ingenium & os coràm pro-

probaſti: nec amorem abſentis requires profectò aut fidem. Te vt eundem ſperem, faciunt paucula, ſed impreſſa & ſignata epiſtolæ tuæ verba: quæ ruminor identidem & examino, vt ſolent amantes. Vale. LVGDVNI in Batauis, ad magnum & ſine terminis mare. 3. Kal. Decemb. M.D.LXXI.

M. ANTONIVS MVRETVS HIERON. MERCVRIALI S. P. D.

IV.

CVM tuæ literæ ad vrbem allatæ ſunt, Tibur iam omnes, vt nos quotannis facere ſolere ſcis, ſeceſſeramus, eò illas accepi biduo, aut triduo ſerius: Tibure autem, neq; Hippocratem habebam, neq; Gellium, expectandum denuò fuit, dum Roma arceſſerentur. Allatis, ecce tibi aliud incommodum, corripit me febricula, non illa quidem, vt euentus poſtea docuit, periculoſa: ſed quæ tamen animum nonnullo metu ſuſpenſum ab omni ſcribendi cogitatione auocaret. Hæc ideo, ne mireris me ad tuas tardius reſpondere. Locus eſt ex libello περὶ τροφῆς. οὐκ ἔστι, γίνεται δὲ ἐν τούτοισι καὶ πλείω, καὶ ἐλάσσω. Huc ego addebã illa ex Gellio: aut potius pro illis, οὐκ ἔστι καὶ ἔστι, ſupponebã illa, ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. Quod ſi tibi quoq; ita videtur, non dubito quin verum ſit, ſin tu ſecus iudicas, nunquam mihi dubium erit, quin tua ſententia verior ſit. Semper enim non in his modò rebus, quarum tua propria poſſeſſio eſt, ſed in omni literarum genere, iudicium tuum libentiſſimè antepo-

anteponam meo. Vale, meq́; ama, & certò tibi perſuade, te à me mirificè & amari, & coli. TIBVRE. Kal. Septemb. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS HVB. GIPHANIO S. D.

V.

LITERAE *tuæ, ſupra quam dici poteſt, mihi grata fuerunt: cùm enim iampridem te valde amarem, mirificè cupiebam animum illum meum tibi notum eſſe, non dubitans fore, vt viciſſim abs te amarer. Sed ad eas idcirco ſerius opinione tua reſpondeo, primum quia eas quoque ſero admodum accepi, hoc eſt, Kalendis Ianuarÿs ipſis: in quo mihi viſum eſt etiam ineſſe aliquod lætum ac proſperum omen, vt ſpem vel ex eo aliquam conceperam, totum hunc annum* σὺν θεῷ δ᾽ ἀρξόσεται, *mihi fauſtum ac felicem fore. Deinde tentare volebam, num quid, antequam ſcriberem de Gellio, quale tu cupis, efficere ac præſtare poſſem. ſed nihil adhuc repertum eſt, quod quidem ſit magni pretÿ Spes adhuc vna reliqua eſt, in bibliotheca Cardinalium Farneſÿ & Zforzæ, quas nondum excuſſi: id quod, noli dubitare, quin diligenter facturus ſim, cùm primum per occcupationes meas licuerit: quæ ſanè & multæ ſunt, & eo moleſtiores, quòd alienæ ſunt ab omni genere literarum Sed multa ferenda ſunt ÿs omnibus qui coguntur aliena, vt ille ait, viuere quadra. Tu verò mi Giphani, qui & ingenio excellis & doctrina abundas, & ea es ætate, quæ ſit labori ferendo*

do.perge,vt facis, aliquid aſsidue elaborare, quod & tibi gloriæ ſit,& nobis ac poſteris vſui. Nam de Lambino quidem nihil video cauſæ,cur eius obtrectatio deterrere te aut abducere à ſtudio debeat Ille in te fuit, qui in alios ſolet. Et, ita mihi omnia quæ cupio eueniant,vt ego valdè mirabar,ſi tibi eum impune laudare licuiſſet. Ita enim homo eſt: eis ſolis primum inuidet,quibus plurimum debet. Quomodo me acceperit, nôſti:quantum autem mihi debeat,& ipſe,& alij plurimi nôrunt.Tu verò pro vno frigido obtrectatore,habiturus es innumerabiles,qui te ac labores tuos laudibus in cælum ferent.Sed hæc alias. Peto à te vt me ames:neq; de mea ergate propenſiſsima voluntate dubites.Plura ſcriberem:ſed vrget hic amicus meus, vir bonus,& literatus, quo nomine eum à te quoq; humaniter excipi volo. Is cùm ſtatim diſceſſurus eſſet, vix ad hæc ipſa ſcribenda ſatis mihi temporis dedit.Quare ignoſces etiam ſi quid fortè minus accuratè ſcriptum erit Quæſo te,ſcribito aliquid ad Berzeuicæum noſtrū & ſignificato ei,multum acceſsiſſe ad veterem meam erga eum beneuolentiam,quod conciliator fuerit amicitiæ noſtræ:Item illud,me paucis diebus ad eius literas quas vna cum tuis accepi , copioſiſsimè reſponſurum, Saluta etiam mihi diligenter Clariſsimum virum Paulum Foxium Oratorem Regium: qui quando tanti me eſſe duxit,vt me ad ſcribendum, litteris ſuis excitandum putauerit,mirari non debebit, ſi quando ego honorifica ipſius appellatione ſcriptum aliquod meum exornare non verebor. Mi optime & eruditiſsime Giphani,etiam atq; etiam vale. ROMAE prid.Id.Ian. M. D. LXIX.

EIDEM,

EIDEM.

VI.

PVDET *me tam ſerò ad literas tuas reſcribere: ſed velim, qua humanitate es, ignoſcas occupationibus meis, non magnis illis quidem, ſed multis tamen & moleſtis, quæq; me interdum cogant magno cũ meo dolore minus erga amicos officioſum eſſe quàm vellem. Impetraui tandem librum à Fuluio, qui* ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν *minime reſpondit expectationi meæ. Nam neq; totus eſt ille noctium Atticarum ſcriptor, neq; quod eſt, valde diligenter ſcriptum eſt. Contuli quicquid erat accuratiſſime ipſemet cum meo Gryphiano anni M. D. XLVI. Quod aliter quàm vulgo repperi, id omne tibi hic cum fide repræſentabo. Primum igitur moneo, librum Fuluij* σύμμικτα *quẽdã eſſe ex Gellio ſiue Agellio & ex Valerio Maximo, ita vt alternis ſingulis Agellij capitibus ſingula Valerij ſubiuncta ſint. Idq; nullo certo ordine. Græca nuſquam comparent: niſi paucis admodum locis: idq; vbi vna tantum aut altera vox Græcè ſcripta erat. Iam tu facilè potes conijcere librũ non valdè magni pretij eſſe. Antiquus tamen videtur. Ac ne te diutius ſuſpenſum animi teneam: quid in eo à vulgatis editionibus diſcrepet accipe. Scriptoris nomen ita in eo libro fere notatur A G ſemel tantum omnibus litteris AGELLIVS. Sed ſcis in Pandectis PANTONIVM eſſe pro P. Antonio, CARFANIAM pro C. Afrania, vt quidem nonnulli putant. Sic MAVRELIVM aut MAVRILIVM dixerũt, qui erat M. Aurelius. Sed hoc tu videris. Iam enim clamat Lambinus indocte atq; inſcienter facere, qui hunc ſcriptorẽ*

Agellium vocent: itaq; verendum eſt, ne det aliquam pugnam denuo. Ego quidem Priſcianum veterem habeo, in quo aperte & conſtanter vocatur Agellius. Habeo & alia quædam argumenta non infirma, quibus adducor, vt exiſtimem rectius Agellium vocari, quàm A. Gellium. ἀλλὰ ταῦτα ὑμῖν μελήσει. *Cap. 17. libri primi, irarumq; & moleſtiarum. l. 5. rerumq; & moleſtiarũ. eodem Satyra, Satura. ita etiam alibi ſæpe. lepido quidem ſcr lepide quidem cap. 19. deſiperet, riſit. deſiſt. appoſuit. apponit. deuſſit, deurit. reliquos ſex an eodem, &c. illud, an, abeſt à libro vetere. cap. 20. Græca omnia latinis litteris notata ſunt, præter illa in extremo* μήκως ἀπλατὴς. *in eodem; metæ triangulæ. & in fine in latabile. qualia poſthac non notabo. vt neq; illa adferre, adponere, non vt vulgo, afferre, apponere: & ſimilia. quæ vix vnquam aliter ſcripta in libris veteribus reperias. cap. 23. ſcriptaq; eſt à M. Catone. venuſtato atq; luce. cùm hæc dictaui. Tum cùm in ſenatu. percunctata eſt filium. Ita ſemper hoc verbum ſcribit: non vt vulgo quidem percontari. Tum puer matre vrguente. vtrum videretur vtilius. quid ſibi poſtulatio iſthæc vellet. ne introeant præter ille vnus Papirius. (hoc verum puto.) in ætate prætexta prudentiam. cap. 24. poſtq. mortem adeptus Plautus. (hoc quoq; fortaſſis rectum ſit) Cap. 25. Induciijs mũmnſum aliquo. Ergo, menſium, Ceſſationem iſtam pugnæ pacticam. ius pacti cauſa. non pugnetur, nihilq; incommodetur. cap. 26. poſt cotidianas lectiones. Ita ferè ſemper ſcribit, non quotidianas, etſi hoc quoq; modo interdũ. in ipſius commentarijs. neque iam querimoniam aut gemitus*

beiula-

beiulatuſq́;. Non ita eſſe Plutarchum, vt philoſophum deceret. tu hoc age ἀοργησίαν *&* ἀναλγησίαν.

Libro ſecundo.

Cap. 1. ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoq;, &c. Valitudine. Ita ſemper, vt & beniuolus & maliuolus. Quæ in belli Peloponneſiaci principiis ipſam Ab ciu. interneciuo gerere. cap. 6. Nonnulli ex Grammaticis. A timidos nautas. Omnia iam vulgata hæ tres voces abſunt à libro vetere. Inlaudati. & ſi ſemper. non laude ſolum indignus, ſed detetione. Ego ſuſpicor legendum, deteſtatione. ſqualentem, ſemper. non, vt vulgo. ſquallentem. quam iacere, vnde id verbum, &c. aut vento aut puluere laborare videmus. duæ poſtremæ voces abſunt à libro vetere Hannibal (ſic ſemper) M. Tullius IV. in Verrem. non vt ab hoſte. Nemo quiſquam tam effictus eſt moribus, ἴσως *effl. ctis. Inlaudatus quoque igitur finis eſt, &c. Sic in actionibus ciuilibus aut laudari dicitur qui eſt nominatus. Rectè autem ſcripſiſti, legendum ibi eſſe, auctor. Illaudabilis & innominabilis, duæ poſtremæ voces abſunt. Dianæ Efeſie. Sic & Fauorinum non Phauorinum, & alia quædam eodem modo. auro & purpura prætextæ. cap. 7. Omnia quæ pater. imp parendum. Super ea prius quæ dicta ſunt. vt acceßitum venire. Catilina aliquo aut Tubulo. Non ergo eſt integra propoſitio dicendum. Ego dicentium. cap. 21. procedentis noctis ſpatio. Sed ego, inquit, cum Lælio. lego autem L. AElio. triones ruſtico ceteto vocabulo. elegantiuſq; eſſe viſum. cap 22. Atq; etiam appetebamus, regioneſq; eſſe cœli quatuor. Septemtriones. Iapyx & Iapygem ſemper per literā I.*

 Sed

Sed qui ab aſtiua & ſolſtitiali meta venit. Africus, qui Græcè λὶψ. vnum meridionalem ventum. Sunt qui pro octo 12. faciũt, tertios quatuor in media, &c. Cur mediæ ſeptentriones eadẽ. &c. in ſuis quiſq; regionib. quẽ ſæuiſſimũ putãt. Apuli eodẽ quo ipſi ſunt nomine. ἕλκον φε αυτον ωιο κηκιας νεφος. Ego ἕλκων ἐφ' ἀυτὸν ὡς ὁ καικίας νέφος. Vocem κακὸ omnino delendam puto, neq; ſane eſt in illo vetere. cap. 26. aliter oſtrum, aliter crocũ, nihil à vocabulo rufi differunt. in ijs tamen colorib. q. m d. denominandus. Nam phœniceus q. t. G. φοίνικα dixiſti, & rutilus, & ſpadix phœnicei συνώνυμ☉. Laſitudinemq; minuam. Rudibus autem eſt rufus atrior, & nigrore multo inuſtus. Luteus contra rufus color eſt dilutior Vnde ei quoq; &c. Noſtris autem veteribus Caſia. quod in verſu H. eſt id facis. cap. 29. neq; imperioſe. iret cibum quæſitum. ideirco die craſtini. miſit qui amicos roget. Mater iubet eos animo otioſo eſſe. Sol feruit, & ſit nihil. & dies amici nulli erant. Ego legendũ puto. Sol feruit. & ſit nihil. it dies. amici nulli erant. Vos modo, inquit, aduertite. In ipſo enim iã vertitur, cuia eſt res, non aliunde petitur. migrauit. ſeges à domino, &c. leui plerumq; & inani fiducia. Sperabam me quæ reliqua ſunt perſcripturum. Sed interpellor. Ea tamen, ſine vlla dubitatione, intra quatriduum mittam. Ac ſi quid aliud eſt, quod me tua cauſſa poſſe arbitrere peto à te mi Giphani, vt tibi planè perſuadeas te mihi ex animo cariſſimũ eſſe, meq; omnia quæ ad te pertinebunt, ſemper ſtudioſè ac diligenter procuraturũ. De locis quos emendaſti in epiſtolis Ciceronis, auctor tibi ſum, vt eos ad Manutium mittas. Et tibi ad eam rem operam meam dico. Spero eum, vi[...]

vir

vir bonus, non diſsimulaturum eſſe, quid à quo accepe-rit. Vale. Romæ XVII Kalend. Ian. M.D.LXIX. Cla-riſsimo oratori, quæſo vt plurimam ſalutem meo nomi ne impertias.

EIDEM.

VII.

RISI, conferens Lambiniana cum tuis, & præter ea, quorum tu indicem ad me miſeras, alia etiã complura repperi. Tu quæ ab illo in puteũ illum merſa ſunt cũ tibi commodũ erit, in lucẽ extrahas, tibiq́ vindices, cẽſeo. Quod me laudat: vellẽ tam meritò id faceret, quàm olim immerito notauit. Equidẽ poſſum tibi Giphani oſtendere tibi, ſi hic ſis, literas ipſius manu ſcriptas, quibus mihi gratias agit de locis quibuſdam ſibi explicatis, quos ipſe poſtea queſtus eſt à me ſibi ſubreptos eſſe. Et eas literas diligenter adſeruo, non vt edã, neq; enim tanti eſſe duco. ſed vt oſtendã interdum amicis, ſi quando de me & Lãbino ſermo incidit. A me quidẽ ſibi metuere non debet. Nunquã natura contentioſus fui: & nunc quotidie magis Lenit albeſcens animos capillus. Tua potius cauſa verendũ eſt, ne à quopiã audiat ὢ γεζὸν ἢ μάλα δή σε νέοι λίρσᾶ μαχόται *Sed hæc omittamus. De Tubulo, ita planè in Fuluij libro omnibus literis ſcriptum eſt cap. 13 l. 1. neq; quod diuulgatũ eſt placet, neq; conrecturatua, ꝙ venia tua dictũ ſit, mihi explet animũ. præcipuè cũ ſtatim ſequatur. Tum magiſter* ἀρχιτέκτων. *Cogitandũ igitur. ſi quid melius. In libro Fuluij, ſcito, nõ tantũ primũ c. lib 1. ſed omnia omninò, in quib. nihil notatũ à me videbis, deſiderari. Libri moles eſt perexigua: & in eo ipſo admiſta vt dixi*

Valerij Maximi capita prope pari numero. Orbio ibi ſcriptum eſt, non Orciuo. Libri ſecundi caput decimũ in eo libro non eſt. De ſcriptoris nomine expecto quæ polliceris. De prænomine Nepotis nihil habeo. niſi quod ſemper ſuſpicatus ſum ex C. Cornelio Nepote, librarios, qui eandem literam bis ponere laborioſum putarent, feciſſe Cornelium: ſæpè hoc ita commiſſum ſcio. Quæ reliqua ſunt in Gellium, ſupereſt: vt exſoluam. Illud mihi moleſtum eſt, quod eorum librorum, quos tu maximè requiris vix πολλοςημόριον *quoddã eſt in Fuluij libro. Cap. 5. lib. 3. Arceſilaum. Sed hoc prætereundum erat ad te ſcribenti, & talia poſtea omittentur. Incorruptus tamen & à ſtupro integer. Nam quum vocem infractam prioribus an poſterioribus. Cap. 6. in VII. problematorum. Cap. 9. memoria atq; ammiratione. ſic ſæpè ſcriptum reperias. Colore puniceo, florea & comanti iuba. Argos euertiſſe, cupidineq; habendi. Eum Caßium poſtea 5. n. eſt, victis partibus f. q. e. s. miſera morte oppetyſſe. Cap. 15. Polycritan. Is Diagoras tris filios. eos omnes vidit. Cum populus gratulabundus. ibidem in ſtadio. in oſculis atq; in manibus. non diu poſt eam pugnam exanimata eſt. Poſt hunc locum vſq; ad librum nonum. nihil eſt in illo libro vetere. In libros ſequentes quædam ſunt pauca quidem, ſed in ijs tamen quædam non contemnenda. Ea, ſi voles, ad te mittentur. ſimulq; ſi quid erit aliud quo hoc tuum inſtitutum à me adiuuari poſſe arbitreris.*

Vale Romæ prid. Kalend. Ianuar.

M. D. LXIX.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI

VARIARVM LECTIONVM in libros præfatio.

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM, CARDINALEM AC PRINCIPEM ILLVSTRISSIMVM, SINGVLAREM omnium honeſtarum artium Patronum.

IIX.

MAGNOPERE *peccare mihi viderer Hippolyte, Cardinalis illuſtriſsime, ſi ocium illud, quod & plurimum & honeſtiſsimum tua mihi benignitate conceditur, alia vlla re, quam litterarum, & earum artium, quibus te inſigniter obiectari video, aſſidua tractatione conſumerem. nam cum ea te præcipue cauſſa commouerit, vt aditum mihi ad familiaritatem tuam vltro patefaciendum putaris, quòd ad te de mea erga illas incredibili voluntate, meis fortaſſe ſcriptis. & amicis de me ſummorum hominum concitata ſermonibus fama peruenerat: quis me ferendum putet, niſi quam de me opinionem incognito adhuc & abſente conceperas, eam præſens ipſe omni ſtudio, omniq́; corporis & animi contentione confirmem? Ita igitur facio, quarum artium ſingularis pulchritudo mentem meam, vſq; à puero, admirabili quodam ſui deſiderio incenderat, eas nunc demum beneficio tuo aliïs omnibus curis ſolutus, magno & alacri animo perſequor: neq; ſanè committo, vt qui me tibi tanquam ho-*

minem & non ineruditum, & eruditionis ac doctrinæ ſitientiſſimũ commendarunt, cùm in illo priore indulſerint amori erga me ſuo, in hoc etiam altero eidẽ obſecuti, ac non potius id quod exploratũ haberent, verè apud te teſtati eſſe videantur. quod cum facio primũ, quo nihil dulcius eſt, nihil optabilius, naturæ meæ propenſionẽ ſequor. Verè enim hoc tibi affirmare poſſum. ſi quis mihi deus omnes opes, omnia commoda, omnem potentiam proponat, ea lege ac conditione, vt ſemel deponam hæc ſtudia, & has qualeſcunq; litterulas, altrices adoleſcentiæ meæ, fidiſſimas meorum omnium temporum comites deſeram: nunquã id faciam: neq; quicquam tãti eſſe ducam, quod mereri velim, vt à iucundiſſimo earum amplexu & cõtubernio abducar. quare, vt dixi, cùm in eas toto pectore incumbo, naturæ meæ pareo: idq; facio, quod ſi facere vetarer, vitalem mihi eſſe vitam non putarem. deinde, quo mihi nihil prius ac potius neq; eſt, neq; eſſe debet, voluntati tuæ, morem gero, ſæpe enim mihi, quæ tua eſt humanitas, affirmaſti, nullum tibi à me genus obſequij præſtari poſſe iucundius, quàm, ſi omne tempus arbitratu meo ponerem in litteris & aliquid aſſiduè, quantũ in me eſſet, excuderẽ, quod & mihi ornamento, & alijs vſui, & tibi delectationi eſſe poſſet, neq; verò me, vt id faciã, oratione tantũ cohortaris, verũ etiã exemplo. Quid enim facere nos oportet, quicunq; tuis opib. non aliã ob cauſam fouemur, ſuſtentamur, ornamur, quã vt in his ſtudijs omni cogitatione defixa, dies noctéſq; exerceamur: cũ te, te inquã ipſũ, quẽ moderatrix humanarũ rerũ prouidentia in altiſſimo dignitatis gradu collocauit, perpetua grauiſſimorũ munerũ procuratione diſtrictũ tenere-

ri voluit inter tot, tā graues, tā multiplices curas, tantopere ad tranquillitatē & ſalutem publicā pertinentes, quotidie tamen aliquid tēporis harū artiū tractationi tribuere videamus? Nimirū & vnuſquiſq; noſtrū natura ſua, vt ait poeta quidam, ſemina ſequitur: & quibuſcū diu ac familiariter vixit, eorū mores & inſtituta viuendi facilè ac libenter imitatur. Te verò cū omnis honeſtatis ac dignitatis amātiſſimū, omniū quæ ad comparandā verā ac ſolidā gloriā pertinent, appetentiſſimū natura genuiſſet: conſecuta deinde FRANCISCI VALESII, Galliarum regis optimi, ac maximi, intima illa, qua tot annos vſus es, conſuetudo magis etiā incitauit ad eaſdē illas vias, in quas ipſa te natura deduxerat, animoſius & conſtantius perſequendas. Ille homines eruditos ad ſe ex omnib. orbis terrarum partib. ampliſſima eorū induſtriæ præmia ſtatuēs cōuocabat. idem illud exemplū iam dudū Italia te maxima cū tua laude, renouantē intuetur. Ad regalē illi⁹ menſam non vllū acroama aut libētius, aut ſæpius, quā vox alicuius eruditi hominis, audiebatur. epulæ quoq; tuæ quotidie nulla re magis, quā grauiſſimis & honeſtiſſimis virorū doctrina præſtantiū ſermonib. condiuntur. Ille igitur ad cæteras ſuas laudes eā addidit, qua nulla, meo quidē iudicio, maior eſt, nulla præclarior, vt cōmuni omniū populorū conſenſu Literarū pater *nominaretur. idē illud cognomē tibi apud poſteros tributū iri, cuiuis perfacilè eſt, q tuā erga homines liberaliū artiū ſciētiæ excultos munificā, planeq; regiā voluntatē cognouerit, augurari. Nos interea, q per te hoc ocio fruimur, oēm induſtriā eò cōferre oportet, vt quācūq; ratiōe poſſum⁹, heroicas ac prope diuinas virtutes tuas omni*

omni genere monimentorum ad immortalem poſt ritatu memoriam conſecremus. non quòd rerum à te geſtarum gloria noſtro teſtimonio indigeat: ſed quòd alia nobis via nulla relinquitur, qua ingrati animi notam effugere valeamus. Igitur alij quidem, quibus maior doctrinæ copia eſt, alia tibi grauiora, & maioris operæ inſcribent. ego autem, qui nondum eam facultatem conſecutus ſum vt à me quicquam egregium expectari debeat, ſcribam tamen qualiacunq; potero, & hiſce paruis ac tenuibus munuſculis teſtabor hominibus magnitudinem obſeruantiæ erga te meæ. Illud quidem certè omni ope conabor efficere, vt ſcripta mea, ſi nullam aliam ob cauſam in pretio ſint, vtilitate tamen tueantur ipſa ſe, & hoc ſaltem nomine à ſtudioſis hominibus non negligantur. quod & alias feci, & in ijs maximè, quos nuper apud te ſcripſi, Variarum lectionum libris. Primum enim cùm in præſtantiſſimis vtriuſque linguæ ſcriptoribus multa, vel temporum vel hominum culpa, corruptè & deprauatè legantur: eaq; res vel non animaduerſa errorem, vel animaduerſa moleſtiam & difficultatem legentibus obijcere ſoleat: eius incommodi vt pars aliqua per me tolleretur, operam dedi. deinde, cùm & illud conſtet, veteres latinos ſummo ſtudio eſſe in Græcorum imitatione verſatos, & eorum locorum, quos illi ab his acceptos in vſum ſuum tranſtulerunt, diligens & accurata notatio magnam his temporibus vtilitatem habere credatur: huius quoq; generis inſpergenda nonnulla eſſe duxi. narratiunculas etiam aliquot admiſcui quarundam hiſtoriarum quæ neq; contritæ ac communes eſſent, neque fore iniucunda cognitu viderentur. Vbi autem ita re-

tuli,

tulit, vt ab ijs, qui vel ætate noſtra, vel etiam ſuperioribus temporibus in hoc ipſo curriculo induſtriam ſuã exercuerant, diſſentirem: feci id, vt & natura & conſuetudo mea fert, liberè: ſed ea tamen moderatione ſeruata, vt, imminutam eſſe à me dignitatem ſuam, nemo conqueri poſſit, niſi qui tantum ſibi tribuat, vt errare ſe poſſe non putet, quod neq; cuiquam vnquam contigit, & maius eſt, quam vt conuenire in humanam fragilitatem queat. ſed nos quid fecerimus, ipſa res indicabit. teſtatum quidem omnibus eſſe volumus, nihil aliud nobis propoſitum fuiſſe, quàm vt ſine cuiuſquam offenſione, auxilij aliquid attuliſſe huic ſtudiorum generi diceremur. A te autem, Hippolyte Principum decus, etiam atque etiam petimus, vt qua nos humanitate in familiarium tuorum numerum recipere dignatus es, eadem hos labores noſtros, qui nulla re magis, quàm tui nominis auctoritate, nixi, in publicum prodeunt, tibi accipiendos putes: neque tam quid amplitudini tuæ conueniat, quàm, quid præſtari à nobis poſſit, expendas. nam & hæc ipſa nouis indies acceſſionibus creſcent, & alia ſuo tempore, quæ tibi gratiora fore confidimus, proferentur.

PRAEFATIO IN VERSIONEM LATINAM LIBRI QVINTI ETHICORVM ARIſtotelis.

IX.

CVM hunc Ariſtotelis librum vobis explicaturus eſſem, multis de cauſis mihi faciendum putaui, vt eam

vt eum prius latinè à me conuerſum ederem. Primum quoniam etſi in cæteris libris explicandis conatus eram efficere, vt ne ij quidem qui Græcarum litterarum rudes ſunt, aditum ſibi ad me audiendum peregrinitate ſermonis occluſum eſſe quererentur. Non obſcuris tamen multorum ſermonibus aures meæ quotidie verberabantur, conquerentium, crebro illo vocum græcarum interiectu retardari intelligentiam ſuam: Planiora ſibi multo & expeditiora omnia fore, ſi latinè dicerentur. Horum igitur ſtudio aliquid tribuendum eſſe duxi. Deinde ſubmoleſtum ipſi mihi nonnunquam erat, verū vt fatear, tantum quotidie operæ, ac temporis in reddendis ſingulis vocibus ponere: Vt mihi quoq; ſatius videretur, ſemel illo labore defungi. Nam cùm ſingulæ diſputationes noſtræ in vnius horæ curriculum concludantur, ex eoq; ipſo aliquid ſæpè multis occaſionibus delibetur, ac detrahatur, adhibenda parcimonia eſt, videndumq; omni ſtudio, vt id ſaltem quod datur, quā poſſumus optimè & vtiliſſimè collocetur. Iā è tam breui tempore non multum poteſt tractandis rebus relinqui, ſi aliquid ex eo ſingula verba decerpant. Præcipuè autem hic liber propter mirificam quandam rerum ac ſententiarum ſubtilitatem poſtulare quodammodo videbatur, vt, quò liberiores animi noſtri totos ſe ad eas penitus cognoſcendas darent, illa altera pars laboris & vobis & mihi demeretur. Fuêre & aliæ huius mei conſilij cauſſæ, quas nihil neceſſe habeo pluribus perſequi. Dedi autem operam quantum quidem in me fuit, vt Ariſtotelis non ſententiā modo exprimerem, ſed genus ipſum dicendi, quoad liceret, imitarer. Nam cum ſuo quiſq; modo, & loquatur & ſcribat, alioſq; anguſta preſſa,

preſſa, conciſa, alios ampla, copioſa, redundans delectet oratio: Non ſatis probo conſilium eorum, qui, cùm Ariſtoteles ſiccitatem quandam tenuitatemq́; dicendi, contra Cicero copiam & vbertatem adamauerit, neq; quidquam tam diſsimile ſit, quam eorum inter ſe dicendi genus Ariſtotelem tamen interpretantes, quia ſe, quam poſſunt Ciceronis ſimillimos eſſe cupiunt, quæ ab illo & breuiter, & ſubobſcurè dicta ſunt, ea huius more dilatant, atque diducunt. Sed ſuum cuique, vt dicitur. Ego an, quod volui, aſſecutus ſim, neſcio, aut potius id non aſſecutum eſſe me, ſcio: Certè quidem, quod in hoc genere optimum eſt, id me ſecutum eſſe, ac propoſitum habuiſſe confido. Neq; damno induſtriam eorum, qui aut ante me, aut poſt me (ſi quidem iam duodecim anni ſunt, cùm huius libri interpretatio mea primum edita eſt) in his rebus latinè tractandis elaborarunt: Quorum etiam quidam auxilio ad eam rem meo vſos eſſe ſe, non diffitentur. Neq; tantum, vt ille dixit, poſterior dies prioris diſcipulus eſt, ſed etiam magiſter. Multa aliter olim accipiebam, aliter hodie accipio: Græcos etiam libros, multo pluribus locis deprauatos eſſe video, quàm tunc arbitrabar. Itaq; neceſſe eſt, multa longè ſecus in eorum interpretationibus, quã in mea, legi. De quibus non intelligentes modo, ſed etiam eos, qui ſibi tales videntur, quorum omnis ætas magnã copiam extulit, iudicaturos eſſe proſpicio. Horum ego neq; alteros reÿcio, neq; alteros extimeſco, eſt eiuſdem ingenÿ, & eruditorum admonitiones amare, & indoctorum maledicta contemnere. Vbi, & cur à ceteris diſſenſerim, vos quidem & quotidie ex me ipſo, cæteri autem ex commentario, quem, cùm primum

lice-

licebit, edituri ſumus, intelligent. Romæ. Kalend. Martij, Anno M. D. LXV.

M. ANTONIVS MVRETVS BERNARDINO LAVREDANO ANDREAE F. PATRICIO Veneto S. P. D.

X.

PRAESTANTIVM Poetarum Bernardine Lauredane adoleſcens clariſſime, neq; magna vnquã copia & ſemper magna laus fuit. Copia ne fuerit, id in cauſſa eſt, quod in cæteris facultatibus, nemo eſt, duntaxat eorum qui hebeti penitus ingenio non ſunt, qui non adhibito labore, ſi minus excellere, at certè ad mediocritatem aliquam peruenire, ſe poſſe confidat: in hac, niſi ab ijs, quos ipſa quodammodo natura ad eam finxerit, labore, diligentia, vigilijs effici nihil poteſt. Ea ipſa res in hominum animis admirationem peperit poetarum, obſtupefactis videlicet hominibus, cùm viderent alios ſponte quadam, & propenſione naturæ, ſine vllo labore ea fundere, quæ cum omnibus eloquentiæ luminibus interlita, tum ſparſa multifariam eruditionis variæ notis, non tantum dulci ſono tenerent aures, ſed etiam omni genere affectuum, intimos audientium ſenſus, cogitationeſq; tentarent, alios contra ingenuarum artium ſcientia perpolitos, nulla tamen diligentia, aut diuturnitate ſtudij conſequi poſſe, vt aliquo inter poetas numero ac loco haberentur. Vt autem omni elegantis doctrinæ tractatione ita huius quo-

quo

que virtutis præſtantia, longè ſupra cæteros Græcorum hominum ingenia floruerunt. Romani & ſerius attigerunt poeticam, & coluerunt negligentius, & minimè longo tempore in rectè ſcribendorum poematum via perſtiterũt. ſiquidem cùm à rudibus apud eos poëtica profecta principijs tandem per multos gradus ad Vergilium perueniſſet, quo ego homine nihil ſtatuo fieri potuiſſe diuinius, ita poſtea cæpêre ingenia in deterius labi, vt mirum ſit, quanta, quam breui tempore, ſit conſecuta mutatio. Hiſpani poetæ præcipuè & Romani ſermonis elegantiam contaminarunt, & cum inflatum quoddam & tumidum, & gentis ſuæ moribus congruens inuexiſſent orationis genus, auerterunt exemplo ſuo ceteros à recta illa & ſimplici, in qua præcipua poetarum ſita laus eſt, & in quam ſuperiores omni ſtudio incubuerant, imitatione naturæ. itaq; ferè poſt Auguſti tempora, vt quiſq; verſum maximè inflauerat, ſententiam maximè contorſerat, eo deniq; modo locutus fuerat, quo nemo ſerio ſoleret loqui, ita in pretio haberi cepit. Quin etiam fucatus ille ſplendor, & adulterina eloquentiæ ſpecies ita nonnullorum, qui veræ eloquentiæ guſtum non habent, occæcauit animos, vt his quoq; temporibus extiterint Hiſpani duo, homines cæteroqui & in primis eruditi, & ſcriptis editis nobiles, quorum alter Lucanum Virgilio, alter Martialem Catullo anteponere veritus non eſt, quorum ab vtroq; ita diſſentio, vt, ſi quis Deus poteſtatem mihi optionemq; faciat, non dicam Virgilij, cui videor iniuriam facere, ſi eum vllo modo cum cæteris comparem, ſed Ennij alicuius, aut Furij, quam Lucani, multo ſimilem in ſcribendo eſſe me malim: inter Martialis

*autē & Catulli ſcripta, tantū intereſſe arbitrer, quan-
tum inter dicta ſcurræ alicuius de triuio, & inter libe-
rales ingenui hominis iocos, multo vrbanitatis aſper-
ſos ſale. neq; verò negauerim, multa in Martiale quoq;
non inſcienter dicta reperiri: ſed profectò deteriorum
longe numerus maior eſt. Latinæ quidē orationis nati-
ua illa, minimeq́; quaſi pigmentis infuſcata germani-
tas in Martiale nulla eſt, in Catullo præcipua. Iis de cau-
ſis cum ab illo altero, neſcio quo modo, ſemper abhor-
ruiſſem, Catullum contra nunquā, non mirabiliter a-
maui: itaq; legebam eum adoleſcentulus ſtudioſè, ma-
gnamq́; operam ad lepores illius intelligendos confere-
bam, nihil tamen minus cogitans, quam fore vnquam,
vt in eum commentarios ſcriberem. Sed, cùm haud ita
pridem veniſſem in Italiam, & vt eam regionem aſpi-
cerem, quæ qui æquo animo carēt, mihi quidē antiqui-
tatis memoriam ſatis colere non videntur, & me her-
cule, verum vt dicam, cùm alios eruditos homines tum
Paulum inprimis Manutiū vt cognoſcerē, quod in eius
ſcriptis mihi videbar animaduertiſſe, expreſſas quaſ-
dam excellentis doctrinæ, eximiæq́; probitatis notas,
mihiq́; diuina quadam virgula contigiſſet, vt non pe-
dem pene prius in hac ciuitate ponerem, quam in ami-
citiam ipſius familiaritatemq́; intimam admitterer:
ipſeq́; aliquot diebus poſt, de meis ſermonibus collegiſ-
ſet, quantopere me eius poetæ ſcripta caperent. Quin tu
inquit M. Antoni, quæ in hoc genere notaſti, ea in publi-
cum profers, fructumq́; laboris tui cum ceteris antiquæ
illa naturæ atq; humanitatis lege communicas? ibi tum
ego cum & longe aliarum virium opus illud eſſe dixiſ-
ſem & protuliſſem alia multa, quæ mihi ad eam cogi-*
tatio-

tationem ſuſcipiendam ſanè quam incommoda eſſent, eaq́; ipſe amicè admodū refutare pergeret,(noſti autē diuinam hominis illius in dicendo ſuauitatē) non prius deſtitit,quam me impulit deniq;,ſibi vt reciperem,me id primo quoq; tempore eſſe facturū.Neq; verò diu fidem meam liberare diſtuli,vt qui inter varias occupationes,homo alioqui laboris non nimium tolerans, hoc tamen,quicquid eſt,trium menſiū,aliquanto etiā minore,ſpatio abſoluerim.Nunc haſce vigilias meas Bernardine Lauredane,multæ ſunt cauſæ, quamobrē tibi dicatas velim. Natus es ex ampla cum primis & nobili familia,& ex qua ea Venetæ ciuitatis lumina extiterunt,quorum claritatem nulla vnquā inobſcurabit obliuio.Præterea eſt hoc generi veſtro prope fataliter datum,vt ametis literas,homineſq́; earū ſcientia excultos benignitate veſtra comprehendatis. Non longè abierimus:pater ipſe tuus,vir vt omnes norunt, omni egregiæ virtutis laude cumulatiſſimus, ita litterarū amore incenſus eſt,vt ea,quæ vbiq; plurimum valet, auctoritate & gratia permagnam optimorum librorum,ſignorum,numiſmatumq́; veterum, cæterorumq́; antiquitatis monimentorū copiam ex vniuerſa Europa diligentiſſimè collegerit. itaq; vt auguſta quædam Muſarum ædes,ita domus veſtra Venetijs ab eruditis hominibus frequentatur. Hæc cùm magna ſint,vt certè ſunt,tamē ex te ipſo poſſunt innumerabilia magis propria tua laudis argumenta deſumi:ingeniū excellens, acre ac indefeſſum literarū ſtudium,optimarum artiū cognitio tāta,quantā tu cum paucis alijs in iſtā ætatis viriditatē cadere poſſe docuiſti:tum,quod præcipuum eſt,ita compoſiti mores, vt iuuentus tua multorum ſe-

necΩuti exemplo eſſe poßit. Vel his ſuperioribus menſibus, cùm ad M. Antonij Triuiſani, principis optimi, propinqui tui luctuoſam bonis omnibus mortem funebri laudatione honeſtandam vnus ex omni Venetæ nobilitatis flore delectus es, quanta, Deum immortalem, orationis & grauitate, & copia, quanta omnium, qui aderãt, non approbatione tantum, verum etiam admiratione dixiſti? vt iam tum ſperare non dubiè ſenatus populuſq; Venetus cœperit, quæ tam diſertè in alio laudares, ea te aliquando re, atque operibus præſtiturum. Igitur cùm eam orationem in publicum emiſiſſes, nemo repertus eſt, qui non in cœlum tolleret, aut, ſi qui poſtea fuerunt, qui eam clanculum extenuarent verbis, eos ſatis conſtat, vel craßitdine ingenij, ne illius pulchritudinem peruideant, vel, ne pro dignitate commendent, veteri morbo perpetuæ in omnes bonos inuidiæ impediri. Acceſſère his prope quotidiani mecum Pauli Manutij de tua laude ſermones, in cuius tu viri ore plane habitas. ita enim frequenter, ita cupidè de te loquitur, vt mihi nunquam omnino, quam cùm de te dicere ingreſſus eſt facundior eſſe videatur. Attigi breuiter ea, quæ, me, vt hunc librum tuo nomini potißimũ inſcriberem, impulerunt. Nunc à te adoleſcens ornatißime, etiam atq; etiam peto: primum, vt munuſculũ hoc non ex ſua magnitudine, ſed ex meo tibi gratificandi animo ponderes: deinde, vt ſi quando eorum rationem inibis, quos eximiæ tuæ virtutis admiratio adiunxit tibi, me quoq; ſi videtur, eorum ad ſcribendum numero exiſtimes. Venetijs, Id. Oct. M. D. LIV.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS TORQVATO BEMBO PETRI F. S. D.

XI.

MAGNA felicitate mihi carere videor TORQVATE BEMBE, qui non ita mature in Italiam venerim, vt patrem tuum, virum immortalitate digniſsimum, videre atq; alloqui poſſem. nam & incredibilem quãdam voluptatem hauſiſſem ex illius heroũ aſpectu, qui aut ſolus, aut præcipuè effecerat, vt ne hæc ætas ſuperiorib. ſeculis inuideret: & effeciſſem, niſi valdè fallor, vt ipſe me, pro humanitate illa, qua complectebatur omnes, in quibus eſſet aliqua non alieni à Muſis ingenij ſignificatio, non vſquequaq; ſibi deſpiciendum putaret. Nunc, quando id, quod cuperem, conſequi nullo modo poſſum: certè quidem id, quod proximum eſt, ſedulo facio: colo, quacunq; ratione licet, memoriam illius: & cùm in omni ſermone, tum in ſcriptis meis, libentiſsimè facio, vt eum laudem, qui mihi neque à me, neque à quoquam ſatis laudari poſſe vnquam videtur. neque verò ita ſum amens, vt ad gloriam ipſius quicquam meo teſtimonio poſſe adijci cenſeam. Sed ita planè iudico: vt Deus, qui nullius præconio indiget, laudari ſe tamen ab hominibus vult: ſic beatas illas mentes, in cœlum receptas, & cum Deo coniunctas gaudere, cùm ſe à nobis coli ac celebrari vident. ergo perinde ac ſi huius rei ſenſus ad Petrum ipſum Bembum peruenturus ſit, ita de ipſius admira-

bili doctrina, ſingulari eloquentia, ceteriſq; virtutibus, quoties occaſio eſt, prædico. quod ſiue ita eſt, gaudeo: ſiue ipſe me fallo, tamen hunc errorem, qui me tantopere delectat, mihi eripi nolim. Equidem non ſolum, quæ ille nobis monumenta ingenij ſui plurima ac pulcherrima reliquit, accurate peruolutare, verum etiam imagines corporis ipſius ſtudioſè contemplari ſoleo, magnamq; ex eis oblectationem capio: quod illæ mihi ipſum ante oculos conſtituere videantur. Iam ſi aut depictam in tabula aut marmore expreſſam aut in ære, argentóue inſculptam Petri Bembi imaginem prope diuino cultu afficere ſolitus ſum: quid me tibi facere par eſt Torquate Bembe, quem nobis diuinus ille vir viuam & ſpirantem, tum corporis, tum multo magis ingenij ac virtutum ſuarum imaginem reliquit? Itaque vt intelligas, te à me tanti fieri, quanti æquum eſt, & talis viri filium, & talem filium, qui paternæ gloriæ præclare omni ex parte reſpondeat: mitto ad te muneri Tibullum, hoc eſt, eum poetam, quem pater tuus feliciſſime expreſſit, emendatum à me, & breuibus ſcholijs illuſtratum, qui tibi teſtimonium aliquod ſit incredibilis obſeruantiæ erga te meæ. Paruum munus, fateor: ſed & à magno animo proficiſcitur, & maiora alia ſubſequentur, ſi hoc tibi non ingratum fuiſſe cognouero. Vale Non. Maij.

M. D. LVIII. Patauio.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO GONZAGAE FERDINANDI F. S. D.

XII.

NON iniuria dubitatum eſt à veteribus FRANCISCE GONZAGA adoleſcens præſtantiſſime, Tibullóne an Propertio deferendus eſſet inter Latinos poëtas elegiæ ſcribēdæ principatus. nam vt inſunt in vtroq; permulta, quæ eos vulgarium numero exemptos, in edito atq; eminenti ſtatuant loco: ſic propria quædā extāt, & elucent in vtroq; virtutes, quib. vterq; alterius palmā ambiguam facere videatur. ſumma in Tibullo elocutionis elegantia & proprietas: ſumma in Propertio eruditionis poeticæ copia & varietas: in illo Romana prope omnia, in hoc pleraq; tranſmarina: illum, natiua quædam, & incorrupta Romani ſermonis integritas, in media vrbe natum & altum eſſe, perſpicuè oſtendit: hunc præter cætera forma & character ipſe dicendi in Græcorum poetarum ſcriptis aſſiduiſſimè verſatum eſſe demonſtrat, cumq; à ſapientiſſimis viris traditum ſit, duo eſſe præcipua poeticæ dictionis ornamenta, τὸ σαφὲς, καὶ τὸ ξενικὸν, illo Tibullus, hoc Propertius excellere videtur. mollior ille, & delicatior: neruoſior hic & accuratior. illo magis oblectere: hunc magis, vt opinor, admirere. illum iudices ſimplicius ſcripſiſſe, quæ cogitaret: hunc diligentius cogitaſſe, quid ſcriberet. in illo plus naturæ, in hoc plus curæ atq; induſtriæ fuiſſe perſpicias. Quæ cùm ita ſe habeant, perdifficile eſt, decernere ac conſtituere

vter alteri præſtet. nam ſi præcipua laus poetarum in imitatione conſiſtit: mihi quidem videtur Tibullus varios illos fluctuantis animi motus, quibus amantes agitari ſolent, melius imitatus eſſe. ſin, vt quicq; ad optimum proximè accedit, ita ipſum quoque optimum iudicandum eſt. crediderim ſanè veterum illorum Græcorum, ac præcipuè Callimachi, Propertium haud paulo ſimiliorem fuiſſe: qua etiam fiducia ipſe ſe Romanum Callimachum vocare auſus eſt. Sed hæc vt ſunt, neq; noſtrum eſt, neq; cuiuſquam hominis pudentis & conſiderati, qua de re veteres illi, quorum fuit & doctrina maior, & iudicium acrius, non liquere pronunciarunt, de ea certi quicquam conſtituere, & litem ſecundum alterutrum dare. ſatius fuerit, vtrinq; ſtudioſe ac diligenter euoluere; vtriuſque virtutes accurate perpendere, vtrunque ſibi ad imitandum proponere, ſi quando fortè nos ad tentandum idem poematis genus aut voluntas adducet, aut naturæ impetus feret. quæ ego omnia, FRANCISCE GONZAGA, quantum quidem in me fuit, ſummo ſtudio adoleſcens factitaui. non enim facilè conceſſerim multis, qui hos poetas, aut ſæpius, aut accuratius legerint, aut verò plus operæ poſuerint in eorum virtutibus imitando exprimendis. Ex quo autem in me iuuenilis illa, qua ſtudia poetica fouentur, alacritas deferbuit, animumq; ſibi meum grauiorum, & hac ætate digniorum artium tractatio vendicauit, temperare mihi tamen non poſſum, quin ſæpe eos in manibus habeam, horiſq; ſubſeciuis grauiorum ſtudiorum aſperitatem hoc quaſi condimento amœnitatis mitigem ac molliam. quin etiam vt non occupationes tantum meæ, verùm remiſſiones

quoq;

quodq́; animi afferant aliquid vtilitatis hominibus: confero ſtudium non mediocre ad libros eorum perpurgandos, & ad locos: ſi quos mihi fortè intelligere videor, qui non ita ſint omnibus perui͡j, explicandos. tale igitur quiddam his diebus in Propertio præſtiti: & cum admirabili deſiderio tenerer inſinuandi me aliqua in amicitiam tuam, iter mihi ad eam præmunire hoc munuſculo volui. Vt autem à te cognoſci cuperem, ne viuam, ſi me aut diuitiæ, quibus abundas, aut generis tui claritas, aut quicquam deniq́; præter maximas tuas, & iam nunc omnium ſermone celebratiſſimas virtutes incitanit. nam opulentorum, qui honeſta ſtudia ſpernant, non modò ambire, ac perſequi, ſed aſpernari etiam, ac refugere amicitias ſoleo, non ſemel expertus, nihil eſſe eiuſmodi hominibus, φορτικώτερον: generis autem nobilitas in i͡js demum habet aliquid gloriandum, qui faciunt id, quod tu, hoc eſt in i͡js, qui omni ope moliuntur efficere, vt ne minus ipſi ſplendoris poſteris ſuis tradidiſſe, quàm à maioribus accepiſſe videantur. itaque colunt te quidam homines, & obſeruant vt magni illius FERDINANDI GONZAGAE, ſapientiſſimi. fortiſſimi. fortunatiſſimi imperatoris, filium: ſed multo te, mihi crede, impenſius colunt, quod eam te viam ingreſſum, aut potius in ea iam longè progreſſum vident, in qua ſi, vt ſpes minimè dubia eſt, perſtiteris, non ille apud poſteros tot victori͡js, tot opimis ſpoli͡js, tot trophæis, quàm te filio, clarior ſit futurus, ſed illius quidem res geſtæ cum aliorũ monumentis celebrabuntur, tum præcipuè ſcriptis Antoni͡j Poſſeuini͡j, familiaris tui, eruditiſſimi hominis, & ad conſcribendam hiſtoriam facti, tradentur memoriæ

N 5 *moriæ*

moriæ hominum ſempiternæ : tuas autem hoc loco pluribus perſequi nolo : tum, ne modum epiſtolæ excedam, tum, quod mihi veniunt in mentem Euripidis verſus.

Αἰνούμενοι γὰρ οἱ 'γαθοὶ, τρόπον τινα
μισοῦσι τοὺς αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶσ' ἄγαν

Id tantum te orabo, vt, cùm à Philoſophiæ ſtudijs, in quibus te quotidie Bernardinus Tomitanus, ſingulare Patauini gymnaſij decus, exercet, relaxare animum voles, Propertianæ lectioni temporis aliquid tribuere ne graueris: in qua ſi comitem tibi, vt facturum auguror, Hippolytum Capilupũ, Epiſcopum Fanenſem des. incredibili & virtute, & doctrina hominem, aſſumpſeris, habebis, qui tibi poſſit ea, quæ à me vel omiſſa vel non ſatis intellecta ſunt, vnus optimè omnium interpretari. Vale. Patauij, Kal. ſext. CIↃ IↃ. LVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS LEONARDO MOCENICO, ANTONII PROCVRATORIS F. Patricio Veneto S. P. D.

XIII.

QVOD, me ſæpe in quotidiano ſermone, Leonarde Mocenice, deplorantem audire potuiſti, magna ineſt in veterum ſcriptis & deprauatio, & difficultas. quarum vtranq;, qui pro ſua virili parte tollere moliuntur, operamq; ad eam rem ſtudioſis hominibus profitentur ſuam, ij mihi & labores ſuos collocare fru-

ſtuoſius, & ad extruendam ſibi nominis immortalitatem firmiora, & ſolidiora fundamenta iacere videntur, quàm qui hunc emendandi ac declarandi laborem tanquam & pleniorem moleſtiarum, & abiectiorem quodammodo, atq; humiliorem refugientes, ſcribentis latinâ græcáue lingua orationibus, aut poematis, eiuſdemq; generis alijs, ſua nomina poſteritati commendare malunt. Primum enim cùm è veterum monumentis, tanquam ex opimis, & pinguibus paſcuis, quæ ad ſaturandos humanitate animos pertinent, omnia colligantur: profectò & euellere noxias herbas, quæ in eis, cultorum negligentia, pullularunt, & excisis ſiquas iter impediunt, ſentibus, aditum ad ea faciliorem efficere nituntur, negari non poteſt, quin præclarè omninò de humano genere mereantur. ſiquidem vt qui aut parum puris, aut ad conficiendum difficilibus vtuntur cibis integritatem valetudinis, firmitatemq; virium adipiſci vix queunt: ita qui aut parum emendatos libros, aut parum ad intelligendum faciles verſare coguntur, næ illi valdè bono ingenio ſint oportet, ſi aut vllum ſermonis leporem, aut vllã exquiſitioris doctrinæ elegantiam conſequuntur. Quàm multa barbara vocabula, quàm multa vitioſa genera loquendi, propter librorum corruptionem, vſurparunt ij, qui ſe noſtra, patrumq; memoria Ciceronianos dici volebant? quantularum rerum ignoratio, quantas tenebras ſæpe in omne diſciplinarum genus inuexit? magna enim Mocenice fecunditas erroris eſt: & vt morbi quidam à puſillis principijs profecti, paulatim per corpus omne ſerpunt: ita parua interdum macula erroris, paulatim progreſſa longius, integra optimorum ſcripto-

ſcriptorum monumenta contaminat. Deinde nō eſt ſanè expectandū, vt omiſſo Cicerone, Virgilio, cæteriſq; veteribus, legantur ij qui temporibus noſtris aliquid eadem lingua in eodem genere ſcripſerint. qui ſi aliquid afferunt non hauſtum à veterum fontibus, prope reprehenduntur: ſin improbo labore hoc conſecuti ſunt vt in ſcriptis ſuis nihil non è priſcis illis imitatum, & effictum appareat, nemo tamen eſt, qui non illos potius ipſos priſcos euoluere ſibiq; proponere ad imitandum velit. Itaq; eiuſmodi ſcripta, tanquam vina leuia, quamdiu muſtea ſunt, ipſo nouitatis ſapore paulìſper placent, iterum aut ſæpius guſtata, faſtidiuntur. in promptu exempla ſunt. Bembi, Nauogerij, Molſæ, Lampridij aut verſus, aut orationes, quotuſquiſq; hodie legit? & tamen aut illi noſtra ætate proxime antiquorum gloriā acceſſerunt, aut nemo vnquā acceſſurus eſt. at contra ſi qua ijdem ad illuſtrandos veterum libros pertinentia literis prodiderunt, qualia nonnulla Bembus elegantiſſimè ſcripſit, ea plus, pluſq; in dies ſtudioſorum hominum manibus conteruntur. ſed quid de his loquor? poſſum nominare nonnullos, qui abhinc ſexaginta ferè vixere annos, quorum poemata, orationes, epiſtolas, cùm propter perueſum, & inepta affectatione corruptum loquendi genus, quod ætas illa extulerat, ſine riſu hodie nemo legat: eorundem tamen ſcripta quædam, quibus lux aliqua vetuſtis ſcriptoribus affertur, omnibus vigent. denique, quem ſola ſermonis elegantia ſuauitaſq; commendat, is ætatem ferre liber non poteſt: at ex quo fructus aliquid vtilitatiſq; percipitur,

Hic meret æra liber Soſijs, hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.

Ego autem Mocenice, quæ cupiditas in optimo quoq; maxime viget, nauandi ſtudium ſuum vtilitati publicæ, & nominis ſui ad poſteros propagãdi, ab ea nunquam me abhorruiſſe confiteor. quam ad rem cum illud mihi, de quo ante dixi, quaſi compendiarium eſſe iter viderem, progreſſus ſum in eo quoad potui, & progredi porro, ſi vita ſuppeditauerit, cogito. ergo alia aliâs: nuper autem quatuor Ciceronis in Catilinam orationes tum vindicaui à multis mendis, quæ in eis librariorum vitio inſederant: tum, addita breui declaratione, faciliores ad intelligendum effeci. hunc paruum laboris mei fructum venire in hominum manus ornatum commendatione tui nominis volui. primum, quòd ipſi libro, parum ex me auctoritatis habituro, multum ex te acceſſurum dignitatis ac gratiæ intelligebam: in quo, quæcunque aut ad amplitudinem nominis, aut ad deuinciendas amicitia hominum voluntates valent, ſumma eſſe omnia animaduerto. nam ſiue generis claritatem requirimus, cui tandẽ qui Veneti imperij nomen audiuerit, Mocenicæ gentis ſplendor ignotus eſt? quæ quidem gens, vt ne annalium memoriam replicem, neq; eos commemorem, quos domi foriſq; ſpectata virtus, concordibus ſuffragijs, ad huius reip. faſtigium euexit, illud integritatis, illud iuſtitiæ, illud incorruptæ ſeueritatis exemplar, Aloiſium Mocenicum, equitem, tuum Leonarde auum protulit: quo viro nunquam in hac ciuitate, qui, cùm pauciora peteret, plura conſequeretur honoris inſignia, inuentus eſt: ipſa pro eo prenſabat virtus, ipſa ei viam ad omnes

honoris

honoris gradus, non appellandis, non rogandis, non officiosè ſalutandis ciuibus, ſed glorioſis, admirandis, immortalitate dignis edendis operibus muniebat. neque verò paſſa reſp. eſt, tantum lumen exteris principibus incognitum latere: ſed quanquam fideliſſimis illius, ſapientiſſimisq; conſilijs nixa, non libenter ab amplexu eum ſuo dimitteret: mandandis tamen ei plurimis, honorificentiſſimisq; legationibus, facultatem dedit famæ ſuæ per omnes terrarum oras diſſeminandæ. qui cum omnes in eam opinionem adduxiſſet, vt quicquid ipſi, non dicam denegatum, ſed non vltro delatum fuiſſet, idem virtuti denegatum videretur, filio ſuo, patri tuo Leonarde, ijſdem virtutibus prædito, facile atque expeditum iter ad procuratoriam, id eſt, ad eam, qua nulla ſummæ propior eſt, dignitatem reliquit. ſiue igitur generis claritatem requirimus, ea tibi longe maxima diuinitus contigit: ſiue teipſum, nulla ratione generis habita, intuemur, ea videmus in te, quæ vel abiectam, obſcuramq; familiam erigere, atq; illuſtrare poſſent. non enim te aut gentis tuæ nobilitas tumidum, aut opum affluentia inſolentem facit: ſed illam quidem incitamentum, hanc verò inſtrumentum exercendæ virtutis eſſe ducens, ita te geris, vt dignitate par ſummis, humanitate, & affabilitate nihilo ſuperior infimis eſſe videaris. quo fit, vt tota vrbe nemo ſit, qui non omnia tibi ſucceſſa cupiat, qui te non amet, non in ſinu, non in oculis ferat: qui non & optet, & auguretur fore, vt te eodem planè, quo auus olim, itinere gradientem, ijſdem reſp. quibus illum proſecuta eſt, honoribus proſequatur. primum igitur è tuo, vt dixi, nomine auctoritatem libro meo quærere aliquam

volui

volui. deinde, cum plurimis, manifeſtiſſimiſq́; indiciÿs, me tibi non vulgariter carum eſſe cognoſcerem, volui ego quoq; viciſſim, qualemcunq; poteram, animi erga te mei ſignificationem dare. Vale. Venetÿs. a.d. VI. Id. Octob. M. D. LVI.

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. PRIMAE ORATIONIS in Catilinam explicatio.

XIV.

SAEPE *iam M. Tullius, antequam hancce orationem haberet, verba in ſenatu de Catilinæ coniuratione fecerat: vt vel ex eo perſpicuum eſt, quòd duodeuiginti diebus ante, conſulibus Reſp. ſenatuſconſulto permiſſa erat. quod ego ipſum admonere ſuperuacaneum putaſſem, (eſt enim ſanequam apertum) niſi animaduertiſſem, multos magnoſq́; viros, non è recentioribus modò, ſed etiã ex antiquis, qui. quid quoq; tẽpore actum fuiſſet, non ſatis attentè conſideraſſent, in errores quoſdam minimè, vt arbitror, negligendos in harum rerum explicatione incidiſſe. Mihi quidem ita videtur: Ciceroni inprimis ipſi maximam eſſe hiſce in rebus habendam fidem: vt, ſicubi ab eo ceteri diſſenſerint: homines eos fuiſſe, idcircoq́; labi potuiſſe, arbitremur: ſecundum Ciceronem autem Salluſtio, qui iiſdem temporibus fuit: tum Aſconio, qui ab eorum ætate non ita multum abfuit: Græcos autem, Plutarchum, Appianum, Dionem, magno eſſe adhibito*

iudi-

iudicio legendos. Nam vt hinc ordiamur, cum coniurati, Catilinæ denunciatione, in M. Porcij Leccæ domum conueniſſent, repertiq́; eſſent duo, qui ſe Ciceronem in lectulo ſuo interfecturos pollicerentur, tum demum ait Salluſtius, rem ad ſenatum à Cicerone relatam, ſenatumq́; decreuiſſe, vt darent operam conſules, ne quid reſp. detrimenti caperet. at id manifeſtò falſum eſt, ſiquidem, quæ nox conſecuta eſt poſterum diem nonarum Nouemb. ea nocte coitionem illam in M. Porcij domum factam eſſe, conſtat ex oratione pro Sylla. iam autem ſedecim, minimum, dies erant, cum illa ſenatus auctoritas interceſſerat, vt ex hac ipſa oratione liquido cognoſci poteſt. Illud quoq; non minus falſum eſt, quod idem Salluſtius prodidit, cùm aut hãc orationem Cicero aut aliam quampiam habuiſſet, certè quidē aliquot dieb. poſt commiſſam conſulib. remp. Catilinam in eam vocē demque erupiſſe, vt diceret, ſi quod incēdium in fortunas ſuas excitatum eſſet: id ſe non aqua, ſed ruina reſtincturum. id enim iam pridem, id eſt, aliquot diebus ante comitia conſularia, Catoni iudicium minitanti ac denuncianti Catilina reſponderat. quod ipſe Cicero in oratione pro Murena teſtatum reliquit. Quod ſi Salluſtium ipſum & accuratum cum primis hominem, & illorum temporum æqualem, tamen alicubi lapſum videmus: exacuenda profecto nobis ingenij acies eſt: neq; vt quicque à quoq; veterū proditum fuerit, ita protinus recipiendum eſt: ſed conferenda alia cum alijs, & ad Ciceronis præcipue auctoritatem, tanquam ad Lydium lapidem, ſingula diligenter examinanda. Nunc ad rem. Dicta eſt hæc oratio à Cicerone conſule, ſenatum habente in templo

Iouis

Iouis Statoris, VI. Id. Nouemb. vt infra probabitur. qua quidem oratione oſtendit patefacta iam eſſe omnibus ſcelerata Catilina aduerſus remp. conſilia: ipſiq́; ſuadet, vel potius imperat, vt ex vrbe exeat, quo & ciuitatem liberet metu, & ipſe ſe liberius hoſtem P.R. profiteri queat. Genus igitur cauſæ iudiciale non eſt, vt falso Cælius Curio putat. non enim in ſenatu iudicia exercebantur, ſed ne deliberatiuum quidem eſt. quid ita? quia enim non delıberat Cicero, neq; ſententiam dicit, neq; aut ſuadet quicquam ſenatui, aut diſſuadet: ſed Catilinam increpat, obiurgat, exagitat: iubet deniq;, vt cum reip. ſalute, ſua verò peſte ac pernicie ex vrbe proficiſcatur. Quid igitur? fatendum profecto eſt, non omnes Ciceronis orationes, nedum omnia quæ ab oratore tractantur, ad tria illa peruulgata cauſarum genera poſſe reuocari. Ipſe autem orationis χαρακτὴρ *plenus eſt* δεινότητος, γοργότητος, σφοδρότητος, μεγαλοπρεπείας. *itaq; quæcunque de illo genere à veteribus prodita ſunt, ea hic mirabiliter obſeruata reperiemus.*

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. SECVNDAE ORATIOnis in Catilinam explicatio.

XV.

CVM multa ſunt alia, quæ in veteribus dicendi magiſtris admirari, &, liberè vt loquar, non ſatis probare ſoleo, Leonarde Mocenice: tum illud inprimis,

mis, quod iidem homines & multo longius, quàm par erat, fines oratoriæ facultatis protulerunt, & eandem poſtea multo breuiore, multoq́; anguſtiore, quam ipſius natura fert, ambitu, quaſiq́; gyro concludere, ac conſtringere voluerunt. nam cum ita latè patere oratoris officium tradidiſſent, vt ex omni artium numero nullam relinquerent, qua non inſtructum eſſe eum, atque ornatum oportere dicerent, neq; præclarum illud nomen eloquentis cuiquam tribuendum putarēt, niſi qui idem & Grammaticus eſſet, & dialecticus, & earum rerum, quæ in natura obſcuritate poſitæ ſunt, intelligens, & gubernandæ reip. & gerendi belli peritus: eundēq; eſſe vellent & muſicum, & geometren, & arithmeticum, & aſtrologum, & medicum, & architectū: nulla vt res eſſet cœlo, terra, mari, de qua non ille copioſiſſimè diſputare, atq; ornatiſſimè poſſet: iidem poſtea, tanquam illius tantæ liberalitatis ſuæ pœnitentes, quaſi anguſtiſſimo quodā ergaſtulo, ita tribus cauſarum generibus totam illius tam latè patentem, diffuſamq́; vim coërcuerunt. in quibus illud primum eſt, quod admirer: ſi quis Euclidis, Ptolemaiue ſcripta nunquam legiſſet, cui tandem impedimento id esse ad dicendum putarint fore: aut qui minus eloquentem futurum, ſi qui nunquam neq; cantare, neq; ſaltare didiciſſet. nam ſi quod aliquando accidit, vt C. Sulpitius, de luna defectione diſſerens, exercitum L. Paulli confirmaret, iccircò aſtrorum rationem oratori eſſe neceſſariam dicimus: & quia de faciendis portubus, architectum, quia de liuoribus, & tumoribus in corpore interdum aliquid dicit, medicū eſſe eum volumus: eadem ratione dicamus ſanè, debere eum bonum coquum eſſe,

eſſe,bonumq́; ſutorem: quod in tanta rerum varietate accidere aliquando poßit, vt de cibis ei ſit aliquid calceamentiſq́; dicendum. Magnum verò oratori negotiũ imponimus: ſi vt aliquid ei in ſermone de huius aut illius artis inſtrumentis,operibuſve, aut de ipſa etiam efficiendi ratione occurret: ita eum mittemus ad magiſtros,&,niſi quam artem didicerit, nunquam de ea verbum vnum facere patiemur, ac profectò ſi iſta omnia in oratore ſunt, mirum eſt, cur non ad canendum tibijs,ad obliganda vulnera, ad ædificanda naualia, diſerti homines adhibeantur; & cur non oratoribus reſp. tanquam Delphicis gladijs, ad omnia, quæ ſunt in ciuitate neceſſaria, vtatur. Eſt autem operæpretium cognoſcere, quo potißimum argumento iſtud glorioſum dogma confirment. De omnibus,inquiunt, rebus dicere, oratoris officium eſt: non poteſt autem quiſquam ea dicendo tractare,quæ cognita perſpectaque non habeat: omnium igitur artium ſcientiam animo comprehenderit,oportet, is qui oratoris munus ſuſtinere meditetur. O plumbeum,vt dicitur,pugionem. quis enim hoc tibi conceſſerit, niſi quem iſta magnorum nominum infatuauerit auctoritas,omnibus de rebus oratoris eſſe officium dicere? Sophiſtarum hoc fuit ponere iubere quod quiſque vellet: quod nemo vnquam, qui orator haberetur, factitauit. Quando autem poteſt accidere, vt orator dicere debeat, quadrari poßit circulus, necne poßit, aut ecquid vllam habeat quadrati latus cum diametro proportionem? At hæc ipſa ſi tractanda ſuſceperit, multò tractabit ornatius, quàm ipſi artifices ſolent. Sanè verò, mortuos, credo, excitabit, & multis re-

bus ſermonem dabit, & ſimiliter cadentibus ac ſimiliter deſinentibus canoram numeroſamq́; efficiet orationem: facileq́; ſi id facere voluerit, effugiet, & riſus hominum, & inſaniæ famam. Conſputaretur me hercule, vt opinor, & ſaxis, lutoq́; peteretur, ſi quis in corona tractandis in eiuſmodi rebus ornatum vllum adhibere oratorium vellet. De iuſtis, iniuſtis, vtilibus, inutilibus, honeſtis, turpibus, dicere oratoris officium eſt: non de quadratis, & circulis, de conis, & pyramidibus diſputare. Itaq; præclare Ariſtoteles, vt ſolet, Rhetoricen in iis modo verſari ait, περὶ ὧν τέχνας μὴ ἔχομεν, καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα: *iis videlicet in rebus, quæ ſunt in communi quadam intelligentia poſitæ: & de quibus, nemo eſt, qui non, natura duce, vtcunque iudicare ſe poſſe confidat. hoc enim planè mihi quidem innuere videtur, cùm ait, illam eſſe* περὶ τοιούτων τινῶν ἃ κοινά τρόπον τινὰ ἁπάντων ἐστὶ γνωρίζειν. *Deinde, ſi maxime oratori accidere interdum poſſe fateamur, vti iis de rebus verborum aliquid faciat, quæ ad alias facultates, aut ſcientias pertinent: non tamen ex eo efficietur, vt ad oratoris nomen tuendum neceſſaria ſit omnium artiũ cognitio. Ac mihi cogitanti, quæ tandem iſtius erroris origo eſſe potuerit, vt aliarum multarum ſtultiſſimarum opinionum, ita huius quoq; videntur Stoici principes, quaſiq́; procreatores fuiſſe. qualem enim illi ſuũ ſapientem eſſe dixerant, qui ſolus formoſus eſſet, ſolus liber, ſolus rex, ſolus dialecticus, ſolus eloquẽs, ſolus denique omnia, vt etiam, quamuis nunquam ſoleas feciſſet ſutor, tamen eſſet inprimis bonus: talem prope iſti præclarum illum ſuum è Platonis rep. oratorem effinxere. quam vanitatem ſecutus Vitruuius, multo ille*

quidem

quidem modeſtius, ſed tamen aut talem, aut certè non multo alium architectum informauit, atq; illi oratorem fecerant. quod idem non tantùm in poeta, aut in imperatore facilè probari queat: verũ etiã ſi ad iſtud exemplum progredi, & omnes artes paulatim commiſcere libeat, eò tandem, dijs iuuantibus, veniemus, vt bonum muſicum eſſe oporteat, qui bonus cerdo euadere cogitet. Sed vt mittamus cetera, illud certè conuenire nullo modo poteſt, vt & omnibus de rebus dicere ſit oratoris, & totum illius officium contineatur tribus cauſarum generibus, demonſtratiuo, deliberatiuo, & iudiciali. neq; verò mihi quiſquam Ariſtotelis hoc loco auctoritatem obijciat: nam ille primum non, vt iſti omnia quæ in rerum natura ſint, oratori ad dicendum ſubiecta eſſe voluit: deinde multo verius, multoq; ſapientius locutus eſt: non enim tria genera cauſarum aut controuerſiarum, ſed τρία εἴδη τῆς ῥητορικῆς, *aut* τρία γένη τῶν λόγων τῶν ῥητορικῶν *dixit. quod ſi quis putat idem cum illo altero eſſe, longè errat. ego autem, ſi quis quærat ex me, quo in genere cauſæ, aut controuerſiæ ſit ea oratio, qua quotannis olim eos, qui pro patria occubuerant, Athenis laudari mos erat, planè reſpondebo, in nullo. Nulla enim ibi neq; cauſa, neq; controuerſia eſt: neq; quicquam de quo quiſquam controuerſetur. & tamen è Platonis Ariſtotelisq; doctrina verè dici poteſt, eſſe* γένος ἐπιδεικτικὸν ῥητορικοῦ λόγου. *Tu verò qui Oratorem Hippiam quendam* παντοδαπὸν *facis, quæro ex te, cùm ille de corporum cœleſtium motibus, de fulguribus, de terræmotibus diſputabit: (quando hæc quoque ad munus illius pertinere vis) in quo iſtorum trium generum eum verſari dices? neque enim tum*

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. TERTIAE IN CATILINAM orationis explicatio.

XVI.

ADMIRABILIS *quædam, ac prope diuina vis eſt, Leonarde Mocenice, hominis eloquentis: meritoq́; ſapientiſſimus poeta ſcripſit Euripides, nihil eſſe, quod ferro, quin idem oratione cõfici poſſit. Quod ſi vnquam vllum tempus fuit cum id manifeſto perſpici poſſet, tum profectò apertiſſime declaratum eſt, cùm ſceleratas Catilinæ in patriam machinationes, nefariaq́; conſilia fretus eloquentiæ viribus Cicero diſſipauit. ac mihi quidem ſæpenumero in ſummos homines, quos Romana olim reſp. plurimos protulit, intuenti, aliorumq́; facta cum alijs, quam poſſum, accuratiſſimè conferenti prorſus ita videtur, plus vni Ciceroni vrbem Romam, quàm omnibus, quotquot bellica virtute fines protulerunt imperij, debuiſſe. nam vt in corporibus noſtris externum calorem, externumve frigus propulſare ac defendere facile eſt: vbi autẽ intus contractum frigus, aut in venis ac viſceribus concluſus calor labefactat eas partes, quibus vita præcipuè continetur, remedium ei malo adhiberi, niſi ab homine perito, atq; exercitato, non poteſt: ſic in ratione gerendæ reip. debellare hoſtes externos, & quod illi mali ciuibus tuis moliebantur, id in ipſorum capita conuertere, ſi minus facile eſt, eiuſmodi tamen eſt, vt humanis viribus*

efficipoſſe videatur: at vbi ipſa inter ſe diſsident reip. partes, & quidem ita diſsident, vt quibus in tota ciuitate plurimum animi, atq; audaciæ eſt, ij coniuncti ac conſociati inter ſe, obſtinatiſsimo animo, peſtem ceteris, atq; exitium machinentur: Deum profectò Mocenice, Deum quendam, non hominem, eſſe oportet, qui in tanto, tamq; ancipiti diſcrimine ſtatum ciuitatis integram, atq; incolumem præſtet: ea verò laus, cui potius, quam Ciceroni, tribuenda ſit, neminem video. vnus enim latentem adhuc atq; occultam coniurationem ſingulari prouidentia, vigilantiaq; deprehendit, ac protulit: manantem, ſerpentemq; paulatim longius, compreſsit: fractos ac debilitatos metu propter inuſitatam periculi magnitudinem ciuium animos confirmauit: indormientem tantis rebus excitauit ſenatum: eadem voce & ſecuritatem bonis, & terrorem improbis attulit: collegam ſuum labe coniurationis infectũ, ſponte depoſita, oblataq; illi prouincia, ad bonas partes adduxit: & vt quæ ſanari poterant, ſummo adhibito ſtudio, ſanare conatus eſt, ita quæ inſanabilia videbantur, ea, omni periculo, atque omni inuidia pro nihilo habita, animosè ac fortiter amputauit. itaque earum rerum ergo, primus meritiſsimo eum honorem conſecutus eſt, vt pater patriæ diceretur. Ac ſi quis eſt, qui horum præſtantiſsimorum operum laudem ab eloquentia remouens, ad alias quaſdam virtutes referre malit: vt ei nos illud dabimus, nunquam hominem quamlibet in dicendo copioſum, atque ornatum, hæc tam præclara effecturum fuiſſe ſine aliis plurimis, maximiſq; virtutibus: ita ipſe, niſi valde iniquus ſit, nobis hos concedat, neceſſe eſt, nunquam hæc tam feliciter à

quo-

quoquam dirigi, gubernariq́; potuiſſe, cui, ceteris inſtructo animi bonis grauiter ornateq́; dicendi facultas defuiſſet. Hanc ego ad facultatem Mocenice vias commonſtrare conor ijs, quibus in hac vrbe cordi ſunt honeſtarum artium ſtudia. nam etſi non ſum ita neſcius mei, vt eloquentem eſſe me putem: tamen, quod à prima ætate dedi me ſtudioſè ad exercitationem dicendi: & magna cum cura peruolutaui eorum ſcripta, qui aut diſerti fuiſſe ferebantur, aut ea præcepta libris ſuis complexi eſſe, quibus orationis copia pararetur: videor poſſe, quò ipſe nō peruenerim, nihilominus, eò qua perueniendum ſit, aliquo modo indicare. Certè quidem ſedulo præſto, quod poſſum, & quod mihi ſenatus auctoritate munus iniunctum eſt, ei vt ne deſim, viribus opibusq́; omnibus elaboro. quoniam autem multi ſæpe ita mecum egerunt primarij homines, vt dicerent, ſe cupidos quidem eſſe cognoſcendi ea, quæ à me dicerentur: ſed, ne ad me tam ſæpe, quàm vellent, ventitarent, negocijs impediri: ſi ſubſeciui temporis aliquid ſumerem ad ea ipſa, quæ quotidie traderem, mandanda literis gratum id multis, atque optatum fore: morem illis hac quoq; in parte gerere volui: & ad meos priſtinos labores hoc quoq; ſcribendi onus adieci. Quod vtinam tam vtile ſit alijs, quàm à me, ſolo obſequendi amicis deſiderio, ſine vlla ambitione ſuſceptū eſt. quanquam enim non eam me ſapientiam conſecutum præ me fero, vt gloriam ſpernam: tamen ea noſtris temporibus copia eſt vel eruditorum hominum, qui meis luminibus obſtruant, vel maleuolorum, qui omnem iudicij laudem in vituperandis alijs poſitam putent: vt iudicaturus ſim, mecum præclarè actum, ſi ita caream

gloriæ fructu, vt ne obtrectatorum quidem aculeos ſen tiam. Nunc, quando de quatuor Ciceronis in Catilinã orationibus duas interpretati ſumus, pari duas reliquas ſtudio perſequemur.

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. QVARTAE ORATIO- nis in Catilinam expli- catio.

XVII.

SI præmijs tantum, Mocenice, & ijs præmijs, in quibus præcipuam felicitatis partem, vulgaris opinio conſtituit, ad benemerendum de humano genere præſtanti homines ingenio adducerentur: multos, vt opinor, & certè, ab inſtituto virtutis itinere animaduerſa ſuperiorum ætatum exempla reuocarent. nam ſi replicare memoriam temporum, & antiquitatis monumenta excutere velimus, deprehendemus, vnaquaq; in rep. eos ferè, quorum plurima in eam extabant, maximaq; beneficia, omni ſcelere laceratos, omni crudelitate raptatos, omni acerbitatis genere diuexatos fuiſſe. quod quamuis ita exploratum eſt & tibi & ijs omnib. qui operæ aliquid in antiquitatis cognitione poſuerũt, vix vt confirmationis indigeat: tamen, vt, ſi qua eſſe poteſt, dubitatio eximatur, aliquot, quæ mihi nũc in mentem veniunt, illuſtria eius rei exempla ſubijciã Prima autem in hac cogitatione occurrunt illa omniũ laudandarũ artiũ, ipſiusq; adeò humanitatis parẽtes Athenæ quam optimis ſtudijs deditam, refertã aſsiduè, atq; vt

ita dixerim, fœtam eruditiſſimis hominibus ciuitatem cui vnquam inſigniter adiuuare, impune licuit? non illa Miltiadem Cimonem, Themiſtoclem, Ariſtidem, AEſchinem, Demoſthenem, quorum omnium ſummis erat vſa beneficijs, in exilium pepulit? non illud probitatis, modeſtiæ, integritatis, ſapientiæ ſpecimen Socratem veneno necauit? & conſtituto aduerſus impios, ac prauè de rebus diuinis ſentientes ſupplicio eum potiſſimè affecit, qui vnus ex omnibus ad veram Dei cognitionem proximè acceſſerat? ſed Romana reſp. quanto ceteras omnes magnitudine viriũ, atq; imperij amplitudine ſuperauit, tanto maiorem nobis, atq; ampliorẽ huius generis exemplorum copiam ſubminiſtrat. cuius in hiſtoriam quiſquis ingreditur, is in ipſo quaſi veſtibulo ipſum illum vrbis parentem Romulum ſenatorum manibus crudeliſſimè diſcerptum ac dilaniatũ videt. quòd ſi tam horrendi facinoris immani atrocitate ſpectata, intrò tamen ire perrexerit, non longe progreſſus, obuium habebit Collatinum, ob inanem popularis ſuſpicionis auram, in exilium proficiſcentem ea ex vrbe, quam ipſe magna ex parte dominatu regio liberârat: Atque vt Coriolanum tacitus prætereat, Marcum certè Camillum, haud facilè dixerim, militarine virtute, an fide, iuſtitiaq; maiorem, & mirabitur, & miſerabitur eadem calamitate perculſum. Scipionem verò illum, de quo verè ſcripſerat Ennius, nullam ei ſtatuam, nullam columnam à populo R. erigi poſſe, quæ magnitudini rerum ab ipſo geſtarum reſponderet, quis eſt, qui cùm intellexerit eò poſt tot tamq; inſignes victorias redactum, vt exilium ſibi ſuapte ſponte conſciuerit, non debilitetur, ac concidat animo, planèq;

iudicet, nullam ijs attingendam eſſe reip. partem, qui commodo ac tranquillitati ſuæ conſultum velint? Quid iam illos turbines, illas procellas, illas tempeſtates ciuilium diſſenſionum commemorem? quibus non vnus aut alter præclarus & ſalutaris reip. ciuis perculſus eſt: ſed ipſi acerui, ipſa millia immortalitate dignorum hominum nefarijs conſceleratiſſimorum latronum manibus trucidata iacuerunt. O acerbum illud, O vel Romani nominis hoſtibus miſerabile ſpectaculum, cùm paſſim per vias immaniũ gladiatorum in principes ciuitatis debacchabatur furor: cùm qui aliquando reip. præſidio fuerant, eis nullum in ciuitate præſidium reperiebatur: cum quorum eloquentia ipſis gloriæ, alijs admirationi, reip. ſaluti fuerat, eorum ex illis ipſis Roſtris, è quibus tam ſæpè concionati erant, inciſis ceruicibus, capita ſanguinolenta pendebant. Sed vt hæc mittamus, quibus ſatis dolenter deplorandis, alicuius eorũ, qui tunc occubuerunt, opus eſſet ingenio: Ciceronis caſus, totiusq́; vitæ iactatio, quem non, qui in iuuãda patria commodum ſuum, aut aliquod eiuſmodi præmiũ ſequatur, à reip. tractatione deterreat? cuius enim vnquam hominis vel plura vel maiora merita populus Romanus habuit? at ille tamen, cui ſenatus togato ſupplicationem decreuerat: quem Q. Catulus, princeps ſenatus, quem M. Cato, quem multi alij parentem patriæ meritiſſimo vocauerant, cui L. Gellius coronam ciuicam à rep. deberi dixerat, quid non poſtea calamitatum, indignitatum, acerbitatum in ea, quæ ipſius conſilijs ſtabat, ciuitate perpeſſus eſt? ipſe in exilium ab homine deterrimo pulſus, direpta bona, vexata vxor, vexati liberi, domus incenſa: quicquid deniq; merue-

rat Clodius, Cicero pertulit: & eas ob ipſas res pertulit, quibus nulla ſatis ampla præmia poterant inueniri. Quocirca ſi ſola, vt initio dixi præmiorum exſpectatione præclari viri ad virtutem, & ad iuuandum genus hominum adducerentur: multi ſine dubio, cognitis aliorum caſibus, à propoſito abducerentur. Sed eſt profecto Mocenice, eſt maior quædam vis, quæ tibi, ac tui ſimilibus perſuadeat, virtutem non modo detractis omnibus præmijs, verum etiam propoſitis omnibus ſupplicijs, eſſe expetendam: pulchrum eſſe adiuuare ciues ſuos, & omnes curas, omnes cogitationes, omnes vigilias in reip. ſalute defigere: nullum eius cauſa periculum, nullam inuidiam, nullam dimicationem defugere: ciues beneficijs affecti ſi quid præmiorum retulerint, non repudiandum: ſin parum grati, parumque memores fuerint, quid denique nos reip. non quid alij nobis debeant, cogitandum. ſæpè enim ex te audiui, cùm diceres, gratulari te tibi, & magnam gratiam deberi omnium rerum moderatori Deo, quod ea in rep. natus eſſes, in qua verendum non eſſet, non modo ne quiſquam ob virtutem in inuidiam vocaretur, ſed ne vel minimis in remp. beneficijs ſua præmia denegarentur: ſed tamen ſi vixiſſes illis temporibus, & optionem tibi Deus tuliſſet, Ciceronis fortunam ab vrbe conſeruata exulantis, fortunæ Cæſaris, in eadem oppreſſa dominantis, antepoſiturum fuiſſe. Ac planè ita eſt, vt dicam, gratuita prorſus, non mercenaria eſt virtus: neque præmiorum mercedibus ad recte agendum excelſo homines ingenio, ſed ipſa dignitate atq; honeſtate ducuntur: aut ſi quando de aliquo præmio cogitant, de gloria, deq; immortalitate nominis cogitant:

cuius ſplendore capti & incenſi, omnia quæ aſpera, moleſta, difficilia perpeſſu, impatibilia creduntur, vel non ſentiunt, vel deſpicatui ducunt. neq; verò M. Tullius, cùm de coniuratis ſupplicium ſumeret, non iam tũ cogitatione præcipiebat eas tempeſtates, quibus poſtea vexatus eſt. Sed animus & à natura præclarè conformatus, & ſapientiæ præceptis aduerſus omnes vel fortunæ, vel hominum iniurias confirmatus, multo pluris ducebat eam pulchritudinem, eamq; gloriam, quæ in conſeruãda patria eſſet, quàm omnes acerbitates, quas ipſi poſtea perditorum hominum inflammata odio rabies obijcere poſſe videretur. Hanc ipſius rationem ac ſententiam fuiſſe, cum alia multa, tum hæc, quam explicare ingredimur, oratio manifeſtò declarat.

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. ADRIANO TVRNEBO.

XVIII.

CVM ex Italia, octauo pòſt anno, in Galliam mihi eſſe redeundũ viderem, iudicaui fore, vt mihi vitio verteretur, ſi ex regione copioſiſsima, & bonis omnibus abundantiſsima, in qua tot annos verſatus eſſem, redirẽ ad meos, inanis aliqua ex re exquiſita & viſenda, qua poſſem ἀντιφιλοφρονεῖν eos, qui, tam longo interuallo, ſaluum veniſſe, vt fit, gratularentur. Quanquam igitur toto peregrinationis meæ tempore ſtudioſiſsimè feceram, vt veteres bibliothecas, quæ illic plurimæ, ac pulcherrimæ ſunt, excuterem, belliſsimum quod-

quodque, quod ſuo tempore ad vſum hominum depromerem, conditurus: tamen vltimis illis diebus, quibus Romæ fui, maiori etiam ſtudio ad eam rem incubui: inſita & vſitata hominibus conſuetudine, ardentiori affectu tractandi atq; amplectendi ea, quibus ſe paulo poſt carituros vident. Sæpe autem audiueram commendari ab hominibus eruditis volumẽ quoddam perantiquum Philippicarum M. Tullij, quod aſſeruaretur in Bibliotheca Vaticana, non in maiore quidem illa & auguſtiore, quæ, Pontificum beneficio, quotidie fere, ſtatis horis patere, ad communem ſtudioſorum omnium vtilitatem conſueuit: ſed in abdita quadam, & non ita omnibus peruia, quæ à ſacerdotibus diui Petri ſuperioribus annis concinnata, poſtea, ſiue negligentia hominum, ſiue fraude, exhauſta prope iam & exinanita eſſet. ſed anxium me ac ſolicitum habebat, quòd cùm antea multa per me, multa per amicos expertus eſſem, vt eum librum inſpicere, eoq; triduum aut quatriduum arbitratu meo vti poſſem: nunquam ſucceſſerat: ſemperq; caſus aliquis, cùm iam iamq; id quod optabam conſecuturus viderer, conatus omnes meos eluſerat: ſtatui tamen, antequam ab incœpto deſiſterem, ſemel etiam experienda omnia eſſe, & quaſi munitam aliquam arcem diu fruſtra obſedìſſem, prius quàm re infecta diſcederem, omnibus ſimul machinis, omnibus operibus ad murum admotis tentandam irruptionem. quid quæris? puncto temporis obtigit, quod totum prope biennium ne quicquam optaueram. non modo enim mihi eximium illum librum inſpicere licuit, quod ego ipſum poſuiſſem in magni beneficij loco: ſed etiam permiſſum eſt, vt eum mecum auferrem, domiq;

domiq́ haberem, data prius fide, eum, quod longiſſimũ eſſet, ante ſeptimum diem redditum ac reſtitutum iri. Tum verò, tanquam longo tempore collectam ſitim explere cupiens, ita eum auide peruolutare, & cum ijs qui ab eruditiſſimo ac diligentiſſimo viro Hieronymo Ferrario emendati erant, conferre cœpi, vt me, quamquam grauiter ægrotare cœperam, non valetudinis ratio, non cibi potioniſve neceſſitas, non ille ipſe omnium domitor (vt eum poetæ Græci vocant) à tam dulci occupatione poſſet ſomnus obducere. præclare autem mihi conſtitit operæ meæ fructus. non enim facilè crediderit quiſquam, quàm multa in his orationibus mutila, quàm multa temere addita, quàm multa corrupta ac deprauata legerentur in omnibus alijs libris, quæ huius ope expleta, reſecta, ſanata, & integritati ſuæ reſtituta ſunt. Librum autem ipſum credo equidẽ ante hos ſeptingentos annos exaratum eſſe. quod & ipſa litterarum conformatio oſtendit pleriſq́; locis geminia ei quæ in Pandectis Florentinis, & in Terentio Petri Bembi viſitur: & ſcribendi ratio, quam ὀρθογραφίαν vocant, eadem plane quæ in ijs, quos modò nominaui, libris, & præterea in antiquiſſimo illo epiſtolarũ Ciceronis, cuius exemplum ab hinc triennium diuulgauit P. Victorius. quam quidem cùm ex aliqua parte exprimendam curauerim, non tamen ſum auſus perpetuo id facere, ne nimia illa nouitas (ſiquidem noua dicimus etiam ea, quæ cùm vetera ſint, diu ab oculis & ab vſu hominum abfuerunt) lectoribus & moram obijceret, & moleſtiam pareret, Vt taceam, quod quædã in eis libris ineſſe iudico, errore potius, & vitio illorum temporum, quàm ratione, & auctoritate ſuperiorum

recepta.

recepta. cuius generis ſunt emptus, ſumptus, & ſimilia per litteram p. in quo immoderata fuit ætas illa, vt ſollempnia, & ſompnum, & temptare, plerique omnes tum ſcriberent. Sed & illud ex eodem fonte fluxiſſe puto, quòd litteras multas inter ſe cōmutabant: cum apſum, & optineo, contraque ſcriptura, & obtare, ſæpe in eorū libris legatur. in eundem numerum incluſerim, auieris, pro abieris: & Bolumniam pro Volumina, eiuſdemque generis innumera. Nam illud quale eſſe dicam, neſcio, quòd Lathrones, & lathrocinia prope ſemper ſcribebat is, cuius manu ille Philippicarum liber ſcriptus eſt. Ne illa quidem exprimenda duxi, adficere, adponere, conligere, conlega, inluſtris, & talia, aut ecum, relicuum, locuntur, cottidie: quæ tamen non eiuſdem generis, cuius illa, eſſe duco: aut illa, immemoriam, pro, in memoriam, ſummaſt, pro ſumma eſt, & ſimilia: etſi hæc quidem non planè aſpernanda cenſeo. At hæc leuiora ſunt. illud maioris momenti: quòd locos amplius trecentos in omnibus alijs libris deprauatos, à nobis emendatos videbit, quiſquis hanc editionem cum alijs conferre voluerit. Tibi autem Adriane Turnebe, vir optime & doctiſſime, hunc laborem meum inſcribere quaſique conſecrare placuit, tum, vt extaret monimentum aliquod veteris amicitiæ noſtræ, tum vt liber ipſe hoc nomine ſtudioſis omnibus gratior ac commendatior foret. Et ſanè ſiue quærendus erat amicus de me bene meritus, cui hoc munuſculum daretur, neminem ordinis noſtri videbam, cui plus deberem: ſiue deligendus iudex, qui de his rebus exiſtimare vnus omnium optime poſſet, nullum reperire poteram, cui iuſtius id deferretur, quàm tibi. Non enim

aut obſcurum aut ambiguum eſt, inter omnes qui hodie litteras tractant, ad quem ex hominibus noſtris primus ſine controuerſia deferantur. Vale, meq́ue, vt facis, amare perge. Lutetiæ. Id. Mart. anno M. D. LXII.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLO SACRATO SVO.

XIX.

EX omnibus veterum ſcriptorum monumentis, Paule Sacrate, nulla peius ab hominibus imperitis, ac temerarijs flagitioſiuſque tractata ſunt, quàm ea, quibus ius ciuile populi Rom. continebatur. Nam cùm extitiſſet antiquitus magna quædam vis hominum eruditorum, qui leges, Senatus conſulta, plebis ſcita, edicta magiſtratuum & vrbana & prouincialia tum copioſis & vberibus, tum mundiſſimo ac nitidiſſimo orationis genere ſcriptis commentarijs illuſtraſſent: iamq́ue immenſi operis videretur eorum omnium ſcripta peruoluere: arduum etiam & difficile in crebris, vt fit, eorum diſſenſionibus, quid optimum ac veriſſimum eſſet, iudicare: ei malo mederi cupiens Imperator Iuſtinianus, negotium Triboniano & aliquot alijs dedit, vt ex eorum ſcriptis ea tantum excerperent, quæ vtilia eſſent, quæq́ue in iudicijs obtinerent: quæ cùm in vnum corpus, reſectis cæteris, ordine digeſſiſſent, ſola tererentur ſtudioſorum manibus, eiuſq́ue laborem minuerent ac leuarent. At illi, hac poteſtate

teſtate accepta, non vt ille Horatianus agricola, qui inutiles ramos falce amputans feliciores inſerit, ſed vt milites accepto ſigno ad oppidum aliquod diripiendum ac deprædandum, per medium ius ciuile graſſantes, & vt quidq; obuium erat, lacerantes, mutilantes, trucidantes, breui tempore exhibuerunt nobis veteres iuriſconſultos, inſtar Deiphobi, laceros crudeliter ora, Ora manuſq; ambas: quamq; diſciplinam perpurgandam ac perpoliendam ſuſceperant, eam ita deformârunt, vt vix vlla amplius eius imago ſupereſſet. Quam enim hanc infelicitatem eſſe dicemus, quòd, cum hoc ius ex legibus, ſenatuſconſultis, plebiſcitis, edictis magiſtratuum, conſtitutionibus principum, reſponſis prudentum conſtare dicatur, hodie in libris iuris nulla lex exſtat, nullum ſenatuſconſultum, integrum ſaltem, & ὁλόκληρον, nullum plebiſcitum: edicti perpetui pauca quædam, vt ex naufragio, tabulæ ipſæ principum conſtitutiones multis locis decurtatæ, & ἀκρωτηριασμέναι: prudentum autem ſcripta ita diſtracta, dilacerata, diuulſa, vt in eis vetus illa Hippolyti fabula renouata videatur. Itaque hodie non aliter ius ciuile diſcere cogimur, quam ſi ſublatis & extinctis omnibus Ariſtotelis, & Ariſtoteleorum interpretum ſcriptis, fragmenta tantum quædam reperirentur, è varijs Alexandri, Themiſtij, Simplicij, Philoponi, & aliorum decerpta commentarijs, ex quibus vtcumq; in communes locos digeſtis Ariſtoteleam philoſophiam diſcere iuberemur. Acceſſit aliud multo etiam pernicioſius & exitioſius malum. Nam, cum ſuperioribus ſæculis, Dei permiſſu, denſiſſima quadam caligine animis hominum offuſa, omnes propemodum

 bona

bonæ artes oppreſſæ ac ſepultæ iacerent, extiterunt in illis tenebris homines audaces ac præſidentes, qui nulla Latini ſermonis intelligentia, nulla veteris reip. R. cognitione, cum dialecticam, ſine qua nihil rectè atque ordine tractari poteſt, aut non attigiſſent, aut ita attigiſſent, vt non attigiſſe præſtaret: politicen autem, vnde omnia iuris principia ducuntur, ne per ſomnium quidem aſpexiſſent: arrepta, vt inter cæcos, iuris interpretandi prouincia, verboſiſſimis & inſulſiſſimis commentarijs illas qualeſcunq; veterum prudentum reliquias onerarunt, & ita impoſuerunt humano generi, vt hoc quoq; politiſſimo & eruditiſſimo ſeculo iudicia tamen pleriſq; omnibus in locis ad eorum ſomnia dirigantur, & ex eorum indocta doctrina exerceantur: En quò magnifica illa Iuſtiniani promiſſa ceciderunt: vt quos ille, ad exemplum Diomedis Homerici, aurum pro ære accepturos eſſe dicebat, ij pro illo obryzo veterum auro ſcoriam, & ſi quid ipſa fæce magis fæculentum eſt, acceperint: quoſq; in illis floridiſſimis pratis Africani, Papiniani, Vlpiani, & talium paſci oportebat, ij nunc in Bartoli, Baldi, & aliorum etiam ſequiorum notæ ſordibus ac ſterquilinijs volutentur. Quoſq; quidem inelegantes quidem & incultos, ſed magno tamen ingenio & acri iudicio præditos vixiſſe aiunt: de iſtoc videbimus: nam ne ego quidem eis ingenium adimo: nimis potius ingenioſos fuiſſe fateor: illud quidem certè negari non poteſt, cuius quis ciuitatis neq; linguam teneat, neq; formam, leges, mores, inſtituta cognouerit, eius ius ciuile non poſſe ab eo, quamlibet ingenioſus ſit, commodè intelligenterq; tractari. Satis igitur magna gratia ijs haberi non poteſt, qui hanc ca-

liginem diſcutere, & iſtis impoſtoribus perſonam, ſub qua tamdiu hominibus illuſerunt, detrahere conantur, ac perficere, vt quemadmodum cæteræ omnes diſciplinæ à teterrimo Barbarorum dominatu liberatæ, nitorem ac ſplendorem ſuum his temporibus receperunt, ita diſciplina iuris tandem aliquando in priſtinam reſtituatur dignitatem. Tales & nonnullos Italia protulit, & longe plurimos Gallia. Quorum ego veſtigia pro virium mearum modulo perſequens, totum illud quadriennium, quo libros digeſtorum in hac vrbe interpretatus ſum, dedi equidem operam, vt quotidie plurima iſtorum, qui tanti in vulgus fierent, ac fœdiſsima errata detegerem: & ingenioſorum adoleſcentum animos ad meliora conuerterem: effeciſſemq́; omnino aliquid niſi hominum nudari ſubſellia ſua & cornicum oculos configi dolentium conqueſtiones obſtitiſſent. Cogito autem, ſi & vita ſupererit, & otij aliquid contigerit, ea quæ tunc è ſuperiore loco dixi, colligere, & quoniã multos id cupere video in publicum emittere. Ideoq́; nunc exiguam quãdam ad te eorum particulam mitto: quam tu, ſi tanti videbitur, iſtic edendam curabis, & tuo multis mihi nominibus cariſsimo nomini dicatam in vulgus exire patieris. Cupio enim, Sacrate vir optime & humaniſsime, & magno illo Iacobo Sadoleto auunculo tuo digniſsime pro plurimis, ac ſuauiſsimis officijs erga me tuis aliquid tibi viciſsim rependere, ac perficere, vt amicitiæ, quæ mihi tecum viginti iam annos, & eo amplius ſine vlla offenſione interceſsit, & vt ſpero, ad extremum vſque ſpiritum duratura eſt, monumentum aliquod apud poſteros exſtet. Tu, vt ſoles, munuſculum hoc non ex ſua, ſed ex animi mei

magnitudine metieris. Vale. ROMAE. *Id. Septemb. M.D.LXXX.*

PAVLVS SACRATVS CANONICVS FERRARIENSIS M. ANTONIO MVRETO I. C. AC Ciui R. præſtantiſſimo viro S. P. D.

XX.

PRIMVM *quidem maximas, vt debeo, atq; immortales æterno ac præpotenti Deo gratias ago, habeoq; Murete præſtantiſſime, cuius diuino beneficio ad hoc vſque tempus perueni, quo mihi ampliſſimo illo atq; pulcherrimo munere iam pridem pro tua ſingulari in me humanitate mihi debito frui tandem liceat, tibiq; facultas fuit exoluendi promiſſum tuum, & fidem demq; tuam præſtandi ac liberandi. Nam duo de viginti annos me ſumma in expectatione fuiſſe huiuſce tuæ eximiæ in me liberalitatis, ex tuis ac meis literis, quas nuper edidi liquido perſpici poteſt. Gaudeo deinde maiorem in modum, neq; vllis verbis explicare queo, quam grata mihi atque exoptata fuerit huius tuæ conſtantiſſimæ in me voluntatis declaratio. Nam præcipui tui erga me amoris quod illuſtrius indicium mihi oſtendere potuiſti, quàm cum voluiſti nomen meum illuſtrari abs te diuinis ſcriptis ac celebrari tuis! Equidem egregium ac præclarum hoc factum tuũ omnem mihi dicendi facultatem adeo eripuit, vt ſi parem etiam tuæ eloquentiam natura mihi dediſſet, ne ad minimam quidem huius tanti erga me benefi-*

tui partem oratione aſſequendam aſpirare vnquam poſſim. Accedit etiam quòd nihil mihi ad felicitatem deeſſe puto, poſtquam me tali ac tanto monumento decoraſti: Tuus enim ſuauiſsimus liber quaſtionum plenus, refertusq́; grauiſsimis ſententijs, in quo mirum in modum excellentiſsimi ingenij tui, atque admirabiles eloquentiæ vis elucet, in manibus doctiſsimorum virorum cum verſabitur, ſicut ego iam totum hic percurri, quòd mea legendi eum inexhauſta erat auiditas, nec ſatiari poterat, vbi te illi miris in cœlum laudibus extulerint, nonne beatum me prædicabunt, qui tanto amoris vinculo tecum aſtrictus fuerim, vt me immortalitati & hominum memoriæ ſempiternæ tradere volueris: Sed quòd in epiſtola ad me tua de Triboniano illo, eiuſq́; ſocijs quereris & iuſtè, quibus Iuſtinianus cùm mandaſſet, vt ex veteribus illis Iuriſconſultis excerperent ea, quæ ad iudicia accommodata eſſent, quæq́; maximè vtilia ac neceſſaria viderentur. Illi tamen immiſsi cum falcibus amputarunt, dilacerarunt, mutilaruntq́; in eadem profectò ſententia, Murete excellentiſsime, iamdiu ſum, ac dum eram Patauij, me cum ſocijs illic meis de hoc tum ſermonem habuiſſe ſæpe memini, quibus etiam dicere ſolebam, ſi Cicero vnus nobis ſuperſtes non fuiſſet, linguam latinam ab illis viris grauiſsimis nos eſſe petituros. Ac nimirum inuidit ille tantis viris, quos imitari non valebat, ac Bartolo cæteriſq́; ſucceſſoribus leguleis ſermonem rudem, vulgarem, plebeiumq́; nobis obtrudendi anſam dedit. Itaq́; qui tantos librorū aceruos capiat, vix iam videtur eſſe locus. Iijs autē, λῆρος πολύς, vt Iuſtinianum alterum deſideremus.

Verum cùm ſatis iam veterum monumentorum interitum deplorauerimus, ſi te poſteri imitari voluerint, vt vt magnam in ſpem venio fore multos, qui exemplum tuum ſequantur, non vereor ne non in priſtinum ſtatũ leges breui reſtituantur, ac ſuæ dignitatis ſplendorem obtineant: Primi quidem tui huiuſce diſciplinæ fructus vberrimi lectiſſimiq́;, quos pro tuo ſummo in me ſtudio dicare mihi voluiſti, omnibus viam monſtrabunt, quam qui perſequentur, non ſolum indicabunt ſe adamare hanc excellentem iuris ciuilis ſcientiam, ſed & illius facile compotes fient. Ego quoq; amicos meos qui legibus ipſis ſtudium ſuum dabunt, hortari non deſinam, vt eandem ſemitam teneant, quibus etiã ſpondebo fore, vt eos inſtituti huius nunquam pœniteat. Quod reliquum eſt, cùm à te tam diuino munere affectus fuerim, Murete humaniſſime, vt nihil vnquam tale cogitaſſem, atq; vt te ſimillimo remunerari poſſim, præciſa mihi ſpes omnis ſit, nihil enim ſuppetit præter voluntatem, quo me vertam, quid moliar, vt cæteri ſaltem me tibi animo gratiſſimũ, ac tanti tamque eximij & regalis doni memorem eſſe intelligant? Nempe tibi me pro tot ac tantis tuis in me meritis iamdiu obſtrictum prorſus addicam, quem tibi fideliſſimum in tua poteſtate habebis, ac quoad vixero, colere diligentiſſime nomen tuum non deſiſtam, Et quotannis tamen nonnulla tibi ſigna dabo κατὰ δύναμιν, ex quibus intelligas tuæ nimiæ in me benignitatis nullam capere me poſſe obliuionem. Vale Murete ætatis noſtræ decus, ac te Deus Opt. Max. diutiſſime ſeruet incolumem, omneſq́; cogitationes & actiones tuas perpe-

tuo fortunet. FERRARIAE. *7. Kalend. Nouemb. M. D. LXXX.*

M. ANTONIO MVRETO PAVLVS MANVTIVS S. D.

XXI.

MIHI verò, ita viuam, etiam atq; etiam probatur. &, cùm in quouis genere magnus omninò ſis, in hoc maximè videris excellere. Planè (vt omittam reliqua) ingenij tui quaſi quandam δεξιότητα *ſum admiratus, ita concinnè, ita aptè, facili quodam ſententiarum nexu rem ducis, donec ad ipſum perueniās: in quo te, vbi ſic hærere multos, citra omnem adulandi ſuſpicionem, ſumma explicas cum dignitate. Gratulor tibi de iſta facultate, & eo magis, quod, ſi locis impertitur gloria, nouum decus accedet ad Italiam noſtram: in qua ſedem, auctore atq; auſpice me vno ita locaſti, vt cogitare nihil prorſus de migratione videaris. nec vero ſecus debes. Valdè enim ad literarum elegantiam, planeq; ad omnem humanitatem tibi profuit hoc cœlum, è quo iam per quadriennium ſpiritum hauris. Itaq; noſter eris perpetuo mi Murete, ſi gratus eſſe vis: quod profectò vis: ſoles enim hanc virtutem præter cæteros efferre. Tibulli principium mitte, vt cū epiſtola coniungatur. Scholia, non dubito, te operam daturum, vt tua videantur, id eſt, lita luminibus ingenij, &, quantum res patitur, erudita. Vale.* VENETIIS.

EIDEM. ROMAM.

XXII.

GAVDEO, mi Murete, quod profectò etiam me tacente exiſtimas, te nauare operam Regibus, ingeniumq́; tuum, quod ego ſemper vnicè dilexi, exculiq́; laudibus, à tanto Pontifice, & ab vniuerſo Cardinalium collegio vehementer probari. Nam, ſi qui aliter ſentiunt: quanquam quis eſt, qui aliter ſentire poſſit? Veruntamen ſi qui fortaſſe reperientur, quos liuor impediat, quo minus rectè ac ſincerè iudicare poſſint, de ijs laborandum non erit: cùm te præſertim ille noſter, quem ſequuntur multi, ſed ille præter cæteros, qui nobis quaſi μητίετα ζεὺς *debet eſſe, non mediocriter ornet, atq; diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit, ſententiarum, verborum ordinis præſtantia quo in officio, ac munere cupio te pergere, Simul enim perges in expedita, maximeq́; directa gloriæ via, per quam proceſſiſti iam longiſſimè, nemine præcurrente, me fauente plurimum. De tua in me beneuolentia, cùm recordor meam, dubitare non poſſum. meum in te animum expertus iam es, eundem ſi & eſſe nunc, & perpetuò futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam. nam & mea non ſolùm conſuetudo, ſed etiam natura ita poſtulat: & tu perficis eas laudes, quarum principia me olim, exſpectantem id, quod præſtare te nunc video, in tui amorem impulerunt. Habeo ſummas gratias. quas agi à te cupio, Archiepiſcopo Beccatellio: eumq́; meo nomine, vt quàm licebit officioſè, quamq; plurimam ſalutes valdè rogo:*

&, vt

&, vt ſcribit ad amicos. floret honoribus in patria, carus Imperatori, iucundus omnibus, nôſti humanitatem & ingenium: doctrinam auxit à diſceſſu tuo, quantũ vix credas: itaq; ſumma omnia de illo adoleſcente ſperare nobis licet. Duareni obitu, de quo heri primum à Germano homine, qui ex Gallia recens venerat, accepi, damni plurimum in iure Ciuili factum eſt. equidem dolui vel tua cauſſa, quod enim à te amari ſenſeram. quanquam hæc, ſi ferret humanitas, prorſus dolenda non eſſent. quid enim proficimus? angi quidem grauius, neq; communis conditionis neceßitas concedit & vitæ commutatio, breuißima cum æterna, miſerrima cum beatißima, valdè vetant. Ego nunc, quod acceptum diuinæ benignitati refero, quodq; tibi puto fore iucundißimum, valetudine vtor ſatis commoda, oculis quidem optimis, quod aliquot annis non contigit. Itaq; cùm otiũ non ferrem, (ſcis enim me quieſcere non poſſe) commentarios in reliquas Ciceronis epiſtolas cœpi texere: &, vt initia ſunt, prorſus induſtria non οἴχεται. abſolui, vt mihi quidem videtur, maiorem partem, id eſt, tres primos libros, &, extra ordinem, octauum. in quibus, vt dixi iam, niſi me cõmunis φιλαυτία decipit, non videtur opera malè collocata. Habebis in clauſula de Petro Fabro, tuo dicam, an meo? ita me triduo cepit ſibiq; deuinxit ingenio, humanitate, prudentia. Planè vixi, quamdiu mecum fuit: nec mediocri ſum amore diſcedentem proſecutus: næ tu, ſi nihil præterea mea cauſa velles, qui & vis, vt egiſti iam plurimum, tamen hoc vno munere, quod auctus per te ſum tam ornati adoleſcentis amicitia meis omnibus in te ſtudijs, quæ tu merita vocas, optimã gratiã retuliſti. Vale. Venetijs.

HVB,

HVB. GIPHANIVS M. ANTONIO MVRETO VIRO ERVDITISS. S. D.

XXIII.

VELLEM *Murete, V. C ea eſſe tempora, vt litteris noſtris liber eſſet commeatus: haberem fortaſſe, de quibus te vel conſulerem interdum, vt quendã velut,* μουσηγέτην*, vel vt amicus commonefacerem. Nũc quæ ſint vides. itaque conſilium cepi, quantum poteſt, temperare ſcriptionibus & literis, maximè ad longinquos. Quod tamen inſtitutum vt iam migrarem, fecit Iacobus Zelenius familiaris meus, cui hæc ad te dedi. Is enim in Italiam hinc profecturus, cùm magnopere me rogaret, vt ſibi ad te, quem iam diu colit, quaſi viã & aditum munirem: amico optimo exiguum hoc litterarum officium negare nec potui, nec debui. Eum igitur toto pectore tibi commendatum eſſe cupio, adoleſcentem, mihi crede, ſuauiſsimis moribus, & elegante doctrina expolitum, omniumq́ doctorum hominum obſeruantiſsimum: genus enim domi nobile, multiſq́ ad laudem inſignibus viris clariſsimum omitto.*

Exſpectas autem fortaſſe & de Agellio noſtro aliquid: Sed, & eum, & alia noſtra remorantur, cum occupationes noſtræ cotidianæ, tum librariorum hoc in loco inopia. Iuris quoq́ Ciuilis, in quo & explanando & reſpondendo toti verſamur: quaſi rigor, & Muſæ, vt Poëta vetus eas vocat, ſeueriores, ſiue vt Fortunatianus loquitur duriora iuris ſcripta, vix patiuntur, vt in humanitatis illa velut vireta ſæpè expatier. Ne

tamen

tamen me putes aut vale humanitati & politis Criticorum ſtudijs planè iam dixiſſe, planè iam aut eorum ſectam Conſultorum ſequi, quorum vtinam barbara modò eſſet oratio (ferri enim ea quoquo modo poſſet: quanquam & veſtu honeſta matronam nobilem ornet ac deceat) & non Iuris ipſius, ac rerum, totiusq́; ferè ſcientiæ Ciuilis noſtra magna ignorantia, atq; perturbatio: de qua & tute iam pridem eleganter in Oratione quadam diſſeruiſti: Quare ne his me vitijs ad finem exiſtimes, parerga nunc accipe, ex ijs quædam, quæ in ipſas Lectiones tuas quaſi præteriens aliquando notaui: Non ita certandi cupidus, quam propter amorem, quo te imitari aueo, vt Carus ait. Vidiſti acutè lib. 6. lect. cap. 16. locum illúm Ciceronis 2. de Diuinat. Totas noctes ſomniamus, neque vlla ferè eſt, qua non dormiamus: & miramur, aliquando id quod ſomniamus, euadere, *eſſe mendoſum: Qui tamen ita fortaſſe reſcribēdus eſt?* Neque tamen vlla ferè eſt, qua non; Et miramur, &c. *vt, τὸ, qua non, præciſè ſit poſitum: pro eo, quod, qua non ſomniemus. Non verò, ita, vt tu putas,* totas noctes dormimus, neque vlla fere eſt, qua non ſomniemus. &c. *id enim à vetere ſcriptura longius aberrat: & nôſti, ob orationes conciſas, quàm ſæpe in veterum ſcriptis peccatum ſit. agitur de ſomnijs, & non de ſomno: quamuis & illa in ſomnis. Illúm autem locum pro Archia.* Quod ſi non hic tantus fructus oſtēderetur; & ſi ex his ſtudijs delectatio ſola peteretur: tamen, vt opinor, hanc animaduerſionem humaniſs. ac liberaliſs. iudicaretis. *Alij aliter, tu lib. 12. lect. cap. 15. ita emendas: hanc animi aduerſionem. Vide, quæſo, ne ita rectius,*

hanc

hanc humaniſs *hanc.nempe delectationem & voluptatem. Sæpe enim his articulis, hanc, illam, & ſimilibus non adiungitur nomen aliquod, ſed prius adlatum tacitè repetendũ intelligitur, vt apud Senecam ep.95.* At illam habentem præcepta plurimum ait proficere: *vbi delendum illud* habentem præcepta *nam ibi non de parænatica, ſiue, vt Seneca, præceptiua, vt Cicer. in de Officijs loco vulgo non intellecto, quæ in præceptis poſita eſt, parte Philoſophiæ. ſed de theoretica agitur. Sic & pro Ligario: Valeat vox illa tua, quæ dicit etc. id, quæ dicit. perſpicuè ſpurium. Eiuſdem libri tui cap.1. in his verbis Seneca lib.1. de benefic.* Nemo beneficia in Kalendario ſcribit: nec auarus exactor ad horam & diem Creditorem appellat *mendum eſſe rectè admonuiſti, atq; pro Creditorem, fortaſſe legend. Debitorem, quomodo & iam pridem Briſſonius lib.1. de verb. ſignif. illum ipſum locum adducit, hæc enim cognata ſiue potius inter ſe relata vocabula, magis & minus, emptor & venditor, conductor & locator, debitor & creditor, migraſſe interdum alterum in alterius locum videntur, quod & Iacob. Cuiacius obſeruauit libro 1. cap.10. & libro 9. cap.7. Cui tamen d. l. ſi in emptione. D. de contrah. empt. & l.18. ſolutione. D. ad exhibend. cur non adſentiar, ijſque in legibus nihil mutandum putem, alio in loco explicabo. Hoc autem in loco Senecæ, etſi τὸ Debitorem non improbo, omitti tamen vtrumque poteſt, & Creditorem & Debitorem, ſed intelligi debitorem, vt verbum, appellat, præciſè & abſolutè ibi ſit poſitum. Quod autem ad eum locum Cic. attinet lib.2. de finib. bon. de quo & tu lib.6. ca. 20. & Turneb. aliiq;*

labo-

laborant, Reſplendeat his veſtis argentum, odrilitium, locus ipſe, ædificium, &c *eum ita emendandum puto*: veſtis, argentum, locus ipſe: *reliquis inductis: Aut certè ita:* Veſtis, argentum, aurum, locus ipſe *vt odrilitium ſit deprauatum ex oro ſiue auro. Paulò antè apud Cicer. hæc,* quibus vinum defuſum è pleno ſit Hirſiphon. *vt ait Lucilius, cui nihil ius & ſacculos abſtulerit, portenta potius quàm verba, quæ tamen ita exarata ſunt in libris manuſcriptis, aliter Paulo Manut. aliter Ioſ. Scaligero in appen. ad coniect. in Varr. mihi ita, è pleno ſit hinophoro, vt ait Lucilius, cui nihil ſacculus abſtul. rit fortaſſe inquam ita (nam & ipſe dubito) reſcribenda videntur. Inophorum certè, vel ne mentiar inoforum in vet. lib. reperio nunquam œnophorum. & rectè Romani enim veteres Græcum οι, non modò œ Latinum, quod vulgare vt Demoe, Edeatroe (ſic enim legend. puto apud Feſt.) Adelphoe Terentij de quo & tu in Terent. Clarumenoe apud Plaut. & Canephoroe apud Cicer. Verrin. de quibus nos ad Lucret. Sed etiam interdum aut in o nudũ, vt in Poeta, poema, diocesis, & diocetes apud Cic. pro Rabirio Poſth. vbi antea mendosè Diogenes, & Parochia. παροικία, vocab. Eccleſiaſt. (falluntur enim, & omnium ſcriptorum etiam Iuſtiniani & Theodoſ. Codicum exemplarium antiquiſſimis repugnant, qui nuper ſcribere cœperunt diœceſis & diœcetes paroecia & paroecus, quos miror eadem ratione non ſcribere poeeta, & poeema, poeeſis) interdum in I merũ vertebant, vt videre eſt in Iconomus, quod contra vſum veterum quidam hodie mutarunt in Oeconomus, vt & Alciat. admonuit lib. 9. Parerg. c. 3. in hodidocus apud*

Feſtum,

Feſtum, id eſt, graſſator qui græcè ὁδοιδόκος, Inomaus apud Oroſium in lib vet. qui à Græcis Οἰνόμαος: & in Cimiterium: ſic enim Latinè à veteribus Chriſtianis ſcriptum id fuiſſe, quòd græcè κοιμητήριον vetera monumenta confirmant. vnde & Acimitenſe monaſteriū in l. inter claras C. de SS. Eccleſ. dicitur, quod à Græcis τῶν ἀκοιμήτων. Solent ſcilicet Romani Græca vocabula paululū variādo ſua ſæpè facere, nec iiſdē ea aut literis aut ſyllabis ſemper admetiri, vt Vlixes ex ὀδυσσεύς. Exāclare, & anclare apud Feſt. ex Græco ἐξαντλεῖν, & ἀντλεῖν: non vt vulgo iā ſcribunt exantlare. quod Exantlandi verbum & tu contra Lambinum rectè vindicaſti, libr. 13. cap. 17. alia æquè eiuſdemmodi: de quibus alibi. Quod qui non obſeruant, latinam linguam mirè perturbant: idemq́ & Elogium, de quo & tu in Lect. optimum licet vocabulum, & bonæ quaſi monetæ, aut ciuitate Romana, tanquam lege Papia, planè exterminant, aut variè nunc in eclogium, nunc in elogium, nunc in eulogium mutant, & epiſtolam ſcribunt, Græcorum more, inuitis omnium ſcriptorum libris antiquiß. etiam marmoreis monumentis, in quibus conſtanter Epiſtula, & Eclogium extat. Atq; hæc quidem de meis in tuas Lectiones cerulis quibuſdam ac notis. in quibus ſi quid erit tale, quod in acceptum referendum putes: videbis, in quem quid expendas: ne & his accidat quod nuper Themiſtæ noſtræ apud Cicer. & Ennio itē noſtro apud Agell. lib. 12. c. 4. de quib. diligenter olim ad te ſcripſeram, contigit. ἴδ᾽ ὅτι loquor. Sed de his alio fortaſſe loco planius. & plura. Nunc, vt modò dixi, de me ſatis multa. A te autem Lectionum quidem libros plures non ita pridem accepimus, omnis

elegan-

elegantiæ refertos; Sed quod inter nos, liceat. Soli enim ſumus, poſtulantur iam à te & φιλοσοφούμενα quædam, & à Nobilio politiſſ. philoſopho, qui aliqua iam dedit, plura. Atq; adeò accepi non ita pridem ab idoneis hominibus, te iam paratas habere explicationes librorum aliquot Platonis & Ariſtotelis Politicorum: quæ grauiores ſcriptiones huic quoq; & ætati tuæ iam maturiori, & perſonæ, magis conuenire videntur. Aiũt & Eunapij hiſtoriam, quæ in Vatic. bibliotheca adſeruatur, curare te deſcribendam. quod idem & Redingerus noſter D. Thomas V C. magno ſumptu, iam pridem cœperat: ſed conatum eius mors interrupit. Tu ſi & Politica illa ſcholia tua, & Eunapium, etiam Theodoriti epiſtolas, quarum inſigne volumen in eadem Bibliotheca Heruetotefte, ſupereſt, aliaq; veterum ſcripta diuulges, benè, mihi crede, de Repub. mereberis. Eorum namq; opera cum Reipub vtilior, tum etiam ad laudem ipſorum diuturnior mihi ſemper viſa eſt, qui veterum ſcriptorum præclaras συντάξεις & commentarios aut in lucem ipſi proferunt, aut ab alijs diuulgatos vel eruditis ſcholijs explanant, vel vt emendatiores ſint, elaborant. Emendatus enim liber eſt vice commentarij. Vale vir doctiſſime & ſalue. A. CIC. IO.

LXXXIII.

IVLII POGIANI VIRI DISERTISS. EPISTOLA, DE CICERONIS IMITANDI MODO, AD NOBIliſſimum adoleſcentem Nicolaum Fitzherbertum, Anglum.

XXV.

ETSI ſunt eius generis tuæ litteræ, vt in politiori humanitate, in qua ex grauioribus Legum ſtudijs conquieſcis, conſilio aut præceptione mea tibi minimè opus eſſe intelligā, tamen quia mei in te amoris eſſe video, nō tam ſpectare, quid ego poßim, quā quid tu velis attendere, rationem tibi & conſuetudinem huius rei meā exponam. Ego, quamdiu mihi arbitratu meo ſtudere licuit, vnū aliquot menſes ex Latinis ſcriptoribus Ciceronem legi. Nam in omni ratione optimū quemq; & illum vnum imitandum eſſe cognôram. Quare cùm illum ipſum Ciceronem Latinæ linguæ & eloquentiæ principem eſſe conſtaret, reieci cæteros latinitatis authores. Quo in ſtudio primùm dabam operam, vt ſtatuta eſſent tempora & ſtudendi, & ſcribendi mea. Didiceram enim à ſummis viris, qui ſe id re expertos eſſe dicerent, plus ad umenti eſſe in certo, nec multo, quàm in vario & diuturno tempore, quod haberet eadem illa hora ſtudiorum, non ſolùm admonitionis & recordationis vim, ſed etiam quoddam momentum ordinis: qui cùm in omni re multum, tùm in dicendo plurimū poteſt. Sed hoc fortaſſe patet latius: illud ad id vnum pertinet, quod inſtitueram. Duo igitur in Cicerone legendo

gendo mihi proponebam, quid & quomodo diceret. In quo videbam interdum pauca multis explicari, interdum plura comprehendi breuiter, & abſolutè, ſæpius eandem variari rem, vt cùm idem diceretur, tamen commutatis verbis atque ſententijs, aliud dici videretur. Mirabar verò partium & quaſi membrorum pulcherrimam compoſitionem, quæ ſic alia ex alijs nexa & apta ſunt, nihil vt Lectori poſſit eſſe iucundius. Quid dicam de artificio vinciendæ orationis, deq́; copia & quaſi ſylua elegantium vinculorum? quibus cùm multi, vel quaſi compedibus quibuſdam, ſcriptiones ſuas colligent, vel ita diſſoluant ac diſſipent, vt capti membris corporis, ac ne corporis quidem ſpeciem habeant. Sic Cicero res nectit, & verba, vt ſola eius oratio liberè moueri, magnificeq́; ingredi videatur. Cogitabam verò etiam de ſingulis verbis, de coniunctione verborum, de eorum numero atque forma. Quæ in cogitatione mihi veniebat in mentem mirari, quænam eſſet cauſſa paucitatis eorum, qui diuinas Ciceronianæ orationis virtutes imitarentur. Huius autem erroris & inſcitiæ multorum, duplicem aliquando culpam animaduerti. Sunt enim, qui à Cicerone abhorrentes, ſe ad alios, neſcio quos, ſcribendi magiſtros contulerunt. Qui quod iudicium habeant, cùm appareat, facilè negliguntur. Alij ſunt, quorum eſt leuius peccatum: imò verò non illi quidem cupiditate peccant, qui Ciceronis ſimillimi velint, eſſe ſi poſſint, ſed conſilio & imitandi modo falluntur. Nam hi Tullij verba mordicus tenent, nec vllam ferè ſyllabam audent ab eo diſcedere, & dum verentur ne parum Ciceroniani videantur, illius

etiam ſenſa totidem verbis transferunt in ſuas literas. ſcilicet illi (quod miſerrimū eſt) nunquam ſunt in ſcribendo ſui, ſed ineptè ac putidè ſemper alieni. Quid igitur eos in errorem induxit? Puerilis illa ſuſpicio, quod ſermonem Ciceronis in id modò conuenire ſunt arbitrati, ad quod ille ſemel accommodauit. In qua ſi ipſe Tullius ſententia fuiſſet, non iam eum copiæ atq; vbertatis magiſtrum, ſed inopiæ & ieiunitatis auctorem haberemus. Quæ cum viderem, putaui mihi elaborandū, ſi modò id aſſequi poſſem, me vt ab illa balbutientium turba ſeiungerem, coniungeremq; cum ijs, qui planè & latinè loquuntur. Quid quæris? Audere cœpi. Nam vt quiſq; mihi occurrebat Ciceronis locus, illam loquendi formulam ad alia transferebam, & eiuſdem & alterius generis ſenſa, quaſiq; vnis ab illo ſumptis veſtimentis ſtudebam veſtire & ornare res innumerabiles. Exempli cauſa, quod hæc dictãs legebam fortè Publij Rutilij adoleſcentiam ad opinionem & innocentiæ, & iuris ſcientiæ, P. Scæuolæ commendauit domus: *Quis prohibet eò traducere? Hannibalis Minalis adoleſcentiam ad opinionem & eloquentiæ & philoſophiæ, Flaminij nobilis conſuetudo commmendauit. vides genus. ſed quoniam intelligebam quædã eſſe ſententiarum lumina, quibus ſcripta illuſtrarentur, ſumebam illa vel ab ipſo Cicerone, vel à quouis, ſed ita, vt in eadem exercitatione alia quadam ratione vterer ab illo ſuperiore. Vt enim illic tanquam ex eadem cera multas fingebam imagines, ſic hîc quaſi eundem hominem alio habitu veſtiebam. Quare fiebat, vt quæ ab alijs parta eſſent, à me inuenta viderentur. Sunt autem hæc ornamenta & lumina ſententiarum, vt, Ne*

quid nimis, Latè patet inuidia. & huiuſmodi ſexcenta quæ ſi ita efferas, Tenendus eſt omnium rerum modus, & Nihil non occupat inuidia, quis tua eſſe neget? Huc pertinet illud Ciceronis, imitandos eſſe bonos fures, qui earum rerum, quas cœperunt, ſigna commutant. Vt enim illi, pallium, ſi cui furantur, ne id is agnoſcat, ex pallio ſagum faciunt, ſic qui aliorum ſententias commutatis verbis enunciant, quæ communia ſunt, propria facere videntur. Neq; verò non etiam conabar interdum quodammodo cũ ipſo Cicerone certare acumine contrariorum, vt ſi ille, In lætitia doleo, ego contrà, In dolore lætor. Si idem dicat, tardius faceres, hoc eſt, vt ego interpretor, diligentius, item, Ipſe celerius, id eſt, negligentius, in contrarium conuerſa ſententia. Quod inſtitutũ mihi ſi meo arbitratu diutius tenere licuiſſet, in hac laude fortaſſe aliquis eſſem. Sed ab ea me cõſuetudine auocauit neceſſaria quædam barbaries, de qua nunc quidem nihil attinet plura ſcribere. Tibi certè, quid de tota hac ratione ſentirem ſignificandum putaui, qui etſi ſcio, quanta occupatione diſtinearis, tamen non dubito, quin pro excellenti tuo ingenio, proq; eo, quantum profeciſti in hac latinè ſcribendi ratione, cùm iſtum grauiorem ſtudiorum curſum confeceris, ſi huc redieris, teq; in hac laude exercueris, breui etiam in principibus futurus ſis huius facultatis. Quanquam aliquid interea aſſequêre, ſi cùm vacuus quotidiè fueris à Legum ſtudijs, animi cauſa, ſtilũ reprehenderis, & in hac exercitatione, quam dixi, ſubſeciuas operas poſueris. Sed quod mihi penè exciderat multa ex Cicerone tibi memoriæ mandanda ſunt, & paranda tanquã magna ſupellex, tibi vt ſuppetat in

variandis & mutandis ſenſibus multus & elegans veſtitꝰ orationis: Et quoniã vt in victu & veſtitu prius neceſſaria, quàm voluptaria quærimus, ſic in oratione propriorum primum verborum, deinde tranſlatorum copia cõparanda eſt: haud ſcio an illæ ad Atticum epiſtolæ, in quibus nulla elaborata eſt concinnitas, nullum exquiſitæ voluptatis aucupiũ, plurimùm proficiant ad latinè & emendatè loquendum. quemadmodum nonnunquam etiam gemmarũ vis, non tam arte diſpoſita, aut diſtincta auro, quàm pura atq; natiua delectat, ita Latini ſermonis vbertas ſine fuco, aut peregrinus quodammodo delicijs orationis in illis maximè probatur epiſtolis. Etſi hæc admonitio accommodata eſt ijs, qui nunc primum in eam rationem ingrediuntur, tibi, qui tantũ iam hac ſcribendi exercitatione profeciſti, præſertim maioribus rebus occupato, fortaſſe minus eſt neceſſaria. Quare cùm grandiori etiam ſcribendi genere delectari videaris, nos quoq; ſiue ingenio, ſiue iudicio tuo, certè tempori obſequemur. Cùm igitur tibi, vt nũc eſt, facultas non ſit peruolutandi multos Ciceronis libros, ex illis optimos leges, et ſi nulli non optimi. Sed tamen orationes leges, & ediſces, quæ multùm te delectabunt, & ſcriptionem tuam adiuuabunt. Ignoſces verò mihi ſi hæc neq; ſubtiliùs ſcripſi, vt res poſtulare videbatur, neq; illuſtraui exemplis. Eram enim & ipſe valdè occupatus. Quare aliâs reponam, & accuratius aliquid ad te mittam, quod proximis ferijs æſtiuis in Trebiano tuo vacuus legere poſſis. Interim vale, & mihi conſerua amorem tuum. ROMA. Pridie Kalend. Aprilis.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, ET CIVIS ROMANI,

HYMNORVM SACRORUM Liber.

SERENISSIMO PRINCIPI GVILIELMO GONZAGAE DVCI MANTVAE, Montisferrati, &c.

MAGNE Ducum, fetam populis cui fortibus vrbem
Pulcher olorifero Mincius amne lauat:
Sume datis à te ſcriptos mihi legibus hymnos,
Neve parum culti deſpice vatis opus.
Illi etiam quorum hic meriti celebrantur honores,
Lucida quos conſtans vexit ad aſtra fides,
Non indignantur paruo ſibi ture litari:
Atque animum magni muneris inſtar habent.
Forſitan his olim iuuenis meliora dediſſem,
Et mulcere aures dulcius apta tuas.
Sed veniens etiam ingenio eſt damnoſa ſenectus:
Nec tantùm vires corporis imminuit.
Cùm mihi turgerent meliori ſanguine venæ,
Nec curarum animum pondera deprimerent:
Sponte ſua numeris carmen mihi mollibus ibat:
Et ſubitò verſus fundere ludus erat.

Nunc & corpus hebet ſenio,& mens ipſa pigreſcit,
  Quodq; habuit ludo,nunc onus eſſe putat.
Dulce onus hoc tamen eſt, quod te mandante ſubitur.
  Et leuiora facit iuſſa iubentis amor.
Atq; vtinam hæc roſeo legat & VINCENTIVS ore
  Phœbi & Muſarum maxima cura puer:
Qui floreſcenti paullatim attollitur æuo,
  Vt ſata ſe ad fluuij ſubijcit alnus aquas.
Felix,cui teneris Helicon luſtratur ab annis,
  Et bibitur volucris fons pede factus equi.
Quem iam ipſa Vranie blandis complexa lacertis,
  Stellatas Superſim vexit ad vſq; domos:
Oſtenditq; aſtrorum ignes,cœliq; meatus,
  Queisq; ſuos peragant legibus illa choros.
Quis ſcit,an &,cœlo dum ſingula deſpicit,inter
  Cætera maiores viderit aſtra ſuos:
Et quos purpureo contexit Roma galero,
  Et qui legali ſceptra tulére manu?
Fortunate puer, magnum patris incrementum,
  Cui Lacheſis net plena aurea fila colo,
Viue diu,vtq; dati poſcit tibi nominis omen,
  Tende atauos omni vincere laude tuos.
Neu graue ſit,dum dona tibi grauiora parantur,
  Interea partem carminis eſſe mei.

HYMNI

HYMNI SACRI.

IN ADVENTV.

VERBVM, quo omnipotens cōdidit omnia,
Summi præualidum conſilij Angelum,
Vatum plena Deo pectora dixerant
Venturum, vt fieret caro.
Primi quo maculam dilueret patris,
Serpentiſq; vafri contereret caput:
Præcluſamq; homini morte recluderet
In cœlum propria viam.
Ergo turba patrum, carcere liberos
Qui longo per eum ſe fore viderant,
Cœlum ſuſpiciens, luctiſonis dabat
Carmen lugubre vocibus.
O qui pollicitis applicitos tuis,
Quamuis cuncta potes, fallere non potes,
Longas tolle moras, & citò, quem tibi
Certum eſt mittere, mittito.
Simplex ætherij numinis vnitas
Quæ diſtincta eadem eſt veraq; trinitas,
Æternis vigeat ſemper honoribus,
Et terra ſimul & polo.

IN DIE S. BARBARAE.

QValis, nulla polum nubila cùm tegunt,
Inter clara nitet ſidera phoſphorus:
Talis martyrio conſpicuus micat
Inter Barbara virgines.

Cui ſolus teneris Chriſtus ab vnguibus
Vſſit cor nitidum perpetua face,
Cui deſiderium, cui fuit vnicus
Spretis Chriſtus amor procis.
Quamuis imperio barbarus aſpero
Terreret genitor, quem furor & mala
Perduxit rabies, vt gladio caput
Natæ demeteret ſua.
Vinclis illa quidem libera corporis
Felix ad Superos protinus euolat.
Sed Chriſtus ſceleratum in Stygias patrem
Sedes fulmine deijcit.
Simplex, &c.

AD LAVDES.

Sanctæ triumphum virginis
Læti canamus Barbaræ,
Palmæq; honorem duplicis,
Quam virgo martyr obtinet.
Non ſtirpis illam regiæ
Splendor ſuperbam reddidit,
Quin ſe à tenellis vnguibus
Chriſto regendam traderet.
Inſanus infremit pater,
Omneſq; pœnas admouet,
Tandemq; ſacrum filiæ
Caput cruentus amputat.
At virgo caſti corporis
Soluta vinclis emicat,
Volatq; ſtipata Angelis
Ad expetitum coniugem.

AEterne cunctorum pater,
AEterne fili par patri,
Et par vtriq; ſpiritus
Soli tibi ſit gloria.

IN NATALI DOMINI.

O Nox vel medio ſplendidior die,
Cuius per tenebras virginis integræ
Ex aluo nitida ſol nouus emicat,
Complens omnia lumine.
AEterno imperio, qui regit omnia,
Humanumq; Deo conciliat genus,
Is nunc ſub tuguri vilis operculo
Naſcens, pauperiem docet.
Paſtores ouium, dum gregibus ſuis
Intenti vigiles excubias agunt,
Primi hunc angelico carmine nuntium
Lætis auribus hauriunt.
Grata eſt haud dubiè ſimplicitas Deo.
Grata eſt vita, dolis quæ procul omnibus
Rectum ſponte ſua perpetuo colit,
Et priſcam retinet fidem.
Simplex, &c.

IN DIE S. STEPHANI.

LEuitæ iuuenis fortia pectora
Ornari ſolitis tempus honoribus,
Primus martyrij qui ſibi lauream
Vitæ prodigus induit.
Tundebat lapidum grandinis in modum,
Denſo turba fremens imbre ſacrum caput:

Nun-

Nunquam mota ſuo, ſed tamen eſt loco
Mens ſancto ebria ſpiritu.
Sed ſeſe in medijs ictibus erigens,
Et cœlum penetrans, En, ait, en eum,
Pro quo dulce mori eſt, iam video Patris
Ad dextram poſitum Dei.
At tu Chriſte ſinu ſuſcipe me tuo,
Atque his, qui, tenebris turpibus obruti,
Quo ſeſe impediant crimine, non vident,
Quæſo te, veniam dato.
Simplex, &c.

IN DIE SANCTI IOANNIS EVANGELISTAE.

CHRISTO *præ reliquis carus Apoſtolis,*
Qui ſupra Domini pectus in vltimis
Diſcumbens epulis compoſuit caput,
Feſta luce canendus eſt.
Felix, cui Dominus iam rigida in cruce
Pendens, iamq; neci proximus, & Patri
Sanctam ſancto animam tradere cogitans
Matrem crediderit ſuam.
Felix, qui ſe aquilæ more ſuper polos
Tollens, & nitida in luce Deum videns,
Diuino eloquij flumine filium
AEqualem docuit Patri.
Felix, qui ſenio iam grauis, & ſacra.
Multa canitie tempora conſitus,
Vt ſi membra leuis corriperet ſopor,
In Chriſti redijt ſinum.
Simplex, &c.

IN DIE SS. INNOCENTIVM.

CAntemus tenerorum agmina Martyrum,
Quòs regis rabies abſtulit impij,
Cunas innocuo ſanguine proluens,
Chriſtum perdere dum furit.
O nullis feritas cognita ſeculis,
Materno pueros è gremio rapi,
Perfoſſa vt rutilis corda mucronibus
Lac cum ſanguine funderent.
Heu quis, cum ſolido raptus ab vbere
Diſtrictumq́; pauens ad gladium puer
Blandas carnifici porrigeret manus,
Siccis adſpiceret genis?
Augent angelicos nunc pueri choros,
Et Chriſtum liquido gutture concinunt:
Herodem meritis debita talibus
Pœna in perpetuum premit.
Simplex, &c.

IN FESTO S. SYLVESTRI.

PRiſcos Roma Duces deſine laudibus
Efferre immodicis, qui valida manu
Fines imperij protulerunt tui,
Quacunq; Oceanus patet.
His ſolis tibi plus contulit omnibus
Sanctorum eximium Pontificum decus
Syluester, dominam qui primus vrbium
Chriſti ſuppoſuit iugo.

Multo te ille prius ſanguine Martyrum
Reſperſam, docuit parcere cædibus,
Et quos mille modis ſæua peremeras,
Illorum monitus ſequi.
Romam idem precibus nunc quoq; cœlitùm
Adſcriptus numero, perpetuis iuuet,
Et tanti oſſa ſuo quæ gremio viri
Seruat condita Mantuam.
Simplex, &c.

IN DIE CIRCVMCISIONIS.

Circumciſo agitur lux Domino ſacra.
Quæ iam, ſi Dominum ritè licet ſequi.
Impura à tumidis omnia nos monet
Circumcidere cordibus.
Vmbra Euangelij lex fuerat vetus:
Sed ſol exoriens vt tenebras fugat,
Sic ſol iuſtitiæ legitimis ſuum
Finem ritibus attulit.
Nobis corporeo nil gladio eſt opus:
Sermo quippe Dei viuus & efficax,
Seſe inſtar gladij mentibus inferens,
Ad viuum omnia perſecat.
Quæ ſemper vitij germina pullulans,
E noſtris vtinam cordibus amputet,
Anni principium ſit ſimul vt noui
Vitæ principium nouæ.
Simplex, &c.

IN DIE EPIPHANIAE.

QVæ vos cauſſa Magi, dicite, perpulit
E veſtris iter huc carpere finibus?
Quem tanto ſtudio quæritis anxij?
Quóue hæc munera pertinent?
Nos ſtella inſoliti luminis huc trahit
Et dux certa viam perpetuo præit,
Iudææ populis quæ cupientibus
Regem ſignificat datum.
Auri iſta ſed enim quid ſibi pondera,
Myrrhæ mirificus quid ſibi vult odor?
Aut quæ, cùm populus ſacra Deo facit,
Aris thura ſolent dari?
Rex auro colitur, thura Deum decent,
Noſtri myrrha homines poſt obitum linunt,
Huic ergo hæc pariter munera congruunt,
Qui & Rex eſt, & homo, & Deus.
Simplex &c.

A SEPTVAGESIMA AD CINERES.

EHeu quàm ſcelerum non tolerabilis
Nos vrget miſeros ſarcina, quæ Dei
Noſtris principio mentibus inditam
Obſcurauit imaginem.
Si nos pro meritis accipiat Deus,
Cauſſæ nil fuerit, quo minus agmine
In triſtes tenebris perpetuis domos
Vno præcipites agat.

Sed ſemper facilis flecti in eos fuit,
Quos culpæ ex animo pœnituit ſuæ.
Nunquam horum lacrumis & gemitu tulit
Se fruſtra veniam peti.
Hac ſpe, quam ipſe dedit, poſcimus vt graui
Preſſos exoneret pondere, néue ſe
In noſtro rigidum crimine iudicem,
Sed mitem exhibeat patrem.
Simplex, &c.

A DIE CINERVM, &c.

MVltis tenſa epulis viſcera dum tument,
Mens oppreſſa nihil cogitat arduum:
Et more indomiti luxurians equi
Pugnat ſpiritui caro.
Sed ſubtracta eadem comprimitur cibo,
Et ſe ſpiritui morigeram exhibet:
Qui, cùm nulla grauant pondera ſordium,
In cœlum celer euolat.
Primus corporeo legifer à cibo
Bis binos decies abſtinuit dies:
Quem Chriſtus numerum nos itidem ſequi
Exemplo docuit ſuo.
Sed fruſtra vetitis os tenet à cibis,
Qui factis animum turpibus inquinat.
Ieiuno adſiduæ conueniunt preces,
Cumq; his munificæ manus.
Simplex, &c.

IN DOMINICA PASSIONIS.

ÆEquena

AEqueua ingenito progenies Patri,
Vitam morte ſuis redderet vt ſua,
Se Chriſtus niuei velleris hoſtiam
Vltro ſupplicio obtulit.
O erga immeritos mirus amor Dei,
Natum, quæ pietas, tradidit vnicum:
Vt pro mortifera fraude nocentium
Pœnas ſolueret innocens.
O non viſum alias ſacrifici genus,
In quo æterna Deo ſacra facit Deus,
Et mortem moriens opprimit, & ſibi
Ipſe eſt victima pontifex.
O crux tincta ſacri flumine ſanguinis,
Olim ſupplicium mancipijs graue,
Nunc regum capiti præcipuum decus,
Te flexo colimus genu.
Simplex, &c.

IN DOMINICA IN RAMIS PALMARVM.

REgem pacificum, mœnia dum ſubit
Vrbis celſa ſuæ, turba manu ferens
Palmarum grauidos obuia termites,
Fauſtis vocibus excipit.
Hic latas ſpoliat frondibus arbores:
Hic ſerta ante pedes florea proijcit:
Supplex ille manus porrigit, hic ſuis
Terram veſtibus obtegit.
Heu mentes hominum. Quis fore crederet,
Quem tantis ſtudijs reciperet frequens,
Poſt paucos vt eum turba eadem dies

Suffixum adſpiceret cruci?
Nil in vita homini perpetuum datur.
Rebus ne nimium fidite proſperis,
Plerumq́, hic lacrumis gaudia temperat
Certo conſilio Deus.
Simplex &c.

IN DIE PASCHAE.

POnatur lacrumis iam modus, & nouis
Templorum reſonent atria canticis.
In vitam reduci nam Domino ſacer
Poſcit lætitiam dies.
Lux poſt Chriſti obitum tertia venerat,
Cùm ſpes ſancta, moraq́, impatiens amor
Matronas parili nomine nobiles
Viſendum ad tumulum vocat.
Tum motum lapidem, tum lapidi vident
Innixum niueis veſtibus Angelum:
Qui, quo ſollicitis eximeret metum,
Pauca & certa locutus eſt.
Non hoc amplius eſt quem petitis loco.
In vitam rediјt Chriſtus ab inferis.
Ite, & diſcipulis hæc eadem date
Summi nuntia gaudiј.
Simplex, &c.

IN DIE ANNVNCIATIONIS B. VIRGINIS.

AD te ſidereis miſſus ab arcibus
Cùm venit Gabriel, virgo renuntians,
Te ſummo ante alias complacitam patri,

Mox

Mox matrem Domini fore:
Turbata tibi tunc purpureus genas
Sparſit mente pudor, neſcia quod viri,
Caſto, ſponſa licet, pectore virginem
Semper te fore voueras.
Verum idem ſubitò nuntius addidit:
Iſtos pone metus: nam tibi iam datum eſt,
Vt virgo maneas, & tua compleat
Sanctus viſcera ſpiritus,
Tunc ore ex roſeo vox tibi prodiјt,
Teſtis mirifica certa modeſtia:
Ecce ancilla Deo ſubdita, nil moror:
Fiat, quod Dominus iubet.
Simplex, &c.

IN FESTIVITATIBVS S. CRVCIS.

GEntes, nulla quibus notitia eſt Dei,
Armis, imperio, prole ſuperbiant:
Nobis, queis melior ſpiritus obtigit,
Sola eſt in Cruce gloria.
Lignum prima homini pernicies fuit,
Cùm primus vetitam contigit arborem
Captus fœmineis illecebris parens,
Quo ſe perdidit ac ſuos,
Sed poſt, lignum homini certa ſalus fuit,
Cùm ſcandens patulam Chriſtus in arborem,
(Æternus fieri ſic voluit parens)
Vitæ reſtituit ſuos.
Crux hoſtes hominum ſola procul fugat.
Crux ſola inſidijs munit ab omnibus.

Aduerſa intrepidus deſpiciat, licet,
Cuius ſpes Cruce nititur,
Simplex, &c.

IN DIE ASCENSIONIS.

Victæ in perpetuum mortis & inferum
Inſignis ſpolijs, luce nitens noua,
Pimusq; inſolitum Chriſtus iter ſecans,
Arces in patrias redit.
Natus, naſci iterum nos quoq; dum cupit,
Mundo, mortuus eſt, nos cupiens mori,
Surgens & repetens æthera, nos quoq;
Vt poſsimus idem, dedit.
Chriſto nunc igitur viuere nos decet,
Vt Chriſto pariter detur inemori.
Surgentes eadem nos quoq; gloria
Puro lumine veſtiet.
O per qui te, hominum conditor, ingredi
Caſtæ adduxit amor viſcera virginis,
Nos dignare, tuis artubus inſitos,
Voti reddere compotes.
Simplex ætherij numinis vnitas,
Quæ diſtincta eadem eſt veraq; trinitas,
Æternis vigeat ſemper honoribus,
Et terra ſimul & polo. *Amen.*

IN DIE PENTECOSTES.

Luſtra noſtra tua pectora lampade,
Qui quondam, altiſono ſpiritus à Patre,
Luſtraſti vnanimes, miſſus, Apoſtolos,
Linguis diditus igneis.

Confirma

Confirma dubios, dirige deuios,
Conſolare tui muneris indigos,
Létaliq; animus frigore torpidos
Sanctis ignibus excita.
Mens doctrinam auidè noſtra bibat tuam,
Perſtetq; aſſiduè tota Deo calens,
Et ſpem firmam in eo conſtituens ſibi,
Terram pro nihilo putet.
O rerum alme ſator, certè homines ſumus,
Quamquam indigna, tuæ plaſmata dexteræ.
Ne fer, quos tua vis ex nihilo extulit,
AEterno exitio obrui.
Simplex, &c.

IN DIE SS. TRINITATIS.

O Nullis hominum peruia ſenſibus,
Naturæ penitus ſola capax tuæ,
Cuius condita ſunt omnia numine,
AEterna & monas & trias.
Nato æquéue pater, natéq; par patri,
Et manans ab vtroq; inclyte ſpiritus,
Circumfuſa tuo nubila lumine
Noſtro diſcute pectori.
Da, mens per ſpeculum cernere te queat
Noſtra, & poſthabitis te petat omnibus:
Eiuſſiq; tuis pendeat, & tibi
Soli dedita ſeruiat.
Tu clemens miſeris da veniam pater.
Tu fili miſeris ſterne iter ad patrem.
Tu ſanctum miſeris pneuma vagantibus

Præfer conſpicuam facem.
Simplex,&c.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

COEleſtes epulæ,certa pijs ſalus,
Quas apponit amor,pura caput fides,
In queis ipſe cibi perpetui loco
Cœnæ ſe pater exhibet.
Hic verbum Domini fallere neſcij
Cæcis iudicium ſenſibus abrogat:
Quod non eſt,oculi cernere ſe putant,
Nec,præſens quod adeſt,vident.
Sub panis ſpecie viua latet caro,
Sub vini ſpecie ſanguis:& vtraque,
Seu tantùm ſpecies ſumitur altera,
Chriſtus ſumitur integer.
Felix qui Dominum ſedulus hoſpitem
Abſterſis animi ſordibus excipit.
Qui contra facere id negligit,ah miſer
Ipſe eſt exitio ſibi.
Simplex,&c.

IN NATIVITATE S. IOANNIS BAPTISTAE.

SAnctorum ſoboles ſera parentium,
Solis perpetui prodrome Lucifer,
Qui naſcens hilaras omnia dum tuum
Natalem colimus,faue.
Nondum natus eras,cum dominum tamen
Nondum caſtæ vtero virginis editum

Agnoſti exiliens, & quatiens nouo
Matris viſcera gaudio.
Mox & magnanimus te ſequa petis puer.
Et victu populos horridos admones,
Factis abſtineant turpibus, & viam
Aduentante parent Deo.
O cui voce ſua maximus arbiter
Laudem ſupra homines egregiam dedit,
E cœlo adſiduis, quæſumus adiuua
Cultores precibus tuos.
Simplex, &c.

IN DIE TRANSFIGV-RATIONIS.

QVam crebro dederat diſcipulis fidem,
Confirmare modis dum ſtudet omnibus,
Tres ſecum comites montis in ardui
Adſumpſit Dominus iugum.
Illic frons radijs cincta micantibus,
Solaris nituit lampadis in modum:
Tum, qua tectus erat, protinus eſt niui,
Veſtis reddita concolor,
Cum Chriſto gemini viſi etiam ſenes,
Et iuſſa ad populum cui dederat Deus,
Et qui ſidereas viſus erat domos
Quadrigis petere igneis.
E nubis nitidæ quinetiam ſinu
Hæc dicta omnipotens intonuit pater:
Hic eſt, quem eximiè diligo filius.
Huius iuſſa capeſſite.
Simplex, &c.

IN DIE S. LAVRENTII.

Laurenti canimus nobile prælium.
Qui cum viſceribus flammam aleret ſuis,
Et cratem roſeo ſanguine ſpargeret,
Subiectis ruber ignibus.
Conſtanter Domini perſtitit in fide.
Ambuſtumq́; latus carnifici exhibens,
En iſtam rabiem quo magis expleas,
Hoc iam coctum, ait, eſt, vora.
Tanto corporeis ignibus acrior
Chriſti ardebat amor pectore in intimo:
Sic mens tota Dei feruida ſpiritu
Senſum corporis hauſerat.
Nunc nobis ſolito more rogandus eſt,
Iratum vt meritò conciliet Deum.
Et quos mirifici roboris inſtruit
Exemplo, precibus iuuet.
Simplex, &c.

IN DIE ASSVMPTIONIS B. MARIAE.

Regnator Superûm quo nitidam die
Matrem ſidereis arcibus intulit
Et ſupra Angelicos conſpicuam choros
Stellanti ſtatuit throno.
Quæ cœlo fuerint iubila, qui ſonus,
Quæ ſanctis animis gaudia, non modò
Humanis nequeat vocibus exprimi,
Sed nec pectore concipi.

Illa eſt arca noui conſcia fœderis,
Concluſus, Domini deliciæ, hortulus,
Raſtro intactus ager, ſidere pulchrior
Et ſponſa & genitrix Dei.
Felix quiſquis eam ſuppliciter colit,
Rebusq; in dubijs ſedulus inuocat.
Numquam hoc qui ſtatuit præſidium ſibi,
Spe luſus doluit ſua.
Simplex, &c.

IN FESTO S. HADRIANI.

CHRISTI *in militiam nomina ne darent,*
Multos impedijt ſupplicij metus:
Multos qui dederant, vis cruciatuum
Illam deſerere impulit.
Non ſic ille, hodie quem colimus, fuit,
Qui nomen tumido duxit ab Hadria:
Quin conſtantem animum Chriſticolûm videns
Horum ſe ad numerum appulit.
Prudenter reputans, non ſine numine
Tales cuncta viros aſpera perpeti,
Nec ſe illos temerè ſponte ſua ratus
Pœnis obijcere omnibus.
Ergo his ſe agglomerans, credidit: & ſimul
Index ipſe ſui, ſupplicium appetens,
Quæ mente imbiberat, mox eodem ſuo
Sanxit dogmata ſanguine
Simplex, &c.

IN DIE S. MICHAELIS.

COElestis canimus militiæ ducem:
Qui periura bonus diſsipat agmina:
Et deiecta locis non ſibi debitis,
Sedes trudit ad inferas.
Horrendo imbiberat pectore ſepticeps
Bis quinisq; ferox bellua cornibus,
Intactæ ſobolem virginis vnicam
Sæuis mandere dentibus.
Æterni imperio ſed Michaël patris
Conatus Satanæ reddidit irritos:
Et monſtrum innumeris fraudibus obſitum
Victor ſtrauit humi potens.
Idem depoſito pondere corporis
Exſortes animas criminis excipit,
In cœlumq; alacres tollit, & in loco
Lucis perpetuæ locat,
Simplex, &c.

COMMVNE BEATAE VIRGINIS.

O Solis nitido lumine pulchrior
Virgo, conſtituit quam Deus vnicam
Expertem maculis omnibus, vt fores
Nato digna parens ſuo.
Te quondam Gedeon vellere in vuido,
Intactaq; nouis imbribus area:
Te cincto innocuis legifer ignibus
Agnorat prius in rubo.
Rebus principium qui dedit omnibus,

A te, dum ſe hominum cauſa hominem facit,
Sumpſit principium, quiq; alit omnia,
Paſtus lacte tuo eſt puer.
Per te quod mulier perdiderat vetus,
Humano generi redditur auctius.
Tu clauſas miſeris heu nimium diu
Cœli prima aperis fores.
Simplex, &c.

COMMVNE ANGELORVM.

MEntes beatæ, lumine
Quas ambit æterno Pater,
Sacroq; luſtrans ſpiritu,
In ſe intuentes perficit.
O queîs ſupremus omnium
Primis creator inſidet,
Quos luce complet aurea
Amoris ac ſcientiæ.
O qui potentis dextera
Virtute cuncta vincitis,
Dei regentis omnia
Fortiſſimi ſatellites.
O ter beati Principes,
Archangeliq; & Angeli,
Nos ritè vobis ſupplices
Hinc in ſuperna tollite.
Æterne cunctorum, &c.

COMMVNE VNIVS CONFESSORIS PONTIFICIS.

PAſtor beate, qui tua
Concreditum curæ gregem

Sacris

Sacris luporum faucibus
Patere nunquam paſſus es,
Tu læta dux ad paſcua
Fontes recludens limpidos.
Oues videbas florido
Semper nitentes vellere.
Quòd ſi qua forſan tabido
Languore morbo cœperat.
Salubria, vt mitis pater,
Illi admouebas pharmaca.
Cuius laboris nunc tui
Digna aſſecutus præmia,
Fauore, nam potes, tuo.
Qui te precantur, adiuua.
AEterne cunctorum Pater, &c.

COMMVNE VNIVS VIRGINIS.

O Virgo, pectus cui ſacrum,
Amor expers improbi,
Diuini amoris lampade
Sanctus percuſſit Spiritus.
Non te voluptas dulcibus
Fallax veneni molliit,
Sola amantem perſequi
Cœleſtis agni nuptias.
Sic ille natus virgine
Suo decore cœperat,
Amore vt ardens illius,
Mundana cuncta temneres.

Beata

Beatâ cui cœleſtibus
Templis receptæ nunc licet
Inter canentes Angelos
Tuis potiri amoribus.
Æterne cunctorum,&c.

IN FESTO D. AMBROSII.

QValis periclitantibus,
Totóq; iactatis mari
Tranquillitatis nuntia
Se ſtella nautis obijcit.
Talem procellis Arij
Eccleſiam turbantibus,
Qui lumen orbi redderet
Elegit Ambroſium Deus.
Nondum renatus flumine,
Sed iam renatus flamine,
Concordibus ſuffragijs
Epiſcopus delectus eſt.
Vt ex miniſtro Cæſaris
Miniſter effectus Dei
Humana linquens cæteris,
Diuina iura panderet.
Non alligatur tempore
Diuina certo gratia:
Sed dum libet, quidquid libet.
Puncto vel vno perficit.
Hunc ipſe Cæſar horruit,
Contra nec auſus hiſcere eſt,
Cædes ob admiſſas ſacræ
Excluſus ædis limine.

Magnam

Magnam ſuis fiduciam
Benignus inſpirat Deus:
Semperq́; paſtoris boni
Multum poteſt auctoritas.
Salue, bonorum maxima
Epiſcoporum gloria,
Plebemq́; deuotam tibi
Cœlo receptus adiuua.
Aeterne cunctorum pater,
Aeterne fili par Patri,
Et par vtriq; ſpiritus,
Soli tibi ſit gloria.

AD BEATISSIMAM VIRGINEM DEI MATREM, QVAE RELIGIOSISSIME COLITUR IN AEDE LAURETANA.

VNDE MIHI *inſolitus præcordia concutit horror,*
Et perfuſa metu trepidat, velut icta Deo, mens?
Fallor? an hoc facit ipſe locus, ſtimuloſq́; pauenti
Subijcit, atq; animum præſentia numinis vrget?
O cœlo dilecta domus, poſteſq́; beati,
Quos ego iam pridem tota mihi mente cupitos,
Nunc primùm, veteris voti reus, aduena viſo:
Saluete, adſpectiq́; mihi feliciter eſte.
Vóſne per æthereas Iudææ à finibus oras
Aligerum, mandante Deo, vexêre manipli?
Hic virgo genitura Deum, genetricis ab aluo

Pro-

Prodijt,& blandis mulſit vagitibus auras?
Hîc quoq;,virginei ſeruata laude pudoris,
Sancta ſalutifero tumuerunt viſcera fetu?
Ille opifex cunctorum,illa æterno vnica proles
Æqua Patri,ille homini,primæua ab origine lapſo
Spem cœlo vitamq́; ferens,hac luſit in aula
Paruulus,& ſanctæ blanda obtulit oſcula matri?
Quanám igitur regum ſedes,quæ templa per orbẽ
Huic ſe auſint conferre loco?ter & amplius omnes
Ante alias felix Piceni littoris ora:
Cui Solymos ſpectare domi,cui munere diuûm
Fas calcare domi eſt pedibus veſtigia Chriſti.
En ego iam ſupplex procumbam,atq; oſcula figam
Parietibus ſanctis,ſpargamq; hoc puluere crines.
Adſpice me ſuperis è ſedibus,adſpice,virgo
Proſtratum,atq; imo gemitus ex corde cientem,
Et pectus tundentem,& fletibus ora rigantem:
Neu,quanquam culpis ad opertum turpibus,arce
Adſpectu me diua tuo:ſi pectore toto
Te veneror,ſi te,dubijs in rebus,ad vnam
Confugio,teq́; auxilium ſanctiſſima poſco.
Pœnitet ex animo vitæ me Diua prioris
Pœnitet,& meritas horret mens conſcia pœnas.
Quod niſi tu caſto pendentem ex vbere natum
Concilias,placasq́; mihi,quò tendere curſum
Quóue malis poſſam tentabo aduertere puppim?
At tu namq; ſoles,placida dignare querelas
Aure meas,& ades lapſis mitiſſima rebus.
Certè equidem tota pendentes æde tabellas
Adſpicio,quæ te miſeris præſto eſſe loquuntur.
Hic,te animo ſpectans,torrentem viſcera febrim

Depulit,

Depulit, ille hyadas triſtes, hœdumq́; cadentem
Spectauit tutus, vertentibus æquora ventis,
Et duce te patrias enauit ſaluus ad oras.
Criminis ille reus falſi ſub iudice duro,
Dum mortem exſpectat, tenebroſo carcere clauſus,
Munere diua tuo detecta fraude, reuiſit
Vxorem, & natos, exoptatumq́; parentem.
O ego nunc morbis multò grauioribus æger,
Naufragiumq́; timens longè exitioſius illo,
Et iam pridem animum peccati compede vinctus,
Si poßim morbis liber, vinclisq́; ſolutus,
Fluctibus & ventis laceram ſubducere puppim:
Quas tibi lætus agam grates, dum vita manebit?
Te, cum luce noua ſparget ſol aureus orbem,
Te recinam, quoties abſcondet opaca polum nox:
Et tua præcipuo venerabor numina cultu.

IN D. BARBARAM.

Barbara, qui laudes ſperet ſe æquare canendo
Poſſe tuas, idem pulſantes littora fluctus,
Et Lybicas numero comprêndere tentet arenas.
Te Pater inſanus turri concluſerat alta:
Sed Veram Danaën verus te Iuppiter illic
Deſpondit ſibi Chriſtus, & arcto fœdere iunxit.
Illo & tu triplices fieri inſpirante feneſtras
Mandaſti, & niueo ſculpſiſti in marmore ſignum,
Quo reparata ſalus, & deficiente miniſtro
Ipſa tuos merſiſti vndis luſtralibus artus.
Quid memorem, vt tibi mons fugienti ceſſerit, aut quæ
Cœperit indicij veſanus præmia paſtor,
Quæ

Qui dum miratur pecudes in marmora verſas,
Ipſe ſuum pariter ſenſit lapideſcere corpus.
Non tu carnifices, non tu tormenta timebas,
Non gladios, animoſa, & Chriſto plena virago,
Qui te ad cœleſtem meritis pro talibus aulam
Euexit, regniq́; libens in parte locauit.
At tu diua graues hominum miſerta labores,
Pacem illis, veniamq́; ora & nocitura repelle,
Præcipuè antiquo prognatum ex ſanguine regum
Gonzagam, felix quo ſe duce Mantua iactat,
Qui virides Minci ad ripas tibi Diua ſacrauit
Templum auguſtum ingens, cura quod & ipſe tuetur
Peruigili, vt flammam latè ſpargentibus aris
Sæpe manu propria meritos imponit honores,
Hunc tu Diua tuo protectum numine ſancto
Conſerua, populumq́; ſimul, qui ſacra, ſecutus
Principis exemplum, puro tua corde frequentat.

P. FRANCISCO BENTIO.

Benti, nihil me, ſicut antea, iuuat
Peruigili ſtudio nil profutura quærere:
Nec quas per vrbes cautus, exciſo Ilio,
Saxa Ithacæ repetens, Laertis errârit puer:
Nec quot Ithacenſes circa pharmacis potens,
Vultu hominum poſito grunnire porcos iuſſerit
Curæ magis mî eſt, luſtra iam decem miſer
Qualibus in vitijs defixus ipſe errauerim:
Cum me, Dei vix iam manente imagine,
Mortifera induerat fœdam voluptas in ſuem,
Quis me ſequetur fructus, vbi pernouero,
Quot mala Graiugenis Achillis ira inuexerit:

Conuerſa ſtudia quando vtriuſq; refricas.
(Grata vtriuſq; Deo & mortalibus conuerſio)
Nam vterq; nigro noctis è ſilentio
Cœpimus aſpicere Chriſti benigna lumina.
Vterq; noctis tum relictis artibus,
Depoſitis tenebris & arma lucis induit.
De te ſed ipſe multa deploras modis
Flebilibus: lacrymas: & ad gemendum me vocas.
Eheu dolor: quid vlcus antiquum nouas?
Iam memini, miſer, heu, quod pœnitet, piget, pudet.
Cùm vilis ancillæ expaueſcens voculas
Immemor officij, Chriſtum negaui ſæpius.
Gallo at canente, cum me amico lumine
Intuitus Deus eſt: prior mihi tunc mens redit.
Ad me ipſe tandem triſte poſt tempus redij,
Exiliensq; foras, laxaui habenas fletui.
Abſterſit inde lacrymas Chriſtus meas,
Speq; data veniæ, perduxit in gregem ſuum.
Eduxit idem, quod fateris, improbæ
Seruitio dominæ, & vindicauit te ſibi.
Quid reſtat ergo? hortetur alter alterum.
Nunc ſi aliquis grauior forte ſſe ſe offeret labor,
Feramus hunc, Murete, mente qua decet,
Atq; ducem Dominum forti ſequamur pectore,
Quod ſi vna vtrumq; ad vineam hora non vocat,
Vnus vtriq; tamen promittitur denarius.

PSALM. CXIV.

Dilexiſti quoniam, &c.

Summus amor Domini medio mî in pectore feruet.
Namq; meas clemens audijt ille preces:

Excepitq́; meas facili bonus aure querelas.
Illum igitur, fuerit cum mihi vita, colam.
Letiferi hærebam vinctus quaſi fune dolorũ.
Nec procul à duro limine mortis eram.
Summe Deus, dixi, ſolo te vindice fretum
Eripiat tantis me tua dextra malis.
Vt bonus eſt, vt opem citò ritè vocantibus adfert:
Iuſtus vt & nitidæ ſimplicitatis amans?
Attritus propè eram, cùm me conſurgere iuſſit,
Depulit & capiti cuncta pericla meo.
Quid trepidas anima? ad ſolitam te verte quietem.
Plurima ſupremi munera regis habes.
Ille à morte animam hanc, à triſti lumina fletu,
A lapſu infirmos eripuitq́; pedes.
Viuam igitur poſthac illo duce & auſpice tutus:
Et mea ſemper erit cura placere Deo.

PSALM. LI.

Quid gloriaris in malitia, &c.

QVid gloriaris perfide, quid tumes?
An iſta verum neſcia proloqui
Te cæteros ſupra ferocem
Lingua bonis inimica reddit?
Cura vna & vnum eſt id ſtudium tibi.
Noctes dieſq́; hanc, vt potes aſperas
Nouaculæ in morem: & latentes
Inſidias ſtruit huic & illi.
Te læta damnis improbitas iuuat,
Egenſq́; ſemper pluris iniquitas.
Tu fœda facta & fraudulenta
Vſque nouis cumulare gaudes.

Quicunq; verbis, o ſcelerum artifex,
Poſſe in ruinam præcipites agi
Conſiliis inſontes amicos,
Iſta tibi didiciſſe melli eſt,
Quapropter vltor, ne dubita, Deus
Tandem à merenti ſupplicium exiget:
Radicibuſq; euulſum ab imis
Sedibus eijciet tuis te.
At hæc videntes, artubus intimis
Iuſti intremiſcent: & magis ac magis,
Ne prouocent in ſe quoq; iram
Numinis admoniti cauebunt.
Tu riſus illis interea miſer
Iocuſq; fies. En ſibi qui Deum
Temnebat adiutorem: & in ſe
Sat ſibi præſidij putabat.
Quid nunc, quid illum per ſcelera & dolos
Exſtructa in altum diuitiæ iuuant?
In puluerem omnia & fauillam
Et tenues abiere fumos.
Ego autem, in vno ſpem mihi qui Deo
Omnem locaui, liber agam metu:
Florens oliuæ inſtar nitentis,
Quam Domini ſtudium tuetur.
Semperq; regum maxime te canam:
Nec me ſonoris deficiet tuum,
Plaudente iuſtorum corona,
Carminibus celebrare nomen.

PSALM. XLVI.

Omnes gentes plaudite, &c.

O Populi læto quoſcunq; alit vbere tellus,
Ingeminate alacres plauſum, luctumq; fugate.
Læta triumphali reſonent facito omnia cantu.
Ille etenim regum ter maximus, ille tremendus,
Quem ſola terrarum, cæliqu*e* m templa verentur,
Subiecit nobis populos faſtuq; repreſſo,
Ferre iugum admota pedibus ceruice coegit.
Ipſemet elegit clemens patrimonia, nobis
Quæ daret, æterno Iſraidæ ſuccenſus amore.
Euge pater, pater euge, tuum hæc ſunt omnia munus.
Aſcendente Deo, litui ſonuêre, tubæq;:
Prodidit ipſe nouis ſua gaudia vocibus æther.
Pſallite nunc pia corda Deo: nunc pſallite Regi,
Pſallite, qui terras omnes ditione coercet:
Et mulcete pias doctis concentibus aures.
Imperium ſine fine Deus toto obtinet orbe,
Et ſancto innixus ſolio regit omnia ſolus
Ductores populorum illius ſigna ſequuntur.
Namq; Abrahami alios longè Deus anteit omnes.
Scuta ſua extulit ipſe altè ſuper ardua terra,

PSALM. XIV.

Domine quis habitabit, &c.

QVnám ô rex æterne, tuam admittetur in aulam,
Cui dabitur montis culmen adire tui:
Perpetua vt tecum coniunctus pace fruatur,
Carpens non a nis gaudia cœlitibus?
Qui nulla ingreditur maculâ ſeſſuſus, amatq;
Ex animo rectum, iuſtitiamq; colit.
Cui neq; cor fraudes agitat, neq; ſubdola lingua:
A quo ſe læſum dicere nemo poteſt,

Quem fugiunt iniuſti, & quo præſente liqueſcunt:
Quo viſo, iuſtis mens animusq; redit.
Quem mutare fidē numquam iactura coegit:
Fœnore qui partas odit & horret opes.
Nullo vnquam iudex potuit qui munere vinci,
Vt duro inſontes læderet ore reos.
Qui facit hæc, is demum in cœli templa receptus,
Tecum vna dempto fine beatus erit.

MEnte Deum pura quiſquis veneratur amatq;
Vis illi exterior nulla nocere poteſt.
Non ſi illum obſideant hoſtiles vndiq; turmæ,
Quas ſitis innocui ſanguinis exagitet:
Non toto coeat ſi quidquid in orbe ferarum eſt,
Et quot in Oceani gurgite monſtra natant.
Ille, licet triſtes agitent maria alta procellæ,
Vndarum in medio vertice tutus erit.
Ille interq; feras atq; agmina ſæua latronum
Noctu etiam in medio tutus erit nemore.
Non quæcunq; truces adhibent tormenta tyranni,
Illius vnquam animum terrificare queant.
Pix, rota, robur, equus, candentis lamina ferri,
Omnia pro Chriſti nomine ludus erunt.
Felices, quorum ill[illegible]inis amor oßibus hæſit.
Quanta illos obita præmia morte manent?
O ſi me quondam numero Deus aggreget illi:
Quæ tunc ſors melior ſorte futura mea eſt?
Ah Chriſte vre meum tandem face pectus amica,
Eque pigro inuiſum diſcute corde gelu:
Vt nec auarus opes ſecter, neq; vanus honores:
[illegible] flagrem ſolo totus amore tui.

GVſtanda vita, non fruenda homini datur.
Nam cùm fruendi tempus eſt, tum deſinit.
Felicius maritus, an cælebs agat,
Priuata vita ſitne regno dulcior,
An vita regia ſolium attingat Iouis:
Peregrè morari ſuauius ſit, an domi:
Qui,quamq; multi & quo parandi more ſint,
Quo habendi, amici: nullus hæc curat puer:
Rarus adoleſcens: nec ſenex omnis videt.
Et hæc tamen vitam prope omnem continent.
Quæ ſi quis acri cura & vſu peruigil
Longo notârit iamq; ſecum ſtatuerit,
Quid fugere, quid contemnere, & quid perſequi
Expediat homini vix eam ingreſſo viam,
Quàm maximè vnam ex omnibus probauerit
Obſtat ſenectus inuida, & curſum impedit:
Mox auidæ triſtes Lacheſis inijcit manus.
Sic viuere meditantibus vita euolat:

SI exſpectes, Pamphile, ipſa dum negotia
Te accerſant vltro, & dormientem exſuſcitent,
Vehementer erras. taciti diſcedunt dies:
Nec obliuioſos officij admonent ſui.
Superba res eſt rei gerendæ occaſio.
Semel contempta, nunquam poſt idea redit.
Vigiles oportet, & tua ac cures memor.
Nam ſi ipſe rem curare negligas tuam,
Fugit illa & facilè, qui ſe curet, inuenit.
Tu rem quam cures poſtea haud facilè inuenis.

MEmini magiſtrum puero mî olim hoc dicere,
Summū Iouem facere nō, vt caupones ſolent:
Qui vina vt vendant, turbant, miſcent, diluunt:
Nec cuiquam vini ſimplicis donant cadum.
Itidem illum aiebat in vita mortalium
Nunquam fortunam ſimplicem quoiquam dare:
Sed temperare fata lætis triſtia.

E Græco Callimachi.

NAmq; & ego nitido capiti, flauiſq; capillis
Serta olim Aſſyrio ſparſa liquore dedi,
Et bona in ingratum congeſſi plurima ventrem,
Cuncta ſed in ventos illa abiêre leues.
Seruârunt ſola commiſſa fideliter aures.
Corporis hac vna eſt parte reperta fides.

RAPHAELIS VRBINATIS PICTORIS EXIMII TVMVLVS.

Ipſe loquitur.

SIC mea naturam manus eſt imitata, videri
Poſſet vt ipſa meas eſſe imitata manus.
Sæpe meis tabulis ipſa eſt deluſa, ſuumq;
Credidit eſſe mea quod fuit artis opus.
Miraris, dubitaſq;? audito nomine credes.
Sum Raphaël. hei mî, quid loquor? imò fui.
Et tamen, his dictis, quid opus fuit addere nomen?
Alterutrum poterat cuilibet eſſe ſatis.

Nam mea & audito eſt notiſſima nomine virtus:
Et præſtare vicem nominis ipſa poteſt.

QVidquid agã, Claudi, ſeu quò me vertere tendam,
Seu nihil, vt ſoleo deſidioſus, agam:
Ante oculos tua mi aßiduè obuerſatur imago:
Vnaq́ triſtitiam gignit, & vna leuat.
Angor enim infelix, quod te, quo ſoſpite ſolum
Eſſe velim ſoſpes, quo moriente mori.
Nunc, vbi ſis, quid agas, veterem tibi cura medentum
An nondum, morbum pectore depulerit.
Nec ſcio, nec iam ſcire vlla ratione potis ſum:
Quæ me res angore vnica penè necat.
At rurſus nihil eſt, quo me ipſe hoc tempore ſoler,
Quodq́ oculos triſti tergeat imbre graues,
Te niſi cum vana ſibi mens ſub imagine fingit:
Seu vigilem, dulci ſiue ſopore premar.
Hoc mihi Nepenthes curas diſſoluere promptum eſt:
Luctibus hæc vna eſt apta medela meis.
Tecum ego nunc videor teneros percurrere verſus,
Siue Catulle tuos, ſiue Tibulle tuos:
Nunc etiam rerum cauſſas tentare latentes,
Diſcere & vnde fluant omnia, quòq́ fluant.
Nunc herba in viridi, latæ porrectus ad vmbram
Arboris, & riuum molle ſtrepentis aquæ,
Auraſq́, & dulces auium captare ſuſurros,
Perq́ vices tecum multa iocoſa loqui.
Gratia dis, qui mentem homini celeremq́ dederunt,
Et quæuis habilem fingere ſpectra ſibi.
Illa & plumipedem ſuperârit Perſea curſu,
Et celerem inuicti Bellerophontis equum.

N

Nec mihi, ſe cuius rerum natura creatrix
Expreſſam in tabulis cernit, vt in ſpeculo,
Tam bene te docto Titianus pollice pingat,
Quam mens te adſiduè pingere prompta mea eſt.
Atq; vtinam tibi ſit de nobis mutua cura.
Nec, quin ſit, dubito: ſed tamen eſſe precor.
Non ego vulgari te, Claudi, amplector amore.
Hac face rara Deus tangere corda ſolet.
Ne me ipſe odiſſem, niſi tu me gratus amares:
Nec niſi me, quoniam ſum tibi carus, amo.
Deniq; cùm fuero nulli credenda locutus.
Pars tamen illa mei paruula amoris erit.
Dij faciant, longos producere detur in annos
A pueris cœptæ fœdus amicitiæ.

O Lingua lingua: vt magna eges cuſtodia:
Quæ & alijs ſæpe, & ſæpius Domino noces.
Multum aſſecutus, qui bene didicit loqui:
Qui bene tacere, non minus aſſecutus eſt.

NIuibus hyems exuperat, ver floribus,
AEſtas ariſtis affluit, lacrumis amor.

SI mihi lacerti, quales olim, nunc forent:
Non lingua potiùs tibi opem ferrem, quàm manu.
Nunc tarda membra, & ſanguis adſtrictus gelu
Conſerere in acie cum hoſtibus manum vetant:
Prodeſſe patriæ voce & conſilio ſinunt,
Corpus abit annis: conſilio animus viget:
Vireſq; [illegible] defluunt, verba affluunt.

Afflicta Trabeæ.

HEre, ſi querelis, eiulatu, fletibus
Medicina fieret miſerys mortalium,
Auro parandæ lacrumæ contra forent:
Nunc hæc ad minuenda mala non magis valent,
Quam nænia præficæ ad excitandos mortuos.
Res turbidæ conſilium, non fletum, expetunt.

VT imbre tellus, ſic riganda mens mero:
Vt illa fruges, hæc bona conſilia efferat.

AD P. FVLVIVM CARDVLVM.

SAEpe tranſactos mea mens per annos
It retrò, & vitæ relegit prioris,
Qua poteſt, curſum, veteres reuoluens
Ordine culpas.

Quid puer, quid dein iuuenis, quid autem
Temporis iam vir malè collocauit:
Dulcibus dum me furiat venenis
Dira voluptas.

Quas mihi prudens maculas inuſsi?
Quomodo ah demens animum inquinaui,
Quem ſalutaris nitidum lauacri
Fecerat vnda?

Corporis nec pars vacat vlla probro
Os, manus, aures, oculiq; turpe
Heu iugum infamis dominæ tot annis
Luſtra tulerunt.

Paulatim

Paululum hoc ſaltem fugientis æui,
Viribus caſſæ reliquum ſenectæ,
Quantulum Chriſtus ſupereſſe vult mi,
Vindicet ipſe.
Ipſe me pridem Veneris peruſtum
Improbæ flammis rapiat, nouoq́;
Flaminis ſancti iecur & medullas
Igne pererret.
Tu tui inſtilla mihi Chriſte amorem:
Vnicum mens te mea concupiſcat:
Te nihil præter ſibi perſequendum
Iudicet vnquam.
Nil opes, nil me capiant honores:
Exulet luxus ſimul & libido:
Vana deluſæ procul hinc faceſſant
Gaudia mentis.
Quiq́; florenti maleſanus æuo
Nil niſi obſcœnum, piget heu, canebam,
Nunc tuum tantum repetam ſenili
Carmine nomen.
Tu quoq́; hunc votis precibusq́; Fului
Adiuua ardorem: quotieſq́; ſumus
Myſticum Chriſti trepidus nitentem
Corpus ad aram.
Mente tunc tecum memori volutans,
Trade me Chriſto: mea vota nam ſi
Negligat, certè tibi nil petenti
Tale negabit.
Hoc idem cari mihi præſtet oro
Cura Maffei: & mea dicta quondam
[illegible]minis forſan cupida bibebat
Bentius aure.

Bentius

Bentius, quem rectum iter euagantem,
Et parum cauta calidum iuuenta,
Contigit virga Deus, in ſuumq́;
Duxit ouile.
Nunc vbi expletus meliore mentem
Pabulo, currit per iter ſalutis,
Heu procul ſegnem ſua poſt relinquens
Terga magiſtrum.

TIBVR.

Qvicunq; Herculei ſpectabit Tiburis arces,
Qua pater Hippolytus, ſacri pars magna ſenatus
Cura Deum, loca perpetuo prius aſpera ſaxo
Molliit, & leni iuſsit miteſcere cliuo,
Omnia deprendet longè ſuperantia famam.
Nec tam regifico conſtructa palatia ſumtu,
Auroq́; illuſas ædes, radiataq́; tecta,
Quam ſemper virides mecum admirabitur hortos,
Et gelidos fontes, & aquam in ſublime volantem,
Seq́; in multiplices vertentem, vt Protea formas.
Præcipuè tamen illi animum nouitate mouebit
Exciſus, res mira, ſilex, rupeſq; cauatæ,
Et via facta manu longi per viſcera montis:
Qua ſe Anio pater inſueto peruolueret alueo.
Qui longum per iter tenebroſo tramite lapſus,
Exit, & arboribus gelidæ non inuidet vndæ.
Stant habiles propter Nymphæ, lymphaſq́; paratis
Exceptas vrnis in vaſa capacia fundunt.
Parte alia ipſe ſuis altricibus adſtat Iacchus
Materniq́; memor caſus, flammaq́; paternæ

Gaudet aquis, illiſq; libens ſua munera miſcet.
Dum ſtupeo, tam multa videns miracula rerum:
Ecce nouus procul alituum concentus ad aures
Fertur, & inſolita mentem dulcedine tangit.
Adſpicio: & greſſum propius fero, corpora cerno
Parua ex aere auium, aeratis nitentia ramis.
Dædala queis variam tribuit ſollertia vocem.
Quamcunq; adſpicias, deluſus imagine, veram
Eſſe putes volucrem: niſi quòd non euolat vſquam:
Sed ramis affixa ſuis cantu æthera mulcet.
At veræ mirantur aues: &, cedere dum ſe
Turpe putant, liquidis latè omnia queſtibus implent.
Hic Lucæ egregius labor eſt, quem Sequana partu
Ediderat, Siculi renouantem inuenta magiſtri.
Q[illegible]id? quem non moueat cygnum mentitus adulter,
Ill[illegible]dens ſimili ſpirantem è marmore Ledam,
Delu[illegible]ijſq; ſuis, & aquarum murmure lætus?
Multaq; præterea veterum ſimulacra Deorum,
Artis opus priſcæ, cunctos verùm arduus inter
Eminet Alcides: qui ſpectans omnia circum,
Heſperidum veteres hortos præ Tibure temnit.
Sed quid ego hæc verſu nequidquā includere tento?
Iampridem exiguum præſcripti carminis orbem
Exceſsi: & dictis ſemper maiora ſuperſunt.

IDEM.

Deliciæ veterum Tibur voluentibus annis
Conciderat, priſcum perdiderátq; decus.
Et nuſquam riui, nuſquam pomaria, nuſquam
Vlla ſuper tanti ſigna decoris erant.
Illa [illegible] antiquis toties celebrata poetis

Her-

Horrebant turpi ſquallida facta ſitu.
Mœrebant erepta ſibi ſua gaudia Nymphæ,
Languentes Anio mœſtus agebat aquas.
Omnia tempus edax ita deformârat, vt hoſpes
Quæreret in medio Tibure, Tibur vbi eſt?
Non tulit hanc ſpeciem diuini pectoris heros
Hippolytus, ſacri gloria magna chori.
Ille loco ſitum abſterſit, vultuſq́ priores
Reddidit, & ſolito iuſſit honore frui.
Illius imperio iuſſæ reuireſcere ſiluæ
Cæperunt ſparſis luxuriare comis.
Ille nouos paſſim fontes emergere iuſſit.
Nec mora fit: fontes proſiluêre noui.
Quos circumſtatuit priſcis egeſta ruinis
Plurima Phidiaca ſigna polita manu.
Ipſe Anio frontem pallenti incinctus oliua
Affuit, & proprias conſociauit opes.
Iure igitur fonteſq́ ſacri, ſiluæq́ virentes
Certatim Hippolyti nomen ad aſtra ferunt:
Et, quoties molli increpuit leuis aura ſuſurro,
Hippolytum alternis vocibus ingeminant.

AD PETRVM GERARDIVM.

O Delicati blanda ruris otia,
Curis & ambitu procul:
O dulce murmur limpidorum fontium,
O grata nemorum opacitas,
O ſibilantes arborum ingentum comæ,
O prata verè gemmea,

O ſolitudo amica cogitantibus,
O horror, ô ſilentium,
Cui nunc canoro gutture obſtrepunt aues,
Nunc canna paſtoris vagi,
Seu mane oues in læta ducit paſcua,
Seu veſpere reducit domum.
O menſa nec luxu affluens, nec ſordida,
Dapibus parata ruſticis,
Quas non heri languentem vt irritet gulam.
Doctus ſaporauit coquus:
Sed filijs iuuenibus & ſeni viro
Seuera coxit villica.
O bibliotheca nota paucis, ô libri,
Quos rara contrectat manus.
O cella tantum lectuli vnius capax,
O ſomne liber, & leuis:
O ad beatam tuta vitam ſemita,
Ignota vulgi ſenſibus:
Vt vos requiro: vt mente vos tota expeto,
Alia peroſus omnia.
Vt lætus ad vos tendit, & gazis libens
Vos anteponit Perſicis,
Quicunq; puro pectus Olmeo lauit,
Frondemq; mordet Delphicam.
Quid tu, Gerardi, cui profanis inuios
Adire fontes contigit,
Partéſne eaſdem ſequeris, an ſiti mala
Opum, aut peruſtus gloriæ,
Amœnitati ruris & dulci otio
Vitam anteponis aulicam?

O per lycæi cognitos paucis ſpecus,
Quos ſæpè luſtrâſti puer,
Ne ſperne amicus conſilî quod dat ſenex,
Quodq́ſibi, ſed ſero capit.
A literato te otio auocantibus
Occludito aures, & fuge:
Canora monſtra vt auribus cera oblitis
Laertis effugit puer.
Beata vita non metallo aut Indici
Spolijs paratur æquoris.
Animo appetenti pauca, quod ſat eſt, ſat eſt:
Auido, atq; inexpleto, nihil.
Cùm tibi ſit, vnde liber, & planè tuus
Vitam quiete tranſigas:
Quis, heu, furor te, quis, rogo, impellit furor,
Vincla vltro vt induas tibi,
Et more pulchrum viuere alieno putes.
Nutus timentem diuitis?
Age, rumpe nexus, & iugum collo excute,
Vindexq́; & aſſertor tui,
Aude eſſe felix, & procul cuncta amouens,
Quæ mentem humo adfixam tenent,
Per liquida puri ſpatia decurre ætheris,
Æterna tantùm cogitans:
Et iſta ſortis lubricæ ludibria
Miranda vulgo deſere.
Vtinam mihi olim, flore cum primo rudes
Iuuenta opacaret genas,
Amicus aliquis iſta monſtrâſſet ſenex,
Quæ nunc tibi ipſe cantito.

No

Non ego periſſe luſtra tot in aula mihi
Vanis dolerem quæſtibus.

Dedicatio hortorum Tiburnorum.

NEc labor Alciden fregit, nec blanda voluptas
Vnquam animum caſti mollijt Hippolyti.
Ambarum hos hortos virtutum accenſus amore,
Herculi, & Hippolyto dedicat Hippolytus.

IDEM.

AVrea ſopito rapuit quæ mala dracone
Alcides, eadem nunc tenet Hippolytus.
Qui memor accepti, quos hic conſeuerat hortos,
Auctori voluit muneris eſſe ſacros.

Bacchus fonti impoſitus.

NOndum natus eram, cũ me propè perdidit ignis:
Ex illo fontes tempore Bacchus amo.

Idem ex aduerſo reſpiciens fontem Nympharum.

QVi colitis Bacchum, comites ſimul addite Nymphas.
Nam ſine ope illarum munera noſtra nocent.

In tabulam Tantali.

SI quando admittant ſua te ad ſecreta potentes,
Quiſquis es, exemplo diſce tacere meo.

In tabulam Iaſonis nauigantis, & Herculis raptum Hylam querentis.

VIribus auferres, quod fraude parabis Iaſon:
Eripit Alciden ſed tibi raptus Hylas.

PROLOGVS IN PHORMIONEM TERENTII.

Cùm eam aliquot nobiles adoleſcentuli Hippolyti Cardinalis Ferrarienſis iuſſu acturi eſſent.

ETSI ſcio eſſe hîc neminem, qui neſciat
Quid apparatus noſter hic velit ſibi,
Tamen mearum partium eſſe exiſtimo,
Interea dum ſe mei ſodales comparant,
Bona cum venia veſtra, pauca dicere,
Quæ ſcire vos, & veſtra, & ipſorum intereſt.
Comœdiam Terentij acturi ſumus,
Cui Phormioni nomen ipſis indidit,
Quod paraſitus in ea Phormio primas agit.
Neq; hoc videri debet aut mirum, aut nouum.
Quandoquidem in omni vita, nedum in fabulis,
Paraſiti, ſcurræ, ſycophantæ, omne id genus,
Bonis repulſis, ipſi iam primas agunt.
Quod ſi quis eſt, parum decorum qui putet,
Iuuenes ingenuos perſonatos conſpici, in

Scænam prodire, & quaſi facere hiſtrioniam:
Is ſibi reſponſum hoc habeat: nulla re magis
Dijudicari omnia, quæ mortales agunt,
Quàm fine, quem is, qui quid agit, proponit ſibi.
Qui ſcænicam artem victûs cauſſa factitant,
Et, vt coquis ac laniјs riſum excitent,
Diſtorquent ora, inſulſa dicta dictitant,
Contundunt pugnis ſe inuicem. atq; horum omnium
A plebe viles exigunt mercedulas,
Meritò hiſtrionum nomen & famam ferunt.
Nil ſimile noſtrûm eſt. Nos, vt noſtram induſtriam
Vobis probemus omnibus, vt communi hero
Hilaremus animum, cui debemus omnia,
Vnum id petentes, hunc laborem cœpimus.
Quamquam ô ſupremi cœlites, quem iam omnium
Pudere debet perſonatum conſpici,
Cùm id omnis ætas, omnis ordo factitet?
Sed nolo nunc vlcera cuiuſquam tangere,
Ne quis ſatyram hanc eſſe dicat, non comœdiam.
Nunc vnum à vobis, priuſquã hinc abeam, poſtulo:
Si vos quod veſtri honoris cauſſa ſit, iuuat,
Fauete, & vigilate animis, vigilate auribus,
Dormite linguis, qui tacere non queunt,
Bene fecerint. ſi ceſſerint ijs, qui queunt.
Ne & turbent alios, & morbum prodant ſuum.
Facite, ad conandã in poſterum nos talia
Bonitas vt veſtra, atq; æquanimitas excitet.

Ad Antonium Montecatinum.

Tandem querelis pone modum tuis,
Et fata mœſtis inuida vocibus
Clamare, crudeleſq; Diuos
Cum gemitu lacrumiſq; parce.
Nam, quid Lycei iuuerit auios
Luſtrâſſe ſaltus, fontibus ac ſitim
Ex vulgo inacceßis leuâſſe,
Ingenioq; adyſſe Diuos.
Si mentis iſtud præſidium tuæ
Perrumpit & ſeſe intus agit dolor,
Imiſq; feruens in medullis,
Te quaſi perdomito triumphat?
Magnam doloris fata quidem tibi
Cauſſam obtulerunt, quæ tibi cognitum
Longoq; carum vſu ſodalem
Hannibalem ante diem abſtulerunt.
Qui quamquam auitis ſat titulis domi
Foriſq; clarus, non tamen id ſibi
Satis fore ornando putauit,
Ni proprios etiam ipſe honores
Labore magno quæreret impiger,
Comamq; lauro duplice necteret,
Et qua ferox Gradiuus & qua
Pulcher Apollo ſuos coronat.
Heu quis Deorum mentibus addidit
Famæ illam honeſtis immodicam ſitim?
Quàm ſæpe multis illa triſtem
Funeris accelerauit horam.

Sed,quorſum inanes iam querimoniæ?
Ille ipſe,quem vrges queſtibus,Hannibal,
Felix,& inſertus Deorum
Concilio,mala noſtra ridet.

M. ANTONII MVRETI INSTITVTIO PVERILIS COMPREHENSA VERSIBVS AD CAPTUM puerulorum,qui primis literis imbuuntur accommodatis.

AD M. ANTONIVM FRATRIS F.

DVM tener es,Murete,auidis hac auribus hauri:
Nec memori modò conde animo, ſed & exprimè factis.

Inprimis venerare Deum:venerare parentes:
Et quos ipſa loco tibi dat natura parentum.

Mentiri noli.nunquam mendacia proſunt.
Si quid peccaris,venia eſt tibi prompta fatenti.

Diſce libens.quid dulcius eſt,quàm diſcere multa?
Diſcentem comitantur opes,comitantur honores:

Si quis te obiurget,malè cùm quid feceris,illi
ratiam habe,& ne iterum queat obiurgare, caueto.

Ne temerè hunc credas, tibi qui blanditur, amicum.
Peccantem puerum quiſquis non corrigit, odit.

Qui ſemel incautum blando ſermone fefellit,
Ille idem, dabitur quoties occaſio, fallet.

Nec cuiuis ſapiens, nec nulli credere debet.
Fallitur alter ſæpe. fidem ſibi detrahit alter.

Si quid fortè mali aut facias, aut mente volutes,
Vt lateas homines, certè Deus omnia cernit.

Non niſi ſpectatis arcana ſodalibus effer:
Quodq́; tacere voles alios, prior ipſe taceto.

Nil cupidè ſpecta, niſi quod feciſſe decorum eſt;
Turpia corrumpunt teneras ſpectacula mentes.

Auerte impuris procul à ſermonibus aures:
Et qui illis gaudent, horum conſortia vita.

Principio ſtudij radix inamœna videtur,
Sed profert dulces paruo pòſt tempore fructus.

Ludo indulſiſti? ſubitò euolat illa voluptas:
Legiſti? vtilitas ſtudio percepta manebit.

Vt moderata quies prodeſt, vireſq́; miniſtrat:
Sic hebetat corpus nimia, ingeniumq́; retundit,

Si prodeſſe alijs ſtudeas, tibi proderis ipſi:
At niſi ames alios, & te quoq; nullus amabit.

Succeſſus fauſtos numquam admirare malorum.
Sera licet, tamen olim illos ſua pœna ſequetur.

Si tibi grata quies, iuuenis ne parce labori:
Dux ad honoratam eſt homini labor ipſe quietem.

Inſpice te in ſpeculo: & bona ſeu tibi forma videtur.
Moribus obſcœnis illam fœdare caueto.

Seu tibi ſubtraxit vultus natura decorem,
Ingenio vt formæ compenſes damna, labora.

Nil facito, quod turpe putes feciſſe videri:
Et cura, vt multis tibi ſis pro teſtibus ipſe.

Vt nos pauca loqui, plura autem audire moneret,
Linguam vnam natura, duas dedit omnibus aures.

Quæ ſeruare voles, ne crebrò inuiſere parce:
Namq; minus furem metuunt, quæ ſæpè videntur.

Blanditur primo, ſed perdit inertia famam:
Aſpera res primo eſt, ſed fert induſtria laudem.

Aut vinum ne tange, aut multa prolue lympha:
Cùm vino indulges, igni puer addis ignem.

Fac tibi ſit vultus comis, ſermoq; modeſtus:
Sic multos facilè tibi conciliabis amicos.

Semper opum ſtudio præfer virtutis amorem.
Non opibus virtus, ſed opes virtute parantur.

Diſce, & quæ diſcis, memori ſub pectore conde,
Aut facies, tantundem ac ſi cribro hauſeris vndam.

Iraſci noli temerè. nil fœdius ira:
Quam quæcunque mouere ſolent, ea temnère laus eſt.

Venti agitant celſis poſitas in montibus ornos,
A quibus in media tuta eſt arbuſcula valle.

Sic & opes agitant maiora pericula magnas:
Tutior anguſtos comitatur vita penates.

Pauca loqui puero, ſeu tempeſtiua, decorum eſt:
Hæc etenim ingenium res indicat, illa pudorem.

Scire cupis, quæ ſit famæ via certa parandæ?
Talem te præſta, qualem te poſcis haberi.

Verbera non metuet, metuet qui iuſſa magiſtri:
Hæc qui contemnet, meritò miſer ille timebit.

Quam felix puer eſt, virtus in quo anteit annos.
Illum omnes meritis certatim laudibus ornant:

Et ſpectant cupidè, & felicia cuncta precantur.
At contra nemo alloquio dignatur inertes.

Spernuntur cunctis, & vulgi fabula fiunt:
Vix oculis pater ipſe illos ſatis aſpicit æquis.

Non tantùm in præſens obſunt peccata: ſed hoc plus,
Ad mala quod procliuē animum adſuetudine reddunt.

Quæ bona ſunt, ſectare: etiam ſi dura videntur
Principio. longus paulatim ea molliet vſus.

Acceptum officium memora atq; extolle: ſed abs te
Collatum extenua, & potiùs ſine prædicet alter.

Vtilitas quoties pugnare videtur honeſto,
Ne dubitare quidem fas eſt, quin vincat honeſtas.

Pauca quidem hæc: ſed quæ ſtudio ſeruata perenni
Mirificos fructus progreſſu temporis edent.

Adſpiret tantum cœptis Deus: omnia cuius
Conſilio æterno & certa ratione reguntur.

Quem tu & luce puer prima, cùm ſtrata relinquis
Impiger, & dulcem repetis cum veſpere ſomnum,

Supplicibus facito places ante omnia votis,
Ille tibi, ingeniumq; ſagax, corpusq; ſalubre,

Et multò meliora dabit. diffidere noli.
Tu modò ad illius ſemper refer omnia laudem.

IOANNES MATTHAEVS TOSCANVS, AD M. ANTONIVM MVRETVM PRESBYTERVM, CIVEM ROmanum & Oratorem,&c.

CERTAMEN, MVRETE, nouum: te Gallia ciuem
Aſſerit hinc illinc terra Latina ſuum.
Quem nunc implentem Romana palatia, voce
Eloquij priſcum reſtituente decus;
Attonitus ſtupuit poſt ter ſibi ſecula quina,
Tybris inauditos dum bibit aure ſonos;
Te mea Roma ſuis dum nuper Ciuibus vltro
Annumerat, gaudens talia verba dedit:
Terra mihi tales Lemouix dum mittat alumnos,
Nil te, ARPINE, moror municipeſq; tuos.

FINIS.